

**TC.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
RESİM PROGRAMI**

**M.S.G.S.Ü. RESİM BÖLÜMÜ GRAVÜR ATÖLYESİNİN TÜRK
SANATINA ETKİSİ**

(Yüksek Lisans Eser Metni)

**Hazırlayan:
20116303 Sibel Kırık**

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Can Aytekin**

İSTANBUL - 2019

**TC.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
RESİM ANASANAT DALI
RESİM PROGRAMI**

**M.S.G.S.Ü. RESİM BÖLÜMÜ GRAVÜR ATÖLYESİNİN TÜRK
SANATINA ETKİSİ**

(Yüksek Lisans Eser Metni)

**Hazırlayan:
20116303 Sibel Kırık**

**Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Can Aytekin**

İSTANBUL - 2019

Sibel KIRIK tarafından hazırlanan M.S.G.S.Ü. Resim Bölümü Gravür Atölyesinin Türk Sanatına Etkisi adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi: 26 / 06 / 2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Can AYTEKİN (Danışman)

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Nur ERKALIR

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Umut GERMEÇ (ÇOMÜ)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa no.</u>
ÖNSÖZ	V
ÖZET.....	VI
SUMMARY	VIII
RESİMLER LİSTESİ	X
ÇİZELGELER LİSTESİ	XVII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVIII
İÇİNDEKİLER	XIX
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	1
1.2. Çalışmanın Yöntemi	2
1.3. Çalışmanın Kapsamı	3
2. GRAVÜR ATÖLYESİ TARİHÇESİ	4
2.1. I. Dönem: Sanayi-i Nefise Mektebi	6
2.2. II. Dönem: Güzel Sanatlar Akademisi	11
2.2.1. 40'lı Yıllar	12
2.2.2. 50'li Yıllar	16
2.3. III. Dönem: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi	19
2.3.1. 60'lı Yıllar	19
2.3.2. 70'li Yıllar	26
2.4. IV. Dönem: Mimar Sinan Üniversitesi	34
2.4.1. 80'li 90'lı Yıllar	34
2.5. V. Dönem: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.....	50
3. GRAVÜR ATÖLYESİNDE KULLANILAN ARAÇLAR VE MALZEMELER .	60
3.1. Atölyede Kullanılan Araçlar	62
3.2. Atölyede Kullanılan Teknik Malzemeler.....	71

3.3. Atölyede Eğitim Programında Yer Alan Teknikler:	85
4. GRAVÜR ATÖLYESİ EĞİTİMCİLERİ, ÖĞRENCİLERİ, ÇALIŞANLAR VE ATÖLYE SERGİLERİ	86
4.1. Gravür Atölyesi Eğitimciler.....	86
4.1.1. Seyit Mehmet Bakı (1883 - 1962)	86
4.1.2. Lèopold-Lèvy (1882 - 1966)	88
4.1.3. Sabri Berkel (1907 - 1993)	90
4.1.4. Fethi Kayaalp (doçent) (1923 -)	93
4.1.5. Alaettin Aksoy (1942 -)	96
4.1.6. Asım İşler (1941 - 2007).....	96
4.1.7. M. Sadık Altınok (1948 -)	99
4.1.8. Recep Türüng (1951 -)	100
4.1.9. Nurseren Tor (1964 -).....	100
4.1.10. Gülçin Aksoy (1965 -).....	101
4.1.11. Fevzi Tüfekçi (1948 -)	102
4.1.12. Mustafa Küçüköner (1971 -)	103
4.1.13. Ferda Yüksel (1964 -).....	104
4.1.14. Umut Germeç (1963 -)	105
4.1.15. Gülderen Görenek (1973 -).....	105
4.1.16. Can Aytekin (1970 -).....	106
4.1.17. Yasemin Nur Erkalır (1976 -).....	107
4.2. Gravür Atölyesi Teknik Sorumlular	109
4.2.1. Kani Aksoy (1938-2012)	109
4.2.2. Tanju Çağlar	109
4.3. Gravür Atölyesi Eğitim Gören Sanatçılar	110
4.3.1. I. Dönem: Sanayi-i Nefise Dönemi	110
4.3.2. II. Dönem: Güzel Sanatlar Akademisi.....	110
4.3.3. III. Dönem : İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi.....	117
4.3.4. IV. Dönem: Mimar Sinan Üniversitesi.....	122
4.3.5. V. Dönem: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.....	128
4.4. Gravür Atölyesinde Eğitim Alıp Farklı Okullarda Gravür Eğitimi Veren İsimler	135
4.5. Sergiler/Kataloglar	142
5. KİŞİSEL YAKLAŞIM VE ÖRNEKLER	147

6. SONUÇ	155
7. EKLER.....	159
EK-1 RÖPORTAJLAR.....	159
EK 2 ARŞİVDE BULUNAN ÖĞRENCİ YOKLAMALARI.....	217
EK-3 BELGELER.....	237
8. KAYNAKLAR	246
9. ÖZGEÇMİŞ	250

ÖNSÖZ

Bu çalışmada söz konusu olan Gravür kelimesiyle biz sanatsal bir üretim biçimi olarak gelişen gravürü kastediyoruz. Ülkemizde gravür sanatı denilince aklımıza gelen sanatçılardan biri olan Asım İşler'in sözlerine başvurursak: "Sanat dalları içinde çok azı gravür sanatı kadar karmaşık, çok yönlü yaratısal ve demokratik bir niteliğe sahiptir. Gravür aslında malzeme, teknik ve zanaatkar yapıyı sanatsal bütünlükle bağdaştıran komple bir ifade biçimidir."¹

Gravür herşeyden önce bir atölye pratiğidir. Plakalar, kağıtlar, presler, mürekkepler, merdaneler vb. Teknolojinin değişmesine rağmen çok fazla değişmeyen kendine özgü bir ritüelle üretilir. İşte bu çalışmada ülkemizdeki Gravür sanatının başlatıcısı ve sürdürücüsü olan bugünkü adıyla MSGSÜ Gravür atölyesini konu ediyoruz.

Bu eser metnini hazırlama süreçlerinde yardımcı olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Can Aytekin'e, bilgi ve görsellerini paylaşarak araştırmamda büyük bir katkısı olan hocam Fevzi Tüfekçi'ye, araştırmanın konusunu belirleyen ve desteğini her zaman hissettiren Dr. Öğr. Üyesi Umut Germeç'e teşekkür ederim.

Araştırma için yaptığım söyleşilere zaman ayırarak katılan Fethi Kayaalp, Devrim Erbil, Sadık Altınok, Alaettin Aksoy ve Aydın Ayan'a, sorularımı anlayışla cevaplayan Utku Varlık, Umut Germeç ve tüm sanatçı ve de sanatçı yakınlarına teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Desteğini esirgemeyen arkadaşlarım Aslıhan, Gülistan ve Seda'ya, her zaman yanımda olan eşim Hakan Kırık ve oğlum Orhan'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İstanbul, Mayıs 2019

---

¹ Asım İŞLER

ÖZET

Bu çalışmada, MSGSÜ Resim Bölümü Gravür Atölyesi'nin kuruluşundan günümüze eğitim sistemindeki değişimler ve Türk sanatındaki yeri, eğitimciler ve öğrenciler ile iletişime geçilerek değerlendirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleşen Tanzimat hareketi ile başlayan toplumsal ve kültürel değişimlerin sonucu olarak Sanay-i Nefise Mektebi kurulmuş, sanat eğitimi kurumlaşmıştır. Osman Hamdi Bey tarafından resim, heykel, mimarlık ile birlikte hakkaklık/gravür bölümü açılmıştır.

Üniversite ile ortak bir tarihe sahip olan atölye Cumhuriyet dönemi, çağdaşlaşma ve eğitimde yenilenme hareketi sonucu Güzel Sanatlar Akademisi Resim bölümünün başına gelen Leopold Levy eğitim kadrosunu ve sistemini değiştirmiştir. Gravür/Litografi baskı teknikleri eğitime tekrar dahil edilmiştir. Tüm malzemeler Levy tarafından Fransa'dan tedarik edilmiş, atölyenin başına da Sabri Berkel'i getirmiştir. Bu dönem okulda öğrenci olan tüm sanatçılar atölyede eğitim almıştır.

Sabri Berkel, Akademi yangını sonrası eğitimin, aktif bir şekilde devam etmediği atölyeyi eski haliyle tekrar kurmak üzere Fethi Kayaalp'i görevlendirir. Sabri Berkel eğitime, çağdaş resim dili açısından etki ederken, Fethi Kayaalp öğrencilerin deneysel çalışmalar yapmalarını desteklemiştir. Bu ve sonraki dönemlerde öğrenci olan sanatçılar, gravür atölyeleri açmış birçoğu da gravür tekniğini kullanmaya devam etmiştir.

Gravürün farklı bir resimsel dil olduğunu düşünen Asım İşler, resmin plastik değerleri ve gravür tekniklerini, deneysellik ile birlikte programa dahil etmiştir. Fevzi Tüfekçi'nin atölyeye gelişi ile de işlerin boyutlarının büyümesi yanı sıra farklı teknik denemeler yapıldığı da gözlemlenmektedir.

Can Aytekin ve Yasemin Nur Erkalır'ın başında bulunduğu atölye, Asım İşler ile son halini alan eğitim sistemini halen devam ettirmektedir.

Sanatsal üretim pratikleri içinde gravürün önemli bir yere sahip olduğu gravürcü/gravür sanatçısı diye tanımlayabileceğimiz Fethi Kayaalp, Asım İşler ve Fevzi Tüfekçi, ürettikleri yapıtlar ve de eğitimci olarak Türk sanatına önemli katkıları olmuştur. Literatürün oluşturulması ve Türkiye'de tanıtımı için de emek vermişlerdir.

ANAHTAR KELİMELEER: MSGSÜ Gravür Atölyesi, Gravür, Özgün Baskı Resim, Türk Resmi, Gravür Aletleri ve Malzemeleri, Gravür Eğitimi

SUMMARY

In this study changes of education system, in MSFAU(Mimar Sinan Fine Arts University) Painting Department Engraving Atelier till establishment to present day and its position in Turkish Art is evaluated by contacting educators and students.

As a result of social and cultural changes started with the Tanzimat movement that took place in the Ottoman Empire, Sanayi Nefise Mektebi was established and art education was institutionalized. An engraving department was opened by Osman Hamdi bey with painting, sculpture and architecture departments.

The workshop, which has a common history with the University, has changed the education and system of Leopold Levy, who became the head of the Painting Department of the Academy of Fine Arts as a result of the Republican period, modernization and renewal in education. Gravure / Lithography printing techniques were reintroduced into the training. All materials were supplied by Levy from France and Sabri Berkel was the head of the workshop. All artists who were students at the school were trained in the workshop.

Sabri Berkel appoints Fethi Kayaalp to re-establish the workshop in which the training did not continue actively after the Academy fire. While Sabri Berkel influenced education in terms of contemporary painting language, Fethi Kayaalp supported the students to make experimental studies. The artists, who were students in this and subsequent periods, opened engraving workshops and many of them continued to use the engraving technique.

Considering that engraving is a different pictorial language, Asım İşler incorporated all the plastic values and engraving techniques of the painting into the program along with the experiment. With the arrival of Fevzi Tüfekçi, it is observed that different technical trials are carried out besides the dimensions of the works.

The workshop, headed by Can Aytekin and Yasemin Nur Erkalır, continues the education system that has taken its final form with Asım İşler.

Fethi Kayaalp, Asım İşler and Fevzi Tüfekçi, who can be defined as the engraver/engraving artist in which engraving has an important place in artistic production practices, made important contributions to Turkish art as an educator. They also gave labor to promote the creation of literature and Turkey.

Key Words: MSFAU Engraving Atelier, Gravure, Engraving, Printmaking, Turkish Painting, Engraving Equipments and Tools, Engraving Education, Printmaking workshop

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1. Şimşir kalıpla alınan baskı örneği.....	6
Resim 2.2. Servet-i Fünun Dergisi Sayı54, kapak resmi	7
Resim 2.4. Sanayi- i Nefise Mektebi, Hakk Bölümü (Gravür) diploması	10
Resim 2.5. Leopold Levy	12
Resim 2.6. Sabri Berkel	13
Resim 2.7. Nuri İyem, Taş Baskı Öğrencilik döneminden	14
Resim 2.8. Neşet Günal, ‘Köylü Kadın’, 18x13cm. Gravür, 1945	14
Resim 2.9. Mazhar Olgun, ‘Tavla Oynayanlar’, 14x19cm., Asitli kazı, 1946	15
Resim 2.10. Şadan Bezeyiş, 22x28cm., Linogravür, 1952	17
Resim 2.11. Rahmi Doğu, ‘Kahvehane’, 35x54cm., Linogravür, 1951	18
Resim 2.12. Fethi Kayaalp	19
Resim 2.13. Nihat Akkuş, 24x30cm., Ağaç Baskı, 1964.....	21
Resim 2.14. Gravür Atölyesi – Kani Aksoy	23
Resim 2.16. Ercan Süelden, 27x35cm., Metal Gravür, 1979.....	29
Resim 2.17. Fevzi Tüfekçi, 27x31cm., Linogravür, 1975	30
Resim 2.18. Işıl Önür, 40x20cm., Renkli Ağaç Baskı, 1969-70.....	31
Resim 2.19. Asım İşler.....	34
Resim 2.20. Fevzi Tüfekçi	35
Resim 2.21. Asım İşler, Tolga Karahasan ve Fevzi Tüfekçi	38
Resim 2.22. Etel Varon Anter, 21x41cm., Linogravür, 1994	39
Resim 2.23. Zehra Özmeral, Linogravür (Nesneleri yapılandırma), 1991	40
Resim 2.24. Füsun Sünnetçioğlu, Kollografi, aquatinte, 1998	41
Resim 2.25. Çeşminaz Gençsoy, Renkli intaglio, 1994.....	42
Resim 2.26. Atölye’de 2003.....	43
Resim 2.27. Can Aytekin	51
Resim 2.28. Burcu Yağcıoğlu, Eau-forte, vernis mou, aquatinte, 2004	53
Resim 2.29. Desen Halıçınarlı, Kentler serisinden, 19x100cm., Eauforte ve Aquatinte, 2005	54
Resim 2.30. Kollektif çalışma, Metal gravür, 2003	54

Resim 2.31. Yasemin Nur Erkalır,“Pandora’nın Kara Kutusu”, Galata Rum İlkokulu, 2019.....	56
Resim 3.2. Taille douce presi	63
Resim 3.3. Taille douce presi	63
Resim 3.4. Pres - Gerstaecker Le Geant	63
Resim 3.5. Atölye içi görüntü	64
Resim 3.6. Atölye çalışma masası	65
Resim 3.7. Çalışma Masaları, Dolaplar ve Havalandırma	65
Resim 3.8. Mürekkepler	66
Resim 3.9. Atölye içi görüntü	66
Resim 3.10. Kağıt dolapları	67
Resim 3.11. Kağıt dolapları	67
Resim 3.12. Telek/Kurutmalık	67
Resim 3.13. Vernik masası	68
Resim 3.14. Atölye içi görüntü	68
Resim 3.15. Tandır	69
Resim 3.16. Raflar.....	69
Resim 3.17. Eski plakaların bulunduğu dolap	70
Resim 3.18. Önlük askısı	70
Resim 3.19. Kitaplar	71
Resim 3.20. Tümsek Baskı (ahşap ve linol) oyma uçları.....	71
Resim 3.21. Çukur Baskı kazıma uçları.....	72
Resim 3.22. Tümsek Baskı (ahşap ve linol) elle baskı araçları	72
Resim 3.23. Çukur Baskı plakalarının çalışmaya hazır hale getirilmesi için araç ve malzemeler	73
Resim 3.24. Eski malzemeler	73
Resim 3.25. Eski malzemeler	73
Resim 3.26. Asitle Kazı Yöntemleri, Asit Dolabı.....	74
Resim 3.27. Asit Ölçü Kapları, Nitrik asit şişesi, Huni ve alkolmetre	74
Resim 3.28. Asit teknesi	75
Resim 3.29. Reçine Dolabı	75

Resim 3.30 Reçine Dolabı	76
Resim 3.31. Reçine kabı.....	76
Resim 3.32. Reçine İşlemleri	77
Resim 3.33. Reçine İşlemleri	77
Resim 3.34. Plaka pensesi.....	78
Resim 3.35. Plaka ısıtmak için kullanılan altlık.....	78
Resim 3.36. Plakanın ve fırçaların çalışma sırasında dayandığı ahşap yükselticiler....	78
Resim 3.37. Asfalt Verniği Şişesi	79
Resim 3.38. Asfalt Verniği	79
Resim 3.39. Çukur Baskı baskı aşamasında kullanılan araç ve malzemeler	79
Resim 3.40. Merdaneler	80
Resim 3.41. Merdaneler	80
Resim 3.42. Yumuşak vernik şişesi ve sert vernik malzemesi	80
Resim 3.43. Doku Malzemeleri	81
Resim 3.44. Giyotin	81
Resim 3.45. Atölye lavabosu ve kâğıt ıslatılan tekne.	82
Resim 3.46. Kağıt ıslatma teknesi.....	82
Resim 3.47. Kağıt kurutma alanı	83
Resim 3.48. Kurutma makinesi.....	83
Resim 3.49. Isıtıcılar	83
Resim 3.50. Ağlıklar	84
Resim 3.51. Atölye içi görüntü	84
Resim 3.52. Teknikler, 1996	85
Resim 4.1. Seyit Mehmet Bakı, Portre (doğulu bir hamal).....	87
Resim 4.2. Seyit Mehmet Bakı'ya ait olan yılı bilinmeyen şimşir kalıp örneği.	87
Resim 4.3. Leopold Levy, 33x44 cm., Metal gravür (kuru uç), 1932.....	88
Resim 4.4. Leopold-Levy, 'Boğaziçi' 44x59,5cm., Metal baskı, 1947	89
Resim 4.5. Sabri Berkel, 22x16cm., Asitli kazı, 1933	91
Resim 4.6. Sabri Berkel, 'Üsküp Hamam Önü', 39x49cm., Asitli kazı, 1934	91
Resim 4.7. Sabri Berkel, 38x48cm., K.Ü.Y.B. 1954	92
Resim 4.8. S. Berkel, 'Lekeler', 30,5x42cm., Linolyum Monotip, 1973	92

Resim 4.9. Fethi Kayaalp	94
Resim 4.10. Fethi Kayaalp, ‘Kalkan balıkları’, 55x64cm. Metal oyma	95
Resim 4.11. Asım İşler, ‘Yaşama Dair’, 65x50cm, Renkli metal baskı 1978	97
Resim 4.12. Asım İşler, ‘Gizli Evren’, 60x50cm., Renkli metal gravür, 1995.....	98
Resim 4.13. Fevzi Tüfekçi, 60x50cm, Carborundum, 2003	102
Resim 4.14. Fevzi Tüfekçi, 51x42cm, Ahşap gravür, kolaj, 2017.....	103
Resim 4.16. Can Aytekin, ‘Ters Yüz’ Sergisi, Versus Art Project, 2016.....	106
Resim 4.17. Yasemin Nur Erkalır, Berlin’de gerçekleşen sergi, 2019	108
Resim 4.18. Nuri İyem, Taş Baskı Öğrencilik dönemi	111
Resim 4.19. Nuri İyem, Nü, 28x19cm. K. Ü. Y. B. 1940.....	111
Resim 4.20. Ferruh Başağa, 17x12cm. Metal Gravür, 1942.....	112
Resim 4.21. S. Ferruh Başağa, 65.5x81cm. T.Ü.Y.B. 1940	112
Resim 4.22. Ferruh Başağa, 53x78cm., Gravür, 2006	112
Resim 4.23. Ferruh Başağa, 90x60cm. T.Ü.Y.B., 1952	112
Resim 4.24. Nejad Devrim, 23x29,5cm Gravür,1956.....	113
Resim 4.25. Nejad Devrim, 20,5x27,5cm., K.Ü. Guaş, 1951	113
Resim 4.26. Neşet Günel, ‘Köylü Kadın’, 18x13cm., Gravür, 1945	114
Resim 4.27. Neşet Günel, ‘Çamaşırcı’, 16x21cm., Asitli kazı	114
Resim 4.28. Neşet Günel, ‘Yaşantı II’, 225x200cm., Yağlıboya, 1974.....	115
Resim 4.29. Turan Erol, 18x21cm., Linogravür, 1950	115
Resim 4.30. Turan Erol, ‘Diyarbakır’da Bir Avlu’, 31x39cm., D.Ü.G.B., 1956.....	116
Resim 4.31. Oktay Dikmen, 14x24cm., Linogravür, 1955.....	116
Resim 4.32. Utku Varlık, Asitli Oyma, 1965.....	117
Resim 4.33. Necati Ayden, 39x77cm., Alçı Baskı, 1965	117
Resim 4.34. Aydın Ayan, ‘Sofra Başında’, 30 x 36 cm., Metal gravür, 1977 (öğrencilik dönemi).....	118
Resim 4.35. Aydın Ayan, ‘Ecce Homo, 300x300cm., Metal baskı, 1990.....	118
Resim 4.36. Fevzi Tüfekçi, 31x26cm., Renkli linogravür, 1975	119
Resim 4.37. Hasan İlday, 35x50cm., Renkli Linogravür, 1978.....	119
Resim 4.38. Uğur Özbender, Aquatinte, 1978	120
Resim 4.39. Recep Türüng, ‘ Kesinlik Üstüne’, 38x26cm., Manière noire, 1979... 120	

Resim 4.40. İnci Eviner, Eau-forte, dişli rulet, 1979	121
Resim 4.41. Alp Tamer Ulukılıç, 29x29cm., Linogravür, 1984	121
Resim 4.42. Arif Aşçı, Eau-forte, aquatinte, 1981	122
Resim 4.43. Çetin Bilgin, 98x63cm., Renkli Linogravür, 1983	122
Resim 4.44. A. Cem Şahin, 17 x 19.5cm., Linogravür, 1987	123
Resim 4.45. A. Cem Şahin, 200 x 280cm., 2018	123
Resim 4.46. Nalan Yırtmaç, 21x30cm., Aquatinte, 2009	124
Resim 4.47. Hale Eryaman, Renkli linogravür, 1989	124
Resim 4.48. Beyza Boynudelik, 'İç Manzara', 25x30cm, metal gravür, 1997	125
Resim 4.49. Beyza Boynudelik, 'Günlük Rutin - Sahip Olmak', 58x48cm, metal gravür, 2019	125
Resim 4.50. Melihat Alemdar, Linogravür (aşamalı oyma),1994	126
Resim 4.51. Maja Kulenovic, Aquatinte, 1994.....	126
Resim 4.52. Zeynep Akgün, Linogravür (aşamalı oyma),1996.....	127
Resim 4.53. Bahadır Boysal, Renkli intaglio, 1998.....	127
Resim 4.54. Ekin Saçlıoğlu, Ahşap gravür (aşamalı oyma), 2000	128
Resim 4.55. Haluk Aykan, Maniere noire, 2000	128
Resim 5.56. Yasemin Kaçkar, Burin, 2000.....	129
Resim 4.57. Zeyno Pekünlü, (Ex-libris) Tipografi klişesi, 2001	129
Resim 4.58. Zuhâl Aktan, Vernis mou- aquatinte, 2002.....	130
Resim 4.59. Turgut Mutlugöz, Eau-forte, aquatinte, 2002	130
Resim 4.60. Sevil Tunaboşlu, Linogravür (Aşamalı oyma), 2003	131
Resim 4.61. Ezgi Vural, İntaglio, 2003.....	131
Resim 4.62. Zeyno Pekünlü, Vernis mou, aquatinte, 2004.....	132
Resim 4.63. Ali Elmacı, Linogravür, chine colle, 2005.....	132
Resim 4.64. Aslıhan Kaplan Bayrak, 'Saray Merdivenleri' Linogravür, 30x42cm. 2005.....	133
Resim 4.65. Aslıhan Kaplan Bayrak, 'Hayal Mekan 3' Linogravür ve ahşap gravür, 80x60cm. 2017.....	133
Resim 4.66. Aylin Zaptçioğlu, Renkli ağaç baskı, 2005.....	134
Resim 4.67. Aylin Zaptçioğlu, Linogravür, 37x170cm. 2019	134

Resim 4.68. İlke Kutlay, Renkli eauforte, 2005.....	134
Resim 4.68. Desen Halıçınarlı, ‘Sürgün Serisi’, 54x76cm., Linogravür ve metal gravür(eau-forte, aquatinte), 2018.....	135
Resim 4.69. Emrah Günay, ‘Haydarpaşa Yanıyor İstanbul Seyrediyor’, Foto Gravür Üzerine Akuatint ve kuru kazı Uygulamaları, 2014	136
Resim 4.70. Enis Malik Duran, ‘Sonra’, 34x49.5cm., Çukur Baskı, 2018.....	137
Resim 4.71. İhsan Doğrusöz, ‘İstanbul’un Geçmiş Zaman Düşleri1’, 28.5x43.5cm., Aquatinte, Kuru Uç, 2010	138
Resim 4.72. Mediha Sevinç, ‘Ağaçlı Kompozisyon I’ 41x43cm. Linogravür, 2016	138
Resim 4.73. Melihat Tüzün, ‘Buzulların Arasından’, 18x17cm., 2012.....	140
Resim 4.74. Sadık Altınok, ‘Kırmızı Yazıt’ 50x40cm, Eauforte ve Aquatint, 1996	141
Resim 4.75. Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları Sergi Kataloğu	142
Resim 4.76. AKM sergisi.....	142
Resim 4.77. ‘Parisistanbul’ Sergisi	144
Resim 4.78. Fransız Kültür Merkezi sergi açılışı.....	144
Resim 4.79. Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi, Sergi kataloğu.....	145
Resim 4.80. Galetea-Art Galerisi Sergisi kataloğu	146
Resim 4.81. Harmony Galerisi Sergisi.....	146
Sibel Kırık, Linogravür,2004	148
Sibel Kırık, Linogravür,2005	148
Sibel Kırık, Renkli Ağaç gravür, 2005.....	149
Sibel Kırık, 55 x 78cm., Renkli linogravür (Aşamalı oyma), 2006.....	149
Sibel Kırık, Pointe sèche(kuru uç), 2006	150
Sibel Kırık, 10x10cm., Linogravür, 2011	150
Sibel Kırık, 27,5 x 38cm., Aquatinte, Derin Oyma, 2012.....	151
Sibel Kırık, 15x38cm., Aquatinte, Derin Oyma, 2012.....	151
Sibel Kırık, ‘Salamis II’, Aquatinte, Derin Oyma, 2012	152
Sibel Kırık, ‘Salamis I’, Aquatinte, Derin Oyma, 2012.....	152
Sibel Kırık, Linogravür, 2016	153
Sibel Kırık, 100x70cm., Linogravür, 2017	153
Sibel Kırık, Renkli Linogravür, 2018	154

Resim 4.82. İTÜ - Öğrenci Çalışmaları	196
Resim 4.83. Umut Germeç, 'Natürmort', Tümssek Baskı örneği, 1984	203
Resim 4.84. Umut Germeç, 'Eski Kent', Tümssek Baskı (Muşamba), 1984.....	204
Resim 4.85. Umut Germeç, 'Sarılma', Kuru uç örneği	205
Resim 4.86. Umut Germeç, 'Balıklar', Asitle kazı ve aquatint örneği	206
Resim 4.87. Umut Germeç, 'Savurgun', 31x46.5cm, Asitle kazı, viskozite, 1987 .	208
Resim 4.88. Umut Germeç, 'İkimiz', Tümssek Baskı (MDF), 1992	209

ÇİZELGELER LİSTESİ

1 Çizelge I - Gravür Atölyesi'nde Görev Almış Eğitimciler	4
2 Çizelge I - Gravür Atölyesi'nde Görev Almış Eğitimciler (Devam)	5
3 Çizelge II - Gravür Atölyesi Planı	60
4 Çizelge III - Gravür Atölyesi Malzemeleri	61

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.k.: Adı Geçen Kaynak

Böl.: Bölümü

ÇOMÜ: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

DGSA: Devlet Güzel Sanatlar Akademisi

D.Ü.G.B.: Duralit Üzerine Guaş Boya

ENSBA: École Nationale Supérieure des Beaux-Arts de Paris

FSMVÜ: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

GSB: Güzel Sanatlar Bölümü

GSF: Güzel Sanatlar Fakültesi

İDGSA: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

K.Ü.Y.B.: Kağıt Üzerine Yağlı Boya

MSÜ: Mimar Sinan Üniversitesi

MYO: Meslek Yüksek Okulu

MSGSÜ: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

T.Ü.Y.B.: Tuval Üzerine Yağlı Boya

s. : Sayfa

STF: Sanat ve Tasarım Fakültesi

YTÜ: Yıldız Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

Türk resim sanatında baskiresmin gelişimine önemli bir katkısı olan MSGSÜ Gravür Atölyesi'nin tarihinden bahsederken biraz da okulun tarihçesinden bahsedilmiş olunacaktır. Osman Hamdi, okulu kurarken sanatsal üretimin içinde olduğu ilk dört bölümden biri olarak Gravür/Hakkaklık Bölümünü açmayı planlamıştır. Bölüm,1921 yılına kadar eğitim vermeyi sürdürmüştür. Cumhuriyet'in ilanı sonrası eğitimde ülke genelinde yapılan yenilenme ile Akademi'de gravür tekniği, eğitimde daha güçlü bir şekilde tekrar yer alacaktır.

Okul açılmadan önce sanatsal niteliği olan baskı örnekleri bu coğrafyada genellikle Avrupalı sanatçılar tarafından verilmiştir. Konularını Osmanlı şehir manzaraları ve yaşam tarzı oluşturur. Bu dönem ve Anadolu'da yapılagelen çok daha eski tarihlere dayanan baskı (yazmacılık ve mühür) örnekleri günümüz sanatına ve gravürüne etkisi direkt olmaması sebebiyle kronolojiye dahil olmayacaktır. Aynı şekilde azınlıklar tarafından yapılmış olan az sayıda gravür örnekleri de bir geleneğe dönüşmemiştir.

Bu araştırmada, atölyede eğitim alan sanatçılar, ağırlıklı olarak gravür tekniği ile bağlantıları yönünden ele alınmıştır. Gravür, teknik olarak diğer üretim şekillerinden farklı bir dil imkanı vererek sanatçıların tercih ettiği bir yöntem olagelmiştir.

1.1.Çalışmanın Amacı

Çalışma, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümü Gravür Atölyesi'nin kurulduğu tarihten itibaren eğitim anlayışındaki değişimler, atölyenin öğrencilerine ve daha geniş bir perspektifle Türk sanatına etkisini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmada Gravür Atölyesi değerlendirilirken Türk sanatının yıllar içindeki anlayış farklılıkları da ortaya konmaktadır. Araştırmanın sanat tarihi yazımı için katkısı olacaktır.

1.2.Çalışmanın Yöntemi

Öncelikle MSGSÜ'nün tarihçesi ve eğitim verdiği binalar, atölyelerin fiziki durumunu kavramak için incelenmiştir. Bu fiziksel yapı yanı sıra, her dönemin siyasi koşulları sonucu değişen eğitimin yapısı ve sanatçıların üretim koşulları yorumlanarak Gravür Atölyesi'nin tarihçesi oluşturulmuştur. Bu araştırmalar kütüphane kaynakları, makaleler, internet kaynakları ve röportajlar gibi yöntemler kullanılarak yapılmıştır.

Mevcut literatür taranmış dönem sergi katalogları incelenmiştir. Atölye sergi katalogları ve “Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür, Karşı Sanat Çalışmaları” gibi metinler atölyenin tarihini anlayabilmekte için önemli kaynaklar olmuştur.

Atölye’de eğitim görmüş ve görev almış sanatçılar ve hayatta olmayan eğitimcilerin yakınları ile görüşmeler yapılarak yazılı ve görsel kaynaklara ulaşılmıştır. Fethi Kayaalp ile 15 Nisan 2014 tarihinde Moda’da bulunan evinde yapılan görüşmede önemli bilgiler elde edilmiştir. Görüşme sırasında yapılan ses kaydı ve araştırmanın belli bir aşamaya gelmiş hali, hard diskte oluşan bir sorun sebebiyle yitirilmiştir. Görüşme sırasında alınan notlardan kalan bölümler araştırmada yer almaktadır.

Görüşmeler her zaman karşılıklı gerçekleşmemiş Utku Varlık gibi bazı sanatçılarla e-posta yoluyla soru - yanıt şeklinde bir süreç izlenmiştir. Gravür atölyesinde eğitim alıp farklı okullarda gravür dersleri veren sanatçılarla da iletişime geçilmiştir. Ayrıca bağımsız atölye kurmuş olan sanatçılara ulaşılmıştır.

Sanatçıların ve eğitimcilerin görselleri farklı kaynaklardan elde edilmiştir. Kitaplar, kataloglar ve karşılıklı ya da eposta yolu ile iletişime geçilerek. Sanatçıların öğrenci dönemi çalışmalarlarıyla ilgili resimlerin bir kısmı, Fevzi Tüfekçi'nin okul arşivinden fotoğraflayarak belgelediği görsellerden oluşmaktadır. Bu baskiresimlerin teknik bilgileri yine Fevzi Tüfekçi'den edinilmiştir. Atölyede kullanılan araçlar ve malzemeler yerinde belgelenmiştir.

Atölye arşivinde yapılan araştırmalar ve hayatta olmayan eğitimcilerin yakınları ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen dilekçe ve yazışmalar kısaca tarihçede yer almaktadır. Arşivde bulunan öğrenci yoklamaları ve röportajlar araştırmanın EKLER bölümünde yer almıştır.

Çalışmada yer alan isimler bazı bölümlerde adlarının baş harfine göre sıralanırken bazı bölümlerde de görev aldıkları tarihe ya da görüşme tarihine göre düzenlenmiştir.

1.3.Çalışmanın Kapsamı

Gravür Atölyesi, eğitimindeki değişim tarihsel olarak ele alınmıştır. Ders programları, eğitim sistemleri, uygulanan teknikler ve malzeme kullanımı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Özellikle 1950 sonrası atölyede eğitim görmüş sanatçılardan eğitimine dair bilgiye ulaşılıp dokümantasyon oluşturulmuştur. Gravür Atölyesi'nin, eğitim alan sanatçıların sanat hayatına etkisi tartışılmıştır.

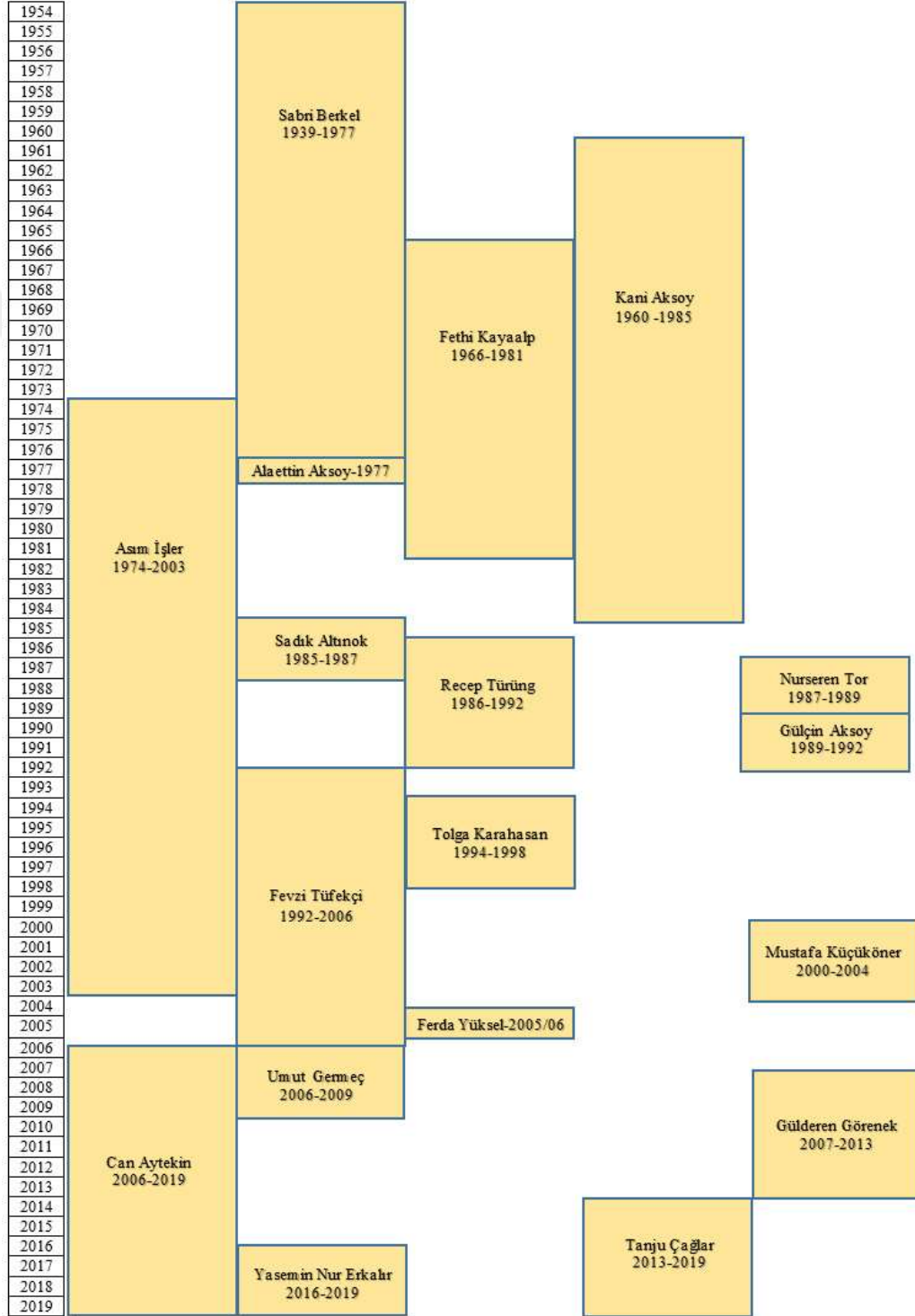
2. GRAVÜR ATÖLYESİ TARİHÇESİ

Çizelge I - Gravür Atölyesi'nde Görev Almış Eğitimciler, Teknik Sorumlular ve Sanatta Yeterlilik Dönemi Araştırma Görevlisi Olarak Görev Alanlar

Yıl	Eğitimciler	Teknik Sorumlular	Sanatta Yeterlilik Dönemi Araştırma Görevlisi Olarak Görev Alanlar
1882	Sanayi-i Nefise Mektebi kuruluşu - 1882		
1883			
1884			
1885			
1886			
1887			
1888			
1889			
1890			
1891			
1892			
1893			
1894	Stanislas Arthur Napier 1892-1897		
1895			
1896		Mösyö Dolger - 1896	
1897			
1898			
1899			
1900			
1901			
1902			
1903			
1904			
1905			
1906			
1907			
1908			
1909			
1910			
1911			
1912			
1913			
1914			
1915			
1916	Seyit Mehmet Bakı 1913-1921		
1917			
1918			
1919			
1920			
1921	Atölye kapanır - 1921		
1922			
1923			
1936			
1937			
1938			
1939			
1940			
1941	Leopold Levy 1937-1949		
1942			
1943			
1944			
1945			
1946			
1947			
1948			
1949			
1950			
1951			
1952			
1953			

Çizelge I - Gravür Atölyesi'nde Görev Almış Eğitimciler, Teknik Sorumlular ve Sanatta Yeterlilik Dönemi Araştırma Görevlisi Olarak Görev Alanlar (Devam)

2.1. I. Dönem: Sanayi-i Nefise Mektebi

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat hareketinin bir sonucu olarak, Sanayi- i Nefise Mektebi 1882 yılında Osman Hamdi Bey tarafından kurulmuştur. Bir yıl sonra Arkeoloji Müzesi'nin karşısındaki binada eğitime başlamıştır. Kuruluşunda kararlaştırılan dört bölümden biri olan Hakkaklık², eğitimi olmaması sebebiyle 1892 yılında faaliyete geçebilmiştir. Diğer bölümler resim, heykel ve mimarlıktır.

Bölümde, 1892-1897 yılları arasında Fransız Stanislas Arthur Napier, 1896 yılında Mösyö Dolger, 1896 -1923 yılları arasında ise Nesim Efendi eğitimde yer almışlardır.

Altta Sabri Berkel Anısına Gravür Atölye Sergisi kataloğunda yer alan, şimşir kalıpla yapılmış bir baskı örneği yer almaktadır:

Resim 2.1. Şimşir kalıpla alınan baskı örneği

---

² Ezcacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,648. Hakkak: Ağaç, taş ya da metal üstüne yüzeysel oyma yapan; gravürcü.

Bu dönem, günümüzdeki gibi bir gravür teknik eğitiminden bahsedilememektedir. Avrupa’da gravürün kullanım alanı olan sanat ve sanat dışı eşzamanlıdır. Bizde ise önceleri ticari alandaki ihtiyacı karşılar, sanatsal üretim ise daha sonra gelecektir. Bölümün kurulma amacı olasılıkla matbaa (basım) alanındaki ihtiyacı karşılamaktır. Basımevleri için resim klişeleri hazırlayan gravür sanatçısı yetiştirir. Bölümün ilk eğitimcisi Napier de bir gravür sanatçısıdır. Napier kendisini, École Beaux-Arts profesörü ve Gravür Atölyesi doktoru olarak tanıtmaktadır. Türkiye’de bulunduğu 1892-1893 yılları arasında Servet-i Fünun Dergisi’nde 34 gravürü yer almıştır.

Resim 2.2. Servet-i Fünun Dergisi Sayı54, kapak resmi

Resim ya da fotoğraf kalıbın üzerine aktarılıp işlenerek baskıya hazır hale getirilmektedir. “Yanda görülen ‘Kıyafet-i Askeriye-i Osmaniye’den Bahriye Boruzen Çavuşu’ adlı çalışmanın sağ altında Ressam Galip, sol altında Osmanlıca Napye yazmaktadır. Hakkâk/Gravürcü Napier’nin Servet-i Fünun Dergisi’nde yayınlanan

Osmanlı askerlerini resmettiği birkaç çalışması vardır. Bu gravür resimlerinin kaynağı Fotoğrafçı Abdullah Biraderler veya dönemin ressamlarının resimleridir.”³

Bölüm her yıl 10 öğrenci mezun vermektedir. Tüm bölüm öğrencilerine eğitim süresine ek olarak bir yıl hazırlık eğitimi verilmektedir. Bölümün diğer bölümlerden farklı olarak dört değil üç yıl eğitim vermesi ise teknik bir eğitim verdiği görüşünü düşündürmektedir.

Hakkalık bölümünün verdiği eğitim içerik olarak grafik sanatlar içinde değerlendirilebilir. Mustafa Aslier’in gravür sanatıyla ilgili yazdığı bir metinde, “Grafik kelimesi kavramı genel anlamı ile tüm sanatsal, teknik ve endüstriyel resim, yazı ve çizimleri, çoğaltma tekniklerini, baskı için boyama ve çizim teknikleriyle yapılan resimleri kapsayabilmektedir. Bu nedenle grafik sanatlar denince yazılmış, çizilmiş baskı amacıyla, resmedilmiş, özgün resimlerle bunların üretilmişleri anlaşılmaktadır.”⁴ Her yapılan gravür grafik sanatlar alanına girmemektedir, yapılaş amacı belirleyicidir.

Bölümde endüstriyel amaçlı baskı için tasarım ve baskı kalıpları üretimi hedeflenmektedir. Asım İşler: “Basımcılık alanında metinlerin resimlendirilmesi amacıyla yapılan gravürlerin yanında, belge, değerli kağıt, ve banknot yapımı için kullanılan ve lüks kitaplar içinde özel olarak yer alan gravürler yapılmıştır.”⁵ diye bahsetmektedir. İşler’in bu cümlesinden atölyede teknik olarak, ahşap ve metal gravür tekniklerinin eğitimde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bölümde öğrenci ve eğitimci olan Seyit Mehmet Bakı’nın öğrencilik dönemine ait olduğu ailesi tarafından belirtilen nü çalışmalarını, okulda resim bölümü ile ortak eğitim gördüklerini ortaya koymaktadır. Üretilen bu işlerin sanatsal niteliğiyle ilgili örnek:

---

³ Mehmet NUHOĞLU, *Sanayi-Nefise Mektebi Hâkk (Gravür) Hocası Mösyö Napier’nin Servet-i Fünun Dergisindeki Gravürleri*, s.11.

⁴ Mustafa ASLIER, *Başlangıcından Günümüze Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi*, Cilt 4,129.

⁵ Asım İŞLER, *Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür*, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

Resim 2.3. Seyit Mehmet Bakı'ya ait olan yılı bilinmeyen şimşir kalıp örneği Boy: 14.3, En:8.3, Derinlik: 2.3cm. (Torunu Çiğdem Özkan Aygün tarafından verilmiş olan bu fotoğrafın kopyalanması için izin alınması gerekmektedir.)

Kayıtlarda, 1909-1914 yılları arasında İsmail Bey (Bahriye Teğmeni) Şimşir üzerine hakk öğretmeni, 1913-1921 yılları arasında da Seyit Mehmet Bakı (Sait Mehmet Efendi - Bahriye Üsteğmeni) Şimşir üzerine hakk öğretmeni olarak görülmektedir. Kurtuluş Savaşının da olduğu bu zor zamanlarda, Türk asıllı ve asker eğitimciler tarafından ahşap baskı ağırlıklı bir eğitim verilmektedir. Bölümde hem öğrenci hem de eğitmen olan Seyit Mehmet Bakı'nın diploma örneği altta yer almaktadır.

Resim 2.4. Sanayi- i Nefise Mektebi, Hakk Bölümü (Gravür) diploması
Diploma No: 36 Seyit Mehmet Bakı, Diploma Tarihi: 15 Aralık 1912

Sanayi-i Nefise'nin müdürü Mehmet Cemil Bey 1921 yılında bölümü kapatır. Tezyini Sanatlar bölümü açılır. Bölümün kapatılışıyla ilgili anlaşmazlıklar olduğu Asım İşler'in "...bu girişim, tartışmalara ve davalara yol açmıştır"⁶ cümlesiyle Gravür Atölyesi ve Eğitimde 100 Yıl katalog yazısında yer almaktadır.

Okul, Kurtuluş Savaşı yıllarında, 1916 yılı Cağaloğlu Lisan Mektebi, 1919 yılı Şehzadebaşı, 1920 yılı Sıhhiye müzesi, 1922'de tekrar Cağaloğlu ve 1926 Cumhuriyet döneminde ise Meclisi Mebusan caddesindeki Cemile Sultan binasına taşınmıştır. Atölyenin kapalı olduğu bu dönemde, Resim Bölümü'nde öğrenci olan ve yurtdışında eğitim gören ressamlardan gravür yapan isimler vardır: Ercüment Kalmık ve Turgut Zaim.

1903 yılında İstanbul'da gerçekleşen ilk sanatçı lokali Elifba'nın sergisinde yer alan sanatsal nitelikli gravürleri gerçekleştiren azınlık sanatçılarının okulla bağlantısı

⁶ Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları 1937-1987.

yoktur. Bu gravürlere dair bir görsele ulaşamamaktadır. Çeşitli kaynaklarda amatör işler olduğu düşüncesi belirtilmiştir.

Savaş ve taşınmalar sebebiyle bu ilk dönem ders programları ya da öğrenci çalışmalarına ulaşamamaktadır.

2.2. II. Dönem: Güzel Sanatlar Akademisi

Okul, Cumhuriyet dönemiyle birlikte 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi adını almıştır.

Baskı sanatları 20. yüzyılın başlarında en parlak zamanlarını yaşamaya başlar. Dünya çapında bir ilgi vardır. Farklı anlayışta sanatçılar teknik olarak gravür kullanmıştır: Ekspresyonistler, Kübistler vb.

Fransa'da gravür eğitimi veren Hayter Atölyesi öne çıkmaktadır. Paris'te bulunan W. S. Hayter Gravür Atölyesi/Atölye 17'de Max Ernst, Alberto Giacometti, Wassily Kandinsky, Joan Miro, Yves Tanguy gibi Avrupalı ressamın yanı sıra Ali Teoman Germaner, Gündüz Gölönü, Adnan Çoker, Altan Adalı gibi Akademili isimlerin 60'larda bu atölyede eğitim aldığını görmekteyiz. 70'li yıllarda da, daha sonra Gravür Atölyesi'nin başına gelecek olan Asım İşler bu atölyede eğitim almış Viskosite/Derin Oyma tekniğini burada öğrenmiştir.

Türkiye'deki siyasal, toplumsal ve kültürel değişim batılılaşma hareketi, ekonomide ve teknolojiye olduğu gibi sanat alanında da yansımaları bulur. Fransız sanatçı Leopold Levy 1936 yılında Türk Hükümetinin çağrısıyla Resim Bölüm Başkanlığına gelmiştir. 1933 üniversite reformuna uygun olarak 2. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'dan ayrılmak zorunda kalan sanatçılar ve aydınlar aynı şekilde Akademi'de heykel ve mimarlık bölümlerinin de başına getirilmiştir.

Akademi’de önemli kadro değişiklikleri olur. Okulda bulunan Hikmet Onat, Namık İsmail, İbrahim allı, Feyhaman Duran ve Nazmi Ziya Gran gibi sanatçılar görevlerine devam ederken, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Tollu, Sabri Berkel, Ali Çelebi, Nurullah Berk, Zeki Faik İzer gibi D Grubu sanatçılarını Leopold Levy Resim Bölümü’nde görevlendirir. Zeki Kocamemi Levy ncesi dönemde göreve başlamış Levy’nin asistanlığını yapmıştır. Bu sanatçılar, Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile gittikleri Fransa’da Lhote ve Hoffman’dan ders almışlardır.

2.2.1. 40’lı Yıllar

Resim 2.5. Leopold Levy

Gravür atölyesi 1937 yılında, 16 yıl aradan sonra tekrar eğitime başlar. Levy, bölümü yeniden yapılandırır “...atölyenin temel donanımları Taille douce presi (Bertrand Freses) değerli reproduksiyon gravürler, giyotin, diğer araç ve gereçler Leopold Levy tarafından Paris’ten getirilmiştir”⁷ Bu malzemelerin gelişi kadar önemli

---

⁷ Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi ğrenci çalışmaları 1937-1987.

olan diğer şey ise teknik bilginin gelişidir. Levy, 13 yıl Resim Bölümü'nün başında bulunur bunun ilk iki yılında Gravür/Litografi Atölyelerini de yönetir.

Levy' nin isteği ile Sabri Berkel atölyeye asistan olarak görevlendirilir. Üsküp'te doğup eğitimine orada başlayan Sabri Berkel, 1929-35 yılları arası Floransa Güzel Sanatlar Akademisi'nde Felice Corena'nın atölyesinde fresk ve gravür çalışmıştır. Berkel, Resim Bölümü Gravür ve Litografi Atölyesi'nde 1 Kasım 1939 ile 15 Temmuz 1977 yılı arasında emekli olana kadar görev almıştır.

Resim 2.6. Sabri Berkel

Akademi'de ilk iki yıl Galeri'de cansız nesne ve antik heykelden desen çalışmaları yapılmaktadır. Sonraki yıl atölyelerde çalışmaya başlayan öğrenciler Fresk ve Gravür/Litografi uygulama atölyelerini tercihen seçmektedir.

Atölyenin kurulduğu bu yıllarda, gravür ve litografi aynı mekanda uygulamalı olarak öğretilmektedir. Bölümlerin ayrıldığı yıla kadar yapılmış olan litografi baskı örnekleri de araştırma metninde yer almaktadır.

Resim 2.7. Nuri İyem, Taş Baskı Öğrencilik döneminden

Levy'nin öğrencisi olan ve bazıları Yeniler Grubu sanatçıları içinde yer alan, Mümtaz Yener, Fethi Kayaalp, Fethi Karakaş, Nuri İyem, Neşet Günal, Orhan Peker, Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi isimler gravür atölyesinde de öğrenci olmuşlardır.

Resim 2.8. Neşet Günal, 'Köylü Kadın', 18x13cm. Gravür, 1945

Türkiye'de gravür sanatının ilk örnekleri verilen bu atölyede işlerin boyutları malzemenin kısıtlı olması ve tekniği kavramaya yönelik olması sebebiyle küçük boyutludurlar. İlk yıllarda Ofort (eau forte/asitli kazı), kuru uç, burin ve litografi

teknikleri uygulamalı olarak öğretilmiştir. Atölye İlk açıldığında teknik temel seviyededir. Zamanla farklı tekniklerin denendiği gözlemlenecektir.

Atölyede 1937-50 arası yapılan işlerin konularını; portre, manzara ve az sayıda figüratif iş oluşturmaktadır. Genellikle boya resimlerde yapılan kompozisyonların ve plastik dilin bir yansımasıdır. Öğrenci işlerinde Avrupa kaynaklı geleneksel gravür sanatı örnekleri olan sonuçlar gözlemlenir. Asım İşler bu dönem yapılmış çalışmaları: “desenle olan bağlantısı ve teknik gereklilikler uyarınca çizgisel ifade, kurgu ve biçim anlayışına dayalıdır. Bu anlayış, gravürün betimleyici-anlatımcı rolünü üstlenir ve gerçekliği yansıtmayı amaçlar.”⁸ diye açıklamaktadır. Gravürün teknik olanaklarını kullanarak ortaya çıkan işler zamanla üretilmeye başlanacaktır.

“Bugün arşivlerde çalışmaları bulunan dönem öğrencileri Mazhar Olgun, Ferruh Başağa, Nuri İyem, Hüseyin Bilişik, Neşet Günal Ve Nejat Devrim’in yaptığı gravürler önemli oranda çizgisel yapıda (...) Avrupa gravür sanatının tipik bir yansıması ve uzantısıdır (...) Teknik kapasite bakımından zayıf, ilgi ve çalışma açısından dikkate değerdir.”⁹ bu dönem öğrenci çalışmalarını Asım İşler bu şekilde değerlendirmiştir. Bu isimlerden Nuri İyem ve Fethi Karakaş taş baskı yapmışlardır.

Resim 2.9. Mazhar Olgun, ‘Tavla Oynayanlar’, 14x19cm., Asitli kazı, 1946

⁸ Asım İŞLER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 8.

⁹ A.g.k.,9.

Fethi Kayaalp, genç yaşta ölen Mazhar Olgun'un atölyede boya resim yaptığını hiç görmediğinden sürekli gravür çalıştığından bahsetmiştir.

2.2.2. 50'li Yıllar

Türkiye'de tekniğin ihtiyaca göre farklı ele alındığı farklı merkezlerde farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Güzel sanatların tüm dalları gibi Batı kaynaklı gravür, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim bölümüne bağlı bir gelenek oluşturur. Desene dayalı çizgisel çalışmalar 1950 sonrası 1960 ortalarına kadar resimsel anlayışın değişmesi ve metal baskı yapabilecek alet ve malzemelerin yangında zarar görmüş oluşu yerini yüksek baskıya bırakmıştır. DGSA'da sanatçıların soyut yönelimleri gravürde karşılığını bulmuştur. Post-kübist geometrik anlayışla işler üretilmektedir.

DGSA Resim Bölümü Gravür Atölyesi yanı sıra, 1941 yılında Gazi Eğitim Fakültesi'nde Grafik İşleri kapsamında Özgün Baskı Teknikleri dersi verilmeye başlanmıştır. Bu atölyede öğrenciler bir yüksek baskı tekniği olan linolyum baskı çalışmışlardır. 60 sonrası Tatbiki Güzel Sanatlar'da da grafik bölümüne bağlı olarak gravür eğitimi verilmeye başlanır, aynı şekilde başlangıçta yüksek baskı tekniğini uygulamışlardır.

Akademi'de Levy'nin etkisinin azalmaya başladığı yıllarda, 1 Nisan 1948'de Büyük Akademi Yangınında taydos presi ve prova tezgahı zarar görmüş diğer malzemeler yanmıştır. Binanın onarımı 1953 yılına kadar devam etmiş bu sırada okul farklı binalarda eğitime devam etmiştir. Sabri Berkel Resim Bölüm Başkanlığı ve Resim Heykel Müzesi Müdürlüğü yapmaktadır. Fethi Kayaalp 1966'da atölyeyi tekrar kurana kadar gravür atölyesi açıktır ama koşulların elverişsiz olması sebebiyle çalışma imkanları kısıtlıdır. Fethi Kayaalp yangın sonrası Akademi'de gravür çalışmalarının devam ettiğini belirtir. "50li yıllarda lino yapılmış, ama onları nerede bastıklarını bilmiyorum Nurullah Beyin atölyesinde olması lazım kalıpları geçti elime benim..."

Bayram, Muammer Bakır gibi isimlerin kalıpları...” “Yangından sonra yapılan linol baskı Turan Erol zamanında yapılmıştı. Metal baskı yapılmamıştı.”¹⁰

Asım İşler bu dönem gravürü için ressam gravürü anlayışının devam ettiğini belirterek: “...düzeyle siyah beyaz linol baskılar artistik kaliteleri ile tanınırlar.”¹¹ “50’li yıllar soyut, postkübist eğilimlerin güncel ve toplumsal konulara getirdiği anlatım biçimi ve grafik yöneliş bu dönem çalışmalarının belirgin özelliğidir. Malzeme ve teknik kısıtlılık yanında siyah-beyaz tarz ve linol gravür öncelikle ağırlıklı yer tutar.”¹² Bu yıllarda yapılan çalışmalar yüksek baskı tekniği ile yapılmış olup geometrik bir anlayışla oluşturulmuş siyah/beyaz kompozisyonlardır. “Bu öğrenciler arasında Rahmi Doğu, Orhan Dikmen, İhsan Şurdum, Turan Erol, Bayram özellikle öne çıkarlar”¹³

Resim 2.10. Şadan Bezeyiş, 22x28cm., Linogravür, 1952

¹⁰ Fethi KAYAALP, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 19.

¹¹ Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları 1937-1987.

¹² Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi Mimar Sinan Üniversitesi Katalog.

¹³ a.g.k.

Resim 2.11. Rahmi Doğu, 'Kahvehane', 35x54cm., Linogravür, 1951

Devrim Erbil Akademi'de öğrenci olduğu yıllarda eğitim için şunları söyler: "İlk yıl Galeri'de yarım gün desen çalışılırdı. Sonraki yıl, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nurullah Berk, Ali Çelebi, Zeki Faik İzer ve Cemal Tollu atölyelerinden birine öğrenci giderdi." Atölye ile birlikte seçmeli olarak uygulama atölyesi dersi alınmaktadır. Seçmeli olarak Gravür/Litografi ve Fresk uygulama atölyeleri vardır. Öğrenciler her iki atölyeyi de seçip tüm teknikleri öğrenmişlerdir.

Akademi'de 50'li yıllarda öğrenci olmuş ve okul sonrası gravürü teknik olarak kullanan öğrenciler arasında; Devrim Erbil, Güngör İblikçi, Altan Gürman ve Gündüz Gölönü isimleri öne çıkar.

2.3.III. Dönem: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi

2.3.1. 60'lı Yıllar

Okul, 68 olaylarının getirdiği siyasi sonuçlardan biri olarak 1969'da Devlet Güzel Sanatlar Akademileri yasasının kabulü ile yeni bir statüye kavuşmuştur. Bu yasa Akademi'ye bilimsel özerklik kazandırmıştır. Kurum bundan sonra eğitim ve etkinliklerini İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi adı altında sürdürmüştür.

Resim 2.12. Fethi Kayaalp

Büyük Akademi Yangını sonrası atölye açık görünse de çalışma ortamı ve malzemeleri yetersizdir. Sabri Berkel, Fethi Kayaalp'e "Akademi'ye gel, gravür atölyesini eski şeklinde yeniden kuralım" der. 1964 yılı, atölyede "sadece taydus

presiyle lito prova tezgahı”¹⁴ kalmıştır. Kayaalp 1966 yılında Gravür ve Litografi atölyelerine öğretim görevlisi olarak atanmıştır. Atölye, ekipmanların tamiri yapılarak yeniden açılmıştır. “Atölyenin kurulmasına Akademi başkanı Hüseyin Gezer ve Sadun Ersin çok yardımcı olmuşlardır.”¹⁵

Fethi Kayaalp, öğrenciliği döneminde (1940-47) Gravür-Litografi Atölyesi’nde mesiyer (sorumlu öğrenci) olup tüm malzemelerden sorumlu olarak atölyede görev almıştır. Öğrenciliği süresince Sabri Berkel ile beraberlerdir, sonrasında 17 sene birlikte çalışmışlardır. Kayaalp, Gravür Atölyesinde 1964 - 81 yılları arasında emekli olana kadar eğitim vermiştir.

Yangın sonrası atölye için, “Berkel malzemeleri saklamış. Malzemeler Levy zamanından kalma ve bol miktardaydı. Finlandiya kağıtları arasında sarı kağıtları kuruturduk.”¹⁶ Atölyenin plaka ihtiyacını karşılanması için “Hurdacılardan metal alıp kömürle temizlerdik.” diye bahsetmektedir Kayaalp.

Atölye yenilenirken, “Yangın sonrası birkaç keçe vardı ayrıca öğrenci gravürleri vardı kurtulmuş. Bunlarla vakıf kurulması düşünülmüştü. Levy dönemi yapılmış öğrenci çalışmaları vakfa zimmet karşılığı verildi. Fethi Karakaş, Kemal İncesu, Neşet Günal, Mazhar Ongun, Ertuğrul Süngü, Ferruh Başağa, Avni Arbaş, Mümtaz Yener’in çalışmalarıydı. Ağırıklı olarak litografi... Kerim Silivri’ye gelmişti vakfın başına. Vakıf kurulamadı o öğrenci çalışmalarının ne olduğu ile ilgili bir bilgim yok sonrasında.”¹⁷ Fethi Kayaalp, bu dönem arşivinin DYO ile ortak yapılacak yarım kalmış bir proje sonrası okula geri gelmediğinden konuşmasında bu şekilde bahsetmiştir. Yangın öncesi döneme ait olan öğrenci çalışmalarının bir kısmına ulaşılmaktadır.

---

¹⁴ Asım İŞLER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

¹⁵ Fethi KAYAALP, 2014.

¹⁶ A.g.k.

¹⁷ A.g.k.

Gravür Atölyesi'nde Eğitim

Resim Bölümü öğrencileri, atölyelerde boya resim çalışmalarını sürdürürken uygulama atölyelerinden kendilerine yakın teknikleri seçip, çalışmalar vermişlerdir. Kerim Silivri: “Gravür atelyesi; katılması, çalışması ve çıkılması zor olarak bilinirdi. Berkel’in seçiciliği, titizliği bunda en önemli etkendi denilebilir.”¹⁸

Resim 2.13. Nihat Akkuş, 24x30cm., Ağaç Baskı, 1964

Gravür Atölyesi'nde aktif çalışan isimlerden biri olan Utku Varlık 1961-66 öğrenciliği sırasında atölyede: “Evet hepimizin sevgili gravür presi - Presse- taille douce J W-120 bakımlı olarak duruyordu, ayrıca litographie- presse a bras (...) Elimizde yeterlice taş vardı değişik boyutlarda, kaynağı meçhul 1880’lerdeki İstanbul’da bir baskı atölyesinden kalan”¹⁹ taşlar.

¹⁸ Kerim SİLİVRİLİ, *Work on Paper*, 344.

¹⁹ Utku VARLIK, 2018.

60'larda öğrenci olan Utku Varlık, Mehmet Gülerüz, Alaettin Aksoy ve Asım İşler'in atölyede gravür ve litografi çalıştığı görülmektedir. Kayaalp öncesi atölyede dersler devam etmektedir. Öğrenciler bir iki teknik çalışma yapmaktadırlar. Bu sistemin dışında sanatsal çalışmalar yapan isimler Varlık ve Gülerüz'dür. Varlık: atölyede çalışan "Mehmet Gülerüz'den başkasını anımsamıyorum, daha sonra Alaeddin Aksoy da başladı ama biz gitmiştik."²⁰ diye bahsetmiştir. 60'ların sonunda Kayaalp'in gelişi ile atölye çok zengin ve üretken bir hale gelmiştir.

Fethi Kayaalp, bu dönem öğrencilerin seçtikleri uygulama atölyelerinde buldukları atölyenin ve eğitimcinin etkili olduğunu "Özdemir Altan ve Adnan Çoker atölyelerinden öğrenci gelmezdi. Halı ve Fresk'e giderlerdi."²¹ şeklinde belirtmiştir.

Fethi Kayaalp bu yıllarda gravür atölyesinin, öğrencilerin sanatsal üretimleri üzerinde bir etkisi olmadığını söyler. Atölyeye "Gelen öğrenci litografi ya da gravür seçiyordu. Sadece teknik öğretiyorduk öğrenci çalışmalarına müdahale etmiyorduk. Boyada ne yapıyorsa onu yapıyordu. Öncesi belli bir formasyon almış oluyorlardı. Örneğin Mehmet Gülerüz ve Alaettin Aksoy atölyeye geldikten sonra yaptıkları çalışmalarda bir değişim olmamıştı."²²

Akademi'de, "Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Nurullah Berk 60'lı yıllarda pentür çalışmalarının yanı sıra özgün baskiresimler de yapmışlardır."²³ Atölye'nin başında bulunan Sabri Berkel'in bu yıllarda daha çok monotip²⁴ yaptığı görülmektedir.

---

²⁰ Utku VARLIK, 2018.

²¹ Fethi KAYAALP, 2014.

²² A.g.k.

²³ Asım İŞLER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye'de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

²⁴ Monotip: Hazırlanan kalıptan yalnızca bir tane elde edilen Özgün Baskı Resim. Çoğaltma yapılmaz yüzeyden sadece bir kere baskı alınabilmektedir.

Resim 2.14. Gravür Atölyesi – Kani Aksoy

Laborant Kani Aksoy: Bu dönemin üçüncü önemli ismi Sabri Berkel ve Fethi Kayaalp'ten sonra 1960'lı yılların başında Akademi'de memur olarak çalışmaya başlayan Kani Aksoy'dur. Asım İşler: “60'lı yıllarda Gravür sanatına duyulan ilgi yoğundur. Çalışan bir atölye ve bu sanatın ifade gücünün anlaşılması yönelişi attırmıştır. Laborant Kani Aksoy'da bu yıllarda atölyede yer alır.”²⁵

Kerim Silivri, Aksoy'u 1960 yılında kimseyle anlayamayan Sabri Berkel'in yanında görevlendirmiştir. Gravür/Litografi atölyesinde hizmete başlayan Aksoy kısa sürede tekniklere hakim olmuştur.

Fethi Kayaalp'in gelişine kadar atölyede aktif çalışan isimlerden biri olan Utku Varlık: “Bu atölye Sabri Berkel'in titiz yönetiminde herkesin kolaylıkla yaklaşmadığı bir atölyeydi. İlk yıl Sabri Berkel bir göz atardı ama onun yardımcısı Kani öğretirdi her şeyi. Sabri Berkel onu yetiştirmiş ve angaryayı başından atmıştı, atölyeye bitişik kendi mekanında resmini yapardı. Daha sonra benim liseden öğretmenim Fethi Kayaalp öğretim görevlisi olarak atandı ve atölyenin havası değişti. Tüm teknikleri denedik, serigrafi dışında.”²⁶

²⁵ Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları 1937-1987

²⁶ Utku VARLIK,2018.

Mehmet Güteryüz: “ 1964-65 yılları arasında aynı tutkuyu paylaştığım Utku Varlık ile gravüre merak sarmıştım. İki üç yıl Sabri Bey’in başının dertlerinden biri olduk. Sabri Bey atölyesini kıskanırdı. Yetenekli yardımcısı Kani ile durmadan geliştirdiği bu atölyeyi ayağının altındaki öğrencilerle paylaşmak istemiyordu doğrusu. Bizi caydırmanın çeşitli yollarını denedikten sonra çanaçar bu at sineklerini görmezden gelmeyi tercih etti. Lito ve gravür yapıyorduk deliler gibi. Çok kısıtlı imkanlarımla gravür kağıtları getirtmişim. Hoca’ya gösterdiğimde –ne olacak efendim kuş mu konduracaksınız- türü yüreklendirmelerinin ardından –atışa devam efendim- der ve eğer keyifli bir gününde ise beyaz önlüğünün cebinden çıkardığı bonbonu ödül niteliğinde –işte size bir bonbon- diyerek sunardı. Bu diyalog hoca ile atölyede konuşmalarımızın esasını teşkil ediyordu diyebilirim.”²⁷

Alaettin Aksoy: “Kani Aksoy öğrenciyle ilgileniyordu. Sabri Berkel kendi çalışmalarını sürdürüyordu. K. Aksoy baskının tüm aşamasını -metalin temizlenip hazırlanması ve baskının alınması- gerçekleştiriyordu. Atölye düzeni çok kötüydü eğitim verilmiyordu sadece teknik bilgi veriliyordu.”²⁸ diye bahseder. Atölyede baskı aşamasındaki tüm yük Kani Aksoy’un üzerindedir. Aynı şekilde Litografi uygulamaları için “Herkes küçük taşlar verilirdi. Taşları da Kani Aksoy temizleme tezgahı olmayan bir ortamda temizlerdi. Tamamen amatör yapıda pres olmayacak bir yerdeydi. Litografi kalıpları ilk baskıdan sonra kararmaya başlardı. Tekniğin uygulanmasıyla da ilgili sorunlar vardı. Atölye’nin düzeni açısından oradan bir şey çıkması zordu.”²⁹ Avrupa’da farklı baskı atölyelerinin düzenlerini görmüş olan A. Aksoy atölye çalışma ortamının kıyaslamalı olarak verimli çalışmaya olanak vermediğini düşünmektedir.

1969 mezunu Asım İşler: “Prof. Sabri Berkel yönetiminde gravür kürsüsünün Fethi Kayaalp ve laborant Kani Aksoy’un yer aldığı atölye tüm yöntem ve öğretilerin

---

²⁷ Sabri BERKEL Axa Oyak Resim Galerisi, 19.

²⁸ Alaettin AKSOY, 2018.

²⁹ A.g.k.

öğrenciye yansıdığı büyük çeşitlilik ve araştırma zenginliği sunan yıllardır ki benim öğrencilik yıllarıma rastlar”³⁰ diye bahsetmiştir.

1975 mezunu Fevzi Tüfekçi: “Kani Aksoy atölyede laboranttı. Sıradan bir laborant değildi, gravür tekniklerine hakimdi ve atölyeyle bir şekilde bütünleşmişti. Öğrencilere her zaman yardımcı olan, çok emeği geçen bir elemandı.”

Atölyeye gravür tekniklerine hakim olan Fethi Kayaalp’in gelmesi ile, atölyenin sadece teknik denemeler yapan bir atölyeden deneysel çalışmalar yapan bir atölyeye dönüşmesi, öğrencilerin çalışmalarını, çıkan işlerin sonuçlarını ve sonraki sanat hayatlarına etkisini de değiştirmiştir. Kani Aksoy’un kendini adanmış şekilde atölyede bulunuşu ve Sabri Berkel’in sanatçı kişiliğinin etkisiyle de atölye çok güçlü hale gelmiştir.

Akademi’de Eğitim

İDGSA Resim Bölümü’nde eğitim beş yıldır. İlk yıl Galeri’de Antik Yunan heykellerinden çalışılmaktadır. İkinci yıl resim atölyelerinde desen çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar, 70x100 boyutlarda canlı modelden ve natüremort yanı sıra kopya çalışmaları verilmektedir. Atölyelerin yanı sıra Kurdesuvar/ Cours de Soir 17:00-19:00 saatleri arası tüm resim atölyeleri öğrencilerinin devam ettiği zorunlu akşam çalışmaları vardır. Modelin 3-5 dakikalık kısa sürelerle durduğu, öğrencilerin ellerindeki kağıt ve defterlere hızlı çalışmalar yaptığı bir atölyedir. Yoklama yoktur resim atölyeleri öğrencilerinden belirli sayıda çalışma istemektedir. Üçüncü yıl yağlıboya çalışılmaya başlanır. Üçüncü yıldan itibaren uygulama atölyeleri de seçilmektedir.

---

³⁰ Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi Mimar Sinan Üniversitesi Katalog.

2.3.2. 70'li Yıllar

70'lerde Resim Bölümünde 'Uygulama Enstitüsü Kürsüsü' vardır. Gravür, Litografi ve Serigrafi aynı birime bağlıdır. Sabri Berkel kürsünün yöneticiliğini yapmaktadır. 1977 yılında Berkel'in emekliliği sonrasında Alaettin Aksoy bir dönem Uygulama Enstitüsü Kürsüsü'nün başında bulunmuştur. A. Aksoy'un ardından Doç. Fethi Kayaalp, emekli olduğu 1982 yılına kadar kürsünün başkanlığını yapmıştır.

Sabri Berkel emekli olmadan bir yıl önce Akademi'ye giren A. Aksoy: "Geldiğimde şimdi Litografi atölyesinin bulunduğu mekanda A. Çelebi'nin resim atölyesi bulunmaktaydı. Çelebi'nin emekliliği sonrası boşalan alanı Litografi atölyesi yapılmak üzere Gravür Atölyesi'ne bağladılar. 1976-77 eğitim dönemine atölyeyi yetiştirmek lazımdı."³¹ Litografi Atölyesi'nin düzenlenmesi ve yönetimi Aksoy'a aittir. Fransa dönüşünde kendisine özel atölye kurmak için getirdiği malzemelerin bir kısmını bu atölyenin kuruluşu sırasında kullanmıştır. Türkiye'de bu yıllarda malzeme bulmakta sıkıntı çekilmektedir. 1977-78 eğitim yılında atölyeler ayrılmıştır. Atölyelerin ayrılmasından önce öğrenciler bir sömestr gravür bir sömestr litografi çalışmaktadırlar.

1977 yılında açılan sınavla Alaettin Aksoy ve Şükrü Aysan okula alınmıştır. Sabri Berkel'in emekli olmadan önce kullandığı küçük oda, 1977 yılında emekliliği sonrası serigrafi atölyesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Serigrafi Atölyesi'nin başına Şükrü Aysan, Litografi Atölyesi'nin başına Alaettin Aksoy, Gravür Atölyesinin başına da Asım İşler gelmiştir. 1974 yılında Neşet Günal atölyesinde görev alan Asım İşler kendi isteğiyle Gravür Atölyesi'ne geçerek yöneticisi olmuştur.

Gravür Atölyesi için eğitimci olarak düşünülen Utku Varlık, Fethi Kayaalp'in Bolu lisesinden de öğrencisidir. Fransa'ya eğitim için giden Utku Varlık Türkiye'ye

---

³¹ Alaettin AKSOY, 2018.

geri dönmemiştir. 70'lerde 1416 numaralı kanunla Asım İşler, Alaattin Aksoy ve Utku Varlık'ın arasında bulunduğu 9 kişi öğretim elemanı yetiştirilmek üzere eğitim için Avrupa'ya gönderilmiştir. Eğitim dört yıllık doktora seviyesinde bir programdır.

U. Varlık: “1970 yılında devlet bursuyla Paris’e giderken Sabri Berkel bana Paris’te özgün baskı üstüne çalışmamı önerdi; kendisinin bir kaç yıl sonra emekli olacağını ve de atölyeye benim gelmemi düşlediğini söyledi. Herkes giderken mutluydu ama dönüşte onları kimleri beklediğinden haberleri yoktu, hiç olmazsa benim dönüşüm garantiliydi. 1974 yazında İstanbul’a gelmişim kısa bir süre için. Biliyordum 72 mart olaylarında o yana ülke kararmaya devam ediyordu. Akademi’ye uğradığımda kapıda giriş çıkışı polisler yönetiyordu; geri döndüm. Döndüğümde kararlıydım Paris’te kalmaya ve Sabri Berkel’e bir mektup yazarak durumu ilettim. Yanıtı beni de şaşırttı: -senin yerinde olsam ben de kalırdım- diyordu. Yerime o sürelerde Akademi’ye dönecek olan Alaeddin Aksoy’u önerdim; ne yazık Alaeddin dil sınavını başaramayınca öğretim görevlisi olarak atölyede kalıyor, yerine Asım İşler Prof. olarak Sabri Berkel’in yerini alıyor.”³²

Fethi Kayaalp konuşmasında, Asım İşler’in gelmesinden önce bir kadın öğrencinin atölyeye alınmasının düşünüldüğünden bahsetmiştir. Alaettin Aksoy ve Kani Aksoy’un oğlu ile yaptığım görüşmelerde bu kişinin Esin Korcan olabileceği bilgisine ulaşılmıştır. F. Tüfekçi: “Esin adında bir kız öğrenci vardı, benden önce mezun olmuştu. Çok çalışkan ve sakin bir kişi olarak anımsıyorum. Asistan olarak alınması düşünülen kız o olsa gerek! Ama nedense vazgeçilmiş, yerine Asım İşler alınmış.”³³ Aydın Ayan: “Esin Korcan’ı sessiz, sakin, duyarlı bir kişi olarak hatırlıyorum. Gravür atölyesine asistan olarak alınması düşünülmüş çok çalışkan biriydi.”³⁴ demektedir.

---

³² Utku VARLIK, 2018

³³ Fevzi TÜFEKÇİ, 2019.

³⁴ Aydın AYAN, 2019.

1978 yılında Akademi salonunda ilk sergi gerçekleştirilmiştir. Atölyenin arşivinde bulunan çalışmalardan seçilerek yapılan bu sergi ile Levy sonrası yapılmış öğrenci çalışmaları izleyiciye açılmıştır.

Atölyede Eğitim

Atölye seçmeli bir atölyedir. Sabri Berkel “çağdaş plastiği anlamaya önem verir. Bakış açısı”³⁵ kazandırır öğrencilerine. Asım İşler ise “Gravürün resim sanatı içinde farklı bir anlatım biçimi ile kendine özgü resimsel bir dil ve teknikler bütünü”³⁶ olduğunu söyler. “Asım İşler gravürün teknik ve deneysel olan kısmıyla ilgilenir.”³⁷

Kayaalp atölyede bazen 60-70 öğrenci olduğunu söylemiştir. Bu yıllarda atölye aktif çalışan ve tercih edilen bir atölyedir. Fevzi Tüfekçi: “Öğrencilerin en çok seçtiği atölyeydi. Doğal olarak öğrenci sayısı kabarıktı.”³⁸

Asım İşler bu yıllarda sosyal ve kültürel değişimin etkisiyle dünyada gravür sanatının önemini arttığını, Türkyede de yansımalarının olduğundan bahseder. “Avrupa gravüründe görülen geleneklerle birlikte gelişerek sürdürülen yenilenmiş çağdaş anlayış, bu sanat dalında girişilen deneyler ve sanatçıların kendilerini bu yazı biçimi ile ifade çabaları, geniş boyutta tanınma, gravür sanatının resimsel ve modern dilinin gelişimi ve yaygınlığı ile açıklanabilir. Avrupa ülkelerindeki özel ilgi, sergi ve bienallerin açılışı, değişim, kültür etkileşimi bu dönemin Türkiye’deki etkilerini anlaşılır kılar ve bu alanda uluslararası katılımlar çoğalır.”³⁹ Bu yıllarda öğrenci olan

³⁵ Umut GERMEÇ, 2015.

³⁶ Asım İŞLER, Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

³⁷ Umut GERMEÇ, 2015.

³⁸ Fevzi TÜFEKÇİ, 2019.

³⁹ Asım İŞLER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

sanatçıların her biri kendi tekniğini bulmaya çalıştıkları bir yol izleyerek deneysel bir şekilde çalışmışlardır.

Sadık Altınok öğrenci olduğu bu yıllar için: “Kalıbın yapımı öğrencinin keşfidir. Bu dönem öğrenci arkadaşlarıyla her biri deneyerek farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Kişilikleri farklı olan öğrenciler farklı anlatım yolları geliştirdiler. Herkes farklı bir dil geliştirmeye önem veriyordu gravürün denemeye açık yapısı da buna olanak sağlıyordu.”⁴⁰ diye bahsetmektedir. “Eğitimim sırasında atölyede bulunan Kani Aksoy, Sabri Berkel’in sağ koluydu tüm teknikleri gösteren kişiydi. Fethi Kayaalp ise yöntemler konusunda yön göstermekteydi”⁴¹ diye eklemiştir.

Resim 2.16. Ercan Süelden, 27x35cm., Metal Gravür, 1979

Atölyede, Asitle oyma, reçine tozlama, ayrıca plakanın formuyla ilgili denemeler yanı sıra metal, kumaş, ip gibi malzemelerin de kullanıldığı karışık deneysel baskılar yapılmaktadır.

---

40 Sadık ALTINOK, 2018

41 A.g.k.

Eğitim sistemi için Kayaalp: “Önceleri ağaç baskı yapılıyordu. Çeşitli boyutlarda ıhlamur ağaç plakalar aldık. Daha sonra ilk çalışmaları linol hem siyah-beyaz hem renkli çalışmalar istiyorduk. Linol için mantarlı muşamba kullanıyorduk. Sağlam, esnek ve kalın bir malzemeydi. Metal gravürde; kuru uç, asitli kazı, aquatint, şekerli çini, amil asetat kullanılan tekniklerdi. Dersler 3-4 sömestr sürüyordu.”⁴²

Atölye öğrencilere malzeme olarak boya ve plaka vermektedir. Kendileri dışarıdan da temin edebilmektedirler. Boya olarak Dyo'nun matbaa mürekkepleri kullanılmaktadır. Atölyede ayrıca Levy döneminde alınan Taydus presi, giyotin, litografi tezgahı bulunmaktadır.

Resim 2.17. Fevzi Tüfekçi, 27x31cm., Linogravür, 1975

Fevzi Tüfekçi: “Temel gravür teknikleriyle tanışıyorduk. Yüksek baskı teknikleri (genelde linogravür, ahşap gravür), Çukur baskı tekniklerinin tümünü (kuru uç, eau – forte, aquatinte, tek renk ve çok renkli teknikler...) Metal baskılarda çok renkli baskı alma amacıyla, lokal olarak ya da sert merdanelerle yüzeylere mürekkep verme yöntemleri de kullanılırdı. Benim asıl ilgimi çeken linogravürdü. Tek renk baskının ötesinde, çok renkli linogravür kafamı kurcalıyordu. Deneyselliğe her zaman

⁴² Fethi KAYAALP, 2014

açtım ve çabalarım kısa zamanda sonuç vermeye başladı. Kalıptaki biçimleri kesip ayrı ayrı mürekkep vererek tekrar yerlerine oturtup baskı alabiliyordum. Bunla da yetinmeyerek, birden fazla kalıp kullanarak, renklerin üst üste gelmesiyle şeffaflık ve çok daha zengin ifade biçimleri elde ediyordum. Metal gravür tekniklerini biraz ihmal etmişim, onu da mezun olduktan sonra telafi ettim.”

Resim 2.18. Işıl Önür, 40x20cm., Renkli Ağaç Baskı, 1969-70

Aydın Ayan: “Sabri Hoca'dan teknik olarak hiçbir şey öğrenmedik. Fethi Kayaalp bize, çinkonun kaolle temizlenip vernik atılması, verniğin kıvamı, aquatint için reçinenin körükte ne kadar ince atılacağı, asitin nasıl seyreltileceği, mürekkebin kıvamının nasıl olması gerektiği, mürekkebin ısı ile kıvamının nasıl yumuşak hale geldiği ve kalıbın temizlenmesinin nasıl kolaylaştığı metal plakayı altından ispirto ocağı ile ısıtınca mürekkep daha rahat sürülür vb. teknik bütün ayrıntıları öğretti. Kani Aksoy ise eğitim almamış zeki ve çalışkan bir insandı. Tekniğin uygulanmasında çok yardımcı olurdu.”⁴³ Aydın Ayan “Fethi hoca her aşamasında, her öğrenciye yardıma koşardı. Linol baskıyı da, taş baskıyı da, tüm baskı tekniklerini o dönemde onlardan öğrendik”⁴⁴.

⁴³ Aydın AYAN,2019.

⁴⁴ A.g.k.

Akademi’de Eğitim

Araştırma metninin bu bölümünü Akademi’de 1972-77 yılları arasında eğitim görmüş olan Aydın Ayan’ın verdiği bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

Akademi’de bölümler: Yüksek Mimarlık, Yüksek Resim, Yüksek Heykel, Yüksek Dekoratif Sanatlar’dır. Eğitim beş yıldır. Her yıl Resim Bölümü’ne 40 kişi alınmaktadır.

Okulda tüm bölümlerin ortak aldığı dersler: Temel Sanat Eğitimi, Perspektif, Sosyoekonomi’dir. Sosyoekonomi dersi dönemin öğrencileri tarafından istenmiş ve programa dahil edilmiştir.

1. Sınıfta alınan dersler: Galeri - bir desen atölyesidir. Profesör Sabri Berkel ve Doçent Reşat Atalık ders vermektedir. Temel Sanat Eğitimi - Altan Gürman (ressam), Erkal Güngören (mimar), Nuri Temizsoylu (ressam), Özer Kabaş (ressam), Ali Teoman Germaner (heykel). Anatomi - İstanbul Üniversitesi’nden bir profesör. Perspektif - Yılmaz Morçöl. Türk Sanat Tarihi ve Genel Sanat Tarihi - Mustafa Cezar ve Kerim Silivrili. Ayrıca Türk Dili ve İnkılap Tarihi dersleri vardır.

2. Sınıfta öğrenciler atölye seçmektedir. 6 resim atölyesi vardır: 1- Bedri Rahmi Eyüboğlu 2- Neşet Günal 3- Adnan Çoker 4- Özdemir Altan 5- Dinçer Erimez 6- Devrim Erbil.

1975 Bedri Rahmi ölünce yerine Bölüm Başkanı olan Neşet Günal bakmıştır. İki dönem sonra atölye dağılmıştır. Resim bölümü 5 atölye olarak günümüze kadar devam etmektedir.

Resim Bölüm Başkanı önce Kerim Silivrili daha sonra Neşet Günal olur.

Atölyelerde desen ve açık-koyu çalışmaları yapılmaktadır. İkinci yılın sonunda öğrenciler 50 resimlik bir desen sergisi açmak zorundadır. En az 12 tanesi 100 x 70 cm. olmak üzere açık-koyu ve desen. Desen Devresi açık kuruldan oluşmaktadır yani sınav tüm resim bölümü hocalarının katılımıyla yapılır. 20 üzerinden değerlendirme yapılan sınavda dokuzun altında not alanlar ön lisans mezunu olarak okuldan ayrılmaktadır.

3. Yıl atölyelerde boya çalışılmaya başlanır. Daha önce alınan teorik dersler de devam etmektedir. Mitoloji: Profesör Belkıs Mutlu (Akademi Başkanı Asım Mutlu'nun kızı). Sanat Tarihi: Nermin Sinanoğlu ve Asistan Yeşim Karatay.

Uygulama atölyeleri de bu yılın ilk döneminde seçilir. 3'er aylık süre ile 3 yarıyıl boyunca bir tanesine devam etmek zorunludur. Gravür atölyesinde Prof. Sabri Berkel, Doçent Fethi Kayaalp, Asistan Asım İşler ve Laborant Kani Aksoy bulunmaktadır. Fresk atölyesinde Öğretim Görevlisi Kemal Bilensoy, Vitray atölyesinde Öğretim Görevlisi Ferruh Başağa, Halı atölyesi 1977-78 yıllarında Zekai Ormancı bulunmaktadır.

Öğrencilerin uygulama atölyesi seçimlerinde atölye hocaları değil daha çok arkadaşlık ilişkileri etkili olmaktadır.

5. yılın ilk dönemi yani 9. yarıyılında Devre Sınavı yapılmaktadır. Açık jüri önünde öğrencinin atölyede yaptığı 3 nü, 3 portre, 3 iç mekan, 3 manzara, 2 kopya biri Rönesans-İzlenimcilik arası diğeri çağdaş ya da kendi sanat anlayışını yakın bir ressamdan olmak üzere iki kopya zorunludur. Figürlü kompozisyonlar ve sanatçı adayının kişiliğini ve kimliğini ortaya koyan çalışmalardan 22 tanesini jüriye sunduğu bir sınavdır. Devre sınavı öncesinde atölye hocası ile görüşülerek belirlenen bir yazılı metin (travail) istenmektedir. Sayfa sayısı 10 ya da 100 olabilen bir ödevdir.

10. yarıyılında diploma sınavı konusunu öğrenciler önerir ancak taval boyutları bölüm kurulu tarafından alınan bir kararla belirlenmektedir.

2.4. IV. Dönem: Mimar Sinan Üniversitesi

2.4.1. 80'li 90'lı Yıllar

1981 yılında çıkarılan kararname ile Türkiye’de tüm yükseköğretim kurumları Yüksek Öğretim Kurulu çatısı altında toplanır. İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi 1982 yılında Mimar Sinan Üniversitesi adını almıştır. Eğitim süreci değişmiştir. Akademi öğrencileri beş yılda yüksek lisans eğitimini tamamlamış olarak mezun olurken, üniversite öğrencileri dört yılda lisans seviyesinde mezun olacaktırlar.

Resim 2.19. Asım İşler

1969 yılında Akademi’de açılan Devlet Konkurundan seçilen altı ressam içinde yer alan Asım İşler, 1970-74 arası Paris’te ilk yıl Beaux-Art’da Litografi ve resim atölyelerinde çalışmıştır. Sonraki üç yıl “ Dünyanın dört yanından gelen sanatçı ve öğrencilerin karşılaştığı, buluştuğu yer”⁴⁵ olan W. S. Hayter (1901-1988) Atölyesi/Atölye 17’de eğitim almıştır. Gravürün siyah-beyaz geleneksel yapısının

---

⁴⁵ Asım İŞLER, 2003.

dışında renge dayanan öğretisi deneyselliğe açık yapısı sonraki sanat hayatını etkilemiştir.

A. İşler, Gravür Atölyesi'nin başına gelerek 1976 ile 2003 yılları arasında emekli olana kadar görev almıştır. Gravür Atölyesi'nde eğitime katıldığı tarih sonrasında 1977 yılında Sabri Berke, 1981 yılında Fethi Kayaalp, 1985 yılında da Kani Aksoy emekli olmuştur. İşler'in atölyede, eğitimde daha aktif hale gelmesinde hem 1979 yılında doktora tezini bitirmesi hem de bu emekliliklerin etkili olduğu söylenebilir.

Resim 2.20. Fevzi Tüfekçi

Bu dönemin diğer bir önemli ismi Fevzi Tüfekçi'dir. 1992-2013 yılları arasında MSGSÜ Resim Bölümü'nde gravür ve desen dersleri vermiştir. 2006 yılından sonra yaşadığı sağlık sorunları sebebiyle desen atölyesinde görev almıştır.

90'larda Resim bölümü ikinci sınıf öğrencileri resim ve uygulama atölyelerinden kendisine yakın olanlara dosya ile başvuru yapmaktadır. Başvurular sonucu atölyelere öğrenci seçilmektedir. Gravür atölyesi en çok tercih edilen atölyedir. Can Aytekin kendi tercih sebebini: "Gravür atölyesi kreatif bir atölyeydi. Diğer uygulama

atölyelerinde sonuç odaklı işler üretilirken, gravür, araştırmaya yönelik farklı tekniklerin denendiği, sürece yönelik bir atölyedir.”⁴⁶ diye açıklamaktadır.

Atölye eğitiminde, açık-koyu (gravürün temeli), desen, renk karıştırma ve kompozisyon çalışmaları yapılmaktadır. Fethi Kayaalp kendi eğitim verdiği dönemler için, formasyon vermediklerini belirtmiştir. Asım İşler’in eğitime aktif katıldığı bu dönem Gravür Atölyesi, öğrencilerinin resim anlayışına etki etmektedir. “Gravür Atölyesi ve gravür sanatı disiplini bugünkü koşullar altında geleneksel ve temel öğretileri, deney, teknik, yöntem, kavram, estetik form ve anlayışları öğrenciye kazandırmayı amaçlar.”⁴⁷

Asım İşler’in atölyenin yönetiminde bulunduğu bu yıllarda pek çok isim atölyede kısa süreli olarak eğitime dahil olmuşlardır. Bu isimler: M. Sadık Altınok, Recep Türüng, Nurseren Tor, Gülçin Aksoy, Fevzi Tüfekçi, Tolga Karahasan ve Mustafa Küçüköner.

Sadık Altınok, 1985-86 yıllarında Akademi’de Gravür atölyesinde öğretim görevlisi olarak bulunmuştur. Atölyede bulunduğu İlk yıl Fethi Kayaalp emekli, Asım İşler ise Fransa’dadır. Gravür atölyesi sergilerinin ikincisi olan Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları, AKM sergisinin hazırlanmasında büyük katkısı olmuştur. Asım İşler ile bir sene birlikte çalışmışlardır.

Recep Türüng, 1986’da Resim Bölümü’nde resim ve gravür atölyelerinde saat ücretli öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 1991-1992 öğretim yılında ayrılmadan önce Asım İşler ile çalışır, o sıralar Gülçin Aksoy da atölyeye yeni katılmıştır.

---

⁴⁶ Can AYTEKİN, 2019.

⁴⁷ ASIM İŞLER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

Nurseren Tor, 1987-89 yılları arasında sanatta yeterlilik yaparken atölyede Araştırma Görevlisi unvanıyla görev almıştır. Öğrenci sayısı fazladır. Asitli işlemler sırasında öğrenciyle birebir ilgilenmiştir. Bu dönem atölyede çeker ocak bulunmadığı için nitrik asite çok fazla maruz kalmıştır. Baş ağrısı ve boğaz sorunları yaşadığı için, 1989 yılında kendi isteğiyle istifa etmiştir. Ayrıca atölyede maske ve eldiven kullanılmadığını belirtmiştir.

Gülçin Aksoy, 1990-92 yılları arasında Gravür Atölyesi'nde asistan olarak bir süre görev alır, sonrasında halı atölyesinde eğitim vermeye devam etmiştir. Görev aldığı ilk yıl kadrosuz diğer iki yıl kadroludur. Atölyede bulunduğu ilk yıl Asım İşler bulunmaktadır. Fransız Kültür Merkezi'nde 1991 yılında gerçekleşen Gravür Atölyesi Sergisi'nin düzenlenmesinde görev almıştır. Arşivin oluşturulması ve 1995 yılında yapılacak olan sergi ile ilgili çalışmalarda da bulunmuştur.

Doksanlı yıllarda eğitim kadrosuna katılmış olan Araştırma Görevlisi Tolga Karahasan atölyede 4 sene gibi bir süre kalıp, 2000 yılında Resim Bölümü Teknoloji Atölyesinde görevlendirilmiştir.

Mustafa Küçüköner, MSÜ Resim Bölümü'nde sanatta yeterlilik yaptığı 2000-2004 yılları arasında 35. madde ile araştırma görevlisi olarak Gravür Atölyesi'nde görev almıştır.

Gravür Atölyesi'nde Eğitim

Atölyede halen kullanılmakta olan eğitim sistemi Asım İşler ile başlar, sonrası Fevzi Tüfekçi ile devam eder. Sabri Berkel dönemi sadece teknikle ilgili bir iki deneme yapılmaktadır. Fethi Kayaalp dönemi ise tüm tekniklerin uygulandığı deneysel çalışmalarında yapıldığı gözlemlenmektedir.

Resim 2.21. Asım İşler, Tolga Karahasan ve Fevzi Tüfekçi

Fevzi Tüfekçi'nin tanımıyla 'Tanışma Dersi' Gravür Atölyesi'ne gelen öğrenciyle yapılan ilk derstir. Baskıresim ve bir dalı olan gravürden bahsedilmektedir, gravür ne demektir, iki temel gravür tekniği olan Yüksek Baskı ve Çukur Baskı nedir. Ayrıca, dünyada gravürün başlangıcı ve tarihte yeri ve nasıl bir gelişim gösterdiği anlatılmaktadır. Bu ders için Germeç: "Tanımı, gelişim etkenleri, oyma yöntemlerinin resimsel evrimi, Rönesans ve İtalyan ekolü, Dürer, Shöngauer ve Alman ekolu, resimsel özellikler ve olanakları, Modern gravür örneklerinin tanınması teorik olarak ele alınır"⁴⁸ diye açıklamıştır.

Her tekniğin başında, tekniğin tarihçesi, ustalarından örnekler (kitaplardan) ve öğrenci arşivinden işlere bakarak tartışılarak öğrencilerle birlikte küçük bir uygulama yapılmaktadır. Bir yüksek baskı tekniği olan linol baskı çalışılmaktadır: "Öğrencilere ilk olarak birkaç sanatçıdan bir ilişki kopyası yaptırıyoruz. Farklı sanatçı ve farklı uygulamaları deneyecekleri bir kompozisyon birleştirerek oluşturuluyordu."⁴⁹ Altta

⁴⁸ Umut GERMEÇ, 2019.

⁴⁹ Fevzi TÜFEKÇİ, 2019.

atölye öğrencilerinden Etel Varon Anter tarafından yapılmış ilişki kopyası örneği bulunmaktadır.

Resim 2.22. Etel Varon Anter, 21x41cm., Linogravür, 1994

Öğrenciler uygulama için öncelikle eskiz yapmaktadırlar. İlk zamanlar uygulama kısmını bilmedikleri için tekniğe hakim olmayan öğrencilerle, yapılan eskiz üzerinden baskıya uygunluğu düşünülmektedir. Fevzi Tüfekçi: “Eskiz yapmak heyecanın yarısını azaltır. Önceleri teknik öğrenmesi için eskiz gereklidir. Zamanla eskize bile gerek duymadan gravür tekniğine hakim olarak işler üretenler olur.”⁵⁰ Atölyede eğitim kompozisyonların soyut bir şekilde oluşturulması yönündedir.

Artık bu dönem eskiden olduğu gibi çoğaltmak gravür tekniğini kullanmanın tek sebebi değildir. Çoğaltma için fotokopi gibi farklı yöntemler kullanılabilir. “Gravür, farklı ifade olanakları sağlayan bir araçtır.”⁵¹ “Her öğrencinin kişisel yetkinlik ve eylemleri ile gravür sanatının ifade olanaklarını tanıma ve bütünleştirme çabaları

⁵⁰ Fevzi TÜFEKÇİ, 2014.

⁵¹ F. TÜFEKÇİ, 2014.

resimsel yetkinliğin artışı ve gelişimini doğurmuştur.”⁵² Teknik imkanları sanatçılar tarafından tercih edilen bir resim yapma yoludur gravür. F. Tüfekçi: “Atölye için teknikten daha önemli olan sonuç yani resimdir. Uygulama resim yapmanın aracıdır.”⁵³

Resim 2.23. Zehra Özmeral, Linogravür (Nesneleri yapılandırma), 1991

Öğretilen teknikler: Önce tümsek baskı Linol ve ağaç baskı: espri kopya kolaj siyah/ beyaz işler, renkli linolyum, çok kalıplı ve aşamalı ve dekupe ederek ısıtıp keserek. Sonra çukur baskı teknikleri: kuru kazı, burin, siyah tarz (mezzotinto), asitli kazı (Eau Forte), Akuatint, Şekerli mürekkep, yumuşak vernik, viskozite. “Burada amaç gelen öğrenciye bütün teknikleri öğretmek değil resim eğitimi bağlamında gravür tekniği ile iş üretmektir. O sebeple bu teknikler öğretiliyor kullanılıyor. Hoca her tekniği öğretmek durumunda değil, vizkosite, yumuşak vernik, şekerli çini vb.

⁵² Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi Mimar Sinan Üniversitesi Katalog.

⁵³ F. TÜFEKÇİ, 2014.

Gerektiği zaman, öğrenci de kabiliyetli, hareketli ve iş üretiyorsa ona öğretiyordu sadece.”⁵⁴

Resim 2.24. Füsün Sünnetçioğlu, Kollografi, aquatinte, 1998

Gravür sanatı temel teknikler öğrenilmeden ilerlenmediği için, ders programının ve ders saatlerinin dışına çıkılarak farklı öğrencilere farklı tekniklerin eğitiminin verilmesini gerektirmiştir. Kolografi⁵⁵ ve karborandum⁵⁶ gibi teknikler... F. Tüfekçi “Klasik eğitimin dışına çıkmaya çalıştık çok az yol alabildik.” diye verdikleri çabayı belirtmiştir. “Bu doğrultuda modern, çağdaş gelişim ve uygulamalar ışığında resim sanatının genişleyen ufuk ve boyutlarını içeren sınırsız araştırma ve yaratma mantığını, eğitim ve öğretime yansıtmayı hedefler.”⁵⁷ atölye. Öğrencilerin teknolojik gelişmeler

⁵⁴ Can AYTEKİN, 2019.

⁵⁵ Kolografi: Farklı dokulara sahip malzemelerin bir plaka yüzeyinde sabitlenerek boya verilmesi ile gerçekleştirilen baskıdır. Çukur ya da tümsek alanlardan baskı alınabilmektedir.

⁵⁶ Karborandum: Metalin yüzeyi karborandum parçacıkları ile kaplanıp alttan ısıtılarak yapışması sağlanır. Baskıda dokulu bir yüzey elde edilmektedir.

⁵⁷ Asım İŞLER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 9.

ile sanat dünyasını takibi ve bilinç düzeyi sonucu klasik gravür teknikleri yanı sıra yeni biçimsel arayışlara yol açmış, farklı tekniklerin bir arada kullanıldığı deneysel işler ortaya konmasına olanak vermiştir.

Resim 2.25. Çeşminaz Gençsoy, Renkli intaglio, 1994

Bu yıllarda eğitime dahil edilen Fotogravür tekniğini uygulamak için turnet⁵⁸ alınmıştır. Pozlama makinesi de vardır. Emülsüyon işlemi düzgün olmadığı için asit işleminde dengesizlik sorun yaratmış, sadece birkaç deneme yapılmıştır. Sonuçlar pek sağlıklı olmadığı için bu teknik ders olarak verilememiştir. Bu denemelerde el ile yapılan gravür teknikleriyle fotogravür birlikte uygulanmıştır.

İşlerin boyutları: 80'lerde her öğrenciye genellikle, (25x35 cm. gibi) eşit ölçütlerde kalıp verilmektedir. 95 sonrası boyutlar büyümüştür. Fevzi Tüfekçi tarafından öğrencilere 100x70 boyutlarında plakalar verilmiştir. Asım İşler, büyük

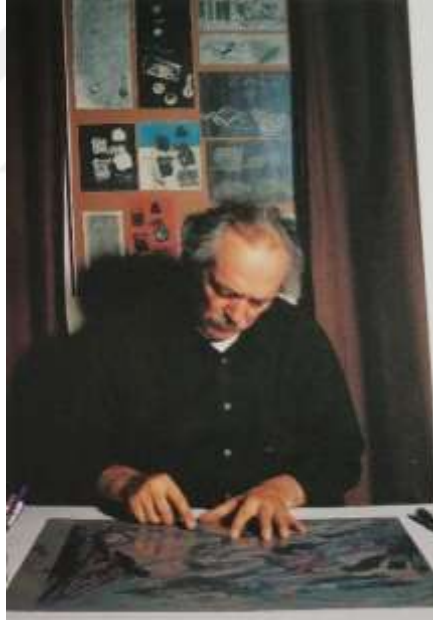
---

⁵⁸ Turnet: Metal yüzeyine emülsiyon dökme ve kurutma işleminin yapıldığı alet.

boyutlar konusunda kararsızdır. Öğrenciler çalışmalarını hemen hemen aynı sürelerde bitirmişlerdir.

Eğitim sırasında kullanılan linol ve metal plakalar ve gravür mürekkepleri okul tarafından temin edilmektedir. Kağıt ve oyma uçları öğrenci tarafından alınmaktadır. Bazen öğrencilere iyi baskılar için, hocaları ödül olarak kağıt vermiştir.

Asım İşler çok disiplinli bir eğitimidir. Eğer öğrenciyi beğenmezse dersten atabilmektedir. Asitli işlemleri ve plaka kesim işlemini öğrenciler tek başına yapamamaktadır. Yapılan her işlem mutlaka hocaya sorulmaktadır. Dışarıdan atölyeyi ziyaret için bile kimse girememektedir.

Resim 2.26. Atölye'de 2003

Atölye 'de lisans ve master düzeyinde yabancı uyruklu öğrenci ve sanatçılar eğitim almıştır; Hollanda'lı Maria Sezer, Amerika'lı Grieg Wolf ve İspanyol Lola Bocsh.

Bu dönemin diğer bir önemli etkinliği yapılan sergilerdir. 1937 yılından itibaren atölyede yapılan öğrenci çalışmaları derlenmiş yurtiçinde ve yurtdışında sergiler yapılmıştır:

20 Mart - 4 Nisan 1987 tarihinde, Atatürk Kültür Merkezi'nde 'Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları 1937-1987' adlı ikinci sergi gerçekleştirilmiştir. Atölyenin arşivinde bulunan çalışmalardan seçilerek yapılan bu sergi atölyenin 50 yıllık öğrenci arşivinin düzenlenmesi ile oluşturulmuştur. Sergi, Levy sonrası yapılmış öğrenci çalışmalarının yer aldığı farklı teknikle yapılmış 220 adet baskı resimden oluşmaktadır. Aynı sergi 1989 yılında Paris'e taşınmıştır.

1991 yılında Fransız Kültür Merkezi'nde Gravür Atölyesi Sergisi gerçekleştirilmiştir.

23 Kasım - 11 Aralık 1995 tarihinde 'Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi' Mimar Sinan Üniversitesi salonunda gerçekleştirilmiştir.

80'li yıllar ayrıca bireysel gravür atölyelerinin kurulmaya başlandığı yıllardır. Okul dışında bulunan atölyeler:

Sadık Altınok 1978 yılında gravür presini Konya'da yaptırmıştır. 5 adet olan preslerin boyutları 60x90cm ve 60x110cm dir. Preslerden 60x90cm boyutlarında olan bir tanesini Devrim Erbil'e, 60x110cm bir adet Emin Çizenel'e, birini bir İngiliz'e vermiş, ikisini de kendisine almıştır.

1985'ten sonra Fethi Kayaalp ve Kani Aksoy birlikte Kazancı Yokuşu'nda bir gravür atölyesi kurmuşlardır.

Aydın Ayan 1982 yılında İstanbul'da kendi gravür atölyesini kurmuş, malzemeleri yurtdışı ve Çağaloğlu'ndan temin etmiştir.

Feyyaz Yaman'ın Hanif Han'da bulunan 'Atölye Alaturka' adlı atölyesi ne yazıkki günümüzde kapanmıştır. Bu atölye Geçmişten Günümüze Türkiye'de Gravür sergisinden sonra kurulmuştur. Bu sergi için Asım İşler ve Fevzi Tüfekçi çalışmışlardır.

Akbank Sanatta bir litografi atölyesinde de bir gravür presi de bulunmaktadır. Alaettin Aksoy ve Kani Aksoy'un kazancı yokuşunda bulunan atölye için bir araya getirdiği prestir.

Ecole Nationale Superieure des Beaux-Arts (ENSBA) Yazışmalar

Asım İşler'in Fransa'da öğrenci olarak bulunduğu dönemde kurduğu ilişkilerin sonucu olarak ENSBA ile MSÜ arasında yazışmalar gerçekleşmiştir. Bu yazışmalar sonucunda Asım İşler, 1989-91 yılları arasında, Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda öğretim üyesi olan Jean Pierre Tanguy ile üç ay süresince gravür eğitimi görev değişikliği yapmıştır. Ayrıca Asım İşler Paris'te bir gravür sergisi gerçekleştirmiştir. Diğer bir değişim ise, yine Paris Ulusal Dekoratif Sanatlar Yüksek Okulu Prof. Yves Marie Heude ile yapmıştır. Sorbonne Üniversitesi Plastik Sanatlar Fakültesi Estampe atölyesinde de eğitime katılmıştır.

Asım İşler bu değişimlerin atölyenin eğitimine olumlu katkısı olduğunu, "farklı ülkelerdeki güzel sanatlar, gravür sanatı eğitimi ve öğretimi ile çağdaş uygulamalar konusunda fikir alış-verişi, görgü, kültürel yönlenme ve sanatsal ortamlarla temas olanaklarını doğmuştur."⁵⁹

---

⁵⁹ Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi Mimar Sinan Üniversitesi Katalog.

Yazışmalar, Asım İşler'in kızı Şegan İşler ile iletişime geçerek ulaştığım belgelerdir. Fransız yetkililerle bölüm arasında yapılmış yazışmaların orijinal dili Fransızcadır.

24 Mart 1988 yılı Türkiye Fransa Büyükelçiliği Kültürel Servisler 'den gelen yazıda Asım İşler'e 1987 yılı ENSBA'da sanatsal faaliyetleri sonucu kendisine 28 Mart- 9 Nisan tarihleri arasında konaklama izni vermiştir.

10 Haziran 1988'de ENSBA - François Wherlin'den İstanbul Kültür Ataşesi Claude Bouheret'ye gelen yazı Asım İşler ile ilişkileri geliştirmek isteğiyle ilgilidir. Bir sonraki yazı ise 5 Temmuz 1988 yılına ait bir teşekkür mektubudur.

21 Ekim 1988 tarihinde ENSBA'da öğrenci değişim programı onaylanmıştır. M.S.Ü. Dekanı Kerim Silivri ile ENSBA F. Wherlin arasında Paris'te protokol imzalanmıştır. İki okul arasında gravür öğrencilerinin kişisel artistik eğitim öğretim gelişimi ile ilgili olarak her sene birer öğrenciye burs verilecektir. Öğrencinin konaklama ve seyahat masrafları karşılanacaktır.

ENSBA'da yönetici olan F. Wherlin 8 Temmuz 1988 tarihinde Kültür ve İletişim Bakanlığı'na yazdığı mektupta Üniversiteler arası görev değişimi için izin istemiştir. 21.09.1988 yılında Asım İşler cevap olarak okulda dekan değişimi olduğunu bu konuyla ilgili en kısa zamanda iletişime geçeceğini bildirir. İşler, 15 Kasım'da dekan değişimiyle ilgili tekrar bir yazı gönderir.

20 Nisan 1989 yılında Sadi Diren F. Wherlin'e ekim 1988 yılında imzalanan profesör değişim protokolü olduğunu bildirip halen yürürlükte olan programın devam etmesi için istekte bulunmuştur. 1989 Aralık ayında yapılacak sergideki öğrenci çalışmalarının Paris'te sergilenmesi ve tarihlerin saptanması için onay isteğinde bulunmaktadır.

17 Mayıs 1989'da gelen cevap: 1- Profesörlerin değişim, gelecek eğitim sürecinde 3 aylık bir süre için olacaktır. Jean Pierre Tanguy MSÜ'de sizin fakültenizde 1989 Ekim başından itibaren görev yapabilir. Kendisi ile haziran ayının başında İstanbul'da birkaç günlüğüne görüşebilirsiniz. 2- Öğrencilerin çalışmalarının sergilenmesi 1989 Kasım ayında akademide olacaktır. Sizin öğrencilerin sergisi 1990 öğretim yılının başında olacaktır. 3- Açık olarak Fransız hükümetinin burslu bir öğrenci kabul edilecektir.

4 Ekim 1989 Rektör Yardımcısı Bülent Özer cevaben: İki Akademi arasında ENSBA değişim programı içerisinde Tanguy ile Asım İşler arasındaki değişim ile ilgili 3 aylık süreyi kabul ediyoruz cevabını yollamıştır.

15 Mart 1990 ENSBA hocası Yves Heude 13-20 Nisan arası Louvre Müzesi uzmanı ile İstanbul'u ziyareti sırasında Asım İşler'den kendisine bir konferans ayarlamasını istemiştir.

Dilekçeler

Berkel döneminde başlayıp olumsuz sonuçlanarak biten, bağımsız bölüm olma girişimine ait bir dilekçenin tümü, süreci anlattığı için altta yer almaktadır. Tüfekçi: atölye, bağımsız ana sanat dalı olarak eğitime devam etseydi, baskı sanatlarının Türkiye'de durumu bambaşka olurdu diye belirtmiştir.

01.10.1984 yılı bir belgede Asım İşler: "Uygulama atölyeleri kürsüsü Resim bölümünü oluşturan iki kürsüden biridir Prof. Sabri Berkel ve Doç. Fethi Kayaalp bu kürsünün, ve Özgün baskı atölyesinin başkanlığını yaptılar. 1982 yılında Doç. Kayaalp emekli olmuştur. Bu arada yeni yasa ile kürsü statüsü kaldırılmış, fakat bölüm tarafından yeni statü belirlenmemiştir.

Resim ana sanat dalı içinde belirli bir işlevi ve özelliği olan uygulama atölyeleri: Özgün baskı –Vitray - Fresk - Halı atölyelerinden oluşmaktadır. Y.Ö.K. Resim eğitim öğretim programına göre zorunlu, seçmeli ders niteliğinde olup, 4 yıllık lisans döneminde 3 yıllık eğitim süresini kapsamaktadır. (Ayrı disiplinler olarak) ve haftada 24 saat ders ağırlıklıdır.

Mayıs 1983 de R. Bölümü Başkanlığına başvurarak, uygulama atölyeleri topluluğunun, ana sanat dalı içinde sanat dalı olarak yer almasını önermişim. Bölüm kurulu yaptığı toplantıda bu öneriyi olumlu bularak uygulama atölyelerini bir ana sanat dalı olarak benimsemiş ve başkanlığa bu dalda tek öğretim üyesi olmam nedeniyle beni seçmiştir. Ancak, karar kurulunuzda görüşülmeden resim bölümü başkanlığınca geri çekilmiştir. Konu yeniden kurulda tartışılmış ve uygulama atölyelerinin Özgün baskı sanat dalı ve duvar sanatları dalı olarak 2 ayrı sanat dalı halinde belirlenmiştir. Özgün baskı dalı başkanlığına beni, Duvar sanatları başkanlığına, Öğr. Görevlisi Zekai Ormancı'yı seçmiştir. Maalesef bu kararda diğeri gibi Fakülte kurulunda görüşülmeden bir gün önce geri çekilmiş, iptal edilmiştir. Bölüm Başkanlığı'na nedeni sorulduğunda: Başka gerekçeler araştıracağımı söylemiştir.

Görüldüğü gibi, bu gelişim hazin bir tablo, bir o kadar da düşündürücüdür. Bu durum, uygulama atölyelerinde yönetsel ve eğitsel sorunlar yaratarak, her şeyi belirsizlik ve karmaşa ortamına itmektedir. Diğer taraftan Doç. Fethi Kayaalp'in ayrılması ile boşalan Özgün baskı dersinin sorumlu öğretim üyesinin belirlenmesi için yaptığın başvuru, Resim bölümü başkanlığınca usulsüz olarak Ana sanat dalı başkanının bu dersin sorumlusu olarak gösterilmesi gibi yanlış bir kararla sonuçlanmıştır. Oysa bu disiplin içinde 9 yıldan beri hizmet veren bir öğretim üyesi bulunmaktadır.

Resim bölümü Başkanlığı'nın bu anlaşılmaz kararının yönetmeliklere ve geleneklere kesinlikle uygun olmadığı açıktır.

Bilindiği gibi Özgün baskı asıl adı ile Gravür disiplini, özgün Baskı resim sanatının eğitim ve öğretiminin yapıldığı, sertifika veren uygulamalı bir disiplindir. Farklı yöntemlerden oluşan Bu ders özgün baskının türleri olan: Ağaç baskı, Metal baskı, Taş baskı, Elek Baskıdan oluşmaktadır. Anılan bu yöntemler bir bütün oluştururlar: Estampe veya la gravüre originale. Özgün baskının türleri kendi başlarına bir ders değildirler. Olmamışlardır. Aynı mekânlarda uygulansa dahi bir bütün öğreti, bir kalıptan elde edilen baskı resim disiplindir. Özgün baskıyı bu tekniklerine bölerek her birini ayrı dersler olarak düşünmek ve lisans dönemi öğrencilerini de bunlardan birini seçmeye ve öğrenmeye zorlamak öğretinin bütünlüğünü ortadan kaldırmak parçalamak dörtte birine indirgemektir. Özgün baskı sanatçıların değişik eğilimlerini ifade ve uygulama olanakları buldukları ve çokça başvurdukları bir ifade biçimidir. Sadece bir yöntemde kısıtlı kalmaları düşünülemez. Bu disiplini seçen öğrenci, 3 yıllık eğitim süresinde geçişimli olarak tüm teknikleri öğrenerek final sınavda başarılı olduğunda bu disiplin sertifikasını kazanır. Anılan uygulama 1937 yılından beri, gerek Prof. Sabri Berkel başkanlığında gerekse Doç. Fethi Kayaalp başkanlığında da aynıdır.

Üniversiter ve akademik eğitimin gereği bu olduğu gibi, Y.Ö.K. Resim eğitim ve öğretim programı da bunu emretmektedir. Eğitimin kişisel durumlara göre düzenlenmesi, yönlendirilmesi, düşünülemeyeceği mevcut program ve gelişmiş deneylerin esas olması gerektiği bilinmektedir.

Edebiyat Fakültesi, Türk Sanat Tarihi Bölümünde bulunan Piranesi ve çeşitli sanatçıların orijinal gravürlerini, 03.06.1987 tarihinde Asım İşler bir dilekçe ile ister. 1994 yılında tekrar bir dilekçe ile bu gravürlerin Gravür Atölyesine verilmesi talep eden İşler, bu gravürleri Akademi'nin gravür eğitimi için satın alındığını belirterek, Atölye arşivine teslim edilmesi isteğini belirtmiştir. Rektörlük, Resim Heykel Müzesine verilmesinin daha uygun olacağı kararını vermiştir.

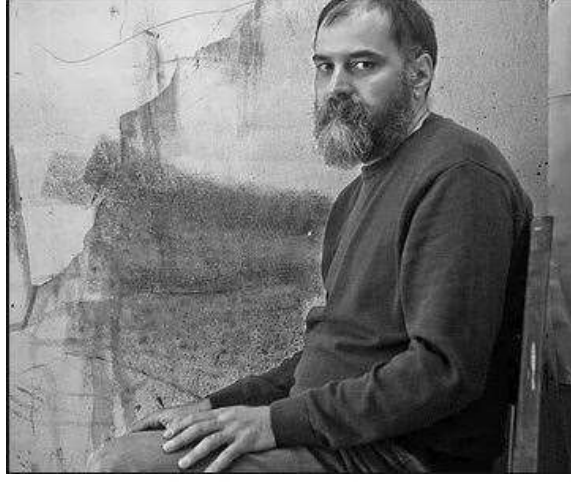
1993 yılından başlayan Asım İşler'in bir dizi dilekçe ve dilekçe cevapları bulunmaktadır. Güzel Sanatlar Dekanlığına yazdığı dilekçelerde, bölümde alınan karar sonucu, öğrenciler uygulama atölyesi derslerini, 3. sınıftan itibaren seçebilecek ve

öğretim yılı dört dönem olacaktır. Ayrıca öğrenciler tek bir atölye seçip o teknik ile devam etmek zorundadır (Daha önce uygulama atölyeleri 2. sınıfta seçilmektedir. Öğrenciler iki farklı uygulama atölyesinde eğitim alabilmektedir.) Ayrıca atölye eğitim saatleri 22'den 12'ye düşürülmüştür. Bu durumun gravür eğitimi için uygun olmadığını belirten İşler'e son cevap, 25.01.1995 tarihli Resim Bölüm Başkanlığı toplantısında Özer Kabaş'ın başkanlığını yaptığı, Neşe Erdok, Cihat Aral, Gökhan Anlağan ve Mustafa Ata tarafından gelmiştir. Bölümün genel ve çoğunluk görüşünün atölye eğitimindeki zaman yönünden parçalanma, azalma sebebiyle uygulama atölyesi seçimleri ve saatleri ile ilgili bir değişiklik olmayacağını İşler'e bildirmişlerdir.

2.5. V. Dönem: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Okul, 2004 yılında Üniversite yönetim kurulu kararı ile, 1982 yılında almış olduğu Mimar Sinan Üniversitesi adını Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olarak değiştirmiştir. Sanat eğitimi veren bir kurum olarak 1883'de eğitime başlamış olan okul, daha önceki Güzel Sanatlar Akademisi adı ile bağlantı kuracak şekilde bir kurumsal ad ve kimlik ile halen eğitim vermeye devam etmektedir. Eğitim süresinde değişim olmamış dört yıl olarak devam etmektedir.

2003-2004 öğretim döneminde, Avrupa Birliği uyum süreci ile Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) kabul edilmiştir. Öğrenci merkezli bir kredili ders sistemidir. Farklı ülkelerdeki kurumlarla akademik denklik sağlayarak öğrenci değişim programını kolaylaştırmıştır. Öğrenci otomasyon sistemi ile de ders seçme ve bırakmaları da öğrenciler kendileri yapmaya başlamışlardır.

Resim 2.27. Can Aytekin

Can Aytekin, 1997 yılında MSÜ Resim Bölümü, Adnan Çoker yönetimindeki atölyeden mezun olmuştur. 90'lı yıllarda Gravür Atölyesi'nde Asım İşler ve Fevzi Tüfekçi'den lisans ve yüksek lisans sürecinde eğitim almıştır. 1999 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Resim Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olmuştur. 2006 yılından sonra Gravür Atölyesinde görev almaya başlamıştır.

Asım İşler 2003 yılında emekli olmuştur. Fevzi Tüfekçi ise sağlık sorunları sebebiyle gravür atölyesinden ayrılmış, 2006-2013 yılları arasında desen atölyesinde eğitimci olarak görevlendirilmiştir. Gravür Atölyesi'ne 2006 yılında, öğretim görevlisi olarak başlayan diğer bir isim Umut Germeç'tir. 2009 yılına kadar Can Aytekin ile birlikte atölyede dersleri yürütmüşlerdir. Bu dönem, yönetsel sebeplerden dolayı Şükrü Aysan, Mehmet Mahir ve Mahmut Bozkurt atölyenin başında bulunmuşlardır.

Umut Germeç, 2006 Güz yarısında gravür atölyesinde eğitim vermek için, beş öğretim elemanından oluşan jürinin gerçekleştirdiği sınavda başarılı bulunarak göreve başlamıştır. Ders saati ücretli öğretim görevlisi olarak üç yıl çalışmıştır. Gelen teklif üzerine ÇOMÜ. GSF. Resim Bölümüne geçmiş, İTÜ. GSB, Gravür Atölyesinde de 2009 yılında başlayarak "Kazı Resim" dersleri vermiştir.

2003 yılında yapılan değişiklik ile birlikte Resim Bölümü öğrencileri, ikinci yıl uygulama atölyelerini seçmeli olarak alabilmektedir. Zorunlu seçmeli olarak, 5. yarıyılıda seçilen uygulama atölyesine üç dönem devam etmek zorunludur. Öğrenciler birden fazla uygulama atölyesinde eğitim görebilmektedirler.

Gravür dersleri lisans düzeyinde üç yarıyıdır. yüksek lisans ve doktora dersleri yanı sıra tüm fakültenin ve bölümün seçmeli olarak bir dönem alabildiğı bir derstir.

Daha önce eğitimci olarak atölyede bulunanların sağlık sorunları yaşamayı çalışma koşullarının iyileştirilmesi için düzenlemeler yapılmasını gerektirmiştir. Atölyeye çeker ocak düzeneğinin yapılması için bölüme yapılan istek sonucu 2007 yılında atölyede asitli işlemler için çeker ocak düzeneğı kurulmuştur. Asit haricinde atölyede kullanılan tiner ve mürekkepler de atölyede havalandırma ihtiyacı gerektirmektedir. Bu dönem atölyede daha az zehirli olan hidroklorik asitle de kazıma yapılmıştır. 2012 yılından sonra atölyeye havalandırma konulmuş ayrıca asit dolabı yapılmıştır.

Gravür Atölyesi'nde Asım İşler zamanında başlayıp uygulanagelmiş eğitim sistemi ve ders programına temelde bağılı kalarak dersler devam etmektedir.

Umut Germeç: "Dersin İçeriğı: Kazı resmin resim ve heykel disiplinleriyle karşılaştırmalı tanımı. Geleneksel araç ve gereçlerin temel görsel elemanları oluşturmaya yönelik irdelenmesi, uygulanması. Estetik ve teknik ilişkisi. Özgünün genel tanımı ve kazı resim. Kalıbın plastik olarak yapılandırılması, taşıyıcı ve aktarıcı olarak özellikleri, Son taşıyıcının yapısal özellikleri ve hazırlanması, Baskı aracı ve donanımının kullanımı, Kalıp ve araçlar açısından kişisel önermeler, güncel malzemelerle anlatım arayışları."⁶⁰

---

⁶⁰ Umut GERMEÇ, 2019

Resim 2.28. Burcu Yağcıoğlu, Eau-forte, vernis mou, aquatinte, 2004

Ders planında tekniklerin verilme sırası: linol kazı (tümsek baskı), Tümsek baskı linol kazı, ağaç kazı (tümsek baskı), kuru uç tekniği (çukur baskı), çelik kalem tekniği (çukur baskı), mezzotint tekniği (çukur baskı), asitli kazı tekniği (çukur baskı), asitli kazı tekniği + aquatint tekniği (çukur baskı), Çok katmanlı kalıp - asitli kazı + kolaj (çukur baskı), Monotip baskı.

2000'lerin başında Fevzi Tüfekçi, her öğrenci için farklı bir program ve yol izlemektedir. Derslerine exlibris⁶¹, kolografi, karborandum ve vizkosite tekniklerini dahil etmiştir. Fevzi Tüfekçi ile derslerde kullanılan boyutlar büyümüş ve standart boyutların dışında işler üretilmiştir. Desen Halıçınarlı'nın 2003 yılında yaptığı bir çalışması pres tablasından uzundur. Baskı sırasında presi açıp kalıp ve kağıdı kaydırarak baskı işlemini tamamlanmıştır.

---

⁶¹ Ekslibris: genellikle kitap kapağının iç tarafında veya ilk sayfalarda bulunan üzerinde ad ve resimlerin yer aldığı küçük boyutlu grafik çalışmalarıdır.

Resim 2.29. Desen Halıçınarlı, Kentler serisinden, 19x100cm., Eauforte ve Aquatinte, 2005

Fevzi Tüfekçi'nin atölyedeki disiplinine, baskı işlemlerinin yanı sıra atölyede çalışma alanlarının kullanımı ve işlerin numaralandırılıp saklanması da dahildir. Uygulama sonucu temiz sonuçlar elde etmek için atölye mekanının nasıl kullanıldığı önemlidir. Atölye çalışma alanlarının bir sonraki çalışma için temiz halde bırakılması gereklidir. Kurallar ve disiplin bunun gereği atölyede doğal olarak olagelmıştır.

Asım İşler'in emekli, Fevzi Tüfekçinin başında olduğu yıllarda Atölye'de öğrenciler Tüfekçi'nin haberi halinde tüm aletleri ve presleri kullanabilmektedirler.

Atölyede ilk defa F. Tüfekçi'nin desteğiyle 2003 yılında, beş öğrenci birlikte ortaklaşa bir çalışma yapmışlardır. Aynı dönem öğrencileri olan, Hüsnü Çağlar Doğru, Setenay Alpsoy, Cihangir Erönü, Tuba Kara, Esra Meral Demircan.

Resim 2.30. Kollektif çalışma, Metal gravür, 2003

Fevzi Tüfekçi, Umut Germeç ve Can Aytekin yanı sıra bu dönemde bazı isimler kısa süreli olarak eğitime katılmıştır, Ferda Yüksel Gravür Atölyesi'nde 2005-2006 öğretim yılında bir dönem. Atölyede bulunduğu yıl Şükrü Aysan gravür ve serigrafi atölyelerinden sorumludur. Gülderen Görenek 2007-2013 yılları arasında 35. madde ile Araştırma Görevlisi olarak atölyede bulunmuştur. Son olarak 2016 yılında Resim Bölümü öğretim elemanlarından Yasemin Nur Erkalır atölyede öğretim görevlisi olarak eğitime katılmıştır.

Yasemin Nur Erkalır Marmara Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde lisans eğitimi sırasında gravür tekniklerini öğrenmiştir. MGSU Resim Bölümü yüksek lisans programında Halı Uygulama Atölyesi almıştır. 2016 yılından itibaren Gravür Uygulama Atölyesi'nde eğitime katılmaktadır.

Ayrıca atölyede bulunan Tanju Çağlar, 2013 yılından itibaren Teknisyen olarak çalışmaktadır. Lisans eğitiminden teknik öğretmen olarak mezun olan Çağlar, Gravür Atölyesi'nde öğrencilere malzeme ve teknik konularda yardımcı olmaktadır.

Resim Bölümü öğrencilerinin Diploma aşamasına gelebilmeleri için 3 Dönem Gravür dersi almaktadır. İlk dönem linol ve ahşap baskı ile başlamakta, ikinci dönem ise metal üzerine farklı teknikleri adım adım gördükten sonra, üçüncü dönemde öğrencilerden bu tekniklerle çalışarak üretmeleri istenmektedir. Yıllar içinde farklı hocaların temellendirdiği ve deneyimleri ile oluşturdukları eğitim sistemi devam etmektedir.

Eğitim sırasında kullanılan linol, metal plakalar ve gravür mürekkepleri okul tarafından temin edilmektedir.

Erkalır: “Bir baskı aldıktan sonra plakayı kaldırmadan bir baskı daha alıyoruz. Buna atölyede hayalet baskı deniyor. Bu ve bunun gibi baskı terimleri de ilgilimi çekiyor. Mesela durum baskısı, plaka üzerinde çalışırken arada olduğu durumun baskısı almak durum baskısı. Tüm bu teknikler ve terimler yanında baskının alınacağı

kağıt ve bu kağıt türünün ne olması gerektiğine dair sorular da baskının bir parçası.”⁶² Erkalır, öğrencilerini denemeye ve deneyerek bulmaya doğru yönlendirmektedir.

Erkalır, bir sergi için kelimelerden oluşan metal şablonlar hazırlamış, bu şablonlara rulo ile boya verildiğinde metal yüzeyden oyuk harflerin şekillerinin ruloya geçtiğini, yazıların transfer olduğunu fark ederek, ruloyu kağıda basmışlardır. Kendilerine ‘perfo basarlar’ adını koyarak, Mayıs 2019’da Galata Rum İlkokulundaki “Pandora’nın Kara Kutusu” etkinliğinde aynı şablonlarla bir atölye çalışması gerçekleştirmişlerdir.

Resim 2.31. Yasemin Nur Erkalır, “Pandora’nın Kara Kutusu”, Galata Rum İlkokulu, 2019

⁶² Yasemin Nur ERKALIR, 2019

Sergiler

Umut Germeç'in 2009 yılında GaleteaArt'da düzenlediği "kazınmış imgenin boyanmış olana baskınlığı" adlı sergi okulda öğrenci ve eğitimci olarak bulunan sanatçılar katılımıyla gerçekleşmiş bir sergidir.

15-31 Ocak 2015 tarihleri arasında, Harmony Sanat Galerisi Kuzguncuk'ta gerçekleşen sergide yer alan çalışmalar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümü Lisans ve Yüksek Lisans eğitimini sürdüren öğrencilerin ürettikleri gravür baskılardan oluşmaktadır.

Daha önceki dönemlere oranla pek çok devlet ve vakıf üniversitesi bünyesinde gravür dersi verilmektedir. Baskı resim müzesi ve sanatçıların özel gravür atölyeleri bulunmaktadır. Umut Germeç: "Sanat pazarı ve sanat yazarları ne kadar görmezden gelse de yurdumuzda kazı resim sanatı 130 yılı aşkın bir süreçte köklenip dal budak salmıştır. Resmi ve özel eğitim kurumlarının son derece geniş olanaklara ulaşmış atölyeleri olduğu gibi genç sanatçıların bile tam donanımlı özel gravür atölyelerinin varlığını görmekteyiz."⁶³

2000 sonrası Gravür Atölyesi öğrencileri tarafından kurulmuş özel atölyeler:

Aslıhan Kaplan Bayrak 2003-2007 yılları arasında MSGSÜ resim bölümünde eğitim almıştır. 2012 yılında Maltepe'de kurduğu gravür ve resim atölyesi 2017 yılından itibaren Kurtköy'de faaliyetlerine devam etmektedir. Atölyesinde 90x130cm boyutlarında presi bulunmaktadır. Gravür teknik ve olanaklarını kendi resim anlayışı doğrultusunda kullanarak yaptığı özgün baskı resimler; çukur baskı, ahşap gravür, linogravür ve ahşap ve linolyum tümsek baskı tekniklerini birlikte kullandığı hibrit

---

⁶³ Umut GERMEÇ, **İstanbulayüzleşme Yüz Çağdaş İstanbul Gravürü.**

baskılardan oluşmaktadır. Ayrıca tümsek baskıları kanvas ve karton üzerine çalıştığı yağlıboya işlerinde de kullanmaktadır.

Beyza Boynudelik 1999 yılında MSÜ Resim Bölümünden mezun olmuş, 2003 yılında yüksek lisansını tamamlamıştır. Aynı okulda sanatta yeterlik tezine devam etmektedir. Üretimini büyük çoğunluğunu resim oluştursa da, baskiresim, video, fotoğraf, heykel, yerleştirme gibi alanlarda da işler üretmektedir.

Gravür, okul döneminden bu yana sanatsal pratiğimin önemli bir parçası olmuştur. 1997-1998 yıllarında ilk sattığı resmin getirisiyle atölyesine gravür presi almıştır. Tabla ölçüleri 72x116cm olan presini Fethi Kayaalp'in son presini yapmış olan Mustafa Bey yapmıştır. Atölyesinde bu pres haricinde Charbonnel'den aldığı exlibris presi mevcuttur.

İşlerinde ağırlıklı olarak asitli kazı tekniğini kullanmaktadır. Son zamanlarda teknik imkanlardan dolayı uygulayamamış olsa da Viscosite tekniği ile işler üretmek istemektedir. Beyza Boynudelik: “Metal yüzeye asit yoluyla etki edebilmek, ciddi ön hazırlık süreçleri, malzemenin içerdiği tüm şartlarıyla beraber deneyselliğe açık oluşu, çok katmanlı okumalar yapmaya elverişliliği ve gravürün plaka yüzeyindeki üretiminden, yapılan baskının son aşamasına kadarki sürecinde gereksindiği tüm disiplin, beni gravür baskı yapmaya iten sebeplerden ilk aklıma gelenler.”⁶⁴ Okul dönemi ürettiği gravürleri biraz tekniği öğrenmeye çalışarak, biraz da deneysellik yoluyla oluşturduğu kompozisyonlara sahiptir. Beyza Boynudelik: “Resimlerimde ve kullandığım diğer medyalarda da ele aldığım doğa-birey ve kent-birey ilişkileri, kentli bireyin apatik ve kısa hafızalı hali, panoptikon kavramı, günlük rutinler ile bu dönemde, bu coğrafyada yaşayan bir sanatçı kadın olarak kişisel deneyimlerimden yola çıkarak oluşturduğum argümanlar, gravürlerimin de konusu haline geldi.

---

⁶⁴ Eyza BOYNUDELİK, 2019

Atölyemi donanım olarak geliştirmeye ve yeni gravürler üretmeye devam ediyorum.”⁶⁵

Mediha Sevinç 2013 yılında ‘Yulabaskı’ atölyesini kurduğunda ekslibris presi 27x42cm vardır. Atölyesinde tipobaskı yapmaktadır. 2019 yılında 60x100cm orta boy bir pres almıştır. Büyük boyutlu işlerini atölyede hazırlayıp başka atölyelerde basmaktadır. Genelde şekerli çini ve aquatint teknikleriyle işler üretmektedir. Son zamanlarda linol ve farklı malzemelerle yüksek baskı da yapmaktadır.

Setenay Alpsoy Resim atölyesi ile birlikte bulunan Gravür Atölyesi’ni 2017 yılında tüm malzemeleriyle birlikte oluşturmuştur. Presinin boyutları 60x100cm.dir. Eauforte, Aquatinte, kuru uç, şekerli çini en çok kullandığı tekniklerdir. Alpsoy: “Gravürün tesadüflere açık durumu her zaman beni çeken bir unsur olmuştur.”⁶⁶ Çalışılırken kontrollü bir şekilde ilerlense bile karşılaşılan sonuçlarda tekniğin de etkisi kaçınılmazdır.

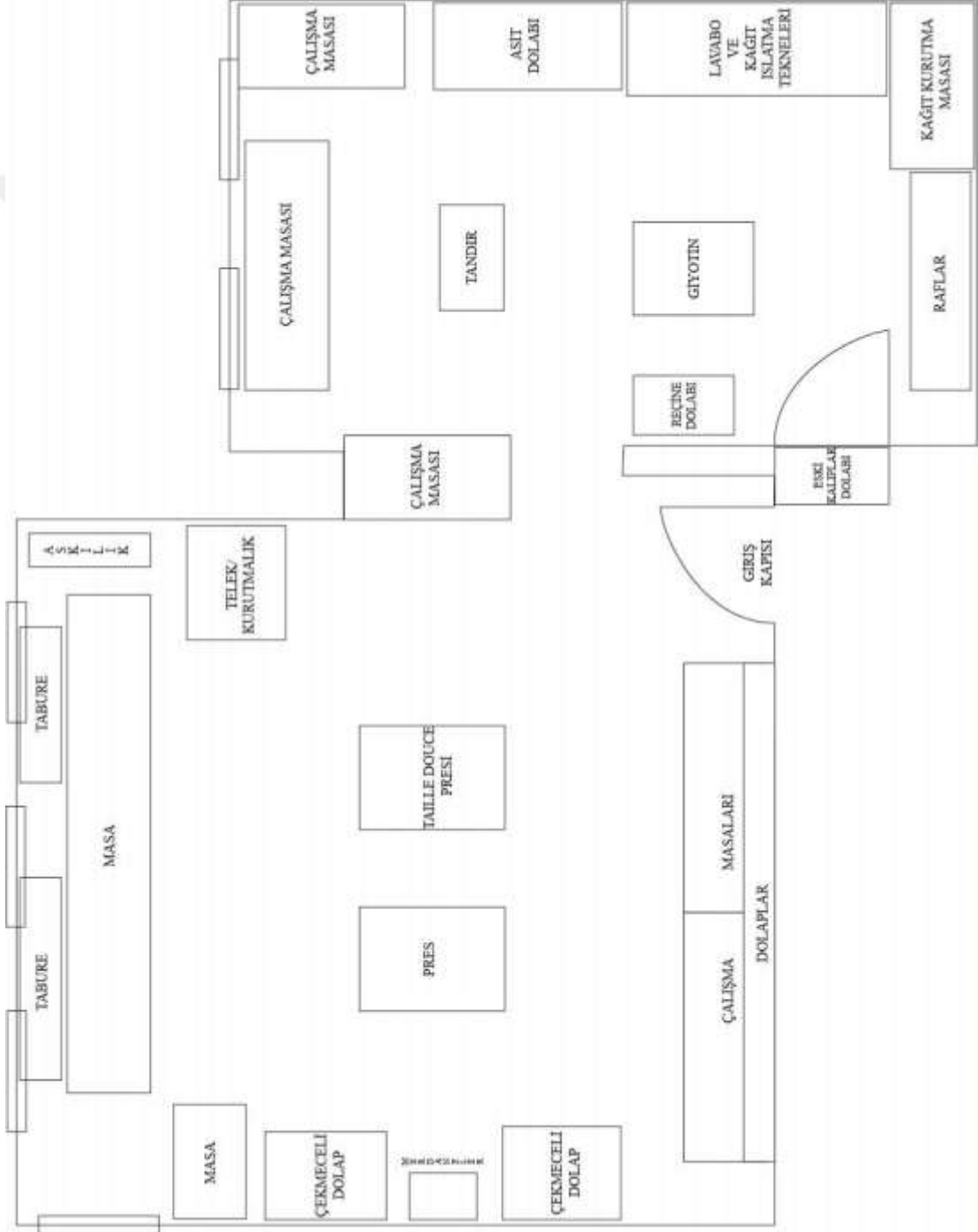
---

⁶⁵ Beyza BOYNUDELİK, 2019

⁶⁶ Setenay ALPSOY, 2019

3. GRAVÜR ATÖLYESİNDE KULLANILAN ARAÇLAR VE MALZEMELER

Çizelge II - Gravür Atölyesi Planı

Çizelge III - Gravür Atölyesi Malzemeleri

1882	Sanayi- i Nefise Mektebi kuruluşu - 1882			
1921	Atölye kapanır - 1921			
1937	Taille douce presi	Giyotin	Değerli reprodüksiyon baskılar	Dolaplar ve Masalar
1950				
1951				
1952				
1953				
1954				
1964				
1965				
1966				
1967	Reçine Dolabı			
1968				
1969				
1975				
1976				
1977	Tandır	Tekneler	Pres Gerstaecker Le Geant	Giyotin
1978				
1979				
1986				
1987				
1988				
1989				
1990				
1991				
1992				
1993				
1994				
1995	Telek/Kurutucu			
1996				
1997	Fotogravür			
1998				
1999				
2000				
2001				
2002				
2003				
2004				
2005	Asit Dolabı			
2006				
2007				
2008				
2009				
2010				
2011	Havalandırma			
2012				
2013				
2014				
2015				
2016				
2017				
2018				
2019				

3.1. Atölyede Kullanılan Araçlar

Fevzi Tüfekçi “Gravüre ilişkin... onu diğer sanat dallarından ayıran en önemli özelliklerden biri, çoğaltılabilir olmasıdır...Yapıtın gerçekleşmesi iki önemli süreçten oluşur: Baskı alınacak kalıbın hazırlanması, kalıptaki resimsel imajın kağıda basılması. Bir baskı resmin bu aşamalardan geçmesi ona zengin ifade olanakları kazandırmakta, çoğaltılabilir olması da demokratik bir özellik sağlamaktadır.”⁶⁷ Gravürün El Kitabı için yazdığı ön yazısında gravürün teknik uygulama kısmının önemi vurgulanmıştır.

Okulun açılışında kurulan Hakk atölyesiyle ilgili kısıtlı bir bilgiye ulaşırsak da 1937 yılında Levy tarafından kurulmuş olan gravür atölyesi aynı mekanda bir kısmı o döneme ait (pres gibi) malzemelerle eğitime halen devam etmektedir.

Resim 3.1. Gravür Atölyesi – asma kattan görüntü

Bu bölümde teknikleri anlatmadan sadece kullanılan araç ve gereçler ele alınmıştır. Atölyede kullanılan ve daha önce kullanılmış olup atölyede bulunan malzemeler belgelenmiştir.

---

⁶⁷ Fevzi TÜFEKÇİ, Gravürün El Kitabı.

Resim 3.2. Taille douce presi

Resim 3.3. Taille douce presi
Levy dönemi alınmıştır.

Resim 3.4. Pres - Gerstaecker Le Geant

Resim 3.5. Atölye içi görüntü

Resim 3.6. Atölye çalışma masası
Tabureler Zeki Kocamemi tarafından yapılmıştır.

Resim 3.7. Çalışma Masaları, Dolaplar ve Havalandırma
Baskı aşaması sırasında mürekkepli işlemlerin yapıldığı masalar. Dolaplar: (Soldan sağa)
Merdane ve spatulalar, mürekkepler, oyma aletleri ve kitaplar.

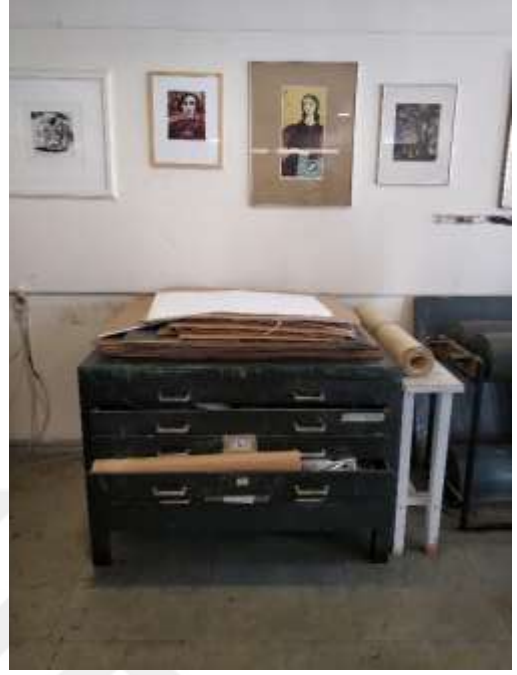
Resim 3.8. Mürekkepler

Resim 3.9. Atölye içi görüntü

Resim 3.10. Kağıt dolapları

Resim 3.11. Kağıt dolapları

Resim 3.12. Telek/Kurutmalık

Resim 3.13. Vernik masası
Asfalt verniği vb. tekniklerin uygulama alanı.

Resim 3.14. Atölye içi görüntü

Resim 3.15. Tandır
Çukur baskı yöntemleri için mürekkebin verildiği tandır (Alaettin Aksoy tarafından yaptırılmış rezistanslı alet)

Resim 3.16. Raflar

Resim 3.17. Eski plakaların bulunduğu dolap

Resim 3.18. Giriş kapısı arkasında bulunan önlük askısı

Resim 3.19. Kitaplar

3.2. Atölyede Kullanılan Teknik Malzemeler

Temel gravür baskı teknikleri:

- 1- Tümsek Baskı: linol ve ağaç.
- 2- Çukur Baskı: Çelik Kalem Kazı(Kuru Kazı), İğne Kazı ve Araton/mezzotint.
Asitle Kazı Teknikleri: Asitle Oyma, Tozlama, Yumuşak Vernik, Şekerli Çini ve Derin Oyma.

Resim 3.20. Tümsek Baskı (ahşap ve linol) oyma uçları

Resim 3.21. Çukur Baskı kazıma uçları
(sağdan sola) Rulet, Tığ Uçlar, Üç Kenarlı Kazıyıcı ve Parlaticı, Rulet Berso/ Beşik//Dişli Bıçak (mezzotint)

Resim 3.22. Tümsek Baskı (ahşap ve linol) elle baskı araçları

Resim 3.23. Çukur Baskı plakalarının çalışmaya hazır hale getirilmesi için araç ve malzemeler
Çinko plaka, Bakır plaka, Metal Kesme Makası, Eğe, İspirto, Zımpara Kağıdı, Metal
parlaticıları - Kaol ve Metal cilası.

Resim 3.24. Eski malzemeler

Resim 3.25. Eski malzemeler
Metal plakaların yüzeylerinin
parlatılması için kullanılmış.

Resim 3.26. Asitle Kazı Yöntemleri, Asit Dolabı

Resim 3.27. Asit Ölçü Kapları, Nitrik asit şişesi, Huni ve asit miktarı ölçer/alkolmetre

Resim 3.28. Asit teknesi
(içinde yapılanmakta olan çinko plakalar)

Resim 3.29. Reçine Dolabı, Tozlama tekniği için.

Resim 3.30 Reçine Dolabı

Metal plaka, reçine tozuyla homojen bir şekilde kaplanması için bu dolaba konur, öndeki yuvarlak boşluktan körükle hava verilerek tozlar havalandırılır. Bu işlemde çizgi değil doku ile tonların oluşturulması hedeflenmektedir.

Resim 3.31. Reçine kabı

Plakaya elle tozlama işlemi uygulaması için kullanılır. Bu işlem sonucu homojen olmayan düzensiz yapıda bir doku elde edilir.

Resim 3.32. Reçine İşlemleri

Reçineli plaka bu alana konulup alttan ısıtılır (Alttaki resim). Reçine fazla yanmayacak şekilde işleme devam edilir. Bir sonraki işlem ise istenilen ton için vernikle alanların kapatılarak farklı sürelerde asitte yapılandırma sürecidir.

Resim 3.33. Reçine İşlemleri

Plakaların reçine işlemi sonrası alttan ısıtılması işleminde kullanılan, içinde bez ve ispirto konularak kullanılan kutu.

Resim 3.34. Plaka pensesi
Plaka tutmak için kullanılan bir alet.

Resim 3.35. Plaka ısıtmak için kullanılan altlık

Resim 3.36. Plakanın ve fırçaların çalışma sırasında dayandığı ahşap yükselticiler

Resim 3.37. Asfalt Verniği Şişesi
Asitle Oyma işlemi için eski tarihli asfalt
verniği şişesi.

Resim 3.38. Asfalt Verniği
Arı marka şasi boyası ve atölyede kullanılan
asfalt verniği kapları.

Resim 3.39. Çukur Baskı baskı aşamasında kullanılan araç ve malzemeler
Çinko plaka, Bakır plaka, Merdaneler, Spatulalar, Linolyum parçaları (mürekkebin kalıp
yüzeyine yayılması işlemi), Tela ve Gazete kağıtları (fazla mürekkebin yüzeyden temizleme
işlemi).

Resim 3.40. Merdaneler

Resim 3.41. Merdaneler

Resim 3.42. Yumuşak vernik şişesi ve sert vernik malzemesi

Resim 3.43. Doku Malzemeleri
Doku almak için kullanılan çeşitli dokulara sahip malzemeler.

Resim 3.44. Giyotin
kağıt yanı sıra linolyum ve metal kesmekte kullanılan alet.

Resim 3.45. Atölye lavabosu ve kâğıt ıslatılan tekne.

Resim 3.46. Kağıt ıslatma teknesi.

Resim 3.47. Kağıt kurutma alanı
Gazete kağıtları baskı kağıdı kuruyana kadar değiştirerek işlem tamamlanır.

Resim 3.48. Kurutma makinesi
Asfalt verniğinin kurutulması sırasında atölyede uzun yıllar kullanılmıştır.

Resim 3.49. Isıtıcılar
Atölyede eski tarihli kullanılmış makineler.

Resim 3.50. Ağılıklar
Atölyede kullanılmış eski tarihli malzemeler.

Resim 3.51. Atölye içi görüntü
Sağ üst köşede fotoğrafçılık için alınmış pozlama aleti görülmektedir.

3.3.Atölyede Eğitim Programında Yer Alan Teknikler:

Resim 3.52. Teknikler, 1996

(Fevzi Tüfekçi tarafından hazırlanmış bu çalışma atölye duvarında asılıdır.)

1. Burin (Elde oyma), 2. Manière noire (Siyah Tarz), 3. Kuru uç (Pointe seche), 4. Asitli kazı (eau - forte), 5. Yumuşak vernik (Vernis mou), 6. Aquatinte, 7. Nesneleri yapılandırma (Doku alma), 8. Derin oyma 9. Tüm teknikler bir arada,10. Birden fazla kalıpla renkli baskı,11. Tek kalıpla renkli baskı,12. Mürekkep akışkanlığı aracılığıyla (Viskozite) renkli derin oyma baskı,13. Monotipi,14. Collographie,15. Fotogravür.

4. GRAVÜR ATÖLYESİ EĞİTİMCİLERİ, ÖĞRENCİLERİ, TEKNİK SORUMLULAR VE ATÖLYE SERGİLERİ

4.1. Gravür Atölyesi Eğitimciler

Gravür Atölyesi'nde eğitimci olarak bulunan isimler: Stanislas Arthur Napier, Seyit Mehmet Bakı, Leopold Levy, Sabri Berkel, Fethi Kayaalp, Alaettin Aksoy, Asım İşler, M. Sadık Altınok, Recep Türüng, Fevzi Tüfekçi, Tolga Karahasan, Ferda Yüksel, Umut Germeç, Can Aytekin ve Yasemin Nur Erkalır. Sanatta Yeterlilik süresince atölyede görev alan: Nurseren Tor, Gülçin Aksoy, Mustafa Küçüköner, Gülderen Görenek.

4.1.1. Seyit Mehmet Bakı (1883 - 1962)

Nevşehir'de doğan Hacı Mustafa Efendi'nin oğlu olan Seyit Mehmet Bakı, Bahriye-i Şahane yüksekokulundan mezun olmuştur. Bahriye'de resim dalında başarısından ötürü Sanayi-i Nefise Hakk bölümüne girmiştir. Mezuniyeti sonrası 1912 yılında bölümde eğitimci olarak kalmıştır. Akademi müdürü Cemil Beyin bölümü kapattığı 1921 yılına kadar görevine devam etmiştir. Cemil Bey, maaşının ödenmeye devam edileceğini Bakı'ya bildirerek okulda kalmasını istemiştir. Ailesi Akademiye küstüğü içi okulu bırakmış olabileceğini düşünmektedir. Sonrasında tüm bağlarını koparmış kimseyle iletişim kurmamıştır. Akademi'de eğitimcilik görevi sonrası sekiz farklı okulda resim dersi vermiştir.

1937'de gerçekleşen Beşiktaş'taki Tuzbaba yangınında Bakı'nın eviyle beraber tüm resim ve gravürleri yanmıştır. Aile ve çevresinde özellikle öğrencilik dönemine ait birkaç resim ve gravür baskı kalıbı kalmıştır.

Resim 4.1. Seyit Mehmet Bakı, Portre (doğulu bir hamal)
Oğlu Cemal Bakı koleksiyonu.

Resim 4.2. Seyit Mehmet Bakı'ya ait olan yılı bilinmeyen Şimşir kalıp 6rneği.
Boy: 14.3, En:8.3, Derinlik: 2.3cm. (Torunu iğdem 6zkan Ayg6n tarafından verilmiş olan
bu fotoğrafın kopyalanması için izin alınması gerekmektedir.)

Aile sanat hayatının nasıl geçtiğini bilmemektedir. Tuval 6zerine resim yaptığını g6rmemiŐ olmalarına rağmen 6l6m6ne yakın yapmış olduğu yağlıboya tuval resmi bulunmaktadır. S6rekli çinko 6zerine çalıştığı s6ylenmektedir. Yağlı kalem kullanarak

dört renk plakayı hazırlayıp baskıya hazırlamaktadır. Aile arşivinde, öğrencilik dönemi içinde yapılmış nü çalışmalarını da bulunmaktadır.

Oğlu ressam Cemal Bakı ile birlikte Sultanahmet'in karşısında bulunan matbaasında çalışmışlardır. Anadolu'nun her yerinden insanları ağırlamış, tüm Anadolu'ya baskıları ulaşmıştır.

4.1.2. Lèopold-Lèvy (1882 - 1966)

Fransız sanatçı Lèopold-Lèvy 5 Eylül 1882'de Paris'te dünyaya gelmiştir. 1909 yılında tanıştığı Jean François Millet'nin (1814 -1875) torunu Heyman'dan gravür dersleri almıştır. 1934 yılında Evrenin Yapısı adlı bir kitap için 41 adet gravür baskı yapmıştır. Bu baskılarda genellikle asitle kazı tekniğini kullanmıştır. Bu dönem çok sayıda gravür yapan Levy'nin sanatsal üretiminde resim ve gravür birlikte yer almaktadır. Gravürlerinin ve resimlerinin konuları ağırlıklı olarak portre, nü ve manzaradır.

Resim 4.3. Leopold Levy, 33x44 cm., Metal gravür (kuru uç), 1932

Gravürlerinde ve resimlerinde çoğu zaman renk kullanmayıp biçime önem vermiştir. İlk dönem gravürlerinde manzaralar çizgiye dayalı form anlayışı ile

oluşturulurken sonraki yıllarda stilize edilmiş doğa soyutlamalarına dönüşmüştür. Portrelerinde ise doğaya bağlı kalmaya devam etmektedir.

Akademi’de görev aldığı 1 Şubat 1937 ile 16 Kasım 1949 yılları arasında, Resim Bölümünde köklü değişimler yapan Levy, ilk yılların yoğun geçmesinden dolayı resim yapmaya vakit bulamamış sonraki yıllar çok sayıda boya resmi yapmıştır. Biri Akademi’de diğeri ise Fransız konsoloslüğunda toplam İki kişisel sergi açmıştır. “Leopold Levy Türkiye’de yalnızca bir gravür yapar. 1947’de Ankara Devlet Operası’nın açılışında davetlilere dağıtılmak üzere kendisine bir gravür ısmarlanır. İsmi Boğaziçi olan gravürün konusu, sanatçının Akademi’deki odasından görünen manzaradır.”⁶⁸ Buna karşın Türkiye’de 500 civarında resim yaptığı ve çok üretken bir sanatçı olduğu bilinmektedir.

Resim 4.4. Leopold-Levy, ‘Boğaziçi’ 44x59,5cm., Metal baskı, 1947

---

⁶⁸ Tiraje DİKMEN, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 14.

Levy öğrencilerine hiçbir akımdan ve ülkeden etkilenmeyip buldukları toprakların değerlerine yönelmelerini ister. Ayrıca öğrencilerin kişisel üsluplarını bulmalarını desteklemiştir. “Akademideki hocalığım müddetince talebelere hiçbir zaman katılmış kaideler, düsturlar vermeye yeltenmedim. Bundan daima kaçındım. Herkesin eğilimine ve yeteneğine göre ayrı ayrı tavsiyelerde bulundum.”⁶⁹ Levy: “... doğanın akıl ve duyu yoluyla yorumlanmasını savunmuştur.”⁷⁰ Akademi’de 1939-45 arası yapılan resimleri, Levy’nin hem resme temel yaklaşımı -renk ve biçim gibi- hem de sanatçı kişiliği etkilemiştir. “Leopold Levy’nin ressamlığından değil ufkumuzu açan düşünür yönünden yararlandık”⁷¹ diyen Nuri İyem akademik kadroyu tek tip eğitim vermesi sebebiyle sert bir şekilde eleştirir. Mümtaz Yener, Fethi Kayaalp, Fethi Karakaş, Nuri İyem, Neşet Günel, Orhan Peker, Bedri Rahmi Eyüboğlu, bu anlayışla resimlerini oluştururlar. 2. Dünya Savaşı sebebiyle yurtdışına eğitime gidemeyen ressamlar arasında yer alan bu dönem sanatçıları aynı zamanda Yeniler Grubu’nu kurmuş olan sanatçılardır. Bu sanatçıların bir kısmı gravür atölyesinde de öğrenci olmuşlardır.

4.1.3. Sabri Berkel (1907 - 1993)

Üsküp’te doğup eğitimine orada başlayan Berkel, 1929-35 yılları arası Floransa Güzel Sanatlar Akademisi’nde Felice Corena’nın atölyesinde fresk ve gravür çalışmıştır. Sonrasında Türkiye’ye gelen Berkel’in resimlerini Levy beğenir, Gravür Atölyesi’nde görevlendirir. 1947 yılında Lüks Baskı Sanatı eğitimi için, Milli Eğitim Bakanlığı bursu ile gittiği Paris’te, Andre Lhote atölyesindeki derslere katılmıştır. Resim Bölümü Gravür ve Litografi Atölyesi’nde 1 Kasım 1939 ile 15 Temmuz 1977 yılı arasında emekli olana kadar görev almıştır. 1939-69 arası Gravür Atölyesi’nde

⁶⁹ Nureddin Şazi KÖSEMİHAL, **Leopold-Levy’nin Paris’teki Sergisi**, Yeni İstanbul gazetesi, 28 Nisan 1951, 5.

⁷⁰ Z. RONA, **Léopold Lévy**, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1108.

⁷¹ Kıymet GİRAY, **Nuri İyem TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI**

eğitim verir, 1965-69 yılları arasında Resim Bölüm Başkanlığı ve Yüksek Resim Bölümü Uygulama Atölyeleri başkanlığı yapmıştır. 1969 yılında profesör olmuştur.

Resim 4.5. Sabri Berkel, 22x16cm., Asitli kazı, 1933

Resim 4.6. Sabri Berkel, 'Üsküp Hamam Önü', 39x49cm., Asitli kazı, 1934

Berkel Türkiye'ye gelmeden önce Belgrad ve Floransa'da klasik akademik bir eğitim almış ve bunun sonucu işler üretmiştir. Türkiye'de ilk yıllar Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği üyesi olarak sergilere katılmış 1941 sonrası D Grubu'na üye olmuştur. 1947 yılı Paris'te kaldığı dönem sonrası Sabri Berkel'in resimlerinde değişim gözlemlenir. Nurullah Berk: "Yanılmıyorsam Türk resminde ilk soyut denemeler Berkel'in 1947'deki çalışmalarıyla başlamıştır"⁷² demektedir. 50 öncesi manzara, ölü doğa ve nü çalışmalarındaki akademik yaklaşım değişerek, 50 sonrası önceleri doğayı anıştıran güçlü stilizasyonlar, ilerleyen yıllarda ise geometrik düzenlemelerin olduğu soyut resme doğru bir değişim gözlemlenmektedir. Kaligrafi kaynaklı düzenlemeler, leke düzenlemeleri ve son dönemde motife dönüşen işleri bu soyut döneme aittir. "Berkel'in sanatında batıya dönük yenilik arayışları, atılımları da kesintisiz sürer"⁷³ Resimlerini yıllara göre değerlendirmek, Batı dünyasındaki modern resmin değişimi -biçim ve teknik olarak- gözlemlemektir denilebilir.

Resimlerini, Akademi'deki ve Devlet Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki atölyesinde yapmıştır. Titiz, disiplinli ve hırslı biri olduğu tüm kaynaklar ve hatıra yazılarında belirtilmiştir. Resim yapmaya başlarken günlerce düşündüğü, kompozisyon, form ve renk kullanırken de çok itinalı davrandığı belirtilmektedir.

Resim 4.7. Sabri Berkel, 38x48cm.,
K.Ü.Y.B. 1954

Resim 4.8. S. Berkel, 'Lekeler',
30,5x42cm., Linolyum Monotip, 1973

⁷² Nurullah BERK, **Work on Paper**, 305.

⁷³ Prof. Dinçer ERİMEZ, **Work on Paper**, 6 Önsöz.

Berkel'in bu iki işinden soldaki yağlıboya sağdaki ise bir yüksek baskı tekniği olan linogravürdür. Boya ve gravürünü birbirinden temel plastik değerleri açısından ayıramayız. İki işin kurulumu, renk ve biçim yaklaşımı aynıdır. Geometrik altyapı ile oluşturulmuş keskin ve amorf biçimler. Gravürün rastlantıya açık yapısının aksine önceden kesin olarak belirlenmiş ve malzemeye hakim olarak oluşturulmuştur. Doğrusu yağlıboya resmindeki ve gravüründeki bu ortak yaklaşımın, gravür çalışmaları sırasında yaptığı denemeler sonucu mu ortaya çıkmış olduğu yoksa boya resimlerindeki denemeler sonucu tekniğin uygun olması sebebiyle linolyum baskı mı yaptığı söylenememektedir.

Berkel, Levy tarafından kurulan gravür atölyesini ilk yürüten kişi olmuştur.

4.1.4. Fethi Kayaalp (doçent) (1923 -)

Kayaalp 1923 yılında Çanakkale'de dünyaya gelmiştir. 1940 yılında girdiği Akademi'de Nurullah Berk yönetimindeki atölyeden 1947 yılında birincilikle mezun olmuştur. O dönem akademinin orta öğrenim kısmı bulunmaktadır. Mezuniyeti sonrası kısa bir süre Bolu ve Bursa'da öğretmenlik yapmıştır. 1962'de İstanbul'a gelerek Nurullah Berk yönetimindeki Resim Heykel Müzesi'nde restoratör olarak çalışmaya başlamıştır. 1966 yılında Gravür ve Litografi atölyelerine öğretim görevlisi olarak atanmıştır.

Kayaalp, öğrenciliği döneminde Gravür-Litografi Atölyesi'nde mesiyer (sorumlu öğrenci) olup tüm malzemelerden mesul olmuştur. Öğrenciliği süresince Sabri Berkel ile beraberlerdir, sonrasında da 17 sene birlikte çalışmışlardır. Gravür, Litografi ve Serigrafi aynı birime bağlıdırlar. Kayaalp, Gravür Atölyesinde 1964 - 81 yılları arasında emekli olana kadar eğitim vermiştir.

F. Kayaalp yangın sonrası atölyenin tekrar kurulumunu sağlamış. Kısa sürede atölye öğrencilerin deneysel çalışmalar yapıldığı aktif ve çalışan bir hale gelmiştir.

“Sanatçının etkileyici yapıt dizilerinden birisi de 'kuru kazı' tekniği ile gerçekleştirdiği ilk dönem gravürleridir. Akademi çıplak modellerinin klasik nü pozlarını ve yakınlarının portrelerini de işleyen bu küçük boyutlu işler, onun titiz ve kararlı yaklaşımı ile insan figürünü belirgin ana hatlarına indiren yalın ve hassas yaklaşımları ve teknik yetkinlikleri ile dikkat çekerler. Önemli bölümü 1940 ile 1947 yılları arasında, 17 ile 24 yaşları arasında Sabri Berkel etkisi altında gerçekleştirilen bu çalışmalar ressamın sanatsal altyapısının sağlam bir temel kazanmasında önemli rol oynadıkları gibi, onun o yıllardaki yaşam çevresindeki kimlikleri açığa vurmak açısından da önemli ipuçları sunarlar.”⁷⁴

Resim 4.9. Fethi Kayaalp

Öğrencilik dönemi gravürlerinin bir kısmı Akademi yangınında yanmıştır. Gravür tekniği resim çalışmalarının merkezinde yer alır. Kalkan Balıkları serisi deneysel yaklaşımı ve farklı tekniklerin bir arada kullanıldığı baskı resmin en iyi örneklerindedir. Nurullah Berk: “Fethi Kayaalp, eserinin tümüyle usta bir desenci ve

⁷⁴ Haşim Nur GÜREL, Karşı Sanat Çalışmaları Sergi yazısı, 2009.

bir gravürcü olarak beliriyor. Siyah-beyaz desenleri ile tahta kazıları ve litografileri – taşbaskıları- onun renkçiliğini gölgeler görünse de, kimi renkli, gravürlerinde ve “Balıklar” gibi büyük yağlıboyalarında hayli seçkin bir “valör” duygusu da beliriyor.”⁷⁵

Resim 4.10. Fethi Kayaalp, ‘Kalkan balıkları’, 55x64cm. Metal oyma

Umut Germeç: “kazı resim tekniklerini Leopold Levy’ den öğrenir. Özellikle “şekerli vernik” tekniğine eğilim gösteren Kayaalp bu tekniğin canlı, akıcı ve fırça işçiliğine dayalı, doğrudan doğruya oluşunu kendi figüratif yordamıyla bütünleştiren büyük bir gravür ustasıdır.”⁷⁶

⁷⁵ 24 N. BERK ve K. ÖZSEZGİN, **Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi**, 94.

⁷⁶ Umut GERMEÇ, **Çağdaş Türk Gravür Sanatının Çanakkale’li Öncüsü: Fethi Kayaalp**, İdil Sanat ve Dil Dergisi.

4.1.5. Alaettin Aksoy (1942 -)

1963 yılında girdiği Akademi’de Bedri Rahmi Eyüboğlu yönetimindeki atölyeden 1968 yılında mezun olmuştur. 1972’de doktora gibi bir programla 4 yıllık eğitim için Paris’e gider. Beaux-Art’da litografi ağırlıklı olarak bir eğitim almıştır. Bir dönem de Hayter’de gravür eğitimi almıştır.

1976 yılında Fransa’da eğitimini bitirip geri dönen Aksoy, 1976-77 öğretim döneminde Sabri Berkel’in emekliliği sonrası bir dönem süresince Uygulama Atölyeleri Kürsüsü başkanı olmuştur. Sonrasında Litografi ve Gravür atölyeleri ayrılmıştır. Gravür Atölyesinin başına Asım İşler gelmiştir.

Alaettin Aksoy atölyede görev aldığı kısa sürede atölye için önemli bazı malzeme ve araçları temin etmiş. Litografi atölyesinin kurulumu haricinde Gravür atölyesinin günümüze kadar gelen düzeninin oluşturulmasında da katkısı olmuştur.

4.1.6. Asım İşler (1941 - 2007)

Tirebolu’da doğan sanatçı 1966 yılında Neşet Günal yönetimindeki atölyeden mezun olmuştur. Okulda öğrenci olarak bulunduğu yıllar Gravür Atölyesinin yangın sonrası yıllarıdır.

1969 yılında Akademi’de açılan Devlet Konkurdan seçilen altı ressam içinde yer almıştır. 1970-74 arası Paris’te ilk yıl Beaux-Art’da Litografi ve resim atölyelerinde çalışmıştır. Sonraki yıllar ise Hayter/Atölye 17’te üç yıl boyunca beş saat çalışarak Derin Oyma tekniği ile ilk renkli gravür işlerini ortaya koymuştur. Asım İşler: “Metal gravür benim için etkili çizgisel sonucu veren fakat başka hiçbir teknikte elde edilemeyen bir ifade biçimi olarak sanatıma eklendi” demektedir. Sanat hayatına Paris’teki eğitimi ve Avrupa ülkelerini gezerek sanat araştırmalarında bulunması çok

büyük bir etki yapmıştır. Paris’te resim ve gravür çalışmalarıyla kişisel ve grup sergilerine katılmıştır.

Fransa’dan döndüğü yıl 68 olaylarının getirdiği siyasi sonuçlarından biri olarak yükseköğretim olan okulun statüsü üniversiteye dönüşmüştür. 1974 yılında Neşet Günal yönetimindeki atölyeye öğretim görevlisi olarak girmiştir. 1976 yılında kendi isteği ile Gravür Atölyesinde çalışmaya başlayan İşler 2003 yılında emekli olana kadar bu atölyede eğitim vermeye devam etmiştir. 1971 yılında Sorbonne üniversitesinde başlamış olduğu, “Günümüz Toplumunda Resmin Yeri” konulu tezini 1976-1979 yılları arasında yazarak tamamlamıştır.

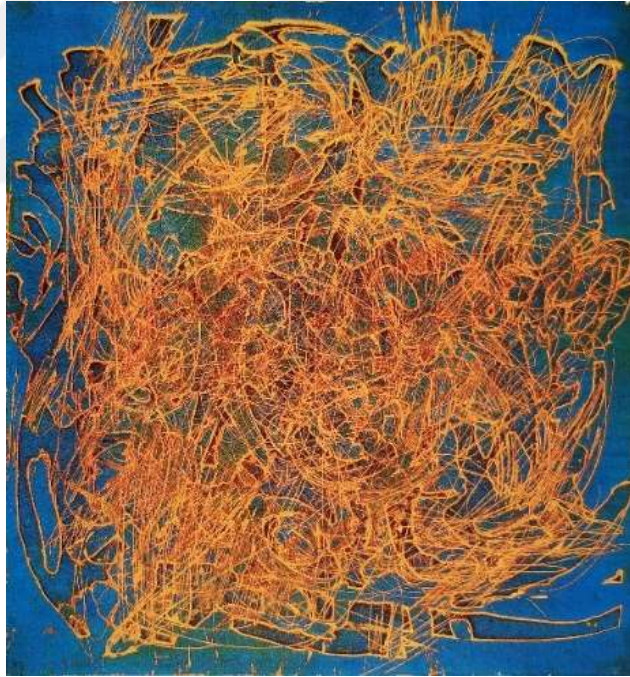
Asım İşler, Fransa’da öğrencilik yıllarında arkadaş olduğu M. Salzman ve A. Pincas ile iletişime geçerek, ENSBA ile MSÜ arasında öğrenci değişimine dair bir protokol imzalanmıştır. İmzalanan protokol ile A. İşler, 1989-90 yıllarında Paris Güzel Sanatlar Yüksekokulu’nda üç ay süre ile görev alırken J. P. Tanguy da MSÜ Gravür Atölyesi’nde görev almıştır. 1991 yılındaki değişimde ise Y. M. Heude ile bir görev değişimi gerçekleştirmişlerdir. A. İşler, bu sırada daha önce 1987 yılında AKM’de gerçekleşen Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları sergisini 1989 yılında Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu’nda “Parisistanbul” adı altında sergilemiştir.

Resim 4.11. Asım İşler, ‘Yaşama Dair’, 65x50cm, Renkli metal baskı (aquatint), 1978

Doğaya bakan İşler, renk ile espas temel konusu haline gelecektir. Bunda Hayter atölyesinde bulunduğu süreç etkili olmuştur. Hayter öğretisi gravürü geleneksel siyah-beyaz anlayıştan kurtarır. Aynı zamanda sanatçının baskı aşamasında atölyede bulunmasının sonucu deneysel yaratıcı bir süreç de desteklenir.

“Benim araştırma ve denemeye olan yatkınlığım, bu teknikler ve resimsel bir form ve renk armonisi peşinde oluşum, gravür ile boya resim arasında bir bağı güçlendirmeyi hedefler. Çoğaltma yetkisini bir yana bırakırsak, bu tekniğin, anlatımı, resimsel öğeler ile modern anlayışta özgün biçimlere dönüştürmeye gücü, gravür dalında ilerlememin bir nedenidir. Bu bağlamda soyut eğilimler ve anlayışın, ilerlemede ve etkin çalışmalar ortaya koymamda önemli bir katkısı vardır.”⁷⁷

Resim 4.12. Asım İşler, ‘Gizli Evren’, 60x50cm., Renkli metal gravür, 1995

1988’de yaptığı Opus serisi çalışmaları soyut dışavurumcu resim anlayışının ilk örneklerini oluşturur. 90’lı yılların başında görev alarak gittiği Fransa’da afişlerden

---

⁷⁷ Asım İşler, 38.

etkilenerek yeni bir seriye başlamıştır. K. Özsezgin bu dönem resimlerindeki temel kurulumuyla ilgili: “Gravüre gönderme yapan renksel doku özelliklerinden”⁷⁸ bahsetmektedir. İşler’in resimlerinde figüratif yaklaşım zamanla kendini soyut bir anlayışa bırakacaktır: “Gravür sanatında ulaştığım non figüratif, soyut ve kaligrafik ögenin ağırlık kazandığı imge ve renkli gravürlerim, benim olgunluk ve kişisel ilk dönemimi yansıtır.”⁷⁹

Asım İşler, öğrenci arşivini düzenlemiş, yurtiçi ve yurtdışında gravür sergileri organize etmiştir. Fevzi Tüfekçi’nin belirttiği gibi gravürün teorisine ve terminolojisine önem vermiş hem yazılı bir kaynak oluşturmuş, hem de baskı teknik adlarıyla ilgili çalışmalar yapmıştır. Atölyenin eğitimini sistemli hale getirmiş, tüm teknikleri öğrencilerin ihtiyacına göre ders programına dahil etmiştir. Karşı Sanat Çalışmaları, ‘Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür’ sergi ve katalog için katkıda bulunarak gravürün ülke çapında tanıtılması için çalışmıştır.

4.1.7. M. Sadık Altınok (1948 -)

1969 yılında girdiği Akademi’de Devrim Erbil yönetimindeki atölyeden 1974 yılında mezun olmuştur.

1985-86 yıllarında Akademi’de Gravür Atölyesi’nde öğretim görevlisi olarak bulunmuştur. Bu dönemde Fethi Kayaalp emekli, Asım İşler ise ilk yıl Fransa’dadır. Asım İşler ile bir sene birlikte çalışmıştır. Atölyede yapılmış öğrenci çalışmalarının bulunduğu Kuruluşunun 50. Yılı - AKM Sergisi ve kataloğunun hazırlanmasında büyük bir katkısı olmuştur.

---

⁷⁸ Kaya ÖZSEZGİN, Asım İşler Paris Dönemi Resimleri, 3.

⁷⁹ Asım İŞLER, 51.

4.1.8. Recep Türüng (1951 -)

1974 yılında girdiği Akademi’de Adnan Çoker yönetimindeki atölyeden 1980 yılında mezun olmuştur. Gravür atölyesinde Sabri Berkel ve Fethi Kayaalp’tan eğitim almıştır. Öğrenciliği devam ediyorken 1975-1977 yılları arasında Avusturya hükûmetinden bir bursla Oskar Kokoshka atölyesinde Alber Bitran’la çalışmıştır.

1984 yılında heykel bölümünde desen dersi eğitimi vermiştir. 1986’da resim bölümünde resim ve gravür atölyesinde saat ücretli öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 1991-1992 öğretim yılında ayrılmadan önce Asım İşler ile çalışır, o sıralar Gülçin Aksoy da atölyeye yeni katılmıştır.

4.1.9. Nurseren Tor (1964 -)

1987 yılında mezun olan Tor, lisans, yüksek lisans ve sanatta yeterlilik dönemlerinde Gravür atölyesinde Asım İşler’den eğitim almıştır. Kani Aksoy’da atölyede teknikler konusunda yardımcı olmaktadır. 1987-89 yılları arasında sanatta yeterlilik dönemi sırasında gravür atölyesinde Araştırma Görevlisi unvanıyla görev almıştır. 1989 yılında Almanya Devleti’nin verdiği sanatçı bursuyla Berlin’de bulunduğu yıllarda 100x180cm. boyutlarında gravür çalışmaları yapmıştır. 1994-95 yılında burslu olarak gittiği İspanya’da gravür bölümünde görev almıştır. Bu dönem daha çok gravür çalışmıştır.

Atölye’de görev aldığı dönem hafta sonları Fethi Kayaalp’in Kazancı yokuşunda bulunan restorasyon atölyesinde bir yıl çalışmıştır. Fethi Kayaalp’ten de gravür tekniğiyle ilgili çok şey öğrendiğini konuşmasında belirtmiştir. Bu atölyede Kayaalp’in yanında Bayram Karşit çalışmaktadır. Bu mekanda pres olduğunu hatırlamamaktadır.

Gravür atölyesinde görev aldığı dönemde öğrenci sayısı çok fazladır. Atölyede çeker ocak bulunmadığı için nitrik asite çok fazla maruz kalmıştır. Baskı aşamalarında maske ve eldiven kullanılmamaktadır. Baş ağrısı ve boğaz sorunları yaşamakta olduğu için Gravür Atölyesi'nden kendi isteğiyle istifa etmiştir. Sonrasında gittiği Berlin'de ve İspanya'da gravür atölyelerinde asit çalışmalarının farklı bir odada ve maske eldiven kullanılarak yapıldığını görmüştür.

Halen Mersin Üniversitesi'nde çalışmaktadır. Asitsiz yöntemler ders programında yer almaktadır. Teknik imkanların kısıtlı olması sebebiyle farklı teknik denemeler yapmaktadır. Mersin'de 100x200cm boyutlarında çinko kalıplarla keçe yerine sünger kullanarak asfalt presiyle baskılar gerçekleştirmiştir.

4.1.10. Gülçin Aksoy (1965 -)

1986 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nden mezun olan Aksoy, 1989-90 yılları arasında MSGSÜ Resim Bölümü'nde yüksek lisans ve sanatta yeterliliğini yaparken Gravür Atölyesi'nde eğitim almıştır.

1990-92 yılları arasında Gravür Atölyesi'nde asistan olarak görev alır, sonrasında halı atölyesinde eğitim vermeye başlamıştır. Atölyede bulunduğu ilk yıl kadrosuz diğer iki yıl kadroludur. Atölyede bulunduğu ilk yıl Asım İşler Fransa'dadır.

1991 yılında Fransız Kültür Merkezi'nde gerçekleşen Gravür Atölyesi Sergisinin düzenlenmesinde görev almıştır. Arşivin oluşturulması ve 1995 yılında yapılacak olan sergi ile ilgili çalışmalarda da bulunmuştur. Atölyede vizkosite tekniği ile beş renkli ilk çalışma örneğini yapmışlardır.

4.1.11. Fevzi Tüfekçi (1948 -)

1948'de Prizren'de doğan Tüfekçi, Priştine Pedagoji Yüksek Okulu Resim Bölümü'nü bitirmiştir. 1971'de girdiği İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü'nde, Bedri Rahmi Eyuboğlu yönetimindeki atölyeden 1975 yılında mezun olmuştur.

1976'da Kosova (Yugoslavya) Görsel Sanatçılar Birliği'ne üye seçilmiştir. Uzun yıllar Prizren Belediyesi Kültür Anıtları Koruma Kurumu'nda ressam-restoratör olarak görev yaparken sanatsal çalışmalarını da sürdürmüştür. Bu dönemde Kosova Görsel Sanatçılar Birliği'nin düzenlediği tüm yurt içi ve yurtdışı sergilerde yer almıştır. Resim çalışmaları dışında kitap ve sanat dergisi kapak tasarımları, amblem tasarımları da yapmıştır.

1992'de Türkiye'ye yerleşip, öğretim görevlisi olarak girdiği Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde, 2006 yılında emekli olana kadar çalışmaya devam etmiştir. Birçok öğrenci yetiştirmiştir. Sanatçılara açık "Atölye Ala Turka Gravür Atölyesi"ni kurup, geniş kapsamlı baskiresim sergileri düzenleyerek Türkiye'de gravür sanatının gelişmesi ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

2006-2013 yılları arasında MSGSÜ Resim bölümü desen atölyesinde derslere katılmıştır.

Resim 4.13. Fevzi Tüfekçi, 60x50cm, Carborundum, 2003

Sanatsal etkinliğini daha fazla gravür alanına kaydırmıştır. Sanat anlayışında uyum ve denge ilkesine göre biçimlendirdiği soyut kompozisyonlarında, kaligrafik öğelerin görsel elemanlara dönüştüğü biçim anlayışı egemen olmuştur.

Resim 4.14. Fevzi Tüfekçi, 51x42cm, Ahşap gravür, kolaj, 2017

Türkiye’de gravür tekniğine en hakim kişilerden biridir. Eğitimde disiplin ve deneyselliğin bir arada olduğu sadece tekniğin değil resmin temel elemanlarının da eğitimde yer aldığı sistemli bir yol izlemiştir. Asım İşler ile birlikte gravür eğitiminde ve gravürün tanıtımı için büyük katkısı olmuş bir isimdir.

4.1.12. Mustafa Küçüköner (1971 -)

1987-1991yılları arasında Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü’nde eğitim aldığı dönemde Hasan Pekmezci’den gravür dersi almıştır. 1994-2000 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim

Bölümü'nde araştırma görevlisi olmuştur. Yüksek lisans eğitimini da aynı okulda tamamlamıştır. 2000-2004 yılları arasında Mimar Sinan GSÜ. Resim Bölümü'nde sanatta yeterlilik yaptığı yıllarda 35. madde ile Araştırma Görevlisi olarak Gravür Atölyesi'nde görev almıştır. Asım İşler ve Fevzi Tüfekçi'den tüm gravür tekniklerini öğrenmiştir. Gravür tekniği ile ilgili bilgisinin hemen hemen tamamını bu dönemde edinmiştir.

1996 yılında Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde araştırma görevlisi olduktan sonra okulda Özgün Baskı atölyesi kurmuştur. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve son olarak Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğrencilere gravür eğitimi vermeye devam etmektedir. Ders programında: Etching (asitli metal oyma baskı), Aquatinta, Aquatintalı Mezotinta, karborandum, kallografi vb. çukur baskı yanı sıra ahşap baskı, renkli ahşap baskı, aşamalı renkli ahşap baskı vb. teknikler yer almakta olduğunu ve MSGSÜ Gravür atölyesinde aldığı eğitimin verdiği eğitimindeki yerinin büyük olduğunu belirtmiştir.

4.1.13. Ferda Yüksel (1964 -)

1981 yılında girdiği Dinçer Erimez yönetimindeki atölyeden 1987 yılında mezun olmuştur. Lisans eğitimi sırasında Vitray Atölyesi'nde eğitim görmüştür.

1999-2006 tarihleri arasında MSÜ Resim Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak resim atölyelerinde bulunmuştur. 2005-2006 öğretim döneminde bir süre Gravür Atölyesi'nde görev almıştır. Gravür Atölyesi'nde bulunduğu yıl Şükrü Aysan gravür ve serigrafi atölyelerinden sorumludur.

Fevzi Tüfekçi Gravür Atölyesi'nde eğitim vermektedir. Vitray Atölyesi mezunu olan Yüksel, Gravür baskı tekniğini bu atölyede bulunduğu süre boyunca çalışarak öğrenmiştir. Gravür Atölyesi'nde öğrencilere resmin temel sorunlarını anlatarak

eğitime dahil olmuştur. 2007 yılından bu yana MSGSÜ Mimarlık Fakóltesi İç Mimarlık Bölümü'nde Temel Sanat Eğitimi üzerine ortak derslere katılmaktadır.

4.1.14. Umut Germeç (1963 -)

1987'de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden mezun oldu ve gravür atölyesinden sertifika aldı. Aynı bölümde yüksek lisansını 1990'da tamamlayarak, litografi üzerine çalışmalar yaptı. Aynı üniversitede Sanatta Yeterlik Programını 2002'de "AĞAÇLAR, Ağacın Konu ve Teknik Bağlamında Resim Sanatı İçerisinde Yeri ve Önemi" başlıklı çalışmasıyla tamamladı.

2006-09 yılları arasında MSGSÜ GSF Resim Bölümü Gravür Atölyesi'nde ve Temel Eğitim Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. 2009-2014 yılları arasında da İTÜ. Güzel Sanatlar Bölümünde Kazı Resim dersini verdi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakóltesi Resim Bölümü'nde öğretim üyesi olarak 2009 yılından beri görevini sürdürmektedir.

Son on yıldır, Türkiye'deki özgün baskı teknikleri ile işler üreten sanatçıları bir araya getiren 'Gravürist' oluşumu ile sergiler düzenlemekte ve kitaplar yayımlamaktadır.

4.1.15. Gülderen Görenek (1973 -)

1996 yılında girdiği Trakya Üniversitesi'nden 2000 yılında mezun olmuştur. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde yüksek lisansını tamamlamıştır. 2007-2013 yılları arasında 35. madde ile Araştırma Görevlisi olarak okula gelen Görenek, Mimar Sinan Üniversitesi Gravür Atölyesi'nde Umut Germeç ve Can Aytekin ile çalışmıştır.

4.1.16. Can Aytakin (1970 -)

1997 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Resim Bölümü, Adnan Çoker Atölyesi'nden mezun olmuştur. 1999 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Resim Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olmuştur. 2000 Mimar Sinan Üniversitesi, Resim Bölümü, Yüksek Lisans tezini 'Doğu Geleneğinde Aslan ve Batı Geleneğinde Melek Simgesinin Sanat Tarihindeki Değişen İkonografisine Bir Bakış' araştırması ile tamamlamıştır. 2013 yılında ise MSGSÜ Resim Bölümü'nde Sanatta Yeterlilik yapmıştır. Günümüzde MSGSÜ Gravür Atölyesi'nde öğretim üyesi olan Can Aytakin, sanat tarihinde dönüşen formlardan ve motiflerden olduğu kadar yazı, resim ve mimari arasındaki ilişkilerden de beslenmektedir.

Nesne ve yapıların formlarını soyutlayarak belleğindeki imgelerle buluşturan Aytakin'in çalışmaları çizgi, renk, yüzey, uzam ve görme edimi üzerine araştırmalarını ortaya koymaktadır.

Resim 4.16. Can Aytakin, 'Ters Yüz' Sergisi, Versus Art Project, 2016

4.1.17. Yasemin Nur Erkalır (1976 -)

Marmara Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde lisans eğitimi sırasında gravür tekniklerini öğrenmiştir. MGSU Resim Bölümü yüksek lisans programında Halı Uygulama Atölyesi almıştır. Daha sonra bu atölyede asistan olarak 14 sene görev almıştır. 2016 yılından itibaren Gravür Uygulama Atölyesi'nde Can Aytekin ve Teknisyen Tanju Çağlar ile eğitim vermeye devam etmektedir.

Gravür Uygulama Atölyesine eğitimci olarak geldiğinden itibaren gravür tekniklerini aşamalarla uygulamıştır. Halen farklı yöntemlerle deneyerek gravür baskı çalışmaları yapmaktadır. Erkalır: "Kendi üretimimde malzeme ile denemeye dayalı ve süreç içinde olan kazalardan öğrendiklerimle ilerliyorum." Masada unutulmuş bir göz kalemini metal üzerinde deneyerek, yumuşak vernik tekniği gibi bir sonuç almıştır.

"Geçen hafta iki senedir üzerinde devamlı müdahale ederek ilerlediğim plakamın verniğini, asetonla silerek çizmeyi denedim. Bu müdahaleleri yaptıktan sonra aldığım deneme baskısını karşıma koyup izliyorum. Bir sonraki adımımı tekniği düşünüyorum. Kuru kazı gibi en basit baskı tekniği ile çizimi silerek veya zımparalayarak sonsuz etkiler elde edilebiliyor."

Resim 4.17. Yasemin Nur Erkalır, Berlin’de gerçekleşen sergi, 2019

4.2. Gravür Atölyesi Teknik Sorumlular

Atölyede görev alan Laborant Kani Aksoy ile ilgili tarihçe kısmında bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde ise Kani Aksoy'un oğlu Cüneyt Aksoy ile 25 Nisan 2019 tarihinde yaptığım görüşme yer almaktadır. Gravür Atölyesi'nde görev alan diğer bir kişi de halen çalışmakta olan Tanju Çağlar'dır. Çağlar ile eposta yoluyla yaptığım görüşme de altta yer almaktadır.

4.2.1. Kani Aksoy (1938-2012)

Aksoy, 1960 ile 1985 yılları arasında atölyede çalışmıştır. Kerim Silivrili, Sabri Berkel'in yanında Gravür Atölyesi'nde laborant olarak görevlendirmiştir. Gravür ve Litografi tekniğini Sabri Berkel'den öğrenerek kısa sürede uzman olmuştur. D Grubu sanatçılarının hepsiyle çalışarak baskılarını yapmıştır.

Emekliliği sonrası 1985 yılında Kazancı Yokuşu'nda bir gravür atölyesi kurmuştur. Alaettin Aksoy'un Fransa'dan getirdiği pres parçalarıyla bir pres yapmışlardır. Atölye yürümediği için, bu pres daha sonra Aksanat'a verilmiştir. Oğlunun hatırladığı kadarıyla bu atölyede Bilge Alkor, İnci Eviner ve Sevinç Altan'ın gravürleri basılmıştır.

Bilge Alkor, Fransa'da bulunduğu sırada yaptığı plakada oluşan bozulma sebebiyle baskı alınamaz demişlerdir. Aksoy, plakayı işleyerek basılır hale getirmiş, sonrasında bu plakadan 100 adet baskı almıştır.

4.2.2. Tanju Çağlar

2009-2013 yılları arasında Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaa Öğretmenliği bölümünde eğitim almıştır. 2018-2019 yılları arası Marmara

Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basım Teknolojileri bölümünde başladığı yüksek lisans eğitimine halen devam etmektedir.

Gravür baskı tekniğini Dr. Öğr. Üyesi Can Aytekin ve Resim Bölümü öğrencisi arkadaşı Gurur Birsin'in gravür çalışmalarını birlikte üreterek öğrenmiştir. Teorik bilgi ve uygulama konusunda deneysel çalışmalar yaparak kendini geliştirmektedir.

Üniversite mezuniyetinden hemen sonra 2013 tarihinde Teknisyen olarak Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne atanmıştır. Gravür atölyesinde Can Aytekin ve 2016 yılından itibaren Yasemin Nur Erkalır ile çalışmaktadır.

Lisans eğitimini Teknik Öğretmen olarak bitirmiştir. Gravür atölyesinde teknisyen kadrosunda görev yapmaktadır. Öğrencilere malzeme ve teknik konularda yardımcı olmaktadır. Öğrencilere gravür tekniğinin inceliklerini (plakayı çizime hazırlamadan baskı ve baskı sonrası işlemler) müfredat doğrultusunda aktarmaktadır.

4.3. Gravür Atölyesi Eğitim Gören Sanatçılar

4.3.1. I. Dönem: Sanayi-i Nefise Dönemi

Stanislas Arthur Napier ve Seyit Mehmet Bakı'nın eğitimci olduğu bu yıllara ait, sadece Seyit Mehmet Bakı'nın çalışma örneği Gravür Atölyesi Tarihçe bölümünde yer almaktadır.

4.3.2. II. Dönem: Güzel Sanatlar Akademisi

Leopold Levy ve Sabri Berkel'in eğitimci olduğu, 1940 ve 50'li yıllarda öne çıkan öğrenciler ve çalışmaları:

Nuri İyem (1915-2005) 1933 yılında öğrenci olarak girdiği Akademi'den 37'de mezun olmuştur. 1940'da Resim Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır.

Atölyede, litografi çalışmıştır. Altta bulunan litografi baskısı biçim ve desenin öne çıktığı öğrencilik yıllarında yaptığı bir çalışmadır. Boya resmi, erken dönem geometrik altyapılı resim anlayışına örnektir. Bu anlayış sonraki yıllarda yerini figüratif resme bırakmıştır.

Resim 4.18. Nuri İyem, Taş Baskı, Öğrencilik dönemi

Resim 4.19. Nuri İyem, Nü, 28x19cm. K. Ü. Y. B. 1940

Ferruh Başağa (1914 – 2010) 1935-40 yılları arası Akademi’de öğrenci olarak bulunur. Başağa’nın 1945’te açtığı ilk kişisel sergisi için yazılmış yazıda Fahir Onger: “gravür ve resim sahalarını ve imkanlarını ayırdığını görüyoruz”⁸⁰ diye bahsetmektedir. Başağa’nın öğrencilik yıllarında yaptığı altta bulunan boya ve gravür örnekleri için, Akademi’de Levy’nin etkisini gözlemlediğimiz çalışmalar diyebiliriz.

Resim 4.20. Ferruh Başağa, 17x12cm.
Metal Gravür, 1942

Resim 4.21. S. Ferruh Başağa, 65.5x81cm.
T.Ü.Y.B. 1940

Resim 4.22. Ferruh Başağa, 53x78cm.,
Gravür, 2006

Resim 4.23. Ferruh Başağa, 90x60cm.
T.Ü.Y.B., 1952

⁸⁰ Fahir ONGER, **Ferruh Başağa**, Kıymet Giray TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI.

Başıağa'nın Akademi'den mezun olduktan sonra da gravür basmaya devam ettiğini görmekteyiz. 1940'larda Yeniler grubunda olan sanatçı daha natüralist davranırken 50 sonrası soyut anlayışta resim yapmaya başlamıştır. 1971 yılında Akademi'de Mozaik ve Vitray Uygulama Atölyesi'ni kurmuştur.

Najad Devrim (1923 – 1995) 1941 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiştir. 1946 yılında Paris'e yerleşmiştir.

40'lı yıllarda natürmort, portre ve doğa manzaralarında canlı renkler kullandığı gözlemlenir. 50'ler Fransa'da olduğu dönem, renkçiliği devam eder soyut resme yönelir. Paris'te yaşadığı yıllara denk gelen resim ve gravür baskısı, genellikle guaş ve yağlıboya kullanmasına karşın okul sonrası gravürü de teknik olarak kullanmaya devam ettiğini göstermektedir.

Resim 4.24. Nejad Devrim, 23x29,5cm
Gravür, 1956

Resim 4.25. Nejad Devrim, 20,5x27,5cm.,
K.Ü. Guaş, 1951

Neşet Günal (1923- 2002) Nurullah Berk ve Sabri Berkel atölyelerinde çalışır. 1946 yılında akademiyi birincilikle bitirip 48'de Paris'e gider. Fernand Léger atölyesinde 1954 yılına kadar çalışmalarına devam eder. Altta öğrencilik yıllarında

yaptığı gravürler yer alan Neşet Günel “Akademi’de öğrencilik yıllarında yaptıkları çalışmalardan sonra bu teknikle eser”⁸¹ vermemiştir.

Resim 4.26. Neşet Günel, ‘Köylü Kadın’, 18x13cm., Gravür, 1945

Resim 4.27. Neşet Günel, ‘Çamaşırıcı’, 16x21cm., Asitli kazı,

---

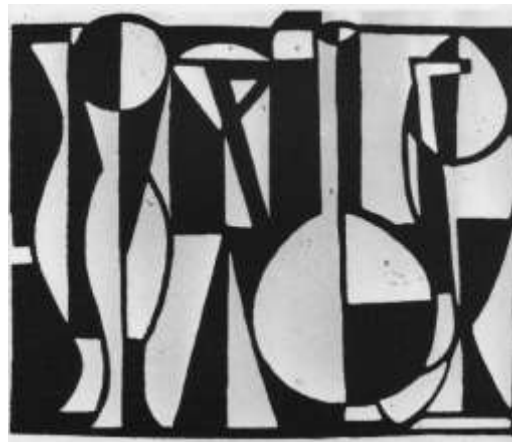
⁸¹ Mustafa ASLIER, **Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür**, Karşı Sanat Çalışmaları, 21.

Resim 4.28. Neşet Günal, 'Yaşantı II', 225x200cm., Yağlıboya, 1974

Neşet Günal'ın boya ve gravürünün plastik dilleri aynıdır. Desenin öne çıktığı figürlü kompozisyon kurulumu. Açık-koyunun çizgisel bir dille oluşturulduğu, rengin ikinci plana atıldığı sosyal içerikli konuların olduğu çalışmalardır.

Turan Erol (1927 -) 1947-51 arası Bedri Rahmi atölyesinde eğitim görmüştür. Fransız Hükümeti'nin bursu ile gittiği Paris'te (1963-64) Friedlander Atölyesi'nde gravür çalışmıştır. Gravürü 50'li yılların postkübist anlayışının tipik bir örneği olarak değerlendirilebilir. Resimlerinde çizgi yerini lekeye bırakmıştır. Rengin ve soyutlamanın öne çıktığı doğa resimleri yapmıştır.

Resim 4.29. Turan Erol, 18x21cm., Linogravür, 1950

Resim 4.30. Turan Erol, 'Diyarbakır'da Bir Avlu', 31x39cm., D.Ü.G.B., 1956

Resim 4.31. Oktay Dikmen, 14x24cm., Linogravür, 1955

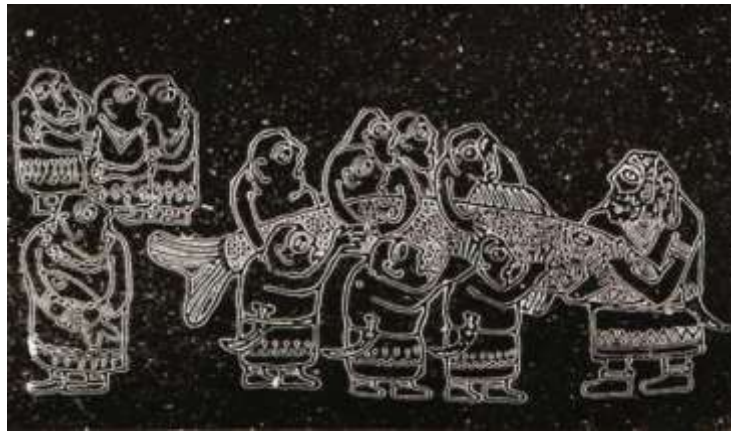

4.3.3. III. Dönem : İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi

Sabri Berkel, Fethi Kayaalp eğitimci olduğu Laborant Kani Aksoy'un da bulunduğu 1960-70'li yıllarda öne çıkan öğrenciler ve çalışmaları:

Resim 4.32. Utku Varlık, Asitli Oyma, 1965

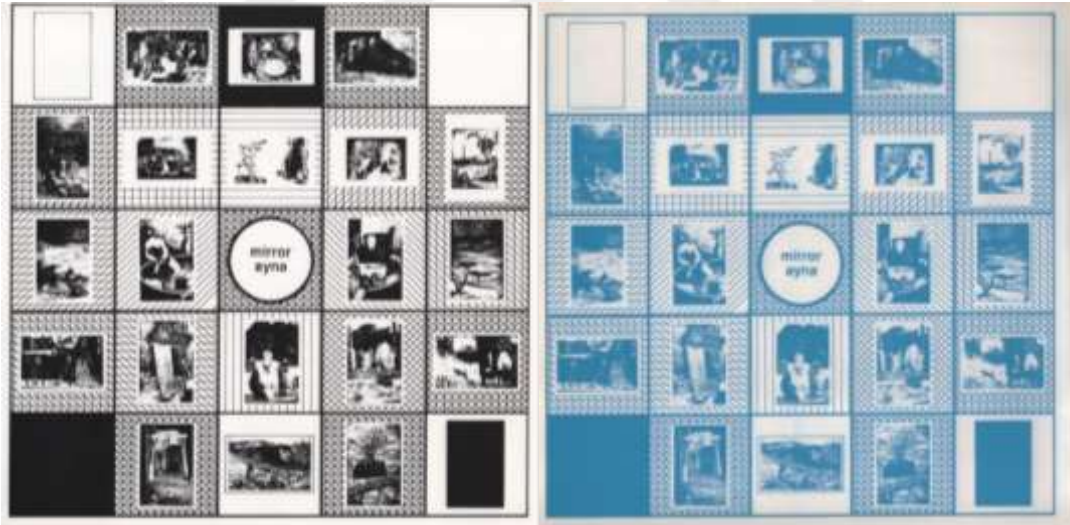

Resim 4.33. Necati Ayden, 39x77cm., Alçı Baskı, 1965

Aydın Ayan

Resm 4.34. Aydın Ayan, 'Sofra Başında', 30 x 36 cm., Metal gravür, 1977 (öğrencilik dönemi)

Resim 4.35. Aydın Ayan, 'Ecce Homo, 300x300cm., Metall baskı, 1990

AKM'de kavramsal boyutu da olan bir gravür sergisi açan Ayan, plakalarını, siyah beyaz gravürlerini ve 3 metreye 3 metre boyutlarında gravürün aşamalarını anlatan panoları sergilemiştir. Bu panolar dört renkten oluşmaktadır: siyah, sarı, magenta ve mavi.

Resim 4.36. Fevzi Tüfekçi, 31x26cm., Renkli linogravür, 1975

Resim 4.37. Hasan İlday, 35x50cm., Renkli Linogravür, 1978

Resim 4.38. Uğur Özbender, Aquatinte, 1978

Resim 4.39. Recep Türüng, ' Kesinlik Üstüne', 38x26cm., Manière noire, 1979

Resim 4.40. İnci Eviner, Eau-forte, dişli rulet, 1979

Resim 4.41. Alp Tamer Ulukılıç, 29x29cm., Linogravür, 1984

4.3.4. IV. Dönem: Mimar Sinan Üniversitesi

Asım İşler ve Fevzi Tüfekçi'nin eğitimci olduğu 1980-90'lı yıllarda öne çıkan öğrenciler ve çalışmaları:

Resim 4.42. Arif Aşçı, Eau-forte, aquatinte, 1981

Resim 4.43. Çetin Bilgin, 98x63cm., Renkli Linogravür, 1983

A.Cem Şahin

Resim 4.44. A. Cem Şahin, 17 x 19.5cm., Linogravür, 1987

Resim 4.45. A. Cem Şahin, 200 x 280cm., 2018

Kolaj tekniği ile organik bir sonuç elde eden Şahin, kurduğu kompozisyonda elemanları üst üste yığar nefes almayan bu yığın daralma yaratmaktadır. Baskı tekniğinin çoğaltma özelliğinden yararlanarak geometrik altyapılı figüratif işler ortaya koymaktadır. Yüksek baskı tekniğini kullanan Şahin, baskılarını şimşir kaşıkla gerçekleştirmektedir.

Resim 4.46. Nalan Yirtmaç, 21x30cm., Aquatinte, 2009
(90'larda öğrenci olan Yirtmaç'ın sonraki yıllarda gravür tekniği ile gerçekleştirdiği bir çalışması.)

Resim 4.47. Hale Eryaman, Renkli linogravür, 1989

Beyza Boynudelik

Resim 4.48. Beyza Boynudelik, 'İç Manzara', 25x30cm, metal gravür, 1997

Resim 4.49. Beyza Boynudelik, 'Günlük Rutin - Sahip Olmak', 58x48cm, metal gravür, 2019

Resim 4.50. Melihat Alemdar, Linogravür (aşamalı oyma),1994

Resim 4.51. Maja Kulenovic, Aquatinte, 1994

Resim 4.52. Zeynep Akgün, Linogravür (aşamalı oyma),1996

Resim 4.53. Bahadır Boysal, Renkli intaglio, 1998

4.3.5. V. Dönem: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Fevzi Tüfekçi, Umut Germeç ve Can Aytekin'in eğitmeni olduğu 2000 ve sonrası yıllarda öne çıkan öğrenciler ve çalışmaları:

Resim 4.54. Ekin Saçlıoğlu, Ahşap gravür (aşamalı oyma), 2000

Resim 4.55. Haluk Aykan, Maniere noire, 2000

Resim 5.56. Yasemin Kaçkar, Burin, 2000

Resim 4.57. Zeyno Pekünlü, (Ex-libris) Tipografi klişesi, 2001

Resim 4.58. Zuhall Aktan, Vernis mou- aquatinte, 2002

Resim 4.59. Turgut Mutlugöz, Eau-forte, aquatinte, 2002

Resim 4.60. Sevil Tunaboğlu, Linogravür (Aşamalı oyma), 2003

Resim 4.61. Ezgi Vural, İntaglio, 2003

Resim 4.62. Zeyno Pekünlü, Vernis mou, aquatinte, 2004

Resim 4.63. Ali Elmacı, Linogravür, chine colle, 2005

Aslıhan Kaplan Bayrak

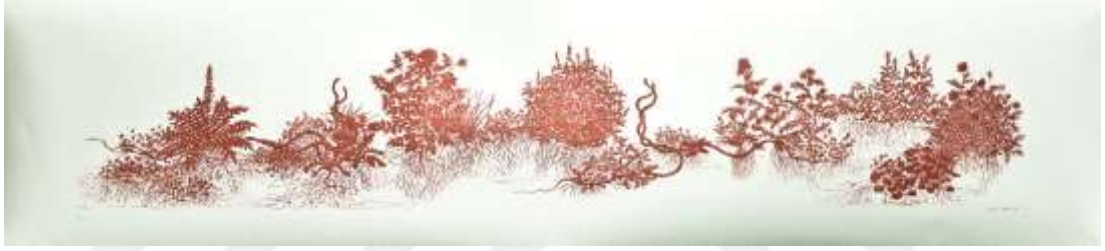
Resim 4.64. Aslıhan Kaplan Bayrak, 'Saray Merdivenleri' Linogravür, 30x42cm. 2005

Resim 4.65. Aslıhan Kaplan Bayrak, 'Hayal Mekan 3' Linogravür ve ahşap gravür,
80x60cm. 2017

Resim 4.66. Aylin Zaptçioğlu, Renkli ağaç baskı, 2005

Resim 4.67. Aylin Zaptçioğlu, Linogravür, 37x170cm, 2019

Resim 4.68. İlke Kutlay, Renkli eauforte, 2005

4.4. Gravür Atölyesinde Eğitim Alıp Farklı Okullarda Gravür Eğitimi Veren İsimler

Gravür Atölyesi, 'nde eğitim alıp günümüzde faal olarak farklı okullarda eğitmeni olan bazı isimler şunlardır: Desen Halıçınarlı – İTÜ, Elif Çimen – Balıkesir Üniversitesi, Emrah Günay - Yıldız Teknik Üniversitesi, Enis Malik Duran - Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İhsan Doğrusöz - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mediha Sevinç – Okan Üniversitesi, Melihat Alemdar Tüzün – Tekirdağ Üniversitesi, M. Sadık Altınok - Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Umut Germeç – Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Umut Germeç'in bilgileri araştırmanın MSGSÜ Gravür Atölyesi Eğitmcileri bölümünde yer almaktadır.

Desen Halıçınarlı: MSGSÜ Gravür Atölyesi'nde 2001-2006 Lisans 2006-2009 arası da Yüksek Lisans eğitimi alan Halıçınarlı, İTÜ'de kapanıp yeniden açılmış olan ufak atölyenin yürütücüsü olup 2011'de öğretim görevlisi olarak aynı kurumda ders vermeye başlamıştır.

Resim 4.68. Desen Halıçınarlı, 'Sürgün Serisi', 54x76cm., Linogravür ve metal gravür(eau-forte, aquatinte), 2018

İstanbul Teknik Üniversitesi, SNT kodlu zorunlu seçmeli derslerden Kazı Resim dersi. Bir süre Metal (kuru kazı) ve linol olarak iki ayrı ders programında yer alırken şimdi sadece linol dersi verilmektedir. Mimarlık ve mühendislik öğrencileri bir dönem alabildiği atölyenin şartları, öğrenci kontenjan artışı ve malzeme bulma zorluğu nedeni ile linol en makul ve hızlı öğrenmeyi sağlamaktadır.

Emrah Günay: 1977-83yılları arasında İDGSA'da eğitim görmüştür. Gravür Atölyesi'nde Prof. Asım İşler'den, Litografi Atölyesi'nde Öğr. Gör. Alaettin Aksoy'dan eğitim görmüştür.

1997 Yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan Günay, Sanat ve Tasarım Fakültesi'nin kuruluşunda bulunmuştur. Sanat Bölüm Başkan yardımcılığı ve Bileşik Sanatlar Ana Sanat Dalı Başkan Yardımcılığı görevlerini yapmıştır. 1999 yılında YTÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Bileşik Sanatlar Ana Sanat dalı Baskı Resim Atölyelerini kurmuş, halen Baskı Resim 1, Bası Resim 2 ve Serigrafi derslerini yürütmektedir.

Resim 4.69. Emrah Günay, 'Haydarpaşa Yanıyor İstanbul Seyrediyor', Foto Gravür Üzerine Akuatint ve kuru kazı Uygulamaları, 2014

Enis Malik Duran: 2002-2008 yılları arasında MSGSÜ’de eğitim almıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalında yüksek lisansını tamamlamış, sanatta yeterliliğe aynı okulda devam etmektedir. ÇOMÜ’de gravür eğitimi almaya devam etmiştir.

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Resim Bölümü’nde 2018 yılından itibaren gravür derslerine girmektedir. Prof. Melihat Tüzün’ün çabaları ile gerçekleştirilmiş bu gravür atölyesinde tümsek baskı konusunda herhangi bir problem olmadığı için tüm teknikler eğitime dahil edilmektedir. Çukur baskıda da: eu-forte, kuru uç, şekerli çini, aquatint, mezzotint, yumuşak vernik teknikleri ve non-toksik yöntemler kullanılarak gravür eğitimi gerçekleştirilmektedir.

Resim 4.70. Enis Malik Duran, ‘Sonra’, 34x49.5cm., Çukur Baskı, 2018

İhsan Doğrusöz: 90'lı yılların başında atölyede gravür eğitimi almış olan Doğrusöz, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencilerine gravür dersi vermektedir.

Resim 4.71. İhsan Doğrusöz, 'İstanbul'un Geçmiş Zaman Düşleri I', 28.5x43.5cm.,
Aquatinte, Kuru Uç, 2010

Mediha Sevinç: 2002 yılında MSGSÜ'ye giren Sevinç, 2004-2012 yılları arasında gravür atölyesinde lisans ve yüksek lisans eğitimi almıştır. 2015 yılından itibaren İstanbul Okan Üniversitesi'nde çalışmakta, 2016 yılından itibaren de gravür dersi vermektedir. Görsel İletişim Tasarımı öğrencilerine linol baskı tekniğini öğretmektedir. MSGSÜ'de aldığı eğitim üzerine bir eğitim gerçekleştirmektedir. Görselin linole aktarılması, dijital tasarımlar oluşturmak ve lazer oyma gibi ders ihtiyacına göre değişik yöntemleri derslerine dahil etmektedir.

Resim 4.72. Mediha Sevinç, 'Ağaçlı Kompozisyon I', 41x43cm., Linogravür, 2016

Melihat Alemdar Tüzün: 1997 yılında MSÜ Resim bölümünde lisans eğitimini alan Tüzün, 2000 yılında Yüksek Lisans, 2004 yılında da Sanatta Yeterlilik eğitimini tamamlamıştır. 1994-1996 yılları arasında lisans ve sonrası yüksek lisansta Prof. Asım İşler ve Öğr. Gör. Fevzi Tüfekçi den gravür eğitimi almıştır.

2005-2013 Kocaeli Üniversitesi GSF’de Resim ve Grafik Bölümlerinde zorunlu Baskıresim Teknikleri ve Özgün Baskıresim dersleri vermiştir. Aynı yıllarda heykel, seramik ve fotoğraf bölümlerine de seçmeli Özgün Baskıresim dersi vermiştir.

Profesör olan Tüzün, derslerinde yüksek baskı teknikleri; linol, ağaç baskı, renkli linol ve çukur baskı tekniklerinin tümü eğitim programına dahil etmektedir. Dersler, tasarım aşaması, plakanın yapılandırılması ve baskıların alınarak numaralandırılmasını içermektedir. Teorik bilgi powerpoint sunumla, görsellerle desteklenerek anlatılmaktadır. Yine aynı yöntemle, farklı zaman dilimlerinde Türkiye’de ve Dünya’da özgün baskı resmin gelişimi anlatılmaktadır. Non toksik gravür ve ekslibris dersleri programda yer almaktadır.

2017 yılından itibaren Türkiye Özgün Baskı Ressamlar Derneği Başkanı olan Tüzün, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yüksek Lisans öğrencilerine gravür dersi vermektedir. Aynı zamanda Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’ne Dekan olarak atanmış, Grafik bölümü lisans son sınıflara Seçmeli Baskıresim dersi ve Resim Yüksek Lisans öğrencilerine Gravür Baskı 2 derslerini vermektedir.

Gravürlerinde, Eauforte, Aquarinta, Soft ground, İntaglio ve Viskozite tekniklerini, tek plaka üzerinde en az iki teknik bir arada, bazen tüm teknikleri birlikte kullandığı baskıresimler yapmaktadır.

Kökenini doğadan alan Sanatçının eserlerinde konu olarak dağlar, yayla evleri, dereler dikkat çektiği gibi ağaç, kulübe, köprü gibi simgesel imgelerin de kullanıldığı görülür. Eserlerini oluştururken çinko plakaya, metal gravüre ilişkin çoğu teknikleri

aynı laka üzerine uygulayan sanatçının, mono baskılarında renk daha çok ön plana çıkıyor. Gravürlerin ve mono baskıların ortak özelliği, doğa çıkışlı olmaları ve gravürlerde kullanılan doğanın imgesi, mono baskılarda doğanın kendisinin izdüşümüne, gölgesine dönüşmesidir.

Sanatçı metal gravürlerinde, doğadan bir gerçekliği, etching (asite yedirme), aquatinta (leke baskı), yumuşak vernik, intaglio gibi metal gravür tekniklerinin üst üste, aynı plakaya uygulayarak, farklı gerçekliğe dönüştürüyor. Kendi açıklamasıyla: 'Gravürlerimin çıkış noktası doğadır. Özellikle bozulmamış, özlem duyulan doğa... Doğanın, doğal kaynakların, nüfusa bağlı olarak giderek değişmesi, dönüşmesini, somut bir gerçeklikten yola çıkarak gittikçe soyutlaşan bölünmeler ve parçalanmalara göstermeye çalışıyorum. Ayrıca gravürlerimin hemen hepsinde görülen ağaç imgesi yaşamı sembolize etmektedir. Çoğalmaya, büyümeye, yenileyici ve üretici süreçlere işaret etmektedir'.

Resim 4.73. Melihat Tüzün, 'Buzulların Arasından', 18x17cm., 2012

Tüzün "Benim için malzeme ile oynamak, kompozisyonlardaki temel plastik elemanları planlayarak gerektiğinde rastlantıyı kullanmak. Gravür, gerçekten hayatımın en önemli ifade aracı ve üretme biçimi. Ürettiğim gibi bakmaktan ve öğretmekten de keyif alıyorum."82

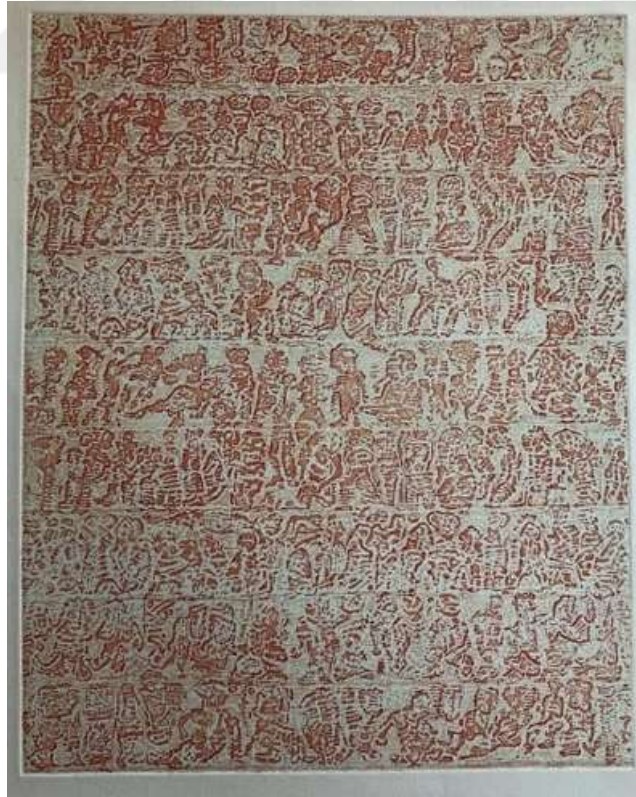
---

⁸² Melihat TÜZÜN

Sadık Altınok: 1969-74 yılları arasında İDGSA’da eğitimi sırasında Gravür Atölyesi’nde Sabri Berkel ve Fethi Kayaalp’tan eğitim almıştır.

Farklı okullarda özgün baskiresim üzerine eğitim vermiş ve bölüm kuruculuğu yapmıştır. MSÜ. GSF. Resim Bölümü Gravür Atölyesi’nde 85/87arası ders vermiştir. 1976’dan sonra serbest çalışma (Yedirenk Sanat Atölyesi ve Birleşik Reklamcılık, Altınok Reklam Hizmetleri). 1990-1998 yılları arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Meslek Yüksekokulu bünyesinde Serigrafi Programı’nın kurulmasına katkı sağlayarak program yürütücülüğünü üstlenmiştir. Doğuş Ün. STF. Resim Ve Grafik Böl. Baskı atölyelerinin kurulmasında ve 10 yıl Bölüm Başkanlığı ve Dekan Yardımcılığı yapmıştır. 2014 yılında FSMVÜ. GSF. Baskı Atölyesini kurmuştur. Halen aynı okulda haftada üç gün ders vermektedir. Ayrıca Özgün Baskı Derneği Mütevelli heyetindedir. İstanbul Ekslibris onur üyesidir.

Resim 4.74. Sadık Altınok, ‘Kırmızı Yazıt’, 50x40cm., Eauforte ve Aquatint, 1996

4.5. Sergiler/Kataloglar

1. 1978 Akademi salonunda gerekleŒen ilk gravür atölyesi sergisi.
2. 20 Mart - 4 Nisan 1987 tarihinde ‘Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları, 1937-1987’ sergisi Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul.

Sergide, 220 adet farklı teknikle yapılmıŒ baskı resim yer almaktadır. (Bu sergi 1989 yılında Paris’e gitmiŒtir.)

Resim 4.75. Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları Sergi Kataloğu

Resim 4.76. AKM sergisi

Sergide yer alan isimler: Asaf Zeki Yüksel, M. Altan, Ahmet Deniz, Uğur Özbender, Serpil Ümit, B. Karşıt, Nurseren Tor, Nebahat Has İldan, Nuray Aydınlık, İsmail Türker Üregel, M. Uygun, Nuri Tamizsoylu, Suna Turan, Şenol Yorozlu, Zekeriya Sarıatur, Teoman Südor, Nihat Akkuş, Günal Tüz, Zafer Dervent, Burhanettin Kuku, Ahmet Özel, Ergin Kolbek, Pesent Doğan, Mevhiz Metin, B. Orhan, Suzan Devletşah, Gül Kanmaz, M. Tolga Karahasan, Bahadır Tezcan, G. Walff, Erdoğan Tarhan, Nur Özalp, Can Aral, M. Emin Erdoğan, Mahir Güven, Ernur Özkutan, Ahmet Kip, Selvi Tektaş, Ali Yaldır, Melih Öndün, Filiz Asrak, Çetin Bilgin, M. Sadık Altınok, Alparslan Baloğlu, Orhan Deliorman, Gündüz Temur, Mevlut Akyıldız, Ünay Kızıltan, Ali Arif Ersen, Necati Ayden, Murat Recevik, Zahide Tüloğlu, Mesut Eren, Asım İşler, Gül Kanmaz Serter, Umut Germeç, Murat Erkan, Zerrin Eril, Levend Aydın, Selçuk Göksayar, Rüya Erdoğan, Turan Erol, Oktay Dikmen, İ. Gökhan, İhsan Şurdum, Cavit Atmaca, Nesrin Konuk, Yasal Yeniceli, Fahri Sümel, Neşe Kalya, Zinnur Ay, İnci Eviner, Gülseren Kayalı, Murat Uygun, Lola Boch, Ercan Süelden, Alp Tamer Ulukılıç, Aslan Eroğlu, Aydın Ayan, Neşe Kalya, Maria Michel Sezer, Alev Ermiş, Bayram, Ayşe Gürsel, Fuat Çağatay, Emin Erdoğan, Faruk Cimok, Rahmi Doğu, İnci Öktem, Hasan İlday, Ahmet Özel, Selah Özbek, Utku Varlık, Sedat Özbilgin, Şen Aytaç, Esin Okcu, Sinan Koç, Mahmut Benek, Ergin Esentürk, Güner Ener, Tayla Seydak, Feyha Duru, İsa Yücel, Cihat Aral, Aslan Karacaer, Esin Korcan, Leyla, Nur Koçak, Pınar Kutat, Demet Sayınoğlu, Selmin İçsel, Elçin Nayır, Aloş, Oktay Anılanmert, Selçuk Göksayar, Besim Yazıcı, Serdar Kırış, M. Baha Özkıran, Mehmet Güteryüz, Recep Türüng, Necati Ayyılmaz, Arif Aşçı, Aydan Gürün, Ömer Keleş, Mustafa Toprak, Biles Öcal, Şahin Erkoçak, İbrahim Örs, Kemal Dede, Halis Karakurt, Sevil Gürler, Dilara Oktar, Demet Yersel, Hakkı Aran, Semiramis Sokul, Ergin Esentürk, Arif Aşer, Rukiye Can, Murat Sinkil, Avni Arbaş, Fethi Karakoç, K. İncesu, Mazhar Olgun, Hüseyin Bilişik, İlhan Oranç, Neşet Günal, Nuri İyem, Nurgün Kendirci, Arif Ascı, Ferruh Sayın, M. Yıldırım, M. Çebi, Işıl Önür, Nejad Devrim, Mariz, Ertuğrul Sungu, Sinan, Nejat Melih, Mümtaz Yener, Nur Tuğberk, Selim Turan, Nevin Zahal, Aysel Oğuz, L. Yağcıoğlu, B. Çoruh, Fevzi Tüfekçi, Nuray Ataş, A.Cem Şahin, Hande Aysan.

3. Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda 1989 yılında gerekleŖen Gravür Atölyesi Sergisi

Resim 4.77. 'Parisistanbul' Sergisi

4. Fransız Kültür Merkezi'nde 1991 yılında gerekleŖen Gravür Atölyesi Sergisi:

Resim 4.78. Fransız Kültür Merkezi sergi aılıŖı

5. 23Kasım - 11 Aralık 1995 tarihinde ‘Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi’ Mimar Sinan Üniversitesi salonunda gerçekleştirilmiş bir sergidir.

Resim 4.79. Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi, Sergi Kataloğu

Eylül 1995’te Asım İşler bu sergi için “21 Kasım - 11 Aralık1995 tarihleri arasında yapılacak olan Gravür Atölyesi Sergisi kataloğu için gerekli 36 adet, renkli ve siyah beyaz fotoğraf ve dia çekilmesi”⁸³ için Resim Bölüm Başkanlığından istekte bulunmuştur.

Sergi kataloğunda bulunan isimler: Leopold Levy, Sabri Berkel, Fethi Kayaalp, Asım İşler, Avni Arbaş, Mari, Mazhar Olgun, Neşet Günal, Nuri İyem, Rahmi Doğu, İhsan Şurdum, Necati Ayden, Şadan Bezeyiş, Oktay Dikmen, Fevzi Tüfekçi, M. Tolga Karahasan, Bayram, Melihat Alemdar, Melih Öndün, Hasan İlday, Levent Aydın, Turan Erol, Ali Yaldır, Işıl Önür, Nilgün Sabar, Çetin Bilgin, Elif Yağcıoğlu, Sevda Zengin, Aydan Atabay, Nihat Akkuş, Uğur Özbender, Nur Özalp, Esin Göçer, Sevda

⁸³ Atölye Arşivi, 2019.

S. Ümit, Maya Kulenoviç, Ercan Süelden, Alparıslan Balođlu, Tülin Sonel Türedi, Tanju Yađan, Aydan Atabay, Çeřminaz Gençsoy, Bayram Karřıt, Eteł Varon Anter.

6. Umut Germeç'in 2009 yılında GaleteaArt'da düzenlediği "kazınmış imgenin boyanmış olana baskınlığı" adlı sergi okulda öğrenci ve eğitimci olarak bulunan sanatçılardan oluşmaktadır. Sergide 30 sanatçının farklı tekniklerde yapılmış gravürleri bulunmaktadır.

Resim 4.80. Galetea-Art Galerisi Sergisi katalogu

7. 15-31 Ocak 2015 tarihleri arasında, Harmony Sanat Galerisi Kuzguncuk'ta gerçekleşen sergide yer alan çalışmalar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümü Lisans ve Yüksek Lisans eğitimini sürdüren öğrencilerin ürettikleri gravür baskılardan oluşmaktadır. Sergide 25 sanatçıya ait Kurukazı, Asitli kazı, Aquatente, Ahşap baskı ve Linol baskı gibi farklı tekniklerde üretilmiş 50 adetten fazla çalışma yer almıştır.

Resim 4.81. Harmony Galerisi Sergisi

5. KİŞİSEL YAKLAŞIM VE ÖRNEKLER

Gravürle tanışıklığım MSGSÜ öncesi bir döneme rastlamaktadır. 1998-2000 yılları arasında YTÜ MYO Serigrafi programında okurken, ipekbaskı yanı sıra gravür baskı denemeleri yapmıştık. MSGSÜ Resim mezunu sanatçılar tarafından kurulan bölümde endüstriyel değil sanat içerikli bir eğitim verilmekteydi.

MSGSÜ Gravür Atölyesi, resmin plastik değerlerini de öğrendiğimiz, uzun saatler çalıştığımız bir atölye olmuştur. Uzun yıllardır uygulanan gravür tekniğinin geleneksel yapısında teknolojik ilerlemeye karşın büyük bir değişim yoktu. Sanatçının atölyede geçirdiği zamanla ilgili gelenekten ayrılan bir değişim söz konusuydu. Gravür Atölyesi tekniği geleneksel yöntemlerle öğretirken çalışmaların deneysel bir şekilde ilerlemesine önem vermekteydi.

Bir şeyleri sürtme, temizleme, oyma, kazıma, transfer etme gibi eylemler gravürle tanıştığım, sanatsal uygulamalarım içinde farklı tekniklerde de gerçekleştirdiğim yöntemlerdir. Yıllar içinde dokular ve çizgiler benim sanatsal pratiğim içinde önemli hale gelmiştir. Gravür, bir ifade aracı olarak benim üretim biçimime uygun bir yöntem olmasının yanında kendimi gravür sanatçısı ya da gravürcü olarak tanımlayamam.

Resimlerimin oluşum süreci kadar önemli olan, ön çalışma kısmı; araştırmalar yaptığım, okuduğum ve görsel olarak da beslendiğim bir dönemdir. Sonrasında eskiz ortaya çıkar. Bu eskiz sonucun tam olarak belli olmadığı bir ön çalışmadır. Resmin yapılış süreci benim için önemlidir. Bir yere kadar planlı devam eden sonrasında rastlantılarla ve deneysel bir şekilde ilerleyen bu süreçte etkilendiğim ve gördüğüm şeyler de resme dahil olurlar. Resimlerimde biçim en önemli mesele değildir aslında. İçerik ve form aynı derecede önemlidir; sembollerin ve dokuların bir arada oluşu.

Boya resim yaparken karşımızda bulunan yüzeyde yaptığımız tüm eylemlerin sonucunu her an görerek ilerleriz. Gravür çalışma sürecinde yaptığımız müdahaleler; asit işlemleri, reçine işlemi, şekerli çini, derin oyma gibi elle müdahale ederek oluşturduğumuz heykelsi yüzeyden aldığımız baskı ile sonuca ulaşırız. Son aşamasında elimiz devreden çıkmıştır. Planlı olarak başlayan sürecin sonucu heyecanla karşılanır.

Sibel Kırık, Linogravür,2004

Sibel Kırık, Linogravür,2005

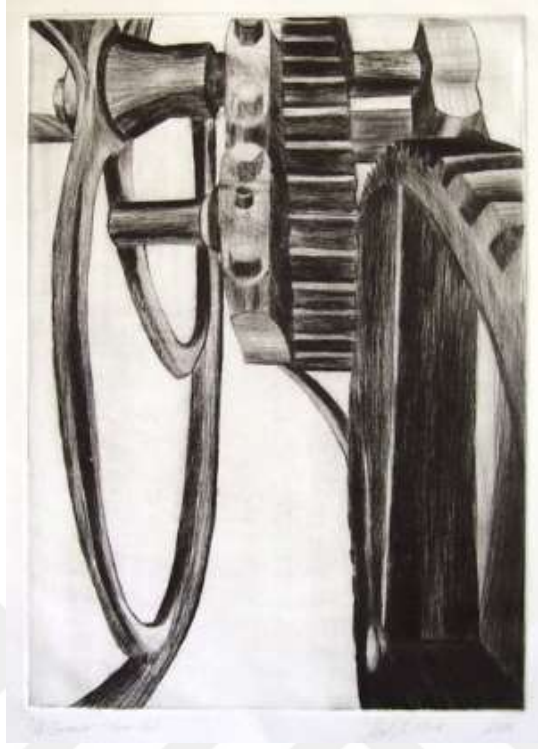

Sibel Kırık, Renkli Ağaç gravür, 2005

Sibel Kırık, 55 x 78cm., Renkli linogravür (Aşamalı oyma), 2006

Sibel Kırık, Pointe sèche(kuru uç), 2006

Sibel Kırık, 10x10cm., Linogravür, 2011

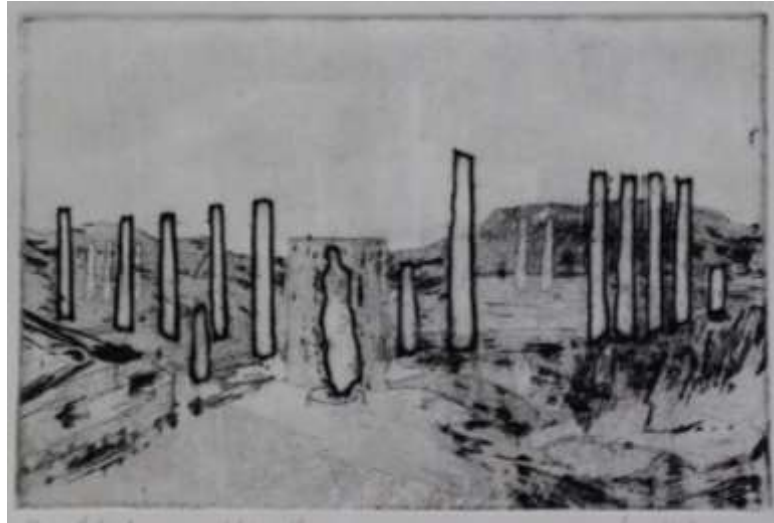
Sibel Kırık, 27,5 x 38cm., Aquarelle, Derin Oyma, 2012

Sibel Kırık, 15x38cm., Aquarelle, Derin Oyma, 2012

Sibel Kırık, 'Salamis II', Aquatinte, Derin Oyma, 2012

Sibel Kırık, 'Salamis I', Aquatinte, Derin Oyma, 2012

Sibel Kırık, Linogravür, 2016

Sibel Kırık, 100x70cm., Linogravür, 2017

Sibel Kırık, Renkli Linogravür, 2018

6. SONUÇ

Çalışmada, MSGSÜ Resim Bölümü Gravür Atölyesi'nin kuruluşundan başlayarak eğitim sistemine etki eden faktörler ile Türk sanatına etkisi sistematik bir şekilde araştırılmıştır. Sanatsal bir teknik olan Gravür'ün Türkiye'de gelişimi ve tanıtımında öne çıkan MSGSÜ'nün tarihi ile Atölye'nin tarihi birlikte ele alınmıştır.

MSGSÜ açılmadan önce sanatsal niteliği olan baskı resimler Avrupalı sanatçılar tarafından yapılmıştır. Sanay-i Nefise'nin kuruluşunda kararlaştırılan disiplinlerden biri olan gravür/hakkaklık bölümü açılmıştır. Hakk Bölümü'nde verilen eğitimle ilgili bilgiye, savaş ve taşınmalar sebebiyle ulaşılamamaktadır. Öğrencisi olan S. Mehmet Bakı'nın yaptığı nü çalışmalarını ve yağlı boya resimleri resim bölümüyle eğitiminin ortak olduğunu düşündürmektedir. Eğitimci olan Napier'in örnek gravüründe görülen figür, klişe hazırlamak için desen bilgisi gerektiğini göstermektedir. Mezun olan öğrencilerin sanat dışı üretim alanında çalıştığı bilinmektedir. Gravür ile tanışılan bu dönem kısa sürmüş, bölüm 1921 yılında kapatılmıştır.

Sanatsal üretimin ilk örnekleri, Cumhuriyet sonrası çağdaşlaşma hareketiyle kurulan Resim Bölümü Gravür Atölyesi'nde verilmiştir. Akademi'ye Leopold Levy'nin gelişi ile eğitim sistemi değişmiştir. Sanat tarihinde yer alan, bu dönem öğrencilerinin tümü atölyede gravür ve litografi tekniği ile tanışmışlardır. Atölye öğrencileri, gravürün geleneksel yapısı içinde yer alan çizgisel çalışmalar yapmıştır. Okul dışında atölye ve malzeme olmayışı mezun olan sanatçıların bu teknikle işler üretmesine olanak vermemiştir. Yıllar içinde gravür sanatını seven eğitimci ve öğrencilerin katkılarıyla gravür yaygınlaşmıştır.

Türkiye'de üç farklı merkezde gravür eğitiminin verildiği görülmektedir. Gazi Eğitim Fakültesi'nde ve Tatbiki Güzel Sanatlar'da eğitim grafik bölümüne, Akademi'de ise resim bölümüne bağlı bir gelenek oluşturmuştur. Tüm bu kurumlarda gravür eğitimi, tekniği temel seviyede tanıtmayı sağlayabilmektedir.

Yangın sonrası dönem, atölyede verilen eğitim bir süre gerilemiştir. Teknik olarak sadece yüksek baskı uygulanmaktadır. Öğrencilerin çalışmalarındaki sanatsal düzey ise yüksektir. Utku Varlık ve Mehmet Gülyüz bu dönem atölyede çalışmış, diğer öğrenciler ise bir iki teknik uygulama yapmışlardır.

Atölye, 1960'larda Fethi Kayaalp ile tekrar yükselişe geçer. Kayaalp, gravürü öğrenciliği döneminde Leopold Levy ve Sabri Berkel'den öğrenmiştir. MSGSÜ Gravür Atölyesi'nin 60'lardan itibaren tüm teknikleri ders programına dahil ettiği görülmektedir. En çok tercih edilen uygulama atölyesi olmasının sebebi farklı düşünmeye zorluyor oluşu ve denemeye açık yapısıdır. Eğitimde ilk dönemler temel gravür teknikleri öğretilmektedir. Sonrasında ise her öğrenci için farklı eğitim programı uygulanmaktadır. Bu dönem her sanatçı, yaptığı denemelerle kendi tekniğini oluşturmuş. Mezun olduktan sonra da gravür tekniğiyle işler üretmeye devam etmişlerdir.

Baskı sanatları Avrupa'da özerk bir yapıya sahiptir. Türkiye'de ise resim ve grafik bölümlerine bağlıdır. İDGSA'da yine Resim Bölümü'ne bağlı olarak bir süre Uygulama Atölyeleri Kürsüsü adı altında gravür, litografi ve serigrafi eğitimi verilmiştir. Berkel sonrası kürsü kapatılmıştır. MSGSÜ Resim bölümüne Asım İşler tarafından verilen dilekçelerle, baskı atölyelerinin bağımsız ana sanat dalı olması için çalışılmış, sonuca ulaşılamamıştır.

Eğitimcilerden Sabri Berkel Floransa'da, Asım İşler ise Fransa'da gravür eğitimi almışlardır. Asım İşler eğitimi sistemli hale getirmiştir. Bu atölyeden çıkan sanatçılardan gravür tekniğiyle işler üreten gravür sanatçıları iyi örnekler ortaya koyarak Türkiye'de gravürün yaygınlaşmasını ve tanıtımını sağlamışlardır.

Farklı disiplinlerde çalışmalar yapan sanatçıların, gravür tekniğinin çoğaltma yönünü demokratik bulduğunu, fakat tekniği resim yapmak için farklı bir dil sunması ve bir ifade aracı olması sebebiyle tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Gravür

tekniki, kişiyi bu yeni dille farklı düşünmeye zorlamaktadır. Çalışma yön olarak düz gerçekleştirilmemekte, baskı bitene kadar sonuç tam olarak bilinmemektedir.

Üst üste farklı denemeler ile ilerleyen süreç önemlidir. Batı'da son yüzyılda süreç sanatta etkin hale gelmiştir. Sanatçılar baskının tüm aşamalarında atölyede bulunmaktadır.

Sanatçıların üretimlerinde tekniğin, deneysellik ve rastlantının yanı sıra fazlalıklardan kurtularak yalınlaştırma zorunluluğunun besleyici bir tarafı vardır. Hedeflenen sonuç ise resimdir. Teknik resim yapmanın bir aracıdır. Yapısından ötürü de kreatiftir. İlk dönemler, uygulama yapan öğrenciler boya resimlerindeki konuları ve tarzlarını taşırlar gravürlerine, zamanla kendi yolunu çizer, hatta diğer sanat disiplinlerini etkilediği gözlemlenir.

Sanatçıların gravür tekniği ile ilgili farklı ilişkileri vardır. Bir kısmı eskizlerinin boya ve gravürlerini yaparken, tekniğin çoğaltma yönünün üzerinde durmaktadır. Çoğaltılabilir olması sanat eserini tüm insanların ulaşabileceği demokratik bir alanda tutar. Bazı sanatçılar gravürün yapısı gereği sadeleştirme ile elde ettiği çizgiyi, boya resimlerine taşımıştır. Sanatçıların bazıları için de resimsel bir tavır oluşu ve de sürece yönelik yapısı, gravür tekniğini uygulamasında etkili olmaktadır. Tekniğin deneysel yapısı sayesinde farklı uygulamalar da görülmektedir, performanslarında kullanan sanatçılar gibi.

Ülkede gravür tekniği öncelikle sanat dışı (basım) ihtiyacı karşılamak içindir, sonraki dönem ise sadece okul döneminde öğrencilerin uyguladıkları bir teknik olarak kalmıştır. Bunda dönemin ekonomik koşulları ve malzemelerin bulunmayışı etkilidir. Mekan oluşturulması ve yürütülmesi için teknik malzemeler ve donanımların bulunması şarttır. Sanatçı üretimini ancak böyle bir atölyede gerçekleştirebilir. 2000'li yıllar sonrası, gravürü sanatsal üretiminin doğal bir parçası olarak gören sanatçılar tarafından tam donanımlı atölyeler kurulmuştur.

Günümüzde pek çok devlet ve vakıf üniversitesinde gravür eğitimi verilmektedir. Bu atölyelerin kuruluşunda MSGSÜ Gravür Atölyesi mezunları görev almıştır. Açılan sergiler de Türkiye'de gravürün yaygınlaştığını göstermektedir.

Gravür Atölyesi, 1937 yılından itibaren Resim Bölümü'nde aynı mekanda eğitim vermeye devam etmektedir. Bir yangın da atlatan atölyede baskı aletlerinin hepsi çalışır durumdadır. Yıllar içinde eğitimcilerin katkıları ile yeni alet ve malzemeler de eklenmiştir. Atölye, tüm tekniklerin uygulanabileceği kapasiteye sahiptir.

7. EKLER

EK-1 RÖPORTAJLAR

1. Fethi Kayaalp

Fethi Kayaalp ile görüşme 15 Nisan 2014 yılında Moda'da bulunan evinde gerçekleşmiştir. Görüşme sırasında yaptığım ses kaydını yitirdiğim için tuttuğum notlardan kalan bölümler altta yer almaktadır.

Kayaalp, 1940 yılında girdiği Akademi'de Nurullah Berk yönetimindeki atölyeden 1947 yılında mezun olmuştur. Mezuniyet sonrası kısa bir süre Bolu ve Bursa'da öğretmenlik yapmıştır. 1960'da İstanbul'a gelerek Resim Heykel Müzesi'nde restoratör olarak çalışmaya başlamıştır.

Büyük Akademi Yangını sonrası atölye açık görünse de fiilen kapalıdır. Sabri Berkel, Kayaalp'i Akademi'ye çağırarak, gravür atölyesini yeniden kuralım demiştir. Atölyede sadece taydus presiyle lito prova tezgahı kalmıştır. 1966 yılında Gravür ve Litografi atölyelerine öğretim görevlisi olarak atanır. Atölye, ekipmanların tamiri yapılarak yeniden açılır. Atölyenin kurulmasına Akademi başkanı Hüseyin Gezer ve Sadun Ersin çok yardımcı olmuşlardır.

Kayaalp, öğrenciliği döneminde Gravür-Litografi Atölyesi'nde mesiyer (sorumlu öğrenci) olup tüm malzemelerden mesul olmuştur. Öğrenciliği süresince Sabri Berkel ile beraberlerdir, sonrasında 17 sene birlikte çalışmışlardır. 60'larda Resim Bölümünde Uygulama Enstitüsü Kürsüsü vardır. Gravür, Litografi ve Serigrafi aynı birime bağlıdır. Kayaalp, Gravür Atölyesinde 1964 - 81 yılları arasında emekli olana kadar eğitim vermiştir.

“Yangın sonrası Berkel malzemeleri saklamış. Malzemeler Levy zamanından kalma ve bol miktardaydı. Finlandiya kağıtları arasında sarı kağıtları kuruturduk. Atölyenin plaka ihtiyacının karşılanması için hurdacılardan metal alıp kömürle temizledik” diye belirtmiştir.

“Yangın sonrası, birkaç keçe vardı ayrıca öğrenci gravürleri vardı kurtulmuş. Bunlarla vakıf kurulması düşünülmüştü. Levy dönemi yapılmış öğrenci çalışmaları vakfa zimmet karşılığı verildi. Fethi Karakaş, Kemal İncesu, Neşet Günal, Mazhar Ongun, Ertuğrul Süngü, Ferruh Başağa, Avni Arbaş, Mümtaz Yener’in çalışmalarıydı. Ağırlıklı olarak litografi baskılardı. Kerim Silivrili gelmişti vakfın başına. Vakıf kurulamadı o öğrenci çalışmalarının ne olduğu ile ilgili bir bilgim yok sonrasında.”

60’lı yıllarda Gravür/Litografi atölyesinin, öğrencilerinin sanatsal üretimlerinde bir etkisi olup olmadığını sorduğumda, “Gelen öğrenci litografi ya da gravür seçiyordu. Sadece teknik öğretiyorduk öğrenci çalışmalarına müdahale etmiyorduk. Boyada ne yapıyorsa onu yapıyordu. Öncesi belli bir formasyon almış oluyorlardı. Örneğin Mehmet Güteryüz ve Alaatin Aksoy atölyeye geldikten sonra yaptıkları çalışmalarda bir değişim olmamıştı” cevabını vermiştir.

Eğitim sistemi için Kayaalp: “Önceleri ağaç baskı yapılıyordu. Çeşitli boyutlarda ıhlamur ağaç plakalar almıştık. Daha sonra ilk çalışmaları linol hem siyah-beyaz hem renkli çalışmalar istiyorduk. Linol için mantarlı muşamba kullanmaktaydık. Sağlam, esnek ve kalın bir malzemeydi. Metal gravürde, kuru uç, asitli kazı, aquatint, şekerli çini, amil asetat kullanılan tekniklerdi. Dersler 3-4 sönestr sürmekteydi.”

Özdemir Altan ve Adanan Çoker atölyelerinden öğrenci gelmemektedir. Bu atölyelerin öğrencileri Halı ve Fresk uygulama atölyelerini seçmekteydi.

Kayaalp, atölyede bazen 60 -70 öğrenci olduğunu söylemiştir.

Avrupa'ya eğitim için gönderilen isimlerden Utku Varlık, F. Kayaalp'in Bolu lisesinden öğrencisi ve Gravür Atölyesi için düşünülen kişidir. Paris'teki eğitimi sonrası Türkiye'ye geri dönmemiştir.

1977 yılında açılan sınavla Alaattin Aksoy, Asım İşler ve Şükrü Aysan okula alınmıştır. Mehmet Güleriyüz ile Asım İşler pek anlaşamamaktadırlar. Asım İşler gravür atölyesinde görevlendirilmiştir. Sabri Bey emekli olunca Berkel'in atölye olarak kullandığı küçük oda serigrafi atölyesi olarak ayrılmıştır. Başına Şükrü Aysan gelmiştir.

2. Fevzi Tüfekçi

9 Nisan 2014 tarihinde Gravür Atölyesinde gerçekleştirdiğim görüşmede okuldaki eğitim sisteminden bahsedilmiştir. Bu görüşme sonrası 2019'un ocak ayında eposta yoluyla soru cevap olarak gerçekleştirdiğim kısım öğrencilik dönemiyle ilgili olan ilk bölüm altta yer almaktadır. İkinci bölüm ise 12.03.2019 tarihinde Ataşehir'de dış mekanda gerçekleşmiş görüşmeye aittir.

Okula girdiğinizde resim bölümünde eğitim nasıldı? Okula 1971'de girmiştik. O zamanki adı Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ydi. Eğitim sistemi biraz farklıydı. Beş yıl sürüyordu ve yüksek lisansı da içeriyordu. Tüm bölümler "Yüksek ... Bölümü" olarak adlandırılıyordu.

Hangi atölyede eğitim gördünüz? Akademiye gelmeden önce Yugoslavya'da Pedagoji Yüksek Okulu Resim Bölümünden mezun olmuşum. Biraz "donanımlı" olarak gelmiş ve birinci yıldan muaf tutularak okula kabul edilmişim. Atölye olarak Bedri Rahmi Eyüboğlu Atölyesini tercih etmişim. Atölyeye de o dönem benim dışımda hiç öğrenci gelmemişti.

Uygulama atölyesini kaçınıcı öğretim yılınızda seçtiniz? Hangi uygulama atölyeleri vardı? Uygulama atölyesi üçüncü öğretim yılında seçiliyordu. O

zamanlarda Gravür Kürsüsünde litografi de yer alıyordu. Ayrıca vitray ve fresk atölyeleri de vardı. Sonraları litografi ve serigrafi atölyeleri kurulmuş.

Gravür/Litografi Atölyesinde kimden eğitim aldınız? Size hangi teknikleri gösterdiler? Atölyeyi Prof. Sabri Berkel ve Doç. Fethi Kayaalp yönetiyordu. Temel gravür teknikleriyle tanışıyorduk. Yüksek baskı teknikleri (genelde linogravür, ahşap gravür), Çukur baskı tekniklerinin tümünü (kuru uç, eau - forte aquatinte, tek renk ve çok renkli teknikler...) Metal baskılarda çok renkli baskı alma amacıyla, lokal olarak ya da sert merdanelerle yüzeylere mürekkep verme yöntemleri de kullanılırdı.

Benim asıl ilgimi çeken linogravüdü. Tek renk baskının ötesinde, çok renkli linogravür kafamı kurcalıyordu. Deneyselliğe her zaman açıktım ve çabalarım kısa zamanda sonuç vermeye başladı. Kalıptaki biçimleri kesip ayrı ayrı mürekkep vererek tekrar yerlerine oturtup baskı alabiliyordum. Bunla da yetinmeyerek, birden fazla kalıp kullanarak, renklerin üst üste gelmesiyle şeffaflık ve çok daha zengin ifade biçimleri elde ediyordum. Metal gravür tekniklerini biraz ihmal etmişim, onu da mezun olduktan sonra telafi ettim.

Atölyede sizin haricinizde çalışan öğrenciler kimlerdir? Öğrencilerin en çok seçtiği atölyeydi. Doğal olarak öğrenci sayısı kabarıktı.

Gravür çalışmanızın sebebi neydi? Gravür atölyesini seçmenizde neler etkili olmuştu? Bir gravür baskısı her şeyden önce bir resimdir, farklı yollardan resim yapmaktır. Çoğaltılabilir özelliği başta gelir. Çok farklı ifade olanakları da bana ayrıca cazip geliyordu. Bunlar, seçmem için yeterli nedenlerdi.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? Resim bölümü öğrencilerinin gravürlerinde resim kaygıları hep ön plandadır. İlk başlarda boya resim konularını gravüre taşırlar, zamanla da işler rayına oturur, gravür kendi yoluna devam eder. Ben de böyle davrandım. Gravürde

deneyselçiliğim her zaman ön plandaydı ama bu özellik resimlerime pek yansımadı. Sadece tarz olarak gravür ve resimlerim birbirine çok ‘benzerler’.

Okul sonrası gravür yapmaya devam ettiniz mi? Sebepleri nelerdir? Gravür benim için vazgeçilmez olmuştu. Devam etmemek söz konusu bile olamazdı. Gravürün sunduğu zengin ifade olanakları benim için yeterli bir nedendi. Çoğaltılabilir özelliği artık o kadar önemli değildi.

Okul sonrası baskı alabileceğiniz bir atölye var mıydı? Mezun olduktan sonra (1975) Yugoslavya’ya döndüm. Yaşadığım yerde baskı alma olanakları yoktu, baskı presi satın alma, yaptırma olanakları da yoktu. Kendi çabalarımla bir gravür presi yaptım ve uzun yıllar kullandım. Gravür presi olduktan sonra atölye kurmak kolaydı.

Okul dışında bildiğiniz bir gravür atölyesi var mıydı? 1985’lerden sonra Fethi Kayaalp ve Kani Aksoy birlikte bir gravür atölyesi kurmuşlardı. Onun dışında atölye olup olmadığını bilmiyorum.

Şu anda hangi tekniklerde işler üretiyorsunuz? Aquatinte, sevdiğim tekniklerden biriydi, uzun yıllar da bu teknikte işler ürettim. Şimdi de ilgimi daha çok ahşap gravür çekiyor.

Kani Aksoy ile ilgili? Kani Aksoy atölyede laboranttı. Sıradan bir laborant değildi, gravür tekniklerine hakimdi ve atölyeyle bir şekilde bütünleşmişti. Öğrencilere her zaman yardımcı olan, çok emeği geçen bir elemandı. Ama bazıları ‘Ben gravürü Kani’den öğrendim’ diyecek kadar abartırlar!

Fethi Arda’yı tanıyor musunuz? Atölyeyle nasıl bir ilişkisi var? Bu konuda pek bilgim yok. Akademinin Resim Bölümünde asistanlık yaptığını, dört yıl süreyle Sabri Berkel’le çalıştığını biliyorum.

Altan Adalı'yı tanıyor musunuz? Atölyeyle bir ilişkisi var mı? Altan Adalı'yı ne yazık ki tanıma fırsatım olmadı. Mezun olduktan sonra ülkeme döndüm. Bugün gibi iletişim olanakları da yoktu o zamanlarda... Ama Altan Adalı'nın kullandığı gravür presi yıllar sonra benim elime geçti ve hala kullanmaktayım!

70'lerde atölyeye asistan olarak alınması düşünülen bir kadın öğrenci olduğu Fethi Kayaalp ve Alaettin Aksoy tarafından dile getirildi bu kişinin kim olabileceğiyle ilgili bir bilginiz var mı? Esin adında bir kız öğrenci vardı, benden önce mezun olmuştu. Çok çalışkan ve sakin bir kişi olarak anımsıyorum. Asistan olarak alınması düşünülen kız o olsa gerek! Ama nedense vazgeçilmiş, yerine Asım İşler alınmış.

İkinci Görüşme:

Atölyede hangi yıllar ve nasıl eğitimci olarak görev aldınız? 92'in başında atölyede çalışmaya başladım. Çalışmaya başlamadan önce Gravür Atölyesi sınavına girdim. Sınavda Asım İşler, Oktay Anılanmert ve Özer Kabaş bulunmaktaydı. Hazırladığım dosyayı incelediler ve soru cevaplı bir mülakat yaptılar. Atölyede yabancı uyruklu olarak bir yıl kadrosuz ve ücretsiz çalıştım sonrasında vatandaşlığımı aldığım 2000 yılına kadar maaşlı fakat sigortasız olarak çalışmaya devam ettim. Asım İşler atölyenin başındaydı. Tolga Karahasan 2-3 yıl sonrasında atölye asistan olarak alındı.

Atölyede eğitim sistemi nasıldı? Atölyedeki eğitim sistemi Asım İşler'e aittir. Benim öğrenciliğim döneminde böyle bir sistem yoktu. Öğrencilik dönemimde fazla örnek de göstermezlerdi. Yeni gelen öğrenciye önce gravür tanıtılırdı. Öğrenci ile ilk tanışma zamanları gravürün tarihi, teknikler ve tarihçesi ayrıca tüm gravür tekniklerine sanatçılardan örnekler gösterilirdi. Örneğin, Linol baskı tarihçesi, ilk örnekleri ve sanat tarihinden örnekler ile atölyede daha önce öğrencilerin yapmış olduğu işlerden örnekler gösterilirdi. Teknik ayrıntıları anlatılır ve öğrenciler linol üstünde denemeler yapardı. Öğrencilere ilk olarak birkaç sanatçıdan bir ilişki kopyası yaptırılıyordu.

Farklı sanatçı ve farklı uygulamaları deneyecekleri bir kompozisyon birleştirerek oluşturuluyordu. Tüm teknikler için süreç bu şekilde ilerliyordu.

Hayter tekniği eğitimde yer alıyor muydu? Hayter tekniği ben emekli olana kadar eğitimde yer almıştır.

Atölyenin bağımsız bir atölye olmasıyla ilgili girişimler hakkında bilginiz var mı? Asım İşler öncesinde Sabri Berkel de bağımsız atölye olması için girişimde bulunmuştur. Eğer bağımsız bir atölye olsaydı Türkiye'de baskı farklı bir durumda olurdu.

Asım İşler gravür teorisine ve terminolojisine önem verirdi, bu konularda da çalışmalar yapmıştır. Örneğin, Fethi Kayaalp bölümde yanlış bir adlandırma yapmıştır. 'Özgün Baskı' tek başına yeterli bir ad değildir. Baskı Resim ya da Özgün Baskı Resim terimleri daha doğru olacaktır.

Tolga Karahasan ile bağlantıya geçemedim. Siz giriş tarihlerini hatırlıyor musunuz? Tolga Karahasan asistan olarak 4 sene belki atölyede kalmıştır. Asım İşler ve öğrenciler ile anlaşamamıştı. Sonrasına Resim Teknolojisi bölümüne geçmişti.

Sizin atölye eğitimine katkılarınız nelerdir? 95 öncesinde öğrenciler büyük plakalarda çalışma yapmıyorlardı ilk defa büyük boy 100x70 boyutlarında plakalar verdim öğrencilere. Asım İşler öncesinde büyük boyutlar konusunda kararsızdı. Öğrenciler çalışmalarını hemen hemen aynı sürelerde bitirdi.

Ayrıca atölyede ilk defa 2003 yılında 4-5 öğrenci birlikte ortaklaşa bir çalışma yaptılar. Aynı dönem öğrencileri olan; Hüsnü Çağlar Doğru, Setenay Alpsoy, Cihangir Erönü, Tuba Kara, Esra Meral Demircan.

Linogravür tekniğinde ilk defa kağıdı ıslatarak baskı aldım. Bu sayede ince mürekkep ile transparanlık elde etmiş aynı zamanda mürekkep kalınlaşmamıştır.

Fotogravür tekniğinin bir dönem atölyede uygulandığını biliyoruz. Okula girdiğim 2003 yılında atölyede şimdi askılığın bulunduğu noktada pozlama aleti duruyordu. **Bu süreç nasıl gelişti?** Fotogravür denemeleri iyi temizlenmiş bir çinko plakaya emaye verilerek yapılıyordu. Emaye tabakası çok ince olmalıydı. Bu işlem için turnet adı verilen alet hızla döndürülüyor emaye eşit bir şekilde dağılıyordu. Bu işlem için klişecilerden elle çevrilen bir alet bulmuştum. Öncesinde bir klişecide bir hafta tekniği öğrenmek ve süreci tanımak için çalışmalarını izlemiştim. Pozlama makinesi de vardı. Emülsüyon işlemi düzgün olmadığı için asit işleminde dengesizlik sorun yarattı. Birkaç deneme aldık sürdüremedik. Sonuç malzeme eksikliğinden dolayı tekniğin uygulanmasına devam edilememiştir. El ve fotogravür tekniğinin birlikte kullanıldığı denemeler yapılmıştı.

Atölyede bulunduğunuz yıllarda başka kimler atölyede eğitimci olarak görev almıştı? Atatürk Üniversitesi sanatta yeterlilik ile gelen Mustafa Küçüköner bir dönem asistanlık yapmıştı. 3 yıl kadar, Asım İşler'in emekliliği öncesinde başladı emekli olduktan sonra yeterliliği bitene kadar devam etti. Ayrıca, Ferda Yüksel, Mehmet Mahir atölyesinden geldi bir dönem atölyede kaldı.

Atölyede bulunan ekipmanlar hangi yıllarda alınmıştır? Dolaplar: Leopold Levy ya da Sabri Berkel zamanında yapılmış olabilir. Telek/Kurutucu: 1994-96 arası bir dönemde alınmış olabilir. Fotogravür için pozlama aleti, turnet ve ikinci pres birlikte alınmış olabilirler. Pres öğrenciliğim zamanında yoktu öğretim görevlisi olmadan bir iki yıl önce 1990 yılı gibi Asım İşler tarafından alınmış olabilir. Ayrıca atölyede İki küçük pres daha vardı. Birinde linole doku alınıyordu. Küçük olduğu için plakayı büküyordu. Reçine dolabı öğrencilik zamanında vardı okulda yapılmış olabilir. Şu an kullanılan giyotinden önce başka bir giyotin kullanılmaktaydı. Atölyedeki giyotinle aynı yerde duruyordu. Levy döneminde alınmış olabilirler. Merdaneler farklı sertliklerdedir. Viskozite/Hayter tekniğinde kullanılıyordu.

Merdanelerin bir kısmı 96-97 yıllarında merdaneciye verilerek etrafındaki yıpranmış kısımlar temizlenmiştir.

Atölyede asılı olan Leger baskısı hakkında bilginiz var mı? Leger baskısı orijinal röprodüksiyon litografidir.

Atölyedeki alanların kullanımıyla? Asım İşler'in emekliliği sonrası odasını, Şükrü Aysan bu alan ve depo alanını asistanlarına verdiği 2005-2006 yılına kadar ben kullandım.

Şu an muslukların bulunduğu yerde litografi atölyesine geçiş sağlayan bir kapı vardı. Benim mezun olduğum 1975 yılından sonra kapanmış.

Asma kattaki Asım İşler'in odasında o yıllarda cam yoktu, oda alt kat ile ilişkide açıktı.

3. Devrim Erbil

Devrim Erbil ile görüşme,19 Temmuz 2018 tarihinde Devrim Erbil'in Suadiye'de bulunan atölyesinde gerçekleşmiştir.

Okula girdiğinizde resim bölümünde eğitim nasıldı? 1954 – 59 arası Akademi'de öğrenci olduğum yıllarda okulda ilk yıl Galeri'de yarım gün desen çalışılmaktaydı. Sonraki yıl Bedri Rahmi Eyüboğlu, Nurullah Berk, Ali Çelebi, Zeki Faik İzer ve Cemal Tollu atölyelerinden Eyüboğlu'nun atölyesinde eğitime devam ettim. Atölye ile birlikte seçmeli olarak uygulama atölyesi dersi alınmaktaydı.

Gravür/Litografi Atölyesinde kimden eğitim aldınız? Gravür/litografi atölyesinin başında Sabri Berkel bulunmaktaydı. Berkel atölye alanını daha çok kendi

kişisel atölyesi olarak kullanmaktaydı. Atölyede çalışan öğrenci görmedim Berkel atölyeyi paylaşmak istemediği için atölyede çalışmadık.

Hangi uygulama atölyeleri vardı? Gravür atölyesi haricinde okulda Fresk uygulama atölyesi de seçmeli olarak eğitim vermekteydi. Atölye hocaları uygulama atölyeleri seçimlerinde etkili değildi. Genellikle iki uygulama atölyesini de ders olarak alırdık. Farklı teknikleri öğrenmek istedik.

Okul sonrası baskı alabileceğiniz bir atölye var mıydı? Mezun olduğum yıllarda sanatçıların özel atölyeleri bile yoktu. Gravür gibi teknik bir çok malzemeye ihtiyacı olan atölyenin kurulması o yıllar için imkansızdı. Pres, boya ve kağıt gibi malzemelere ulaşmak da çok güçtü. Sonraki yıllarda Güngüz Gölünü ve Güngör İblikçi'nin atölyeleri vardı. İblikçi'nin atölyesi yurtdışındaydı.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Benim için çizgi resimdeki temel elemandır. Çizgisel altyapı ve sadeleşme yaptığım gravür çalışmalarına bağlanmaktadır. “gravür fazlalıkları kabul etmez” Gravürle yakaladığım sadeleşme boya resimlerimde de karşılığını bulur. Gravürlerimde kullandığım kompozisyon ve resimsel değerleri daha sonra boya resimlerimde kullandım. Resimlerimle gravür baskı tekniği arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır.

Gravürle tanışmam lise yıllarına dayanmaktadır. Lisedeyken yaptığım desen ve linol baskıları dergilere gönderdim yayımlandılar. Varlık dergisi o yıllarda Siyah-beyazlar yayınlamaktaydı.

Okul sonrası gravür yapmaya devam ettiniz mi? 70'li yıllarda evimde gravür baskı atölyesi kurmuştum. O yıllarda Akademi'de doçent olmama rağmen okulda çalışma olanağı bulamamıştım.

Türkiye'de malzeme bulmak imkansızdı. Malzemelerin muadilini yaptırdım, laklar ve ofort uçları vb. Tüp boyalarla da baskı denemeleri yapmıştık, 10 yıl sonra

renklerinin solduğuna şahit olduk. Ülkede malzemeye ulaşma imkanı olmadığından yaptığım yurtdışı yolculuklarından dönerken malzeme getirirdim.

Sanat hayatım boyunca linol, ahşap ve metal baskı yaptım. Ağırlıklı olarak metal çalıştım. Genellikle ofort ve aquatint tekniklerini kullanarak en fazla iki renkli işler ürettim. Çok renkli çalışmalar yapmaya çalıştığımda başarılı bir sonuç alamadım.

Hangi yıllar arasında okulda eğitime katıldınız? Akademi'den İzer, Dereli, Berk ve Çelebi emekli olduğu 1970'de Adnan Çoker, Devrim Erbil, Dinçer Erimez, Özdemir Altan ve ben görevlendirilmiştim. Bedri Rahmi ve Neşet Günel görevlerine devam etmekteydiler.

Kurduğum atölyede Aliye Berger'in ölümü sonrası, plakalarından baskı alıp Akademi'de büyük bir sergi yapmıştık. Ayrıca Ercüment Kalmık'ın linolyumlarını kızıyla basmıştık.

Bazı kurumlara da toplu yılbaşı baskıları yapmıştık. Yapı Kredi vb. seçkin müşterilerine hediye gönderdikleri 100 albüm bastık. Bu albümlerde benim 10 baskım bulunmaktadır.

Hangi tekniklerle işler üretiyorsunuz? Şu anda yağlıboya resim yanında halı, vitray, sedef, marküteri, pleksiglas, batık, serigrafî baskı gibi farklı tekniklerle işler üretmekteyim. Çinkoyu hazırlamak yağlıboya bir resim yapmakla aynı zamanı aldığı için son yıllarda gravürden çok serigrafî yapıyorum. Atölyemde bir gravür presi bulunmaktadır. (Erbil'e ait bir serigrafî atölyesi de bulunmaktadır.)

Resim bölümünün gravür atölyesine yeterince önem vermediğini, Fethi Kayaalp'in çok ilgili olduğunu ama az iş ürettiğini belirtmiştir.

4. Sadık Altınok

Sadık Altınok ile görüşme, 19 Temmuz 2018 tarihinde Devrim Erbil'in Suadiye'de bulunan atölyesinde gerçekleşmiştir.

Hangi atölyede eğitim gördünüz? 1969-74 yılları arasında İDGSA'da eğitim gördük. Bu sırada Akademi'de Avni Arbaş, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Cihat Burak okulda bulunmaktaydı. 1970'de bir atölyenin başına geçen Devrim Erbil'den eğitim aldım.

Hangi uygulama atölyeleri vardı? Gravür, fresk ve vitray seçmeli atölyeleri vardı. Atölye hocalarımın herhangi bir yönlendirilmesi olmadan kendi tercihimle tüm teknikleri denemek için uygulama atölyelerinin hepsini almıştım.

Gravür/Litografi Atölyesinde kimden eğitim aldınız? Atölyede eğitim aldığım yıllarda gravür ve litografi hala aynı atölyedeydi. Eğitim sırasında atölyede bulunan Kani Aksoy, Sabri Berkel'in sağ koluydu tüm teknikleri gösteren kişiydi. Fethi Kayaalp ise yöntemler konusunda yön göstermekteydi.

Atölyede uyguladığım teknikler: Asitle oyma, reçine tozlama ayrıca plakanın formuyla ilgili ilk denemeleri yapmıştım. Renkli işlerimde ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek kompozisyonlar oluşturmuştum. Ayrıca metal, kumaş, ip gibi malzemelerin de kullanıldığı karışık deneysel baskılar yapmıştım. Fethi Kayaalp ve Sabri Berkel bu denemelerimi başarılı bulup desteklemişlerdi. Sabri Berkel bana gravür baskı teknikleriyle ilgili bir kitap vermişti.

Malzeme olarak atölyede öğrencilere boya ve plaka veriliyordu. Kendimiz de temin ediyorduk dışarıdan. Atölyede Taydus presi, giyotin, litografi tezgahı bulunmaktaydı. Boya olarak DYO'nun matbaa mürekkepleri kullanılıyordu. Ben isten boya yapmıştım baskı da kullanmıştım.

Atölyede sizin haricinizde çalışan öğrenciler kimlerdir? Öğrenciliğim sırasında atölyede kendim gibi Devrim Erbil atölyesinden gelen arkadaşlar ağırlıktaydı. Emin Çizener, Türksağ Rıfat İnce, Mehmet Alagök, Memiş Aslan, Aydemir Ökmen, Muzaffer Akgün, Gönül Yazıcı, Mahpare Aksoy ve Mehmet Uluel hatırladığım dönem arkadaşlarım.

Kalıbın yapımı öğrencinin keşfiydi. Bu dönem öğrenci arkadaşlarımla her birimiz deneyerek farklı yöntemler geliştirmiştik. Kişilikleri farklı olan öğrenciler farklı anlatım yolları geliştirdiler. Herkes farklı bir dil geliştirmeye önem veriyordu gravürün denemeye açık yapısı da buna olanak sağlıyordu.

Okul sonrası gravür yapmaya devam ettiniz mi? 1978 yılında Konya’da 5 adet gravür presi yaptırmıştım. Preslerin boyutları 60x90cm ve 60x110cm’dir. Preslerden 60x90cm olan bir tanesini Devrim Erbil, iki tanesini kendim, 60x110cm birini Emin Çizener birini de bir İngiliz almıştı.

Hangi yıllar arasında okulda/atölyede eğitime katıldınız? 1985-86 yıllarında Akademi’de Gravür Atölyesi’nde öğretim görevlisi olarak bulundum. Bu dönemde Fethi Kayaalp emekliydi Asım İşler ise ilk yıl Fransa’daydı. Asım İşler ile bir sene birlikte çalıştım. O yıla kadar atölyede yapılmış öğrenci çalışmalarının bulunduğu ‘Kuruluşunun 50. Yılı Sergisi’ ve kataloğu için çalıştım ayrıca çerçeve masrafları için sponsor bulmuştum.

5. Utku Varlık

Utku Varlık ile 24 Temmuz 2018 tarihinde sosyal medya aracılığıyla iletişime geçilmiş, Paris’te yaşadığı için soruları yazılı olarak cevaplamıştır.

Okula girdiğinizde resim bölümünde eğitim nasıldı? Hangi atölyede eğitim gördünüz? 1961 yılında Akademi’de birinci yıl desen atölyesiyle “Galeri” ile başlanır. İkinci yıl da dört yıl çalışmak üzere bir atölye seçilirdi. Bu yıllarda Galeri

hocası Adnan Çoker'di ve Paris'ten yeni dönmüştü. Atölye hocaları Cemal Tollu, Zeki Faik İzer, Nurullah Berk Ali Çelebi ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'ydu. Neşat Günal'ın atölyesi yoktu. Bir de akşamları modelden desen çalışmak için “cour de soir” vardı ve bu atölyeyi Şefik Bursalı yönetirdi. Ben 1962 de Bedri Rahmi'yi seçtim, aynı yıl bir burs alıp Amerika'ya gidince, bir yıl Neşat Günal atölyeyi devraldı. 60'lı yıllar bence Güzel Sanatlar Akademisi'nin sanat ve kültür adına en etkin yıllarıdır, 60 ihtilâlinin getirdiği, on yıl süren barışsal rüzgarlar, ilk kez okulun dışı açılımını, Avrupa ülkelerinin yaptığı sanat ve kültür genellikle müzik etkinliklerini, kapsamlı sergiler, konserler ve de sinema kulübü olarak gerçekleştirmiştir.

Resim bölümü, bu beş atölyeyi yöneten hocalarımızın kendi resim anlayışlarının dümen suyunda giderdi. Ali Çelebi dışında ötekiler hemen hemen aynı yıllarda Paris'te aynı ressamın atölyesinde çalışmışlardır. Andre Lhote bunları başında gelir. Örneğin Nurullah Berk ondan öğrendiğinin “kübizm” dışında bir şey eklememiştir. Bedri Rahmi önceleri Dufy'nin etkisiyle yaptığı figüratifi (harp nedeniyle Türkiye'ye gelen eski hocası Leopold Levy'nin asistanıydı okulda ilk yıllarda) Amerika dönüşü örneğin Rothkovari renk perhizine dönüştürmüş, giderek resim satılmayan bu dönemde dış mimari yapılara uyguladığı değişik malzemeler içeren panolarında dekoratif bir anlayışa saplanmıştır! Zeki Faik anlamsız bir abstreyi tüm yaşamında sürdürdü, ötekilerin de yaptığı pentür kendi varoluşlarını yansıtmaktan öteye geçmez. Neşat Günal bize bir yıl boyunca gerçekçi bir desen anlayışından hareketle genellikle modelden çalışmayı önerdi, ondan etkilenen tüm öğrencileri bugün bile bunu sürdürür, örneğin Neşe Erdok! Bedri Rahmi'nin ayrıcalığı, resme paralel şair, yazar ve merak alanlarının zenginliğiyle öğrencilerine sanatçılığı öğretmesidir. Bence resim öğretilmez, içimizdeki o meçhul “içgüdü” bizi yönlendirir ama bunun için bir sanat ortamında olmak gerekir. Müzenin olmadığı, kitabın lüks olduğu, bu dönemde resim malzemesi düşlemek zaten bir absürttü. İşte o zaman ressam olmak düşü, kişisel çabalar sonucu ileriye dönük, taviz vermeden yürünecek uzun bir yolu önümüzdeki.

Uygulama atölyesi olarak gravürü mü seçmiştiniz? Bu atölye Sabri Berkel'in titiz yönetiminde herkesin kolaylıkla yaklaşmadığı bir atölyeydi. Benim bunu

seçmem bilmiyorum ne kadar bilinçliydi, kanımca 1965 yılında Köln’de bir galeride gördüğüm Kathe Kollwitz’in lito ve desenlerinin etkisi olabilir.

Gravür Atölyesinde eğitim devam ediyor muydu? (48 yangını sonrası atölyede pres hariç tüm malzemelerin zarar gördüğü kimi kayıtlarda geçiyor. Sizin atölye ile ilgili bana ekipman ve malzeme açısından verebileceğiniz tüm bilgiyi rica ediyorum.)

Evet hepimizin sevgili gravür presi - Presse- taille douce J W-120 bakımlı olarak duruyordu, ayrıca litographie- presse a bras kanımca yerindedir. (Daha sonra anlatacağım, 70 yılından sonra Akademi’ye dönmedim, benim yerime gelenler ne yaptı bilmiyorum.) Elimizde yeterlice taş vardı değişik boyutlarda, kaynağı meçhul. 80’lerde İstanbul’daki bir baskı atölyesinden kalan bu taşların birinde: “taşın belleği” dediğimiz ilginç bir olayla karşılaştım; temizlenmiş gözükken taştaki ön sezgiyle bulduğum bir lekeyi -fixetation- olarak hazırladığımda, o yıllardaki “ressamlar birliğinin amblemi” çıktı ve bir nevi onur diploması gibi, bunu kullandım ama bugün o yıllardaki tüm yaptıklarına ulaşmak çok güç!

Atölyede kimden eğitim aldınız? Size hangi teknikleri gösterdiler? İlk yıl Sabri Berkel bir göz atardı ama onun yardımcısı ve her şeyi Kani öğretirdi, yani Sabri berkel onu yetiştirmiş ve angaryayı başından atmıştı. Berkel, atölyeye bitişik kendi mekanında resmini yapardı. Daha sonra benim liseden öğretmenim Fethi Kayaalp öğretim görevlisi olarak atandı ve atölyenin havası değişti. Tüm teknikleri denedik, serigrafi dışında. O yıllar Tatbiki Güzel Sanatlar okulunda Alman profesörlerin öğretisi bizimkinden daha iyiydi.

Atölyede sizin haricinizde çalışan başka öğrenci var mıydı? Mehmet Güleryüz’den başkasını anımsamıyorum, daha sonra Alaeddin Aksoy başladı ama biz gitmiştik.

Gravür çalışmanızın sebebi neydi? Gravür atölyesini seçmenizde neler etkili olmuştu? Bilinçli bir seçim değil. Beni yöneten merak alanlarımın akışıyla oldu. Erken yıllarımda kitapla büyümüştüm: örneği Gustave Dore'nin resimlediği Dante'nin "La Divine Comedie", bizde Remzi kitapevi 1936 da çok kötü bir baskıyla yayınlamıştı ve bunu babamın kitaplığında bulmuştum. İçindeki illüstrasyonlar koyu prusya mavisi çamur gibi ama "cehennem" benim hayal bahçem olmuştu. Bugün bu kitapların orijinaleri kitaplığımda ama çocuklarım ilgilenmedi hiç. Gerçek ağaç oyma gravür benim her zaman ilgi alanımda oldu ama ne yazık ki bu tekniği kullanan hemen hemen yok!

Sanatsal üretiminizde gravür tekniğinin bir etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? (Aslında direkt bir etki değil teknik olarak yaptığınız deneysel bir şeylerin sizin resimlerinize dolaylı olarak bir bağlantısı olabilir mi?) Ters anlamda oldu; 1972 yılında Türkiye'nin geçirdiği politik ve sosyal sarsıntı ve bunalım, devlet burslusu olarak Paris'te bulunan bize yansıdığına politik bir tavır almak zorunluluğunu hissettik ve bir şehir gerillası tavrıyla yaptığım litografileri bugün düşünmek bile istemiyorum.

Okul sonrası gravür yapmaya devam ettiniz mi? Sebepleri nelerdir? Okul sonrası dediğiniz zaman bu bir yıl oluyor çünkü Asker kaçağı olarak yakalanıp apar topar kışlada kendinizi bulduğunuzda önünüzdeki iki yıl kilitlenmiştir. Yaptığım özgün baskı ve desenlerimi Alman Kültür Merkezi'nde sergilemişim askerden önce.

Okul sonrası baskı alabileceğiniz bir atölye var mıydı? Hiç bir atölye yoktu.

Okul dışında bildiğiniz bir gravür atölyesi var mıydı? Sanat okulları dışında özel hiç bir atölye anımsamıyorum.

Hangi tekniklerde işler üretiyorsunuz? Şu anda pentür ve desen yapıyorum. 70 yıllarının ortasında bağımlı-politik amaçlı yaptığım özgün baskılar beni yormuştu;

“resim bir yaz denizi gibi olmalıdır” diyerek pentüre geçtim. Yine siyah beyazı seviyorum ve büyük boy bir desen projem var bu yıl.

Sizi okulun yurtdışına eğitime göndermesi sonrası yaşananları anlatır mısınız? 1970 yılında devlet bursuyla Paris’e giderken Sabri Berkel bana Paris’te özgün baskı üstüne çalışmamı önerdi; kendisinin bir kaç yıl sonra emekli olacağını ve de atölyeye benim gelmemi düşlediğini söyledi. Herkes giderken mutluydu ama dönüşte onları kimleri beklediğinden haberleri yoktu, hiç olmazsa benim dönüşüm garantiliydi. Ben öncelikle Ecole des Beaux-Arts’a yazıldım, Prof. George Dayez’in Litographie atölyesine. Gerçekten o yıllar Paris bir bayramdı, bizim gibi yabancı ülkelerden gelmiş öğrencilerin ülke olarak saydığınızda atölyemizde 26 değişik ülke vardı. Bu atölyede çalışarak özgün baskı bienallerinden tutun da Paris resim salonlarına kadar tüm etkinliklere katıldık. Daha önce anlattığım gibi ülke politik olarak iyice kararmıştı, burslarımız kesik kesik geliyor, yaşamak güçleşiyordu ama Paris’e de alışmıştık. Bu süre içinde Akademi’deki ilişkilerim beni o yıllar özgün baskının en önemli profesyonel atölyelerinde çalışma ve öğrenme olanaklarını açtı. Montparnasse’daki ünlü Fernande Mourlot litographie atölyesinde ünlü litographe Marcel Salinas’la karşılaşmam bana bu konuda çok önemli olanaklar getirdi. Salinas ünlü ressamların örneğin özellikle Picasso, işlerini litoya geçiriyordu. Şunu da bilmek gerekir bu ressamların çoğu elini taşa sürmemiştir, Picasso, Matisse diye müzelerde gördüğümüz estamplar başkalarının eliyle özgün baskı olmuştur. Daha sonra Salinas’la Cachan’daki Gourdon atölyesinde çalıştık, bu sürede bu atölyede özellikle Dali ve Leonor Fini’nin litoları üretiliyordu. Malûm bu atölyelerde baskı yarı otomatik Mariononi-Voirin presleriyle yapılıyordu, chromolithographie’le başlayan baskı evrimi zincographie’ye daha sonra da ofset’e geçti.

1974 yaz ayında İstanbul’a gelmişim kısa bir süre için. Biliyordum 72 mart olaylarından o yana ülke kararmaya devam ediyordu. Akademi’ye uğradığımda kapıda giriş çıkışı polisler yönetiyordu; geri döndüm. Paris’e döndüğümde kararlıydım Paris’te kalmaya ve Sabri Berkel’e bir mektup yazarak durumu ilettim. Yanıtı beni de şaşırttı: “ ..senin yerinde olsam ben de kalırdım “ diyordu. Yerime o sürelerde

Akademi'ye dönecek olan Alaeddin Aksoy'u önerdim; ne yazık Alaeddin dil sınavını başaramayınca öğretim görevlisi olarak atölyede kalıyor, yerine Asım İşler Sabri Berkel'in yerini alıyor. İşler, aynı yıllarda Akademi'de ve Paris'te olmamıza rağmen benim çekim alanımda olmayan bir kişilikti.

Ben dönmeyince devlet dört yıl olarak verdiği burs parasını, 8 misli olarak geriye istedi, çok önemli bir yekûn o yıllar, 1976 ama Bedri Rahmi'ye de söylemişim daha önce dönmeyeceğimi, demek daha giderken kararlıydım. Sonuç malûm; demek ki yaşamak bir seçim, sonrası!

Öğrencilik döneminize ait baskı örneklerine ulaşabilir miyim? (Bilim Sanat'ın yayınında litografi örnekleri var.)

Elimde olan tüm özgün baskıları bilerek yok ettim, politik amaçla yapılmış tüm sanat eserleri gününde bir işleve girememiş se gelecekte albenisini yitirmiş imajlar olarak kalacaktır. Kitaplarda olanlar bir kaç kendini kurtaran baskının görselleriydi.

Utku Varlık 1967 yılında yapılan 1. Uluslararası İstanbul Festivali'nde özgünbaskı dalında birincilik ödülü almıştır.

6. Alaettin Aksoy

Alaettin Aksoy görüşme 6 Aralık 2018 Beyoğlu'nda bulunan evinde saat 13:00-16:00 arasında gerçekleşmiştir. Sonrasında birlikte Kani Aksoy'un çerçeve dükkanına giderek oğlu Metin Aksoy ile bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Okula girdiğinizde resim bölümünde eğitim nasıldı? Akademi'de eğitim 5 yıldı. 1963 yılında Akademi'ye öğrenci olarak girdim, ilk yıl Antik Yunan heykel çalışmaları yaptığımız atölye Galeri'de eğitim aldık. İkinci yıl Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun öğrencisi oldum. Atölyelerde 70 x 100 kağıtlara desen çalışmaları

yapıyorduk. Canlı modelden, natürmort vb. kopya ödev olarak veriliyordu. Kurdesuvar zorunlu akşam çalışmalarının olduğu atölye vardı. Binaya girince solda 1. katta idi. Her gün beşte ders başlıyor saat yediye kadar devam ediyordu. Tüm resim bölümü öğrencileri katıldığı elle çizimler yapılan bir atölyeydi. Model mesela üç beş dakika duruyor o sırada hızlı çalışmalar yapıyorduk. Yoklama alınmazdı ama atölyelerden belli sayıda çalışma istenirdi. Üçüncü yıl yağlı boya çalışmaya başlıyorduk.

Gravür/Litografi Atölyesinde kimden eğitim aldınız? Size hangi teknikleri gösterdiler? Dördüncü yıldan itibaren uygulama atölyesi dersi seçiyorduk. Çalışma süresi dönemlik oluyordu. Litografi ve gravür aynı mekandaydı. Gravür/Litografi atölyesinde eğitim verilmezdi sadece teknik bilgi veriliyordu. Atölyenin başında Sabri Berkel vardı. Atölye düzeni çok kötüydü.

Kani Aksoy atölyede aldığı görev? Kani Aksoy önceleri gravür atölyesine görevli olarak başlamış. Kani Aksoy öğrenci ile ilgileniyor aynı zamanda baskı aşamasını öğrenci değil kendisi yapıyordu. Sabri Berkel kendi çalışmalarını sürdürüyordu. Herkese küçük taşlar verilir bu taşları temizleyen ve baskıya hazır hale getiren Kani Aksoy'dur. Temizleme tezgahı olmayan atölyede kendi imkanları ile taşları temizlemekteydi. Tamamen amatör bir yapıda olan atölyede pres olmayacak bir yerdeydi.

Öğrencilik döneminize ait baskı örneklerine ulaşabilir miyim? Gravür basıp basmadığımı tam hatırlamıyorum. Yaptığım Litografi baskı da ilk baskıdan sonra kararmaya başlamıştı. Atölyenin düzeni açısından oradan bir şey çıkması zordu. Linol ve metal denemiş olabilirim tam hatırlamıyorum.

Eğitim göstermelikti. Malzeme Türkiye'de yoktu. Litografi kağıdı kalemi bulunmayan yıllardı.

Atölyede sizin haricinizde çalışan öğrenciler kimlerdir? Burhan Uygur, Komet ve Güngör Taner orada çalıştığımı hatırladığım isimler.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? Atölye benim resmimi etkilemedi etki verecek bir güçte değildi.

1969'da Okul bitince ilk kişisel sergi mi yaptım sonrası askerlik.

1416 numaralı kanun ile Avrupa'ya öğrenci gönderilmeye başlandı. Birinci grupta, Utku Varlık, Mehmet Güteryüz gibi beş kişi öğretim elemanı yetiştirilmek üzere gönderildi. 1971'de Avrupa eğitimi için seçilen ikinci grupta yer aldım.

Bu program doktora gibi bir programdı 4 yıllık eğitimi içeriyordu. Dilediğin alanlarda çalışmalar yapabiliyordun. Avrupa'da daha çok bilmediğim alanlarda eğitim almak istedim. Bu sebeple baskı dersleri aldım gravürde taşa sonra çinkoya aktardığım bir teknik yaptım. 2 yıl litografi ağırlıklı, 3 aylık bir dönem gravür, bir dönem de serigrafi atölyelerinde eğitim aldım. Paris'te Utku Varlık ve Mehmet Güteryüz litografi ağırlıklı, Asım İşler ise gravür ağırlıklı bir eğitim almıştı. Utku Varlık, Sabri Berkel'e atölye için benim adımları vermiş olabilir.

Paris'te Beaux-Art litografi çalıştım. Gravür için Hayter atölyesine üç dört ay gittim. Orada iş üretmekten çok tekniği ve atölye yapısını gördüm öğrendim. Hayter atölyesi tek kalıpla renkli baskı alma yöntemini öğretiyordu. Asım İşler bu tekniği orada öğrenmiş olmasına rağmen uzun yıllar Akademi'de eğitimi dahil etmemişti. Hayter, Paris'in dışında ve özel bir atölyeydi. Çok önemli bir atölyeydi...

Asım İşler kolay bir şey değil Hayter'de eğitim aldı. Ben Hayter'de teknik deneyimler yaptım sadece. İş öğrenmedim. Orada iki üç yıl çalışan Asım İşler çok iyi öğrenmiş olmalı.

1976 yılının mayıs ayında Türkiye'ye dönüş yapmadan önce Paris'te iken gravür presi ve malzemeleri yaptırdım. Türkiye'ye dönünce özel litografi ve gravür atölyesi kurmak için malzeme topladım. Akademi'de biri alıştırma mürekkebi için kullanılan deri merdane olmak üzere üç merdaneyi Fransa'dan getirdim. Mürekkep ve diğer malzemeleri de getirdim.

Hangi yıllar arasında hangi unvanlarla okulda/atölyede eğitime katıldınız?

1976'da Akademi de açılan sınava girdim. Geldiğimde şimdi litografi atölyesi olan atölye Ali Çelebi'nin resim atölyesiydi. Emekli olduğu için boşalan bu alanı litografi atölyesi yapılmak üzere gravüre bağladılar. Litografi taşları alınmış dışarıda bekliyordu. 1976/77 öğretim dönemine litografi atölyesinin yetiştirilmesi lazımdı. Yeni Öğretim döneminin tüm düzenini yaparak masaları bile mimarlık deposundan kendim taşıyıp boyayıp hazırladım. Taş yıkama tezgahı için tüm tabanı delerek en alt kata kadar giden bir boru konuldu havuzlama işi için. 20 paket çimento torbasını 3 kat kendim taşıdım. Litografi atölyesi mart ayına eğitime yetiştirildi.

1976/77 yılına kadar gravür ve litografi teknikleri için bir arada aynı atölyede eğitim verilmekteydi. Atölyeler ayrılınca litografi kısmını düzenledim. Paris'ten getirdiğim malzemelerin bir kısmını atölyede kullandım diğerlerini de sonraki yıllarda 1992/93 yıllarında litografi taşlarını, merdane ve presi Aksanat'a satmıştım.

Gelen öğrenci bir sömestr gravür bir sömestr de litografi çalışıyordu. İkinci yıl atölyeler ayrılmış sonra serigrafi atölyesi kurulmuştu. Tekniği öğrenene kadar bir sömestr geçiyordu. Ana bir uygulama atölyesi seçiliyor diğer atölyelere dönemlik olarak kısa süreli gidiliyordu. 1980 yılında Maçka Sanat Galerisi'nde serigrafi ve litografi ortak bir sergi yaptık. Katalog basıldı. Sabri Berkel bana: “çocuk bu kadar uğraşma bassınlar gitsinler” demişti. Kazancı yokuşunun başında 1980 yılında yaptığımız sergi sonrası Berkel ile karşılaştım. Tebrik edip başarılı bulunduğunu ifade etmişti.

Litografi atölyesinde sanatsal iş üretmek için programlı bir şekilde ilerlemek gerekiyordu. 2 yıllık eğitim boyunca, teknik olarak, 2 siyah beyaz 4 renkli çalışma isteniyordu 5-6 adet iş. 15 - 20 kişi kontenjanı vardı.

1975'te tüm yük Kani Aksoy'un üzerindeydi. Atölye düzeni çok kötü iş üretilmiyordu. Akademi'de bir taraftan soyut figüratif tartışması vardı Bu tartışma Akademi'yi çok yıprattı.

Neşet Günal, Asım İşler'i atölyesi için seçip yurtdışına göndermişti. O yıllar Mehmet Güleriyüz de Neşet Günal'ın atölyesindeydi. Yurtdışına giden öğrenciler doktora unvanı ile dönüş yapacaklardı. Yönetmelik değişmiş, programdan dolayı tekrar sınava girmek zorunda kaldık. Sınava girmeyenler Milli Eğitim müdürlüklerinde çalışmak zorunda kaldılar. Okulu mahkemeye verdiler. Sınava girdiğim için bana kızanlar oldu. Tatbiki Güzel Sanatlara da başvurmuştum...

1976 yılında Fransa'da eğitimini bitirip geri döner. Programda yapılan değişiklikten dolayı direkt hoca olarak çalışmaya başlayamaz önce sınava girmek zorunda kalır. Bu dönem bazı sanatçılar atanamayınca okulu mahkemeye vermişlerdir. Aksoy, Milli Eğitim'de mecburi hizmeti yapmak istememiş okulun açtığı sınava girmek zorunda kalmış bu yaptığı tepki de görmüştür. Tatbiki ile de görüşmeye giden Aksoy Litografi baskı için orada da bir düzenin olmadığını söylemiştir.

Asım İşler dönüşünde Neşet Günal'ın asistanı oldu. Bir iki yıl orada çalıştı. Ben gravür atölyesindeyken Neşet Günal gelip Asım İşler ile anlaşamadıklarından dert yanmıştı. Asım İşler gravür atölyesine geldiği dönem Gravür Atölyesi'ne bir kız öğrencinin alınması düşünülmekteydi.

Atölyede kullanılan malzemeler nelerdir? Gravür atölyesinin düzenlenmesi için bir proje hazırlamıştım. Preslerin konumlarını belirlemiş, piyasadan elektrikli rezistans bulmuş ısısını düzenleyerek açıp kapanacak bir sistemle çalışan halen kullanılmakta olan tandırı yapmıştım. Çağlayan'da bulunan merdanecilere merdane

yaptırdım. Yıkama yerlerini ve kağıt nemlendirme düzenini düzenledim. Tüm bu işleri o dönem Kani Aksoy yapıyordu öğrenciler yapmıyordu. İki giyotin aldurdım. Asitleme teknelerini yapturdım pratik işleyişini sağlayacak malzemeleri Fethi Kayaalp ile beraber düzenledik. Kayaalp o dönem daha çok restorasyon işleri ile ilgileniyordu. Asım İşler, yaptığım değişime itiraz etmiş, Fethi Kayaalp bu olumlu değişimi desteklemişti. İşler, bu dönem tezi ile uğraşmaktaydı öğrenciyle ilgilenmemekteydi. Öğrenciler öğleden sonra eğitime başlayan bu atölyede saat beşe kadar çalışıyorlardı.

Asım İşler'in baskı atölyelerinin bağımsız anasanat dalı olmasıyla ilgili girişimi hakkında bilginiz var mı? Bağımsız anasanat dalı olması girişimini hatırlamıyorum ama yanlış olduğunu düşünüyorum.

2006'da emekli oldum.

7. Aydın Ayan

Aydın Ayan ile görüşme 15 Ocak 2019 Saat:12:00 - 17:00 arasında MSGSÜ 1. Atölye'de gerçekleşmiştir.

Okula girdiğinizde resim bölümünde eğitim nasıldı? Okulun adı, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ydi. Akademi'de 1972 ile 1977 arasında eğitim gördüm.

Akademideki bölümler: Yüksek Mimarlık, Yüksek Resim, Yüksek Heykel, Yüksek Dekoratif Sanatlar. Eğitim 5 yıldı. Her yıl resim bölümüne 40 kişi alınıyordu.

Okuldaki ortak dersler: Temel Sanat Eğitimi, Perspektif, Sosyoekonomi. Sosyoekonomi dersi dönemin öğrenci temsilcilerinin önerisi ve ısrarı ile konulan bir dersti dönemin siyasi hareketlerinin bir sonucuydu.

1. sınıfta alınan dersler, Galeri: desen atölyesidir. Galeri desen atölyesinde Profesör Sabri Berkel ve Doçent Reşat Atalık ders veriyordu. Temel Sanat Eğitimi: Altan Gürman (ressam), Erkan Güngören (mimar), Nuri Temizsoylu (ressam), Özer Kabaş (ressam), Ali Teoman Germaner (heykel) Anatomi: İstanbul Üniversitesi'nden bir profesör derse giriyordu. Perspektif: Yılmaz Morçöl. Türk Sanat Tarihi ve Genel Sanat Tarihi: Mustafa Cezar ve Kerim Silivrili. Türk Dili ve İnkılap Tarihi.

2. sınıfta öğrenciler atölye seçiyordu. 6 resim atölyesi vardı 1- Bedri Rahmi Eyüboğlu 2- Neşet Günal 3- Adnan Çoker 4- Özdemir Altan 5- Dinçer Erimez 6- Devrim Erbil.

1975 Bedri Rahmi ölünce yerine Bölüm Başkanı olan Neşet Günal baktı. İki dönem sonra atölye dağıldı. Resim bölümü 5 atölye olarak günümüze kadar devam etti.

Bölüm Başkanı önce Kerim Silivrili idi daha sonra Neşet Günal oldu.

Bedri Rahmi atölyesinde İbrahim Örs asistan olarak bulunmaktaydı. Atölyede desen ve açık-koyu çalışmaları yapılıyordu. İkinci yılın sonunda öğrenciler 50 resimlik bir desen sergisi açmak zorundaydı. Yanlış hatırlamıyorsam en az 12 tanesi 100 x 70 cm. olmak üzere açık-koyu ve desen.

Desen Devresi açık kuruldan oluşuyordu yani tüm resim bölümü hocalarının katılımıyla yapılıyordu. 20 üzerinden değerlendirme yapılıyordu, dokuzun altında not alanlar ön lisans mezunu olarak okuldan ayrılıyordu.

3. yıl boya çalışmaya başlanıyordu. Daha önce alınan teorik dersler devam ediyordu. Mitoloji: Profesör Belkıs Mutlu (Akademi Başkanı Asım Mutlu'nun kızı). Sanat Tarihi: Nermin Sinanoğlu ve Asistan Yeşim Karatay.

3. yıl uygulama atölyesi seçilen yıldır. Gravür atölyesinde Prof. Sabri Berkel, Doçent Fethi Kayaalp, Asistan Asım İşler ve Laborant Kani Aksoy bulunmaktaydı. Fresk atölyesinde Öğretim Görevlisi Kemal Bilensoy, Vitray atölyesinde Öğretim Görevlisi Ferruh Başağa, Halı atölyesi yanlış hatırlamıyorsam 1977-78 yıllarında Zekai Ormancı.

Bağımsız atölye olması ile ilgili bir bilginiz var mı? Resim Ana Sanat Dalı'na bağlı tüm uygulama atölyeleri. 3'er aylık süre ile 3 yarıyıl boyunca bir tanesine devam etmek zorunludur. Öğrencilerin seçimlerinde atölye hocaları etkili değildi daha çok arkadaşlık ilişkileri etkili oluyordu.

Gravür atölyesini seçme sebebiniz nedir? Rapido ile çalışmayı seviyordum çalışmalarına yakın olduğu için gravürü seçtim.

Gravür Atölyesinde İlk olarak linolyum baskı siyah-beyaz sonra renkli yapılıyordu. Metal, çinko üzerine ofort ve Aquatent teknikleri uyguladım.

Taş baskıda yağlı asetat kalemleri ile taşın üzerine zambak sürüp desen çizer gibi reçineyi kazıyarak baskı yapmıştım. Farklı bir denemeydi.

Gravür/Litografi Atölyesinde kimden eğitim aldınız? Sabri Hoca odasında resim yapar yorulunca ancak çıkardı. Resimlerinde renkleri küçük küçük hazırlar kağıtlarda denerdi. Sabri Berkel'den öğrendiğimiz şey titizliktir.

Fethi Kayaalp ve Kani Aksoy'dan baskı yapmayı öğrendik. Taş baskıyı Alaettin Aksoy'dan. Asım İşler yeni asistan olmuştu o yıllarda. Atölyede eğitime hiç katılmadı, akademik bir metin çalışıyordu. Kani Aksoy gravür atölyesi yanı sıra bölümün çerçeve işlerini yapıyordu.

Sabri Berkel odasında çalışır sıkılınca dışarı çıkardı. Özellikle kızlarla konuşmayı tercih ederdi güzel kızlarla. Sebla Eczacıbaşı bir gün atölyede baskı yapıyordu Sabri Berkel ona “Sebla senin burada ne işin var? - Hocam gravür yapmaya çalışıyorum. Ne gerek var Sebla! Bak dışarıda hava güzel kocanın parası var niye ellerini kirletiyorsun” diye geçen bir konuşma hatırlıyorum.

Sabri Berkel’le Galeri dersinde geçen bir hatıra: Safo başını uzun süre çalışmıştık. Heykel, Resim ve Dekoratif Sanatlar aynı atölyeyi paylaşıyorduk. İkinci yarıyıl başladığında Dekoratif Sanatlar’dan bir erkek öğrenci Sabri Berkel’e (Sabri Berkel kolunu heykele dayamıştı) hocam dört beş aydır Safo çalışıyoruz resimden soğuduk başka bir şey çalışalım der. Sabri Berkel cevap verirken kolunu heykelden çekerek Safo başındaki oran farklılıklarını, hareketleri, parça boyları arasındaki oranları, direksiyonları kulak- burun -göz -saç oranlarını vb. birçok şeye değindi. Bir ders boyunca konuştu. Galeri’de Reşat Atalık öğrencilerin yanında oturur desen çizerdi. Sabri Bey pek katılmaz ve konuşmazdı. Sonuçta Sapho başının deseni o kadar önemliydi ki onu doğru çizen pek çok şeyi doğru çizerdi. Çizmeye devam dedi.

1975 yılında İlk ödülümü aldım. Şeref Akdik Ödülü Resim bölümünde bir kişiye verilirdi. Farklı üniversitelerden birer öğrenci seçilirdi. Sergi Ankara’da Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Galerisi’nde açılıyordu.

Dördüncü yılın başında 21 Eylül 1975’te Bedri Rahmi vefat etti. Öğrencileri hocasız kaldığı bu dönemde Bölüm Başkanı olan Prof. Neşet Günal kendi atölyesine ek olarak bu atölyeye de baktı. Yardımcıları: Öğretim Görevlisi Mehmet Gülerüz, Asistan Neşe Erdok. Asistan İbrahim Örs ve Asistan Asım İşler idi. 2 yarıyıl eğitim verdikten sonra 1975/76 eğitim öğretim yılının sonunda Yüksek Resim Bölümü kurulunca alınan karar gereğince Bedri Rahmi atölyesi kapatıldı. Öğrenciler istedikleri atölyeleri seçtiler. Neşet Günal atölyesine devam ettim.

Akademi’de yapılan Can İren Resim Yarışması için 1975-76 yılında resimlerimizi hazırlamış tam teslim etmek üzereyken öğrenci temsilciliği bölümü bir

karar duyurdu. “Bir kapitalist inşaatçı olan bu kişinin açmış olduğu yarışmaya katılmak doğru değildir. Katılmamalıyız.” Yarışmanın konusu Barış’tı. Kimse yarışmaya katılmadı. Bu yarışma için yapmış olduğum mezar taşı ve güvercinli “Sonsuz Barış” konulu resmimle 76 baharında İstanbul Arkeoloji Müzeleri Açık hava sergisinde beş başarı ödülünden birini kazandım. Bu ödülün maddi bir karşılığı yoktu. Çok güzel döküm metalden yapılmış plaketi vardı. Beni sanat yaşamım boyunca en mutlu eden sonuçlardan biri oldu.

76-77 eğitim dönemi DYO Sergisinde “Tuğralı Nü” ile mansiyon ödülü almıştım.

Dördüncü yılın başlarında yapmış olduğum “Kuş Yemi Satıcısı” konulu resmimle kişiliğimi belirlemiş oldum. Bu resim daha sonra bana hem hoca hem de abi olarak destek olmuş olan Mehmet Güteryüz tarafından satın alınmıştır. İlk satmış olduğum resimdir. Resmi para karşılığı olmadan vermek istediğimde Güteryüz kabul etmiş ancak ardından dört desenini bana hediye etmişti. Ayrıca 500 lira parayı bir zarfa koyarak bana vermişti. Şimdi benim resmim Güteryüz’de onun desenleri benim salonunda yer almaktadır.

5. yılın ilk dönemi yani 9. yarıyılı Devre Sınavı oluyordu. Açık jüri önünde öğrencinin atölyede yaptığı 3 nü, 3 portre, 3 iç mekan, 3 manzara, 2 kopya biri Rönesans-İzlenimcilik arası diğeri çağdaş ya da kendi sanat anlayışını yakın bir ressamdan olmak üzere iki kopya zorunluydu. Figürlü kompozisyonlar ve sanatçı adayının kişiliğini ve kimliğini ortaya koyan çalışmalardan 22 tanesini jüriye sunduğu bir sınavdı. Sınav 20 üzerinden puanlanır 9’un altında alanlar geçemezdi. Aydın Ayan sınavdan 20 almıştır.

Bunun dışında Devre sınavı öncesinde atölye hocası ile görüşülerek belirlenen bir yazılı metin (travail) isteniyordu. 10 ya da 100 sayfa olabiliyordu bu ödev. Bu konudaki çalışmam Brecht - Brueghel ilişkisi üzerinedi. Brueghel’in 16. yüzyıl resimleri ile Brecht’in epik tiyatro kuramı arasında koşutluklar aramaktı.

10. yarıyıl da, diploma sınavı konusunu öğrenciler önerir ancak tuval boyutları bölüm kurulu tarafından alınan bir kararla belirlenirdi. Mezun olduğu yıl, kenar uzunluğu 130 santimden küçük olmayacak diye belirlenmişti. Diploma sınavı için yaptığım resim iki taneydi. Yatay olan “Pazar Yeri” ve “Şimdi Günaydın Etme Zamanıdır Yeni Bir Dünya Doğuyor” ismini Nazım Hikmet’in bir şiirinden alan resim. İkincisini diplomaya sundum Adnan Çoker mezurayla boyutları uyuyor mu diye ölçmüştü.

Aydın Ayan diploma sınavı öncesi nisan-mayıs arası ilk sergisini açtı. Kümart Sanat Galerisi Teşvikiye’de. İlk eleştiri yazısı Kaya Özsezgin tarafından Milliyet Sanat’ta yayımlandı.

Atölyede sizin haricinizde çalışan öğrenciler kimlerdir? Can Göksan (Ayan), Sebla Eczacıbaşı, Fevzi Tüfekçi, Feyyaz Yaman, Sevgi Yaman, Murat Uygun, Zeki Dinlenmiş, Cem Odman, Şahin Erkoçak, Esin Korcan.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? Resimlerimde gravür tekniğinin herhangi bir etkisi olmamıştı. Bazı kompozisyonlarımın önce resmini sonra gravürünü bazılarının da önce gravürünü sonra boya resmini yaptım. 1990 yılında “Ecco Homo/İşte İnsan” İçin yirmi gravürlü bir albüm çıkarmıştım. “Sofra Başında” resmimin önce gravürünü daha sonra boya resmini yapmıştım.

Gravür albümünü tamamladıktan sonra AKM’de kavramsal boyutu da olan bir gravür sergisi açtım. Hem plakaları hem siyah beyaz baskıları hem de 3 metreye 3 metre boyutlarında gravürün aşamalarını anlatan panoları sergiledim. Bu panolardan önce siyah sonra sarı sonra da sırasıyla magenta ve maviyi basmıştım.

Esin Korcan’ı sessiz, sakin, duyarlı bir kişi olarak hatırlıyorum. Gravür atölyesine asistan olarak alınması düşünülmüş çok çalışkan biriydi.

Süleyman Saim Tekcan 80'li yılların başında gravür yapmayı teklif etmişti. 1982 yılında İstanbul'da kendi gravür atölyemi kurdum. Malzemeleri yurtdışı ve Cağaloğlu'ndan temin ettim. Presin prototipini Karaköy'de bir teknisyen üretmişti ondan aldım.

Okul dışında bulunan atölyeler: Süleyman Saim Tekcan, Devrim Erbil, Fevzi Karakoç, Mustafa Aslıer ve Fethi Kayaalp ile Kani Aksoy'un birlikte Kazancı Yokuşu'nda açtığı gravür atölyesi vardır. Bu Atölye'de Kayaalp aynı zamanda restorasyon işi de yapmaktadır. Kani Aksoy'un şimdiki yerinde değildi.

82 de kurduğum atölyeyi sadece kendim için kurdum ticari değildi.

Gravürü devam etmemin sebebi çok sevmemdir hala çok seviyorum. Boya resmi tek oluyor gravürün elinde bir örneği kalıyor. Boya resmi sizde veya satıldığı yerde bir tektir yaygınlaşamaz baskı resim farklı kişilerin duvarlarına asılabilir sanatın yaygınlaşması ve demokratikleşmesi için önemlidir. Çoğaltılabilir ve orijinalliğini yitirmez.

Halen kullandığım resimsel teknikler; Gravür, yağlı boya ve yağlı pasteldir. Zamanla resimlerimin boyutları büyüdü 160 - 200 cm. civarlarındadır. Gravürde kullandığım teknikler; etching - asitle yedirme ıslak kazı.

Sabri Hoca'dan teknik olarak hiçbir şey öğrenmedik. Fethi Kayaalp bize, çinkonun kaolle temizlenip vernik atılması, verniğin kıvamı, aquatint için reçinenin körükte ne kadar ince atılacağı, asitin nasıl seyreltileceği, mürekkebin kıvamının nasıl olması gerektiği, mürekkebin ısı ile kıvamının nasıl yumuşak hale geldiği ve kalıbın temizlenmesinin nasıl kolaylaştığı metal plakayı altından ispirto ocağı ile ısıtınca mürekkep daha rahat sürülür vb. teknik bütün ayrıntıları öğrendik. Kani Aksoy eğitim almamış zeki ve çalışkan bir insandı. Tekniğin uygulanmasında çok yardımcı olurdu.

8. Can Aytekin

Can Aytekin ile görüşme 7 Mart 2019 tarihinde MSGSÜ Gravür Atölyesi'ndeki odasında gerçekleşmiştir.

Okula girdiğinizde resim bölümünde eğitim nasıldı? Okulda eğitim 4 yıldır. İlk yıl Temel Sanat Eğitimi ve Desen dersleri vardı. Derslere Nuri Temizsoylu, Serap Eyrenci ve Asistan Mahmut Bozkurt girmektedir. Temel Sanat Bölümü desen dersine ise Oktay Anılanmert giriyordu. İkinci yıl atölyelerde desen çalışılıyordu. Bölümdeki 5 atölye; 1- Devrim Erbil, Kemal İskender, Aydın Ayan ve asistan Yalçın Karayağız. 2- Adnan Çoker, Mustafa Ata, Sedat Balkır ve Mete Ağyar. 3- Neşe Erdok, Nedret Sekban, Ahmet Umur Deniz. 4- Özer Kabaş (Resim Bölüm Başkanı), Mehmet Mahir, Cihat Aral. 5- Özdemir Altan, Gökhan Anlağan, Güngör Taner. Üçüncü sınıfta boyaya geçiliyordu. Adnan Çoker atölyesinde eğitim aldım. Bu atölyede dördüncü sınıf öğrencileri deniz tarafındaki atölyede çalışmalarına devam etmekteydi. Son sınıftayken Kemal İskender bu atölyenin başına gelmişti.

Uygulama atölyesini kaçınıcı öğretim yılınızda seçtiniz? Hangi uygulama atölyeleri vardı? İkinci yılın ilk döneminde bir form yazılarak istenilen atölye ve uygulama atölyelerinin isimleri sıralanıyordu. Atölye hocaları, dosyalarına bakarak öğrenci seçiyordu. İlk tercih olmazsa öğrenci ikinci tercihe yerleştiriliyordu. O dönem her atölyeye eşit öğrenci gitmesi gibi bir durum söz konusu değildi. Eylül ayında halı atölyesine yazmışlardı, ben halı atölyesine devam etmeyeceğimi bildirdim. Şubatta yani Bahar yarıyılında Gravür Atölyesi'ne müracaat ettim. Asım İşler ile okul dışında bir sergide Yusuf Taktak vasıtası ile tanışmıştım.

Uygulama atölyelerinden iki tanesini alma hakkımız vardı. Seçilen atölyede üç dönem eğitim alınıyordu. Ben üçüncü sınıftayken tek atölye alınmasına karar verildi. 4 dönem aynı atölyede eğitim alan öğrencilerin son yılına ders kalmamasını istemişlerdi.

1997 yılında okulu bitirip yüksek lisansa girdiğimde yine gravür atölyesini seçip iki dönem eğitim aldım. Lisans döneminde seçilen uygulama atölyesine devam etme zorunluluğu vardı.

Atölye, en çok tercih edilen atölyeydi. Gravür atölyesi kreatif bir atölyeydi. Diğer uygulama atölyelerinde sonuç odaklı işler üretirken, gravür araştırmaya yönelik farklı tekniklerin denendiği, sürece yönelik bir atölyeydi. O yıllarda atölyelerde soyut figüratif tartışması vardı. Gravür, bana daha yakın bir atölyeydi. Örneğin Neşe Erdok atölyesi öğrencileri fresk seçerdi. Bu konuşulan bir şey değildi.

Gravür/Litografi Atölyesinde kimden eğitim aldınız? Gravür Atölyesi'nde Asım İşler, Fevzi Tüfekçi ve daha sonra asistan olarak gelen Tolga Karahasan vardı. Atölye, bir dönemde 5 öğrenci alıyordu. Asım İşler yönlendiriciydi, Fevzi Tüfekçi herkesle ilgileniyordu, Tolga Karahasan da atölyeye daha yeni ısınıyordu.

Her yapılan işlem mutlaka hocaya sorulurdu. Asitli işlemleri ve plaka kesim işlemini hoca yapardı.

Atölyede size hangi teknikleri gösterdiler? Aynen devam ettiğimiz gibi önce tümsek baskı Linol: espri kopya kolaj siyah/ beyaz işler, renkli linolyum, çok kalıplı ve aşamalı ve dekupe ederek ısıtıp keserek.

Asım İşler çok disiplinli bir hocaydı. Dışarıdan atölyeyi ziyaret için bile kimse giremezdi. Hoca eğer öğrenciyi beğenmezse dersten atabiliyordu.

Gravür atölyesinde 2. dönem renkli işler bitiyor arkasından çukur baskı teknikleri olan kuru kazı, asitli kazı ve aquatint teknikleri uygulanıyordu.

Asım İşler, metal plakayı soyut örgü olarak oluşturmak üzere öğrenciyi yönlendiriyordu doku yüküyle derin oyma yap gibi. Yüksek lisansta plakalar büyüyor daha önce küçük plakalar veriliyordu.

Atölyede sizin haricinizde çalışan öğrenciler kimlerdir? Dönemde hatırladığım öğrenciler; Melihat Alemdar, Emel Akın ve İhsan Doğrusöz.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? Ben zaten çalışmalar derken, yağlıboya, gravür desen olarak ayırmıyorum işlerimi. Öğrenciyken zaten ayrılmıyordu. Arasında hiyerarşik bir ilişki yok. Her teknik birbiriyle ilişkili kağıt, baskı, boya, tuval vb. ayrımlar öğrenciyken de yoktu şimdi de yok benim için. Baskı doğal bir parçası çalışmalarımın. Beşinci sergim olan ‘Tersyüz’ sergisi sadece ahşap plakaların kağıt üzerine baskısından oluşuyordu. 40 plakadan 200 adet baskı yaptım ve sergiledim. Baskı sergisi baskı sanatçısı gibi ayrımlardan kaçınarak bu sergiye baskı sergisi dememeyi tercih ettim.

Atölyede olduğum için çok şanslıyım deneysel çalışmalara devam edebiliyorum. Gravür için bir mekan oluşturmak pahalı olduğu için insanların bir çoğu baskılarını bitirip atölyeden ayrılmak üzere işler üretmek zorunda.

Okul sonrası baskı alabileceğiniz bir atölye var mıydı? Okul sonrası gravüre yüksek lisans döneminde devam ettim. Sonrası gravür atölyesine girmedim böyle bir imkan yoktu. Zaten dışarıda da pek fazla gravür atölyesi yoktu. Atölyede görevlendirildiğim döneme kadar gravür baskı yapmadım.

Okul dışında bildiğiniz bir gravür atölyesi var mıydı? Dışarıda Kani Aksoy’un bir gravür atölyesi olduğunu biliyordum görmüştüm. Şimdi çerçevesinin karşı binasında bulunan yerindeydi. Ama kimler çalışmıştır, nasıl işler üretilmiştir bilmiyorum. Belki de kullanılmıyordu o yıllarda. Feyyaz Yaman’ın Karşı Sanat’ta kurduğu Atölye Alaturka atölyesini hatırlıyorum. Bu atölye Geçmişten Günümüze Türkiye’de Gravür sergisinden sonra kurulmuştu. Bu sergi için Asım İşler ve Fevzi

Tüfekçi çalışmışlardı. Karşı Sanat Elhamra pasajındaydı o zamanlar. Akbank Sanatta bir litografi atölyesi vardı. Orada gravür presi de vardı. Alaettin Aksoy'un aldığı bir presti. Çok kullanılmıyordu.

Şu anda hangi tekniklerde işler üretiyorsunuz? Birçok teknikle iş üretiyorum. Deneysel olarak tüm teknikleri uyguluyorum. Ama sürekli bir tekniğe yoğunlaşıp onun uzmanı olarak iş üretmiyorum. Yapmış olduğum sergideki işler için ahşap baskı denilemez ahşap gravür hiç denilemez blok baskı. Özellikle konu, tema, sergi bağlamında olacaksa bir tekniği kullanıyorum.

Gravür Atölyesi'nde hangi teknikler öğretiliyordu? Burada amaç gelen öğrenciye bütün teknikleri öğretmek değil resim eğitimi bağlamında gravür tekniği ile iş üretmektir. O sebeple bu teknikler öğretiliyor kullanılıyor. Hoca her tekniği öğretmek durumunda değil, vizkosite, yumuşak vernik, şekerli çini vb.

Gerektiği zaman öğrenci de kabiliyetli, hareketli ve iş üretiyorsa ona öğretiyordu sadece. Öğrenme tekrarla olan bir şey. Bir tekniği öğrenirken kendine göre o tekniği uyguluyorsun, pratik ederek öğreniyorsun. Burin tekniğini bize önce anlattılar. Bakır üzerine yapılan uygulaması zor bir tekniktir ama isteyen yapabilir. Ben elimi kesmişim uygulama sırasında. Başlı başına öğrenilmesi gereken bir teknik olan burin, ikinci sınıfta gelmiş bir öğrenci için uygulaması zor bir tekniktir. Hoca öğrencinin gelişimine bakıyor. Yaptığı eskizlere ve çalışmalara bakarak ona göre yönlendiriyor. Çalışma bu şekilde ilerliyor süreç öğrenciden kaynaklanıyor. Atölyede tüm teknikler öğretiliyordu.

9. Çiğdem Özkan Aygün

Öğr. Gör. Dr. Çiğdem Özkan Aygün ile görüşme, 2 Mayıs 2019 tarihinde saat 12:00 ile 15:30 arasında İTÜ Taşkışla'da öğretmen lojmanlarında gerçekleşmiştir.

Seyit Mehmet Bakı anne tarafından büyük dedesidir. Boğaziçi Üniversitesi'nde Siyaset, sonrasında İtalya'da arkeoloji bölümü okumuştur. İTÜ'de Ortaçağ arkeolojisi dersi vermektedir. Kısa süre sonra 8 Mayıs 2019 tarihinde İTÜ'de "Türk Gravür Tarihinde Kayıp Bir Dönem 1913-1921 Gravür Hocası Seyit Mehmet Bakı" sunumunu gerçekleştirecektir. Ayrıca Seyit Mehmet Bakı ile ilgili bir makale yazımını sürdürmektedir. Makalesinde kullanacağı bazı görselleri izinsiz paylaşılmamak üzere tezimde yayımlamak üzere vermiştir.

Seyit Mehmet Bakı 1883-1962 yılları arasında yaşamıştır. Bahriye okulunda okurken resim atölyesindeki başarısından dolayı Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Hakk okumuştur. 1912 yılında bölümden mezun olmuştur. 1921 yılında Cemil Bey'in atölyeyi kapattığı yıla kadar atölyede görev almıştır. Cemil Bey okulda kalması için maaşını ödemeye devam edelim teklifinde bulunmuştur. Ailesi Akademi'ye küstüğü için okulu bırakmış olabileceğini düşünmektedir. Okulla ilgili tüm bağını kesmiştir. Akademi'den ayrıldıktan sonra sekiz farklı okulda resim öğretmenliği yapmıştır.

S. Mehmet Bakı'nın iki oğlu vardır. Cemal Bakı Gazi Eğitim mezunudur. Kemal Bakı Akademi'de grafik eğitimi almıştır.

Aile büyük dedenin çok yetenekli bir kişi olduğundan bahsetmektedir. 1962'de vefatından önce Çiğdem Özkan Aygün'ün annesi aynı zamanda Cemal Bakı'nın kızının bir anısı: Cemal Bakı bir kalıp üzerinde çalışmaktadır. Keriman Halis'in dünya güzeli olduğu fotoğrafı çinko kalıba işlemektedir. Saçlarındaki lüleleri bir türlü yapamayınca babası S. Mehmet Bakı yağlı kalemi eline alıp kısa sürede saçlarını boyutlandırmıştır.

Aile sanat hayatının nasıl geçtiğini bilmemektedir. Tuval üzerine resim yaptığını görmemiş olmalarına rağmen ölümüne yakın yapmış olduğu yağlıboya tuval resmi bulunmaktadır. Sürekli çinko üzerine çalıştığı söylenmektedir. Yağlı kalem kullanarak dört renk plakayı hazırlayıp baskıya hazırlamaktadır. Aile arşivinde, öğrencilik döneminde yapılmış nü çalışmalarını bulunmaktadır.

1937’de gerçekleşen Beşiktaş’taki Tuzbaba yangınında eviyle beraber tüm resim ve gravürleri yanmıştır. Aile çevresinde özellikle öğrencilik dönemine ait birkaç resim ve gravür baskı kalıbı kalmıştır.

Oğlu ressam Cemal Bakı ile birlikte Sultanahmet’in karşısında bulunan matbaasında çalışmışlardır. Anadolu’nun her yerinden insanları ağırlamış, tüm Anadolu’ya baskıları ulaşmıştır.

10. Desen Halıçınarlı

12.04.2019 tarihinde cevapları yazılı olarak bana iletmiştir.

MSGSÜ’nde hangi yıllar arasında eğitim aldınız? 2001-2006 Lisans 2006-2009 arası da Yüksek Lisans eğitimi aldım.

Gravür Atölyesi’nde kimlerden eğitim aldınız? Size hangi teknikleri gösterdiler? Lisans Eğitimimde atölye hocam Fevzi Tüfekçi idi. 2. sınıfta seçmeli, 3. ve 4. Sınıfta uygulamalı atölye olarak alma şansım oldu. Atölyelerden daha fazla yararlanabilmek adına uzattığım 5. yılımda da gravür atölyesini hocamızın izni ile kullanmaya devam ettim.

Eğitim linogravür ile başladı. Ağaç baskı ile devam ettik. İzmir Güzel Sanatlar Lisesindeki eğitimimde de yapmış olmanın pratiği ile metale takvimden daha erken geçtim. Hocamız kişisel gelişimlere göre tek tek ilgilenir bizlere göre bir program da yapardı. Seçmeli olarak aldığım dönem beni exlibrisle tanıştırmış ve bu konuda uygulamalar yaptırmıştı. (linol ile) 3.sınıfın ilk döneminde linol ile siyah beyaz baskılar yaparken, İkinci döneminde aşamalı oyma ve çok kalıplı ile renkli çalışmalar yaptık. Yine 3. Yılın ikinci dönemi kuru kazı ile çinko kalıp çalışmalarına başladım. Son sınıfta asitli kazı, yumuşak vernik, tozlama gibi teknikleri uygulamalı olarak öğrendik. Renk konusunda ise çok kalıplı çalışmalar yaptık.

3. sınıfta Erzurum'dan gelen Asistan Mustafa Küçüköner de oldukça yenilikçiydi ve destek oldu. Kazılabilir ve presten geçebilen materyaller konusunda ufkumuzu açtı.

Fevzi Hocamızın boyutlar konusunda beni özgür bırakması atölyenin en tatmin edici kısmı idi. Hatta Presin tablasından uzun bir gravür yapmışım ve her baskıda silindiri Fevzi ve Mustafa Hocamız kaldırıyor ben bir takım hesaplamalar doğrultusunda kaydırıyordum. 2003 te 100cm den de uzun olduğu için hem uzun kâğıt hem uzun tablalı pres olmayışı üretmeme engel olmadı ve sanırım bu tutku beni gravüre daha çok bağladı. Atölyede olmaz diye bir şey yoktu. Denemek vardı. Özgürce ama gravür disiplini içinde. Aynı cesareti metal plakalarım için de gösterip okula ince uzun bir asit küveti yaptırdım. Ayrıca kendi kağıdımızı da yapmışık.

Fevzi Hocamız son derece disiplinliydi. Ve bu disiplinin gereğini bize yaşayarak öğretti. Bu anlamda da gravürün, malzemelerinden üretim tekniklerine ve dosyalanmasına kadar bir sisteme dahil olduğunu, bununla birlikte iyi sonuca ulaşılabilceğini düşünüyorum.

Yüksek Lisans dönemimde ise sadece 1 ya da 2 dönem alabildim. Sanırım Fevzi Hoca en son bizleri okuttu. Yüksek lisansın son zamanında alabildiğimde Mehmet Mahir, Mahmut Hoca ve Umut Germeç hocalarımız vardı. Sadece kuru kazı çalışması yapmam istendi, 1 kalıp çalışabildim. Bir de kendi özgün çalışmamı basma imkanı bulabilmişim.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? Teknik olarak bir etkisi olduğunu söyleyemem, ancak atölye olarak, resim temellerini, lekeyi, boşluğu, temel sanat eğitiminin tüm kavramlarını öğrenmeme yardımcı oldu. Atölyede teknik öğrenirken Fevzi Hoca bunlara da muhakkak değinirdi. Resim atölyesinde kullandığım dilden çok farklı bir dil kullandığımı düşünüyorum. Daha özgür ve cesaretliydim açıkçası. Katı bir atölye disiplini ile tesadüflerin de işin içine girdiği bir özgürlük. Bu anlamda gravürün resim eğitimine

katkısı olduğunu düşünüyorum. Şöyle özetleyebilirim, başka bir enstrümanla aynı şarkıyı söylemek gibi.

Okul sonrası gravürle ilgili ilişkiniz nasıl devam etti? Bir süre özel bir atölyeye gittim ancak belki de haklı olarak bir takım yönlendirmeler oldu. Tekniğe hakim olduğunuzu anlamak için işlere bakmak yerine baştan başlatmayı seçtiler ve yine kuru kazı yapmaya yönlendirildim. Bu sebeple bıraktım. Bir yıl kadar gravür yapamadım daha sonra 2010 da Umut Germeç hocamızın gravürü sürdürme gayreti için yaptığı çalışmaya katıldım. Umut Germeç hocamızın önerisiyle, İTÜ’de kapanıp yeniden açılmış olan ufak atölyenin yürütücüsü olup 2011’de de öğretim görevlisi olarak aynı kurumda ders vermeye başladım.

Bulduğunuz kurumun adı ve verdiğiniz dersin adı nedir? Hangi yıl bu dersi vermeye başladınız? İstanbul Teknik Üniversitesi, SNT kodlu zorunlu seçmeli derslerden Kazı Resim dersi. 2011den bu yana ders veriyorum.

Hangi teknikler ders programınız içinde yer alıyor? Bir süre Metal (kuru kazı) ve linol olarak iki ayrı ders veriyorduk. Şimdi sadece linol yapabiliyoruz. Mimarlık ve mühendislik öğrencileri bir dönem alabiliyorlar. Atölye şartları, öğrenci kontenjan artışı ve malzeme bulma zorluğu nedeni ile linol en makul ve hızlı öğrenme sağlıyor.

Uyguladığınız programda ya da yöntemlerde MSGSÜ gravür atölyesindeki eğitimin payı nedir? Açıklar mısınız? Daha önce de açıkladığım gibi disiplin ve teknik sistem gravür atölyesini ayakta tutan en önemli etken. Aldığım eğitimin payı çok yüksek. Ders yürütücüsü olarak gravürün etik kurallarını öğretmeye gayret ediyorum. Teknik olarak sanatçı yetiştirmeyen İTÜ, gravür sanatının ulaşamadığı kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

Resim 4.82. İTÜ - Öğrenci Çalışmaları

11. Mediha Sevinç

22.04.2019 tarihinde cevapları yazılı olarak bana iletmıştır.

MSGSÜ’nde hangi yıllar arasında eğitim aldınız? 2002 girişliyim. Sanırım 2004-2012 yılları arasında gravür atölyesinde çalıştım. Lisanstan sonra yüksek lisansa devam ettim. Bu dönemde gravür çalışmalarımı yoğunlaştırdım.

Gravür Atölyesi’nde kimlerden eğitim aldınız? Size hangi teknikleri gösterdiler? İlk gravür hocam Fevzi Tüfekçi’ydi. Linol, kuru kazı, asitli kazı, yumuşak vernik tekniklerini çalıştık. Fevzi hoca oldukça disiplinli bir hocaydı. Her şey olması gerektiği gibi yapılmalıydı. Hataya pek müsaadesi yoktu. Bu bakımdan atölye disiplinini ondan iyi öğrendiğimizi söyleyebilirim. Atölyenin temizliği, kendi alanına hakim olmak gibi disiplinini kendinden sonra gelecek olanın çalışma motivasyonunu bozmamak ya da tesadüfi (temizlik tertibe dayalı) kazaları en aza indirmek bakımından önemli olduğunu kavradığımızı düşünüyorum.

Aynı disiplin gravür kalıplarının hazırlanması, temizlenmesi ve basılması süreçlerinde de geçerliydi. Onun sert kişiliğine zor alışmıştım. Ancak daha sonra biraz atölyede kalma inadından gravürü çokça sevdim ve Fevzi hocanın da ne vermek istediğini anladığımı düşünüyorum.

Fevzi hocada inanılmaz bir birikim vardı. Kendisi de aktarmayı seviyordu. Yeniliklere açık birisiydi. Kalıpları kesme, birbiriyle ekleme gibi deneysel yakın çalışmaları önerdiğine şahit olmuşum. Daha fazla vakit geçirmeyi istedim. Ne yazık ki rahatsızlığı sebebiyle gravür atölyesindeki hocalığını bırakmak zorunda kaldı.

Daha sonrasında Umut Germeç hocayla şekerli çini ve viskozite tekniklerini tanıdım. Birçok tekniği bir kalıpta kullanmak gibi deneyselliklere açık bir süreç oldu.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Ya da Gravür atölyesinin? Sanırım atölyemin 2 ya da 3. yılında gravürde daha serbestiyet kazanmıştım birçok tekniği bir arada kullanmak, özellikle şekerli çini başka bir devrin başlangıcı benim için. Daha sonra gravürlerimde şekerli çiniyi diğer tüm tekniklerden fazla kullandım.

Çalışmalarına gravürün etkisi şu şekilde oldu: o kadar çok sevdim ki, yağlıboyanın önüne geçti. Deneyselliği başka plastik alanda bu kadar güçlü görmedim sanırım. Beni en çok cezbeden deneysellikteki tesadüflerle halleşme-başetme bilgeliği.

Ancak gravürdeki, siyah-beyaz alanların doğru ve etkin kullanımını, dokuların, yumuşak ve sert alanların birlikteliği, aynı zamanda desen ya da çizginin varlığı; tonal alanların kadraja etkisi gibi değerler göz önünde bulundurulduğunda gravürün kesinlikle öğretici olduğunu söylemek gerekir. Yani benim resimlerime ya da plastik birikimime büyük bir etkisi vardır bence.

Okul sonrası gravürle ilgili ilişkiniz nasıl devam etti? Gravür hep yapmaya devam ettim. Hatta en çok gravür yaptım fırsat bulduğum zamanlarda. Sergiler buna vesile oldu diyebilirim. Atölye kurdum. Gravürde öğrendiğin teknik bilgiler ve deneyimlerimle ufak bir tipo baskı atölyesi.

Bulduğunuz kurumun adı ve verdiğiniz dersin adı nedir? Hangi yıl bu dersi vermeye başladınız? İstanbul Okan Üniversitesi'nde 2015 yılından beri çalışmaktayım. 2016'dan beri gravür dersi veriyorum.

Hangi teknikleri ders programınız içinde yer alıyor? Linol baskı tekniğini Görsel İletişim Tasarımı öğrencilerine öğretiyorum. Daha bu sene kuru kazı ve asitli oyma tekniklerini öğrenmeye istekli öğrenci çıktı. Fazla talep olmadığını söylemem mümkün.

Uyguladığınız programda ya da yöntemlerde MSGSÜ gravür atölyesindeki eğitimin payı nedir? Açıklar mısınız? Bütün bilgi birikimim MSGSÜ'nden geliyor. Üzerine yeni teknik kolaylıklar eklendi tabi ki. Görselin linole aktarılması ya da zaman zaman dijital tasarımlar oluşturmak, veyahut lazer oyma gibi ders ihtiyacına göre değişik yöntemler dahil edilebiliyor.

Bu alanda başka üniversitelerden mezun kendi yaş grubuma bakıyorum, kesinlikle bu kadar teknik birikim sahibi değiller. Bu çok kıymetli ve korunması, sürdürülmesi gereken bir şey.

12. Umut Germeç

Umut Germeç'in tez ile ilgili öğrencilik dönemi sorularına 9 Mayıs 2019 'da e-postayla verdiği yanıtlar ilk bölümde yer almaktadır.

Gravür Atölyesinde Öğrenci Umut Germeç:

Okula girdiğimde (1982) okulun adı henüz İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ydi. Eğitim süreci 5 yıldır. Yüksek Lisans düzeyinde mezun veriyordu. 2. Yarıyılıda değişti ve akademi üniversite oldu. Eğitim süreci de 4 yıla indi. Kazanılmış

bir hakkın yitirilmesi söz konusuydu ama 12 Eylül döneminde bu durumu kurcalamak pek de olası değildi.

Sanırım kurayla belirlenerek, Özdemir Altan atölyesine yazılmıştım. İki hafta sonra Neşet Günal atölyesine geçtim. Güz yarıyılından sonra olacak Neşet Günal emekliye ayrıldı ve atölye sorumluluğunu Neş'e Erdok aldı. Ben daha sonra Devrim Erbil atölyesine geçtim ve bu atölyeden mezun oldum.

Akademiye girdiğimde Cağaloğlu'da bir yayınevinde çalışıyordum. O yıllarda tipo matbaalar yaygındı. Yayınevimiz şiir kitapları yayınlıyor ve her şairin kitabında bir ressamın desenleri yer alıyordu. Desenlerin çinko klişeleri çok ilgimi çekmişti ve klişecilerde filmi çinko plakaya pozlama, asitle oyma yöntemlerini öğrendim. Desen ya da fotoğraf klişesinin prova makinesinde kağıda basılarak sonucun incelenmesi, iyi sonuç vermeyen klişenin yeniden yapılması gibi süreçler beni etkilemiş ve bu işin zanaat yönü üzerinde düşünmeme yol açmıştır. Tümsek olarak elde edilmiş imajın mürekkeple buluşarak kağıda aktarımı ve çoğaltımı gravürün temel tekniklerinden birini tanımlamaktadır. Gravür atölyesini görüp, orada yapılan işi kavradığımda bu atölyeye girip çalışacağım dönemi heyecanla beklemiştim.

Okula girdiğimde Fethi Kayaalp yeni emekli olmuştu. Gravür atölyesine ara sıra gelip gittiğini gördüm. Gravür atölyesine 2. yılın Bahar döneminde başladım. Yrd. Doç. Asım İşler ve Laborant Kani Aksoy birlikte yürütüyorlardı eğitimi. Eğitim teorik bir dersle başladı. Asım İşler öğrencileri bitştirilmiş masalardan oluşan bir oturma düzeninde karşısına alarak, özgün baskı teknikleri içinde gravürün yerini, gravür tekniklerini ve tarihini içeren kitaplardan örnek görseller gösterip, gravüre ilişkin aletlerin işlevini ve de atölyedeki donanımı anlatmıştı. Bizim dönem gravüre başladığında 3. Sınıflar birçok tekniği kavramış kendi estetik gereksinimleri doğrultusunda uyguluyorlardı. Bu durum yeni başlayan öğrenciler için çok özendiriciydi. Anımsadığım kadarıyla bizden önce atölyede çalışmaya başlamış: Levent Aydın, Çetin Bilgin, ve Ahmet Umur Deniz gibi öğrenciler vardı.

İlk olarak tümsek baskı tekniği ile uygulamalar yapıldı. Kalıp malzemesi için bir tür muşamba vardı. Bu muşambadan giyotinle kesilerek her öğrenciye genellikle, (25x35 Cm. gibi) eşit ölçütlerde kalıp verilirdi. Çeşitli genişlikte çizgiler veren oyma bıçaklarıyla kalıptan çizgi, ton, doku gibi plastik değerleri elde etmeye yönelik bir çeşit temel uygulama dersi gerçekleştirildi. Üzerinde farklı doku barındıran çeşitli metal parçalar muşamba kalıbın üzerine yerleştirilerek, presten geçirilip kalıbın tümsek ve çukur olarak hazır malzemelerle de yapılandırılması, öğrenciye yeni yaratıcı tasarım olanakları sağlamaktaydı. Kazınmış imgenin kağıda işlenmesi, sonucun dokunsal olarak da okunabilmesi resimden farklı teknik ve estetik bütünlüğü olan başka bir sanat disipliniyle karşı karşıya olduğumuzu gösteriyordu ve bu gerçekten heyecan vericiydi.

İzlenen ders programından kısaca söz edecek olursak:

Yarıyılıda,

Gravür sanatının temel yöntemleri ve resimsel formları,

Kavramsal ve uygulama kapsamında teknik, estetik, kültürel ifade biçimleri, gravürün gelişim süreçleri,

Temel Kalıplar: Tahta, linolyum, metal, muşamba, alçı vb. tümsek kazıya ilişkin kalıpların özellikleri gravür tarihinden örnekler gösterilerek teorik ders olarak işlenmiştir. Çağdaş ağaç baskı ve linol baskının önemi, sanatçı yapıtları, sergi, kitaplar üzerinden kavramsal ve plastik açıdan değerlendirilmiştir.

Tümsek Kazı Tekniği: Ağaç Baskı Gravür (Xlografı), Linogravür Teknikleri

Grafik yapı, siyah beyaz kurgu ve kompozisyon; Plastik yapı ve form, tonal ifade biçimleri,

Çizgisel anlatım stili, bir kalıpla renk uygulamaları ve çoklu kalıpla renkli kompozisyon; Basım ve resimsel özelliklerin gözetimi,

Plastik elemanların yaratı düzeyinde gerçekleştirilmesi, tipografik kalıp, endüstriyel baskı ve mekanik kazıma olanaklarının çağdaş gravüre yansımaları uygulamalı ders olarak işlenmiştir.

1. Yarıyıda,

Metal Baskı Gravür (Calcographie): Tanımı, gelişim etkenleri, oyma yöntemlerinin resimsel evrimi, Rönesans ve İtalyan ekolü, Dürer, Shöngauer ve Alman ekolu, resimsel özellikler ve olanakları, Modern gravür örneklerinin tanınması teorik olarak ele alınmış,

Çukur Kazı Baskı: Kuru Kazı Teknikleri; Metal kalıpların kesme, parlatma, temizleme ve oyma yöntemleri, desen ve kalıp ilişkisi,

Elle doğrudan oymanın mantığı ve resim sanatıyla ilişkisi, özgün baskı resmin etkinliği ve boyutları,

Burin ile oyma yönteminin teknik nitelik ve resimsel özellikleri, diğer tekniklerle birlikte tasarım ve gerçekleştirme, sıyırıcı ve ovucu araçların kullanımı,

Siyah tarz (Mezzo tinto): Gravür sanatının gelişiminde ve özgün dilin oluşumunda siyah tarz. Siyah fonun elde edilmesi; dişli bıçak (Berseau) ve Aquatint yöntemi, siyah fondan ton skalasının oluşturulması, Kalburlama ve Dişli Makara teknikleri,

Elektrikli oyma araçlarının işlevselliği, desenle birlikte doku oluşturan araç ve malzemelerin kullanımı, Kuruuç (Dry point) , (Point seche) tekniği,

Çinko, alüminyum, bakır plakalarla kuru kazı yöntemleri ve resimsel değerler,

Çukur baskı kalıbına boya verme, temizleme, kağıdın hazırlanması, Taille douce baskı presinin kullanımı, keçelerin işlevi, basımın yapılması, nitelendirilmesi ve imzalama üzerine uygulamalı dersler yapılmıştır.

Asitle Kazı Teknikleri: Asitle oymanın (Eau Forte) tarihi, tekniklerin gelişimi, asitlerin özellikleri, vernikler ve çözücülerle ilgili teorik derslerle birlikte,

Desenin vernikli plakaya kazandırılması, presleme, kopya yöntemleri, tasarımı taşıyan metal kalıbın asit banyosunda tutulması, asitle kazıma sürecinin gözetimi, çizgisel yapının çukur olarak elde edilmesi, aşamalı olarak indirme, çizgi estetiği, ressam gravürünün plastik yapısı, açık koyu, modle ve düzenleme konularında uygulamalı dersler yapılmış, öğrenci kendi ifade gereksinimi doğrultusunda önermelerle yönlendirilmiştir.

3. Yarıyılıda,

Açık koyu kontrastı ve lavi tarzının resimsel kurgudaki rolü, çizgi artı ton bileşimine yönelik gravür tarihinden örnekler üzerinde durularak, teorik dersler yapılmış, çağdaş gravürde renk olgusu, bu bağlamda devreye giren reçine dolabı, merdaneler, renkli mürekkepler, mürekkep yağı gibi araçlar ve malzemelerle ilgili bilgi verilmiştir.

Akuatint tekniği, tonal değerlerin, reçine tozuyla plakanın yüzeyinde tram yapısallığında elde edilmesi,

Şekerli mürekkep ve vernik tekniği, doğrudan uç kalem ve fırça ile resimsel düzenlemenin gerçekleştirilmesi, akuatintle bütünlüğün sağlanması, başka kalıplarla akuatin tekniğiyle renk basma, yumuşak vernik tekniği, desenin üzerinden geçerek kağıtla verniği kaldırma, presle doku aktarımı, kolaj gravür tekniği, viskozite tekniği,

renkli mürekkeplerin akışkanlık düzeyi ve merdanelerin sertlik derecesine bağlı olarak bir plakayla çok renkli basım gerçekleştirme uygulamalı ders olarak gerçekleştirilmiştir. Çoklu kalıbın üst üste, yan yana kullanımıyla ve tümsek ve çukura aynı kalıpta renk verilerek, derin oyulmuş kalıbın boya verilmeden doğrudan basımıyla rölyef oluşturarak ve monotip deneysel baskılar yaparak eğitim sürdürülmüştür. Fotogravür için bir pozlama aracı atölyede bulunmasına karşın bu aracın yalnızca üstü masa olarak kullanılmıştır. Atölyedeki raflarda ışığa duyarlı vernikler ve fotoğrafik klişelerin varlığı da bir zamanlar bu atölyenin matbaa alanına yönelik işlerin yapıldığını, desteklendiğini göstermekteydi. Foto gravüre ilişkin bir çalışmanın, gravür atölyesinin tarihi açısından belirleyici olan, aynı zamanda bir sanatçı kimliği oluşturan örneklerine rastlanmamıştır.

Resim 4.83. Umut Germeç, 'Natürmort', Tümsek Baskı örneği, 1984

Yukardaki çalışma gravür atölyesinde yaptığım ilk uygulamadır. Muşamba rulosu atölyenin laboratuvar bölümünde dururdu. Atölyeye yeni başlayanlar için eşit boyutlarda ve sayıda kesilerek Laborant Kani Aksoy tarafından verilirdi. Bu arada giyotini kullanma, malzemeyi iyi değerlendirmeye yönelik uygulamalı bir ders görülmüş olurdu. Metal plakaların kesilmesi, kullanıma hazırlanması, verniklerin hazırlanması ve kıvamı, asit kullanımı, asite yatırılmış plakanın gözetimi, asitin kaldırılması gibi konularda da Kani Aksoy bilgi verir, ilk olarak kendi uygular ve olası risklere dikkat çeker, sonraki uygulamalarda da bir gözü öğrencinin üzerinde olurdu.

Resim 4.84. Umut Germeç, 'Eski Kent', Tümsek Baskı (Muşamba), 1984

Çinko plakalar da öğrencilere atölye tarafından sağlanıyordu. 1mm kalınlığında, 70x100 Cm boyutlarında plakalardan kesilerek, ilk kez uygulama yapacak her öğrenciye eşit ölçeklerde verilirdi. O günlerde aynı malzemeyi tipo matbaalar da kullandığı için sağlanmasında bir güçlük yoktu. İki yüzeyi de pürüzlü olduğundan, mangal kömürü, zımpara ve kaol ile işlemden geçirilerek, kullanılacak yüzeyinin hazırlanması gerekiyordu. Asite yatırılırken plakanın arka yüzeyi genellikle çabuk kurduğu için alkol verniği ile yalıtılıyordu. Atölye gereksinimleri arasında buradan jelatin ve ispirtonun da olduğu çıkartılabilir. Balmumu, asfalt, reçine, tiner, nitrik asit ve tarlatan; birçok teknik için kullanılan tüketim malzemeleriydi. Her öğretim yılı için eksikler belirlenip, bir dilekçeyle bölüm başkanlığından talep edilirdi.

Resim 4.85. Umut Germeç, 'Sarılma', Kuru uç örneği

Yukardaki gravür kuru uç tekniğini kavramak için yaptığım ilk uygulamadır. Gravür Atölyesinin 1987 yılında AKM’de düzenlediği sergide yer almıştı. Yüzüncü yıl içindi sergi (1883-1983) ve atölye arşivinden seçilmiş çalışmalar vardı. Bizim dönemden arkadaşların çabasıyla gerçekleşmiş o serginin sembolik bir kitapçığı da vardır. Sergi öncesinde Asım İşler ve birkaç öğrenci arkadaşla o günlerde müzede çalışmalarını sürdüren Sabri Berkel’i ziyaret etmiştik. Kapıyı açıp o odaya girdiğimizde akşamüzeriydi, güneş Sarayburnu yönünden içeri doluyordu. Derinliğine ve yüksekliğine büyük bir boşluk bizi içine almıştı. Sabri beyi çok sonra seçebildik. Pencerenin önünde oturmuş batan güne bakıyordu. Bizimle çok ilgilendi. Son çalışmalarından örnekler gösterdi. Unutamadığım, “bir sanatçının başarılı olabilmesi için asla evlenmemesi gerekir” gibi bir öğütle de bizi uğurlamıştı. AKM’deki sergi açılışına gelip gelmediğini anımsamıyorum.

Asitle kazı için birçok tekniği aynı plaka üzerinde uygulamıştık. Önce çizgisel, çizgi aralığına ve yoğunluğuna bağlı olarak ton skalası oluşturmak için bir çalışma yapıldı. Sonra bunun üzerine öğrenci kendi özgün çalışmasını gerçekleştirdi. Daha sonra da bütün bu uygulamaları bütünlük içine sokmak için aquatint tekniğinden yararlanılmıştı. Aşağıdaki alışma söz konusu bu dersler için yapılmıştır.

Resim 4.86. Umut Germeç, 'Balıklar', Asitle kazı ve aquatint örneği

Siyah yöntem için aquatint tekniğini kullanmıştık. Atölyede bir adet dişli bıçak (berso) vardı. Öğrenciye verilmezdi. Deriden kılıfında, değerli bir eşya gibi çekmecede korunurdu. Dişli makaralar fazlasıyla vardı. Onları öğrenciler kullanabilirdi ve kalıba sonradan eklemeler için oldukça işlevsel araçlardı. Sıyırıcı ve ovucu, burin, elik uç kalem gibi aletleri bir şekilde başka işlevleri olan aletlerden dönüştürerek kendimiz yapardık. Sovyetlerin dağılmasından sonra bavul ticareti yoluyla gelen alet ve malzemeler çok işe yaramıştı.

Resim 4.87. Umut Germeç, 'Portre', Siyah yöntem

Viskozite tekniği için yeterli sayıda, çapta ve çeşitli sertliklerde merdane vardı. Asım İşler bu tekniği oldukça yetkin bir biçimde uygulardı. İşler, 1970-1974 yılları arasında Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nde ve Atölye 17'de S.W. Hayter'le gravür çalışmıştır. Hayter tekniği olarak da bilinen, aynı plakayla bir basımda çok renkli baskı olanağı sağlayan tekniği uygulamış ve öğretmiştir. Aşağıda yer alan gravürün basımını birlikte gerçekleştirmiştik. Gravür atölyesinin en önemli sıkıntılarında biri asitin açıkta kullanılmasıydı. Laboratuvar kısmında hemen musluğa yakın bir şekilde küvete konulan asit buharı, metali kemirirken çıkan gaz ortama yayılırdı. Laborant Kani Aksoy bu durumdan en çok etkilenen çalışandı ki sağlığı ciddi bir biçimde etkilenmiş, emekli olduktan sonra dava açmış, davayı kazanmış ve tazminat almıştır. 2006 yılında gravür atölyesine öğretim görevlisi olarak girdiğimde bu sorunu bir çözüme kavuşturmak için, bir çeker ocak düzeneğinin kurulmasına ilişkin bölüm başkanlığına dilekçe vermiştim. Şu anda gravür atölyesinde bir çeker ocak ve yeterli havalandırma sisteminin kurulduğunu biliyorum.

Resim 4.87. Umut Germeç, 'Savurgun', 31x46.5cm, Asitle kazı, viskozite, 1987

1982-1987 yılları arasında gravür atölyesinde çalışmış ve sonraki yıllarda da bu alanda etkinlik gösteren az sayıda sanatçı vardır. Bunlardan biri MSGSÜ, GSF Resim Bölümü öğretim üyesi Ahmet Umur Deniz'dir. Son yıllarda açılan gravür sergilerinde, asitle kazı ve aquatint tekniğiyle çalıştığı, çoklukla boya resimlerinde de gördüğümüz, toplumsal konuları işleyen gravürlerini izlemekteyiz. Yine günümüzde açılan gravür sergilerine katılım gösteren diğer bir sanatçı da Mesut Eren'dir. Daha geniş bir teknik yelpazede çalışan; tümsek baskılarında ağaç dokusunu ustalıkla bir biçimde plastik yapıya katan, asitle kazı ve aquatint tekniklerini kendi resminin gereklerine göre kullanmakta son derece yetkin olan sanatçı, çağdaş Türk gravürünün önemli bir temsilcisidir. Yine gravür atölyesinde öğrenim görmüş ve gravürü çok farklı bir şekilde sanatına katan sanatçı arkadaşım Aslan Cem Şahin'den de söz etmeliyim. Şahin büyük bir enerjiyle oyduğu tümsek kalıplarını, kağıda basıp büyük boyutlu tuvaler üzerine kesip, biçip yapıştırarak, bizi daha büyük bir enerjiyle karşılayan dışavurumcu işler yapmaktadır.

Bana gelince yüksek lisans programında Alaeddin Aksoy’la litografi atölyesinde çalıştım. Taş baskının desenin tazeliğini koruması, çok az sürprizle sonuçlandırabilme teknik özelliği çekici gelse de kağıtla ilişkisinin yüzeysel olması, kağıda gömülüp biçimlendiren ve deneyselliğe açık gravür kalıbı kadar heyecan vermemiştir. Sanatta yeterlik programında Grafik Bölümünün Gravür atölyesinde çalıştım. Ö tarihlerde (1991) Neş’e Erdok ve Özer Kabaş da Grafik bölümü öğretim kadrosu içindeydiler. Özer Kabaş ile daha çok burin tekniği üzerinde durmuştuk. Özer Kabaş’ın işin zanaat kısmına özel bir merakı vardı. Çelik uçlar alıp, ahşap saplar takarak burin yapmış ve doğru bilemeye ilişkin de kısa bir ders yapmıştık.

Sanatta Yeterlik sürecinde daha önce denenmemiş, ticari adı MDF olan malzemeyle büyük boyutlu tümsek baskılar yaptım. Yolunmadan oyulabilen, sert ve keskin çizgiler veren, 3 mm kalınlığında olanı presten kolaylıkla geçen ve de bozulmayan bir yapısı vardı. En önemli özelliği de piyasada kolaylıkla bulunabilmesi ve ucuz olmasıdır. Bugün hala eğitim için de aynı malzemeyi kullanmaktayım.

Resim 4.88. Umut Germeç, ‘İkimiz’, Tümsek Baskı (MDF), 1992

Gravürde teknik yetkinlik ve estetik ilişkisine tez konusu belirleme sürecinde kafa yormaya başlamış ve ilk olarak yazacağım eser metninin başlığını; “Estetiksel Teknik ve Salt Teknik Albeni Karşıtlığı” olarak belirlemiştım. Teknik açıdan gösterişliliğin estetik değerleri ezip geçtiği işler üretiliyordu. Bunu sorun edinmişim. Tez önerisini değerlendiren kurul ek olarak açıklama yazmamı istemiş, yazdıktan

sonra da ele alacağım sanatçıların kimler olabileceğini usa vurarak çıkarım yapıp, beni onaylayanlardan, bu yaklaşımın benim için ileriye dönük, sakınca oluşturabileceği konusunda uyarılar da almıştım.

Danışman olarak Prof. Özer Kabaş'ı seçmiştim. Danışmanım Macar asıllı, sonradan ABD vatandaşı olmuş, gravür de çalışan ressam Gabor Peterdi'nin gravürlerinin tezimle örtüştüğünü söylemişti. Türk gravür sanatından, teknik gösterişliliğin estetik değerleri baskıladığı gravür örnekleri üzerinde de durmuştuk. Tezin amacını açıklayan, daha sonra başka bir konuda yazdığım Eser Metninde sanat görüşüm olarak yayımladığım, Özer Kabaş'ın da düzeltisinden geçmiş yazı tam olarak aşağıdaki paragraftaki gibidir.

“Çağımızda teknik olanakların genişliği, bilgilenme ve uygulama kolaylığı, teknik yetkinlikten ve materyallerin yeniliğinden yansıyan albeniyle sanat yapıtındaki estetik değeri kuşatmıştır. Teknik gösterişliliğin estetik değerleri ezip geçtiği noktada bir “Estetiksel Teknik” ten söz etme gereği doğmuştur. Özgün Baskı Resim’de bilinen bütün teknikler, kompozisyon elemanlarının oluşturulmasına yönelik geliştirilmiştir. Çizgi, ton, modle, doku, renk gibi öğelere çeşitli tekniklerle ulaşılır. Tekniklerin bulgulanmasına ve gelişimine neden olan itkinin sanatsal olanı özümlemede daha da yetkinleşmek olduğunu unutmamak gerekir. Sanat açısından deneysel çabalar da bu doğrultuda “olumluluk” taşır. Sanatçının bilinen teknikleri kendi ifade gereksinimlerine göre geliştirme ve değiştirme özgürlüğü vardır. Bu aslında, imgesel fikrin bütün bir şekilde teknik olarak saptanması için kaçınılmazdır. Tekniğin estetikleşmesi veya estetiksel teknik görselliğe, estetik biçim ve içeriğe dayalı “olumluluk” gösteren yaklaşımdır. Teknik uygulamada ifade gereksinimlerinden, estetik biçim ve içerikten doğmayan bir çaba ve teknik özelliklerin baskınlığı zanaat kökenli, Estetiksel Teknik’e karşıtlık ‘olumsuzluk’ gösteren yaklaşımı doğurur. “

Yine o yıllarda okuldaki öğretim üyelerinin, soyut resim yapanlar ve figüratif resim yapanlar olarak gruplaşmaları, kavramsallık içeren bir tartışmanın ötesinde; kadrolaşmaya yönelik bir atışmanın sürdürülmesi, ülkede uygulanan yeni ekonomik

politikalara bağılı olarak canlanan sanat piyasasında rol kapma çabaları, asistan alımı sınavlarında nesnel, akademik ölçütlerin dışında bir tutum izlenmesi; Sanatta yeterlik programı tez döneminde okuldan uzunca bir süre uzaklaşmama neden olmuştur. Bu süreçte Cihangir’de tuttuğum atölyede yağlı boya resmin yanı sıra gravür de çalıştım. YTÜ. Mimarlık Fakültesi’nden bir grup öğretim üyesine resim dersi verdim. Güzel Sanatlar Fakülteleri sınavlarına hazırlık kursları yaptım. Resimlerimdeki düşünsel yapı ve plastik yöntem de bu süreçte, bütünsel bir doğa kavrayışıyla anlatımcı, şiirsel bir peyzaj resmine doğru yönelmiş oldu. Gravür teknikleri öncelikle, temel görsel bir eleman olarak çizgiye bakışımı derinleştirmiştir. Kalıptaki çizgi aynı zamanda dokunsaldır. Çukur ya da tümsektir. Elde edilirken yüzeyden madde çıkartılır veya madde eklenebilir. Bu tam olarak plastik olanı tanımlar.

Çini mürekkebinin yüzeydeki rölyef etkisine olan tutkum, burinle elde edilmiş derin oyuğun kağıda aktardığı çizgiye benzerliğinden gelir. Çini mürekkebiyle çizdiğim ağaç desenleriyle birçok sergi düzenledim. 2002 yılında yeniden okula döndüğümde tez konumu, “AĞAÇLAR, Ağacın Konu ve Teknik Bağlamında Resim Sanatı İçerisinde Yeri ve Önemi” olarak değiştirerek, Sanatta Yeterlik programını tamamladım. Resimlerimle ilgili kısaca bir değerlendirmeyi, nesnelliği amaçlayarak Mixer galerinin “Printed 18” sergi kataloğundan buraya alıntılıyorum.

“Umut Germeç işlerinde insan ve doğanın bütünselliğini yorumlamaktadır. O’na göre “Elmanın kokusu yitmişse, resimden, edebiyattan, dilden, kültürden de yitirilmiştir.” Doç. Dr. Solmaz Bunulday Hasgüler” Germeç’in resimlerinde beden ve doğa arasındaki yarılmayı görürüz. Bu yarılmayı gösterirken bize doğayla insanın özdeşlik ilişkisi içinde olması gerektiğinin kaçınılmazlığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda henüz ruhunu yitirmemiş insanları “toplu durmaya eğilimli”, “kardeşçe” yaşayan insanları yüreklendirme çabasındadır.” şeklinde Germeç’in üretimini yorumlamıştır. Şiiri sanatsal üretiminin bir parçası olarak gören Germeç, litografi, ağaç baskı ve gravür tekniği ile ürettiği işlerle doğaya yakınlık kurmaktadır.

Gravür Atölyesinde Öğretim Elemanı Olarak Umut Germeç

2006 Güz yarıyılında MGSÜ. GSF. Resim Bölümü Gravür atölyesinde gravür derslerini vermek için, beş öğretim elemanından oluşan bir jüriyle yapılan sınavda başarılı bulunarak göreve başladım. Jürinin sözlü kararı kısa bir süre öğretim görevlisi olarak çalıştıktan sonra asıl kadrom olan Yardımcı Doçentliğe alınacağım üzerineydi. Ders saati ücretli öğretim görevlisi olarak üç yıl çalıştım ama okuldaki yine akademik ölçütler dışında yaklaşımlar sonucu, ön görüldüğü gibi Yrd. Doç. kadrosunun verilmemesinden, gelen teklif üzerine ÇOMÜ. GSF. Resim Bölümüne geçtim. İTÜ, GSB, Gravür Atölyesinde de 2009 yılında başlayarak “Kazı Resim” dersini verdim.

MSGSÜ. GSF. Resim Bölümü Gravür atölyesinde o dönemde Arş. Gör. olan Can Aytekin’le birlikte çalıştık. Prof. Mehmet Mahir de yönetsel bir gereklilikten orada görevlendirilmişti. Dersleri Can Aytekin ile birlikte yürüttük. Lisans düzeyinde üç yarıyıl gravür dersi vardı. Bir yarıyıl her fakülteden öğrencinin katılabileceği seçmeli dersimiz de vardı. Yüksek Lisans ve Sanatta Yeterlik dersleri de. Onlarca yıldır uygulanmakta olan bir ders programı vardı, benim de öğrenciliğimde geçerli olan bu programa temelde bağlı kalarak aşağıda amacı ve içeriği yer alan bir program kapsamında ders işledik. Kalıp malzemesi olarak linolyum ve çinko ağırlıklı kullanılırdı. MDF, ağaç ve bakır kalıpları kullanmaya da özen gösterdik. Daha az zehirli olan hidroklorik asitle de kazıma yaptık. Öğrenci ve öğretim üyesinin çalışma koşullarının iyileşmesine yönelik atölyede yenilikler yaptık. Tinerler ve asitler gibi öncelikle solunumla ilgili zararlı maddelerin kullanımına ilişkin öğrenciyi düzenli olarak bilgilendirdik. Atölyeye bir çeker ocak düzeneğinin yapılması için girişimlerde bulunduk. Atölye koşullarının daha önceki öğretim elemanlarının sağlığı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu bilinmekteydi. Atölyede üretime önem verdik, okul dışında öğrenci ve öğretim elemanı birlikte sergiler düzenledik.

Genel özellikleriyle benimsediğimiz ders programı ve tekniklerin uygulama izleği;

Dersin İçeriği: Kazı resmin resim ve heykel disiplinleriyle karşılaştırmalı tanımı. Geleneksel araç ve gereçlerin temel görsel elemanları oluşturmaya yönelik

irdelenmesi, uygulanması. Estetik ve teknik ilişkisi. Özgünün genel tanımı ve kazı resim. Kalıbın plastik olarak yapılandırılması, taşıyıcı ve aktarıcı olarak özellikleri, Son taşıyıcının yapısal özellikleri ve hazırlanması, Baskı aracı ve donanımının kullanımı, Kalıp ve araçlar açısından kişisel önermeler, güncel malzemelerle anlatım arayışları.

Dersin Amacı:

1.Kazı resim sanatı disiplininin temel öğretilerini, teknik ve estetik ilişkisi açısından ele alarak öğrencinin; imge, kavram ve düşünle ilgili değerleri plastiğe aktarma yetisini geliştirmek,

2. Modern ve güncel uygulamalar yönünde görsel tasarımın yeni anlatım olanaklarının araştırma ve yaratma dayanaklarını öğrenciye kazandırmak.

Dersin Öğrenme Çıktıları: Bu dersi başarıyla tamamlayan öğrenciler;

I.Temel görsel elemanları (biçim, değer, doku, renk) çizgiyle bağıntılı, kalıba kazıyarak elde edebilme, tanımlayabilme,

II. Teknikle estetik biçim ve içeriği bağdaştırabilme,

III. Özgün kazı resmin nitel ve nicel gereklerini uygulayarak açıklama,

IV. Kazı resim araçlarını “plastik” olanı oluşturmada yetkin kullanabilme,

V. Kazı resim teknik ve araçlarının, sanat tarihsel üslup ve akımlarla ilişkili bulgulanışının, gelişiminin ayırtında olarak deneyler yapma ve kişisel anlatım arayışı,

VI. Hazır malzemelerle tasarım ve yorumlama becerilerini kazanır.

Ders planında tekniklerin verilme sırası: Tümsek baskı (linol kazı), Tümsek baskı (linol kazı, ağaç kazı), Çukur baskı - kuru uç tekniği (çinko, bakır), Çukur baskı - çelik kalem tekniği (çinko, bakır), Çukur baskı - mezzotint tekniği (bakır), Çukur baskı - asitli kazı tekniği (çinko), Çukur baskı - asitli kazı tekniği + aquatint tekniği (çinko), Çok katmanlı kalıp - asitli kazı + kolaj (çinko), Monotip baskı.

13. Enis Malik Duran

21.05.2019 tarihinde cevapları yazılı olarak bana iletmiştir.

MSGSÜ’de hangi yıllar arasında eğitim aldınız? 2002-2008 yılları arasında eğitim aldım. Gravür Atölyesinde kimlerden eğitim aldınız? Hangi teknikler eğitim programında yer alıyordu?

Benim okulda oluşum döneminde Fevzi Tüfekçi gravür atölyesinin başındaydı ve gravür eğitimimi Fevzi Hoca’dan aldım. Fevzi Hoca çok disiplinli biriydi ve yanlış hatırlamıyorsam atölyenin düzeni ve fiziki kapasitesi nedeniyle öğrenciler seçse bile belli sayıda öğrenci atölyeye kabul ediliyordu. İki dönem tümsek baskı, dört dönem de çukur baskı çalıştık. Ben özellikle ağaç baskı çalışmalarından büyük keyif alıyordum. Fevzi Hoca ağaç baskı çalışmalarım üzerinden bana baskı resmin dilini çok iyi aktardı. Tümsek baskıda ahşap, linol gibi materyaller; aşamalı oyma, çoklu plaka, kolaj mantığını içeren teknikler kullandık. Çukur baskı sürecinde de aquatint, eu-forte, şekerli çini, mezzotint, kuru uç gibi teknikler kullandık. Çukur baskıda en çok aquatint tekniğini tüm süreçleriyle çok sevmiştim. Hocamız yapacağımız baskının eskizini önemserdi ve istediğimiz sonuca ulaşabilmek için baskı öncesinde mutlaka bir skala yapmamızı isterdi. Öğrenciler atölye içinde gürültü yapmazdı, herkes disiplinli bir şekilde ve dikkat ederek çalışmasını sürdürürdü. Ben gravür atölyesini bitirdikten sonra Fevzi Hoca da sağlık sorunları nedeniyle gravür atölyesi öğretmenliğini sürdüremedi. Ondan sonra atölyenin başına Umut Germeç geçti. Lisans öğrenciliği döneminde sadece tanışıp atölyede beraber çalışmasam da ilişkimiz başlamıştı. 2010 yılında “İstanbulla Yüzleşme Yüz Çağdaş İstanbul Gravürü” projesi kapsamında hoca-

öğrenci ilişkimiz ve bunun yanında ağabeylik, dostluk da başlamış oldu. Daha sonraki yıllarda Yüksek Lisans ve şu an Sanatta Yeterlik eğitimimde de Umut Germeç hem danışmanım hem de gravür hocam oldu. Gravür eğitimim konusunda Fevzi Tüfekçi ve Umut Germeç gibi Türk gravürüne yani baskı resim sanatına emek vermiş, gönül vermiş iki usta gravür sanatçısından eğitim aldığım için kendimi şanslı hissediyorum.

Çalışmalarınıza gravür baskı tekniğinin etkisi olmuş mudur? Baskıresim gerek desen anlayışını geliştirmesi açısından gerekse yüzey çözümlemesini farklı teknik ve etkilerle sonuca ulaştırması bakımından oldukça önemli diye düşünüyorum. Gravürle ilgili belli bir teknik donanıma sahip olduğunuzda, eskiz yaparken ya da serginiz için bir resim planlarken, hangi teknikleri kullanırsam daha iyi bir etki alabilirim bilgisi geliyor. Ben ahşap baskıyı teknik olarak kendime uygun buluyorum. Özellikle gofre baskılarım işlerimin kavramsal alt yapısını tanımlar ve bütünleştirir.

Okul sonrası gravürle ilgili ilişkiniz nasıl devam etti? Okul sonrası gravür yapmaya devam ettim. Umut Germeç'in düzenlediği gravür sergilerinde yer aldım. Baskı teknikleri bilgimi workshop etkinlikleri düzenlemede kullandım. Müze gibi kurumlarda çocuklara yönelik baskı resim atölyeleri oluşturdum. Yüksek Lisans ve Sanatta Yeterlik sürecinde de gravür dersi aldım. Şu anda Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Resim Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışıyorum. Burada Prof. Melihat Tüzün'ün çabaları sonucu oluşmuş bir gravür atölyesi var. Gravür Atölyesi derslerine de girmekteyim. Derslerde gravür konusunda bildiklerimi ve çalışarak öğrendiğim yeni şeyleri öğrencilerime aktarmaya çalışıyorum

Ders verdiğiniz kurumun adı ve verdiğiniz dersin adı nedir? Hangi yıl bu dersi vermeye başladınız? Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Resim Bölümü'nde mayıs 2018 tarihinden itibaren gravür derslerine girmekteyim.

Hangi teknikler ders programınız içinde yer alıyor? Burada tümsek baskı konusunda herhangi bir problem yok, her türlü teknik kullanılıyor. Çukur baskıda da;

eu-forte, kuru uç, şekerli çini, aquatint, mezzotint, yumuşak vernik teknikleri ve non-toksik yöntemler kullanılarak gravür eğitimi gerçekleştiriliyor.

Uyguladığınız programda ya da yöntemlerde MSGSÜ gravür atölyesindeki eğitimin payı nedir? Açıklar mısınız? MSGSÜ Gravür Atölyesinin etkisi kaçınılmaz. Atölye bilinci orada gelişti. Masalar nasıl olmalı, işleyiş nasıl olmalı, havalandırma, boya kapaklarını açma yöntemi, ortamın ambiyansına kadar her şeyin nüvesi o atölyedir. Orada öğrendiğimiz teknikleri şimdi farklı bireylere aktarıyoruz. Orada kurduğumuz ilişkiler daha büyük projeleri oluşturmamıza ya da projelerde yer almamıza neden oldu. Özellikle iş disiplini, atölye kullanım prensibi geliştirmek açısından da benim için oldukça faydalı bir atölye olmuştur her zaman.

EK 2 ARŞİVDE BULUNAN ÖĞRENCİ YOKLAMALARI

Güngör Taner, Yusuf Katiboğlu, Cihat Aral, Nur Koçak, Şükrü Aysan, Aleattin Aksoy, Nuri Temizsoylu isimleri yoklama defterinde mezun olarak başta yer almaktadır.

1969- 1970 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Şemsa Pozcu, Gökhan Anlağan, Nilay Mestçi, Türkan Sılay, Güngör Kıvılcım, Dilek Sökmen, Zeki Fındıkoğlu, Aydan Gürün, Gül Derman, Ayla Gürbüz, Hayri Kaşbaş, Şengür Dinçer, Duygu Kocaer, Işıl Örün, Nur Aylan, Züleyha Şanlısoy, Aslı Kiper, Selma Sevinç, Tülin Sar, Tangül Atınılaz, Işık Bener, Osman Tandoğan, Sedat Tosun, Haşmet Cihan, Işık Bener.

Yıl: 1969 \ Yönetici: Sabri Berkel

Atölyeyi bitiren öğrenciler: Şükrü Aysan, Sevin Atatür, Pınar Kutat, Leyla Akdağ, Duygu Kocaer, Hatice Kumbaracılar, Ahmet İzol, Selmin İçsel, Sevestet Alisipahioğlu, Macit Türen, Cihat Aral, Demet Sayınoğlu, Akagündüz Temur, Mehmet Fert, M. Zaimoğlu, Necati Aydın.

1970- 1971 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Birol Kutadgu, Nilüfer Çile, Mustafa Dulda, Tülin Timuçin, İbrahim Örs, İnci Öktem, H. Avni Sancaktar, Hülya Köksal, Beyhan Ataay, Hayrettin Şengün, Melehat Ardal, Mete Yamaner, Canan Beykal, Gülsün Erkil, Fuat Özkan, Lale Öztin, Yasemin Özen, Filiz Duygun, Esin Korcan, Zeynep Özyeğin, Nil Renda, Sumru Onat, Nazan Göksu.

Yıl: 1971 \ Yönetici: Sabri Berkel

Atölyeyi bitiren öğrenciler: Canan Baykal, Beyhan Ataay, Birol Kutatgu, Gülsün Erbil, İbrahim Örs, Hülya Köksal, İnci Öktem, Nilüfer Çile, Melehat Ardal, Mustafa Dulda, H. Avni Sancaktar, Mete Yamaner, Hayrettin Şengün.

1971- 1972 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Şadan Memişoğlu, Dilek Yetkin, Hafız Kattış, Burhanettin Kuku, Ahmet Keskin, Süleyman Erbek, H. Fehmi Ketenci, Ayhan Çakır, Didem Tipi, Kemal İskender, Seda Gök, Hanefi Yeter, Sevinç Günlük, Züleyha Büyükarda, Gülден Gömeç, Erdoğan Kamışoğlu, Ayfer Savaşçı, Esin Korcan, Coşkun Mehmet, Fuat Orkent, Yasemin Özen, Filiz Duygun, Zeynep Özgen, Demet Ünal, Nazan Göksu, Silva Arekelyan, Sevra Buhara, Salih Cemal, A. Vural Yıldırım, Hadi Kukut, Sevcan Gözpinar, Türksal İnce, Mehpere Aksoy, Orhan Kaymakcan, Mehmet Alagöz, Özcan Ekemen, İsmail K. Mustafa, Ertan Gökemre.

1972- 1973 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Silva Arekelyan, Ayhan Çakır, Ahmet Keskin, Seda Gök, Sevra Buhara, Züleyha Büyükarda, Salih Cemal, Ayfer Savaşçı, Hadi Kukut, Gülден Gönenç, Sevcan Gözpinar, Türksal İnce, İsmail Kamil Mustafa, Esin Korcan, Mehpere Aksoy, Orhan Kaymakcan, Mehmet Alagöz, Aydemir Ökten, Cumhur Özer, Ertan Gökemre, Selahattin Çelik, Güner Ener, Canan Elçioğlu, Şafak Çalık, Selçuk Tünay, Neşe Kahya, Sadık Altınok, Sevil Gürler, Gönül Büyükyazıcı, Mehmet Boztaş, Mine Acer, Ekin Nayır, Feyha Duru, Fevzi Tüfekçi, Meliha Erdi, Sülayman Durmaz.

1973- 1974 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Cumhur Özer, Hasan İlday, Muzaffer Aksoy, Biles Öcal, Ünal Gökçalp, Selçuk Özbek, Mehpare Aksoy, Arhan Kaymakcan, Mehmet Alagöz, Aydemir Öktem, Selahattin Çelik, Güner Ener, Şafak Çalık, Selçuk Günay, Neşe Kahya, Sadık Altınok, Sevil Gürler, Gönül Büyükyapıcı, Mehmey Boztaş, Mine Acet, İnci Temel, Ekin Nayır, Feyha Duru, Fevzi Tüfekçi, Tarık Durgun, Nurperi Demirhan, Fuat Hasan.

Yıl: 1974 Yönetici: Sabri Berkel

Atölyeyi bitiren öğrenciler: Mehmet Boztaş, Mehpare Aksoy, M. Sadık Altınok, Taylan Seydali, İ. Kamil Mustafa, Cemal Bedir Cerbiya, Aydemir Öktem.

1974- 1975 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Cumhur Özer, Hasan İlday, Muzaffer Aksoy, Biles Öcal, Ünal Gökçalp, Selçuk Özbek, Mehmet Alagöz, Selahattin Çelik, Selçuk Günay, Neşe Kahya, Sevil Gürler, Gönül Büyükyapıcı, Mine Acet, İnci Temel, Ekin Nayır, Feyha Duru, Fevzi Tüfekçi, Tarık Durgun, Nurperi Demirhan, Fuat Hasan, Gülseren Kayalı Coşkun Aydın, H. Hüseyin Araslan, Oğuz Parlar, Fazıl Okyay, Gültekin Erkal, Mustafa Koçal, Yusuf Kırveli, Şevket Dimli, Mehmet Yıldırım, Feyyaz Yaman, Mustafa Salihoğlu, Aydın Ayan, Can Göksan, Semir Ural, Nesteren Silivrili, Füsün Selen Alatlı, Ayşe Yazıcı, Arslan Karacaer, Murat Uygun, Neveser Tüfekçioğlu, Hüseyin Aydın, Erdoğan Kamışoğlu, Evrensel Baş, S. Sevgi Akyüz, Füsün Erdem, Lütfu Eti, Ahmet Özcan, Aslıhan Sander, Nazan Birgen.

1975- 1976 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Fazıl Okyay, Gültekin Erkal, Mustafa Koçal, Yusuf Kirveli, Şevket Dimli, Nesteren Silivrili, Semin Ural, Can Göksan, Aydın Ayan, Mustafa Salihoğlu, Feyyaz Yaman, Mehmet Yıldırım, Ayşe Yazıcı, F. Selen Alatlı, Murat Uygun, Neveser Tüfekçioğlu, Hüseyin Aydın, Ş. Sevgi Akyüz, Nurperi Demirhan, Fuat Hasan, Gülseren Kayalı, Coşkun Aydın, Hüseyin Arıaslan, Oğuz Parlar, Aslıhan Sander, Füsün Erdem, Nazan Birgen, Lütfi Eti, Hasan İlday, Muzaffer Aksoy, Biles Öcal, Ünal Gökcalp, Selçuk Özbek, Tarık Durgun, Cumhuri Özer, Arslan Karacaer, Sebla Eczacıbaşı, Hale Hulusi, Gül Kanmaz, Ünay Kızıltan, Esin Okçu, Tülin Ötker, Bahadır Tezcan, Nugün Güney, Şenol Yoroğlu, İsa Yücel, Hasan Hüseyin Kayalı, Asuman Aksel, Fuat. A. Acaroğlu, Gülseli Şentürk, Mevlut Ayyıldız, Zeki Dinlenmiş, Orhan Deliorman, Ergün Başar, Sadık Başık, Yusuf Nuş, Şeyda Gürsoy, Serhat Kiraz, Sonaç Tuncay, Atilla Çelebi, Zeynep Kır, Celal K., Nizamettin Kaya, İbrahim Gökcalp, Rüştü Sungur.

1976- 1977 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Sebla Eczacıbaşı, Gülseren Kayalı, Atilla Çelebi, Nurperi Demirhan, Nizamettin Kaya, İbrahim Gökcalp, Muzaffer Aksoy, Ünal Gökcalp, Mustafa Koçal, Yusuf Kirveli, Şevket Dimli, Can Göksan, Aydın Ayan, Mustafa Salihoğlu, Feyyaz Yaman, Mehmet Yıldırım, Füsün S. Alatlı, Murat Uygun, Neveser Tüfekçi, Hüseyin Aydın, Sevgi Akyüz, Fuat Hasan, Aslıhan Sander, Füsün Erdem, Selçuk Özbek, Hale Hulusi, Gül Kalmaz, Ünay Kızıltan, R. Mine Karaören, Esin Okçu, Tülin Ötker, Bahadır Tezcan, Nurgün Güney, Şenol Yoroğlu, İbrahim. R. Ayoğlu, Arslan Eroğlu, İsa Yücel, H. Hüseyin Kayalı, Asuman Aksel, Fuat A. Acaroğlu, Günseli Şentürk, Mevlut Akyıldız, Zeki Dinlenmiş, Orhan Deliorman, Ergün Başar, Sadık Başık, Yusuf Nuş, Şeyda Gürsoy, Serhat Kiraz, Sonaç Tuncay, Zeynep Kır, Celal Kirişoğlu, Rüştü Sungur, Sevil Gürter, Suna Turan, Haldun Dirik, Mustafa Toprak, Mesude Özdemir, Nahit Mazkouri, Faruk Cimok, Şahin Erkoçak, Halit Kaya, Lütfü Eti, Salih Atabek, Halit

Adatepe, S. Şule Arcasoy, Rüya Erdoğan, S. Sabir Abacı, Ergül Özkulan, Halit Koçak, Melih Baş, Cumhuriyet Keleş, Nihal Özçetin

Yıl: 1977 Mart, Nisan, Mayıs \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Sebla Eczacıbaşı (devam durdurdu), Şule Arcasoy, Atilla Çelebi, Nizamettin Kaya, Halit Kaya, Lütfi Eti, Salih Atabek, Halit Adatepe, Asuman Aksel, Fuat Acaroğlu, Mevlut Akyıldız, Zeki Dinlenmiş, Melih Baş, Cumhuriyet Keleş, Nihal Özçetin, Celal Kirişcioğlu, Rüya Erdoğan, İ. Sahir Abacı, Ergül Özsultan, Halit Koçak, Mesude Özdemir, Nahid Maskouri, Faruk Cimok, Şahin Erkoçak, Rüştü Sungur, Suna Turan, Haldun Dirik, Mustafa Toprak, İbrahim Ayoğlu, Arslan Eroğlu, İsa Yücel, Hüseyin Kayalı, Orhan Deliorman, Ergün Başar, Sadık Başık, Yusuf Nuş, Şeyda Gürsoy, Serhat Kiraz, Sonaç Tuncay, Zeynep Kın, R. Mine Karaören, Feyyaz Yaman, Hüseyin Aydın, Can Göksan, Ünay Kızıltan, Gül Kanmaz, Mustafa Koçal, Yusuf Kirveli, Esin Okçu, Bahadır Tezcan, Tülin Ötker, Şenol Yorozlu, Mustafa Aksoy, Nurperi Demirhan, Ünal Gökcalp, Sevgi Akyüz, Sevil Gürler, Nurgün Günay, Sebahattin Tuncer, Aşık Mene.

Yıl: 1977-78 \ Yönetici: Fethi Kayaalp

H. Ercan Süelden, Celal Geyik, Halit Kaya, Recep Türüng, Rüya Erdoğan, Şahin Abay, Ergün Özsultan, Halit Koçak, Murat Sinkil, H. Ender Özcan, F. Çağatay, Celalettin Tandoğdu, Sedat Özbilgin, Dilek Ulusoy, Rucan Akil, Uğur Özbender, Mevlut Akyıldız, Zeki Dinlenmiş, Cumhuriyet Keleş, İnci Eviner, Şule Arcasoy, Nurgün Güney (tamamladı), Sebahattin Tuncer, Mine Karaören, Can Göksan, Ayşegül Kanmaz, Yusuf Kirveli, Esin Okçu, Tülin Ötker, Şenol Yorozlu, İbrahim Ayoğlu, Arslan Eroğlu, İsa Yücel, Orhan Deliorman, Ergün Başar, Sadık Başık, Yusuf Nuş, Serhat Kiraz, Sonaç Tuncay, Zeynep Kın, Rüştü Sungur, Suna Turan, Haldun Dirik, Mustafa Toprak, Mesude Özdemir, Nahid Maskouri, Faruk Cimok, Şahin Erkoçak, Salih Atabek, Halit Adatepe, Asuman Aksel, Fuat Acaroğlu.

Yıl: 1978 \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Şule Arcasoy, Sebahattin Tuncer, Mine Karaören, Can Göksan, İbrahim Ayoğlu, Arslan Eroğlu, İsa Yücel, Sonay Tunaay, Rüştü Sungur, Suna Turan, Mustafa Toprak, Measure Özdemir, Nahit Mashuri, Mevlut Akyıldız, İnci Eviner, Sedat Özbilgin, Dilek Ulusoy, Uğur Özbender, Murat Sinkil, H. Ender Özcan, Fuat Çağatay, Celalettin Tandoğdu, Ercan Süelden, Celal Geyik, Recep Türüng, Aşık Mene, Rüya Erdoğan, Ergül Özkutan, Yusuf Kirveli, Marie Sezer, Esin Okcu (bitti), Durdun Başdoğan.

Yıl: 1978-79 \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Alp Tamer Ulukılıç, Mete Çebi, Mahmet Benek, Erol Bulut, Mahir Güven, Meryem Altunlu, Meral Ülkü, Melek Yazıcı, Figen Ilık, Fatma Akın, Feyyaz Yaman, Emel Şahinkaya, Recep Türüng, Celalettin Tandoğdu, Ercan Süelden, Celal Geyik, Sedat Özbilgin, Dilek Ulusoy, Uğur Özbender, Murat Sinkil, İnci Eviner (tamamladı), Halit Adatepe, Şule Arcasoy, Sebahattin Tuncer, Mine Karaören, Arslan Eroğlu, Emel Şahinkaya, Dilara Otkar,

Yıl: 1979 \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Aslan Eroğlu, Suna Turan, Orhan Deliorman, Dilek Ulusoy, Uğur Özbender, Murat Sinkil, Celalettin Tandoğdu, Dilek Ulusoy, Uğur Özbender, Marie Sezer (bitti), Mahir Güven, Meryem Altunlu, Alp Tamer Ulukılıç, Mete Çebi, Cumhuriyet Kebeci, Halit Adatepe, Bahadır Tezcan, Dilara Tezcan, Feryal Bodur, Oya Narinoğlu, Salih Atabek, Arif Aşçı, Hakkı Aran, İlknur Gürsel, Ahmet Özel, Necati Ayyıldız, Ferhat Yoleri, Kamuran Tuç.

Yıl: 1979/80 – 2. Yarıyıl \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Salih Atabek, Arif Aşçı, Ahmet Özel, Cumhuriyet Kebeci, Dilara Oktar, Alp Tamer Ulukılıç, Erol Bulut, Celalettin Tandoğdu, Aşık f. Mene, Meryem Altunlu, Mete Çebi, Orhan Deliorman, Dilek Ulusoy, Murat Sinkil, Suna Turan, Hakkı Aran, Mahir Güven, Aslan Eroğlu,

Yıl: 1980 – 1. Yarıyıl \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Melih Öndün, Sami Altınbaş, Ferhat Yoleri, Necati Ayyıldız, Feyyaz Yaman (Sertifika)

Yıl: 1980 – 2. Yarıyıl \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Nuran Gülendamlar, Suzan Devletşah, Sahir Abacı, Ercüment Turhan, İsmail Çorbacı, Ergin Esentürk, İbrahim Hayta, Zekeriya Sarıatur, Kemal Yenidede, Emrah Günay, A. Serpil Turan, Ali Yaldır, Mehmet Çağçağ, Merih Ercan, Mustafa Çebi, Yetkiner Ulukılıç, Mehmet Emin Erdoğdu, Ahmet Kaptan, Ufuk Üsterman, Serdar Kırac, Çetin Çubuk, Enis Şensever, Osman Yazıcı, Murat Gürses, Oya Narinoğlu, Feryal Bodur, Zinnur Ay.

xxxx

Rana Özkan, Sevinç Altan, Mehmet Günsür, Ferruh Sayın, Fuat Çağatay, Bayram Karşıt, Levent Aydın, Nuray Aydınlık, Rahime Uçar, Ayşe Gürsel, Sema

Bıcık, Halis Karakurt, Yetkiner Ulukılıç, Mustafa Çebi, Ercüment Tarhan, İlknur Gürsel, Murat Recevik.

Yıl: 1980/81 – 1. Yarıyıl \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Alp Tamer Ulukılıç, Mete Çebi, Murat Sinkil, Aşık Faruk Mene, Meryem Altunlu, Emel Şahinkaya, Ender Özcan, Erol Bulut, Salih Atabek, Arif Aşcı, Ahmet Özel, Kamuran Tuç. Mahir Güven, Aslan Eroğlu, Orhan Deliorman, Dilek Ulusoy, N. Emin Erdoğan, Ahmet Kaptan, Ali Yaldır, Kemal Yenidede, Zinnur Ay, Srdar Kıraç, Mustafa Çebi, Merih Ercan, Oya Narınoğlu, Feryal Bodur, Çetin Çubuk, Yetkiner Ulukılıç, Melih Öndün, Sami Altınbaş, Ferhat Yoleri, Necati Ayyıldız, İsmail Çorbacı, Ergin Esentürk, İbrahim Hayta, Sahir Abacı, Ufuk Üsterman, Osman Yazıcı, Nuran Gülenday, Zekariya Sarıatur, Enis Şensever, Emrah Günay, Ercüment Tarhan, Mehmet Çağçağ, Kamuran Tuç,

Yıl: 1981 – 2. Yarıyıl \ Yönetici: Fethi Kayaalp

Necati Ayyıldız, Mustafa Çebi, Ayşe Serpil Turan, Cumhur Kebeci, Alp Tamer Ulukılıç, Salih Atabek, Ferhat Yoleri, İsmail Çorbacı, Ender Özcan, Erol Bulut, Salih Atalak, Arif Aşer, Kamuran Tuç, Ahmet Özel, Arslan Eroğlu, Dilek Ulusoy, Oya Narınoğlu, Yetkiner Ulukılıç, Melih Öndün, Sami Altınbaş, Emin Erdoğan, Kemal Yenidede, Ali Yaldır, Zinnur Ay, Feryal Bodur, Merih Ercan, Mete Çebi, Emel Şahinkaya, Ergin Esentürk, İbrahim Hayta, Sahir Abacı, Osman Yazıcı, Nur Tuğberk Ahmet Kip, Suzan Devletşah, Sevinç Altan, Can Aral, Ahmet Kaptan, Ufuk Üsterman, Zekeria Sarıatur, Alpaslan Baloğlu, İlknur Gürsel, Murat Gürses, Mahmut Benek, Orhan Deliorman, Mahir Güven, Çetin Çubuk, Serdar Kıraç, Enis Şensever, Emrah Günay, Ercüment Tarhan, Mehmet Çağçağ.

Yıl: 1982 – 1 \ Yönetici: Asım İşler

Hande Aysan, Suzan Zahavi, Nur Tuğberk, Alev Ermiş, Ayşe Serpil, Emin Erdoğan, Necati Ayyıldız, Emrah Günay, Tolga Karahasan, Ali Ersen, Ali Alpaslan, Pesent Doğan, Ferruh Sayın, Çetin Bilgin, Sema Bak, Nur Tuğberk, Sami Baydar, Ahmet Umur Deniz, Temür Köran, Sinan Koç.

Yıl: 1982 – 2 \ Yönetici: Asım İşler

Bayram Karşıt, Kamuran Tuğ, İsmail Çorbacı, Murat Gürses, Baha Özkınay, Halis Karakurt, Sevinç Altan, Fuat Çağatay, Yetkiner Ulukılıç, Ender Özcan, Mustafa Çebi, Ayşe Serpil, Emel Şahinkaya, Sabri Abael, Emin Eroğlu, Necati Ayyıldız, Çetin Çubuk, Alpaslan Baloğlu, İlknur Gürsel, Ahmet Kaptan, Emrah Günay, Ercüment Tarhan, Mahmut Benek, Melih Öndün.

Enis Şensever, Metmet Çağçağ, Serdar Kırac, Ufuk Üstarman, Zekeria Sarıbatur, Ahmet Kip, Suzan Devletşah, Can Aral, E. Esen Türk, Sahir Abacı, Osman Yazıcı, Ali Yaldır, Zinnur Ay, Feryal Bodur, Merih Ercan, Sami Altıntaş, Emin Erdoğan, Kemal Yenidede, Kamuran Tunç, Aslan Eroğlu, Oya Narinoğlu, Ferhat Yoleri, Erol Bulut, A. Serpil Turan, Cumhuriyet Kebeci.

1982-1983 Eğitim - Öğretim Dönemi

Umut Germeç, Asaf Zeki Yüksel, Nur Özalp, Filiz Asrak, Serpil Ümit, Nebahat İldam, Murat Erkan, N. Şen Aytaş, Bala Arıburun, Yüksel Kahraman, Mahmut Bozkurt, Selvi Tektaş, İ. Türker Üregel, Sinan Koç,

1985-86 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Asım İşler

Şen Aytaş, Umut Germeç, Filiz Asrak, Sami Baydar, Temur Köran, Serpil Ümit, Nebahat İldan, Murat Erkan, Berrin Erbil, İnanç Nuyan, Samet Aydın, Bozkurt Bayer, Asaf Z. Yüksel, Selvi Tektaş, Nur Özalp, Meltem Aktaş, Nurseren Tor, A. Cem Şahin,

Mahmut Bozkurt, Nurcan Süelden, Feza Tolgay, Asgar Bozorgi, Gül Deniz, Naser Seyitdaşti, Nurhayat Kızıltoprak, Zahide Tülüoğlu, Besim Şahinler, Erdoğan Tarhan, Şahin Genç, Ö. Bahadır Baruter, Seher Başören, Mesut Eren, Gülay Alpay, Yüksek Lisans: Gregory A. Wolf, Hüseyin Özçoban.

1986-87 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Asım İşler

Güz: 3-4 Yarıyıl: Seher Başören, Mesut Eren, Gülay Alpay, Ömer Baruter. 5-6 Yarıyıl: Nurhayat Kızıltoprak, Asgar Bozorgi, Zahide Tülüoğlu, Erdoğan Tarhan, Nahide Gül Deniz, Naser Sayedashti, Besim Şahinler, Bozkurt Bayer, Aslan Cem Şahin, Şadan Genç. 7-8 Yarıyıl: Selvi Tektaş, Umut Germeç, Filiz Asrak, A. Zeki Yüksel, N. Dijle Özalp, N. Süelden, F. Tolgay, Nebahat İldan.

Bahar: 4. Söemstr: Hüseyin Özdemir, Sezai Özdemir, Pınar Genç, Taner Ceylan, Nebiye Akşan, Işın Güngör, Araiz Malcı, Hülya Toksöz. 5. Söemstr: Seher Başören, Gülay Alpay, Mesut Eren. 6. Söemstr: Ö. Bahadır Baruter, Günal Salt, Belgin Baş, Rziye Kubat, Aykut Kekeç. 7. Söemstr: Nurhan Tunakan. 8. Söemstr: Nilgün Çapan, Arslan Cem Şahin, Feza Tolgay.

Yıl: 1987 \ Yönetici: Asım İşler

Umut Germeç, Filiz Asrak, Nebahat İldan, Samet Aydın, Bozkurt Bayer, Selvi Tektaş, Nur Özalp, Cem Şahin, Nurcan Süelden, Feza Tolgay, Gül Deniz, Besim Şahinler, Erdoğan Tarhan, Şadan Genç, Bahadır Baruter, Seher Başören, Mesut Eren, Gülay Alpay, Nurhan Tunakan, Nilgün Çapan. Yüksek Lisans: Gregory A. Wolf, Hüseyin Özçoban, Nehir Güngör, Serpil Ümit.

1987-88 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Asım İşler

Güz: 3. Sömeſtr: Hüseyin Özdemir, Sezai Özdemir, Pınar Genç, Taner Ceylan, Nebiye Akşan, Işım Güngör, Araiz Malcı, Hülya Toksöz. Aykut Kekeç. 4. Sömeſtr: Seher Başören, Gülay Alpay, Ö. Bahadır Baruter. 5. Sömeſtr: Mesut Eren. 7. Sömeſtr: Nurhan Tunakan, Nilgün Çapan, Arslan Cem Şahin.

Bahar: 4. Sömeſtr: Hüseyin Özdemir, Sezai Özdemir, Ceylan Pınar Genç, Taner Ceylan, Nebiye Akşan, Işım Güngör, Araiz Malcı, Hülya Toksöz, Aykut Kekeç. 5. Sömeſtr: Seher Başören, Gülay Alpay, Mesut Eren, Ö. Bahadır Baruter. 6. Sömeſtr: Günal Salt, Belgin Baş, Raziye Kubat. 7. Sömeſtr: Nurhan Tunakan. 8. Sömeſtr: Nilgün Çapan, Arslan Cem Şahin, Feza Tolgay.

1988-89 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Asım İşler – Recep Türüng

Güz: 3. Sömeſtr: Sancak Bakır, Haldun Erdiñç, Handan Cinođlu, Emine Bora, Mustafa Kıraslan, Füsün Yağız, Suzan Gürkan. 4. Sömeſtr: İsa Noorazer. 5. Sömeſtr: Burhan Altınsoy, Serap Beyhan, Özlem Onur, Şebnem Altıntaş, Sezai Özdemir. 6. Sömeſtr: Belgin Çınar. 7. Sömeſtr: Mesut Eren, Salih Gür, Mehmet Acar, Raziye Kubat, Mustafa Yazıcı, Musa Aktaş. 8. Sömeſtr: Zahide Tülüoğlu. Y. Lisans: Eda Bahadınlı, Cengiz Uğur.

Bahar: 3. Sömeſtr: Sibel Topçu, Helin Özyesai, Murat Beşer, Emine Boran, Nilfen Turan, Şebnem Somel, Çiğdem Akbay, Cemal Toy. 4. Sömeſtr: Pınar Genç. 5. Sömeſtr: Hüseyin Özdemir, Sezai Özdemir, Taner Ceylan, Nebiye Akşan, Işım Güngör, Araiz Malcı, Hülya Toksöz, Seher Başören. 6. Sömeſtr: : Günal Salt, Belgin Baş, İhsan Doğrusöz, Neşe Baydar. 7. Sömeſtr: Ö. Bahadır Baruter, Raziye Kubat. 8. Sömeſtr: Aykut Kekeç, Nurhan Tunakan, Nilgün Çapan.

1989-90 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Recep Türüng

Güz: 3. Sömeſtr: Nalan Yırtmaç, Gül Dillioğlu, Ece Aktuna, Rıfat Koçak, Helin Özyesai. 4. Sömeſtr: Murat Başer, Şebnem Somel, Yonca Kaptan, Nilfen Turan. 5.

Sömestr: Sibel Topçu, Emine Boran, Çiğdem Akbay, Cemal Toy, Nebiye Akşan. 6. Sömestr: Mukadder Kırmızı, Gülbayan Vatansever, Hale Eryaman. 7. Sömestr: Ayşegül Ergen, Şebnem Altıntaş. 8. Sömestr: Belgin Baş, Neşe Baydar, İhsan Doğrusöz, Günal Salt, Ö. Bahadır Baruter. Sanatta Yeterlilik: Gülçin Aksoy.

Bahar: İhsan Doğrusöz, Günal Salt, Yonca Kaptan, Şebnem Somel, Nilsen Turan, Murat Başer, Ayşegül Ergen, Şebnem Altıntaş, Gülbeyaz Vatansever, Nalan Yırtmaç, Gül Dillioğlu, Ece Aktuna, Rıfat Koçak, Hale Eryaman, Mukadder Kırmızı, Nurettin Erkan, Serap Beyhan, Türkan Rızaoğlu, Levent Karanfil, Saime Yadigar.

1990-91 Eğitim - Öğretim Dönemi

Güz: Günal Salt, Yonca Kaptan, Murat Başer, Gülbeyan Vatansever, Mukadder Kırmızı, Türkan Rızaoğlu, Levent Karanfil, Serap Beyhan, Nurettin Erkan, Nalan Yırtmaç, Gül Dillioğlu, Rıfat Koçak, Ece Aktuna, Ebru Alaçam, Emre Pala, Tanju Yağan, Bike Burak, S. Yıldız Soral, Füsün Yağız, Gürsel Tunalı, Hakan Akçura, Nebiye Akşan, Cem Arslan.

Bahar: Mukadder Kırmızı, Türkan Rızaoğlu, Levent Karanfil, Serap Beyhan, Füsün Yağız, Gürsel Tunalı, Nurettin Erkan, Nalan Yırtmaç, Hakan Akçura, Nebiye Akşan, Ebru Alaçam, Emre Pala, Tanju Yağan, Bike Burak, Cem Arslan, S. Yıldız Soral, Murat Başer, Aslı Alıveren, Gül Yasa, Esra Ertönü, Demet Sancak. Y. Lisans: Zehra Özmeral, Hale Eryaman.

1991-92 Eğitim - Öğretim Dönemi

Güz: Türkan Rızaoğlu, Füsün Yağız, Gürsel Tunalı, Nurettin Erkan, Hakan Akçura, Aslı Alıveren, Esra Ertönü, Demet Sancak, Emre Pala, Tanju Yağan, Bike Burak, Cem Arslan, S. Yıldız Soral, Gül Yasa, Ebru Alaçam, Sevda Zengin, Alev Özdeğer, Yeşim Akkuş, Aydan Atabay, Halil Yavuz Ertürk, Can Talıparmak. Y. Lisans: Zehra Özmeral, İhsan Doğrusöz.

Bahar: Aslı Alıveren, Demet Sancak, Esra Ertönü, Emre Pala, Tanju Yağan, Bike Burak, S. Yıldız Soral, Gül Yasa, Ebru Alaçam, Tülin Türüdü, Hülya Cemali, Burçin Bıcioğlu, İclal Erentürk, Sevda Zengin, Alev Özdeğer, Yeşim Akkuş, Aydan Atabay, Halil Yavuz Ertürk, Can Tatlıparmak, Füsün Sünnetçioğlu. Y. Lisans: Zehra Özmeral, İhsan Doğrusöz.

1992-93 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Asım İşler - Fevzi Tüfekçi

3. Sömestr: Nesrin Sağlam, Leyla Yelkenci, Erkan Sakallı, Sevim Yeşilbursa, Meral Hızal. 4. Sömestr: C. Can Tatlıparmak, H. Aydan Atabay, H. Yavuz Ertürk. 5. Sömestr: Tanju Yağan, Ebru Alaçam, Yalçın Efendiyef, Yeşim Akkuş, Sevda Zengin, Alev Özdeğer. 6. Sömestr: Füsün Sünnetçioğlu, O. Yiğit Aral, Esra Sezgun, Gamze Olgun, Nilgün Sabar. 7. Sömestr: Tülin Turudu, Read Mehdiyef, İclal Erentürk.

1993-94 Eğitim - Öğretim Dönemi \ Yönetici: Asım İşler - Fevzi Tüfekçi

Güz: Melihat Alemdar, Sianan Yıldırım, Aynur Topalak, A. Müge Narer, Arzu Kutlu, Maya Kulenoviç, Çeşminaz Gençsoy, Engin Erpulat, Hüma Culum, Cenk Bayhan, Sevim Yeşilbursa, Nesrin Sağlam, Meral Hızal, Leyla Yelkenci, Erkan Sakallı, Füsün Sünnetçioğlu, Can Tatlıparmak, Ömer Aral, Gamze Olgun, Nilgün Sabar, Esra Sezgün, Esin Göçer, Dilek Selçuk, Zuhale Parla, Şebnem Somel. Y. Lisans: Kadir Topçu, Hakan Akçura.

Bahar: Ethel Varon Anter, Can Aytekin, Mehmet Ayanoglu, Elvan Özkan, Arzu Başkoç, Melihat Alemdar, Sianan Yıldırım, Aynur Topalak, A. Müge Narer, Arzu Kutlu, Maya Kulenoviç, Çeşminaz Gençsoy, Engin Erpulat, Hüma Culum, Cenk Bayhan, Leyla Yelkenci, Erkan Sakallı, Burçin Bıcioğlu, Can Tatlıparmak, Ömer Y. Aral, Gamze Olgun, Nilgün Sabar, Esin Göçer, Zuhale Parla, Y. Lisans: Kadir Topçu, Şebnem Somel.

1994 - 1995 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Ethel Varon Anter, Can Aytekin, Mehmet Ayanoğlu, Arzu Başkoç, Melihat Alemdar, Sianan Yıldırım, A. Müge Narer, Maya Kulenoviç, Çeşminaz Gençsoy, Hüma Culum, Burçin Bicioğlu, Esin Göçer, Dilek Selçuk, Zuhhal Parla, Emel Akıncı, Murat Tahtacı, Pelin Topkar., Mehmet Ayanolu, Ahu Başkoç.

1995 - 1996 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Can Aytekin, Ahu Başkoç, Emel Akıncı, Murat Tahtacı, Emin Aykut Erdoğan, Pınar Gültekin, Beyza Hande Boynudelik, Yasemin Yılmaz, Zeynep Akgün, Nazan Avcı, Gülnaz Tokgöz, Viladimir Topal. Y. Lisans: Münevver Rahman, Leyla Yelkenci, Cenk Beyhan, İsmet Çavuşoğlu, Naser, Ercan Molla, Nalan Yırtmaç.

1996 - 1997 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Emin A. Erdoğan, Pınar Gültekin, Beyza H. Boynudelik, Yasemin Yılmaz, Zeynep Akgün, Nazan Avcı, Gülnaz Tokgöz, Ayşe Taştetur, Seda Yağız, Nurdan Hatipoğlu, Bahadır Baysal, Ece Öztürk, Hüma Birgül, Füsün Sünnetçioğlu, Tanju Yağan. Y. Lisans: Yaprak Hısım, Dilek Kocaoğlu, Lebibe Sonuç, Ahu Başkoç, Emel Akın.

1997 - 1998 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Güz: Yasemin Yılmaz, Ayşe Taştetur, Seda Yağız, Nurdan Hatipoğlu, Bahadır Baysal, Ece Öztürk, Hüma Birgül, Füsün Sünnetçioğlu, Tanju Yağan, Tuğba Şenoğuz, Yasemin Erdin, Elif Çimen, Beklan Hürçan, Muazzez Atalan, Melihat Alemdar, Emre Birler. (Vize Sınavı: 18.04.1997)

Bahar: Yasemin Yılmaz, Ayşe Taştemur, Seda Yağız, Nurdan Hatipoğlu, Bahadır Baysal, Ece Öztürk, Hüma Birgül, Füsün Sünnetçioğlu (Yüksek Lisans), Tanju Yağan, Tuğba Şenoğuz, Yasemin Erdin, Elif Çimen, Beklan Hürcan, Muazzez Atalan, Melihat Alemdar (Yüksek Lisans), Emre Birler, Zeynep Akgün, Maria Sezer (Yüksek Lisans), Can Aytekin (Yüksek Lisans). (Vize Sınavı: 02.04.1998 Final Sınavı: 19.06.1998)

1998 - 1999 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Güz - Bahar: Tuğba Şenoğuz, Yasemin Erdin, Elif Çimen, Beklan Hürcan, Muazzez Atalan, Emre Birler, Yasemin Kaçkar, Korhan Futacı, Yasemin Kalaba, Haluk Aykan, Neşe Yardımcı, Serdar Soy, Maria Sezer, Zeynep Akgün, Canan Elçioğlu, Akın Çakar, Can Aytekin. (Güz Yarıyılı Vize Sınavı: 03.12.1998 Final Sınavı: 14.01.1999, Bahar Yarıyılı Vize Sınavı: 12.04.1999 Final Sınavı: 06.1999)

1999-2000 Eğitim - Öğretim Dönemi:

Güz: Beklan Hürcan, Emre Birler, Yasemin Kaçkar, Korhan Futacı, Yasemin Kalaba, Haluk Aykan, Neşe Yardımcı, Serdar Soy, Şenol Demir, Zuhul Aktan, Ekin Saçlıoğlu, Turgut Mutlugöz, Aslı Pınar Kopmaz, Zeynep Akgün (Yüksek Lisans), Fatma Feyza Eroğlu, Yeşim Üçer. (Güz Yarıyılı Vize Sınavı: 10.12.1999 Final Sınavı: 03.02.2000)

Bahar: Beklan Hürcan, Emre Birler, Yasemin Kaçkar, Korhan Futacı, Yasemin Kalaba, Haluk Aykan, Neşe Yardımcı, Serdar Soy, Şenol Demir, Zuhul Aktan, Ekin Saçlıoğlu, Turgut Mutlugöz, Aslı Pınar Kopmaz, Zeynep Akgün (Yüksek Lisans), Fatma Feyza Eroğlu, Yeşim Üçer, Beyza Boynudelik. (Bahar Yarıyılı Vize Sınavı: 20.04.2000 Final Sınavı: 26.06.2000)

2000-2001 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz - Bahar: Zuhal Aktan, Ekin Saçlıoğlu, Turgut Mutlugöz, Aslı Pınar Kopmaz, Zeyno Pekünlü, Huri Kiriş, Haluk Demirel, Ersin Dünder, Pelin Özgöçen, Alper Körmükçü, Yeşim Üçer, Beyza Boynudelik, Elif Çimen. (Güz Yarıyılı Vize Sınavı: 23.11.2000. Bahar Yarıyılı Vize Sınavı: 29.03.2001)

2001-2002 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz: Zuhal Aktan, Ekin Saçlıoğlu, Turgut Mutlugöz, Zeyno Pekünlü, Huri Kiriş, Ersin Dünder, Pelin Özgöçen, Alper Körmükçü, Fatma Dalkız, Esra Meral, Emin Turan, Özlem Elçin Yenigün, Ezgi Vural, Nilay Kalaycıoğlu, Şenol Demir, Ahmet Can Soner, H. Çağlar Doğru, Cihangir Erönü, M. Uğur Can, Sevil Tunaboşlu, Nurhan Altay, Volkan Diyaroğlu, Nazlım Dumlu, Emel Akın, Enise Mollaoğlu (Yüksek Lisans) (Güz Yarıyılı Vize Sınavı: 26.11.2001)

Bahar: Zuhal Aktan, Ekin Saçlıoğlu, Turgut Mutlugöz, Zeyno Pekünlü, Huri Kiriş, Ersin Dünder, Pelin Özgöçen, Alper Körmükçü, Fatma Dalkız, Esra Meral, Emin Turan, Özlem Elçin Yenigün, Ezgi Vural, Nilay Kalaycıoğlu, Şenol Demir, Emel Akın, Enise Mollaoğlu (Yüksek Lisans), Murat Ateşli, Taner Mehmetali, Adeviye Endirlik, Ders kaldırıldı notu yazan isimler: Ahmet Can Soner, H. Çağlar Doğru, Cihangir Erönü, M. Uğur Can, Sevil Tunaboşlu, Nurhan Altay, Volkan Diyaroğlu, Nazlım Dumlu, (Bahar Yarıyılı Vize Sınavı: 18.04.2002)

2002-2003 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz: Emin Turan, Esra Meral, Özlem Elçin Yenigün, Ezgi Vural, Nilay Kalaycıoğlu, Şenol Demir, Huri Kiriş, Alper Körmükçü, Cihangir Erönü, Hüsnü

Çağlar Doğru, M. Uğur Can, Sevil Tunaboşlu, Hatice Tuba Kara, Enise Mollaoğlu, Murat Ateşli, Taner Mehmetali, Adeviye Endirlik, Turgay Tuğsuz, Barış Kara, Zeyno Pekünlü, Ekin Saçlıoğlu, Emel Akın. (Güz Yarıyılı Vize Sınavı: 27.11.2002)

Bahar: Emin Turan, Esra Meral, Özlem Elçin Yenigün, Ezgi Vural, Nilay Kalaycıoğlu, Şenol Demir, Huri Kiriş, Alper Körmükçü, Cihangir Erönü, Hüsnü Çağlar Doğru, M. Uğur Can, Sevil Tunaboşlu, Hatice Tuba Kara, Enise Mollaoğlu, Murat Ateşli, Taner Mehmetali, Adeviye Endirlik, Turgay Tuğsuz, Barış Kara, Zeyno Pekünlü, Ekin Saçlıoğlu, Emel Akın. Seçmeli: Hayri Ağan, Desen Halıçınarlı, Cemile Kaçmaz, Hande Karakaya, Tülin Karbeyaz. (Bahar Yarıyılı Vize Sınavı: 10.04.2003)

2003-2004 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz - Bahar: Cihangir Erönü, Hüsnü Çağlar Doğru, M. Uğur Can, Sevil Tunaboşlu, Hatice Tuba Kara, Desen Halıçınarlı, Guido Casaretto, Burcu Yağcıoğlu, Ayşe Kapusuz, Setenay Alpsöy. Güz Seçmeli: Cihan Zafer Gazioğlu, Aslı Yöner, Rabia Seyhan, Rengin Özdemir, Ü. Defne Güntürkün, Karin Tırtır, Barış Kara. Bahar Seçmeli: Cihan Beşiktepe, Gözde Başkent, Utku Karamuk, Enis Malik Duran, Yusuf Alper Çakır, Nihal Sarı. Yüksek Lisans: Turgut Mutlugöz, Esra Meral, Elif Çimen. (Güz Yarıyılı Vize Sınavı: 08.12.2003 – 12.12.2003)

2004-2005 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz: Desen Halıçınarlı, Burcu Yağcıoğlu, Setenay Alpsöy, Ayşe Kapusuz, Gözde Başkent, Mediha Sevinç, Rabia Seyhan, Cihan Zafer Gazioğlu, İlke Kutlay. Seçmeli: Sibel Kırık, Şebnem Kurtul, Giray İlker Başaran. Yüksek Lisans: Esra Meral, Hakan Özay, Pınar Partanas, Seydi Murat Koç, Zeyno Pekünlü, Akjana Abaliyeva.

Bahar: Ayşe Kapusuz, Gözde Başkent, Mediha Sevinç, Rabia Seyhan, Cihan Zafer Gazioğlu, İlke Kutlay, Ömür Gürsoy, Aylin Zaptçioğlu, Aslıhan Kaplan Bayrak, İrem Çelebi, Kadir Selçuk Yaşa, Suna Uysaler, Vildan Altun, Sedef Karakaş (Tekstil),

Nimet Y. Kaplan, Pınar Partanas, Hakan Özay, Akjana Abaliyeva, Zeyno Pekünlü, Melisa Kıral, Enis Malik Duran, Yusuf Alper Çakır, Bulut Boğatur, Emine Gümüş Özdeş. (Bahar Yarıyılı Vize Sınavı: 11.05.2005)

2005-2006 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz: Gözde Başkent, Mediha Sevinç, Rabia Seyhan, Cihan Zafer Gazioğlu, İlke Kutlay, Melisa Kıral, Enis Malik Duran, Yusuf Alper Çakır, Bulut Boğatur, Emine Gümüş Özdeş, Aylin Zaptçioğlu, Kadir Selçuk Yaşa, Zeynep İnci Eryılmaz, Sibel Kırık, Muhammed Kudret Türküm, Aslıhan Kaplan Bayrak, Sebahat İrem Çelebi, Latif Erdem, Tuncay Deniz, Ömür Gürsoy. Cuma Grubu - Seçmeli Gravür: Cem Özüduru, Ali Elmacı, Edim Noyan Öztürk, Yeşim Güvener, Fatma Eser Epözdemir, Nazlıhan Güngör, Yusuf Tolga Ünker, Eyüp Cihan Ferah, Anton Antonov Boyanov, (Eğitim - Öğretim yılı başlangıç: 26.09.2005, Seçmeli Ders: 03.10.2005 yapıldı. Atölye Çalışma Programı: Pazartesi: 13:00-17:00 Çarşamba: 12:30-17:00 Perşembe: 13:00-17:00 Cuma: 12:30-17:00 Sınav: 24.11.2005 Final Sınavı: 19.12.2005, Final: 02.01.2006- 20.01.2006)

Bahar: Gözde Başkent, Mediha Sevinç, Rabia Seyhan, Cihan Zafer Gazioğlu, İlke Kutlay, Melisa Kıral, Enis Malik Duran, Yusuf Alper Çakır, Bulut Boğatur, Emine Gümüş Özdeş, Aylin Zaptçioğlu, Kadir Selçuk Yaşa, Zeynep İnci Eryılmaz, Sibel Kırık, Muhammed Kudret Türküm, Aslıhan Kaplan Bayrak, Sebahat İrem Çelebi, Latif Erdem, Tuncay Deniz, Ömür Gürsoy. Cuma Grubu - Seçmeli Gravür: Ekin Koç, Şenay Şahin, Nesli Türk, Buket Atatüre, Uğur Nihan Koçal, Etel Varon Anter. Sanatta Yeterlilik: Ertuğrul. Yüksek Lisans: Levent Aygül. (Bahar Yarıyılı Final Sınavı: 30.05.2006 Seçmeli:31.05.2006)

Gözde Başkent, Mediha Sevinç, İlke Kutlay, Melisa Kıral, Enis Malik Duran, Yusuf Alper Çakır, Bulut Boğatur, Emine Gümüş Özdeş, Aylin Zaptçioğlu (Erasmus nedeniyle İtalya'da eğitim görmekte), Kadir Selçuk Yaşa, Zeynep İnci Eryılmaz, Sibel Kırık, Muhammed Kudret Türküm, Aslıhan Kaplan Bayrak, Sebahat İrem Çelebi

(Erasmus programı nedeniyle Belçika'da eğitim görmekte), Latif Erdem, Tuncay Deniz, Cem Özüduru, Ali Elmacı, Edim Noyan Öztürk(Azerbaycan'da eğitimine devam etmekte), Yeşim Güvener, Nazlıhan Güngör, Yusuf Tolga Ünker, Anton Antonov Boyanov, Ertuğrul (sanatta yeterlilik öğrencisi), Ekin Koç, Şenay Şahin. Uğur Nihan Koçal, Etel Varon Anter, Nesli Türk, Buket Atatüre.

2006-2007 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz: Ceyda Aykan, Ali Elmacı, Burcu Turan, Burçin P. Arabacı, Sabire Başel, Şenay Şahin, Kadir Selçuk Yaşa, Zeynep İnci Eryılmaz, Sibel Kırık, Aslıhan Kaplan Bayrak, Tuncay Deniz, Ömür Gürsoy, Mediha Sevinç, Alper Çakır, Etel Varon Anter, İlke Kutlay, İrfan Yayla, H. Merve Güder, Selin Sarı (Fotoğraf bölümü), Elçin Acun, Ahmet Çınar Özdoğan, Sıla Çetindağ, Sevim Şenel, Aslı Altınışik, Yusuf Şengür, Sinem İkis, Canan Doğan.

Bahar: Ekin Koç, Aslı Altınışik, Elif Tutka, Ceyda Aykan, Burcu Turan, Burçin P. Arabacı, Sabire Başel, Bulut Boğatur, Gizem Kurt, Serhan Yılmaz, Nalan Mert, Gökhan Gerkuş, Ceren Sipahioğlu, Eda Gecikmez, Belgin Sağlam, Doğa Okay, Aslı Ayşe Akyüz, Zeynep Çuhadar, Raffi Arzuman, Bayram Dağlı (Yüksek Lisans), Mehmet Şah Maltaş, Beyza Boynudelik, Çağlar Doğru, Nurgül Güney, Hüseyin Düzgün, Cem Cemal İşyapan, Laleh Nozari.

2007-2008 Eğitim- Öğretim Dönemi:

Güz: Gravür 1 - Doğa Okay, Kader Genç, Eda Gecikmez (Yurtdışı). Gravür 2 – Elif Tutka, Aslı Altınışik, M. Kudret Türküm, Hakan Ulusman. Gravür 3 – Burcu Turan, Burçin P. Arabacı, Sabriye Başel, Bulut Boğatur, Mediha Sevinç. Helio Guzman, Rocio Salazar Garcia. Seçmeli Cuma – Deniz İpekçi, Mehmet Özer, Merve Bilgiç, Esra Eraslan, Melis Kayacık, Elif Yapar, Mert Özgen, Aslı Sever Ersüzer, Gökçe Erverdi, Zeynep Özbay Kaymaz. Yüksek Lisans – Gökçe Sözen, Davut Kanmaz, Mustafa Albayrak, Gökçe Yavaş, Cihan Zafer Gazioğlu, Setenay Alpsoy,

Desen Halıçınarlı, Dilek Yerlikaya, Bayram Dağlı, Hande Büyükatlı. Sanatta Yeterlilik – Gülderen Görenek, Beyza Boynudelik, Hüseyin Düzgün, Umut Kayapınar.

Bahar: Yüksek Lisans – Devrim Demirel, Gözde Başkent, Gökçe Yavaş, C. Zafer Gazioğlu, Sinem Kaya, Gökçe Sözen, Desen Halıçınarlı, Aysun Kısaoğulları, Bilgehan Ersoy, Mustafa Albayrak, Dilek Yerlikaya. Sanatta Yeterlilik – Umut Kayapınar, Nedret Yaşar, Beyza Boynudelik, Güneş Çınar, Ezgi Sandıkçı, Gülderen Görenek.

EK-3 BELGELER

20 Mart - 4 Nisan 1987 tarihinde 'Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları, 1937-1987' Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleşen sergide bulunan çalışmaların ayrıntılı bilgileri:

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNİĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
1	ASAF ZEKİ YÜKSEL	Linol - Baskı Linol - Baskı	30x40 44x50	1986 1986
2	MALTAN	Linol Baskı	45x32	1985
3	AHMET DENİZ "	Astle Oyma ve Aquatint "	62x45 43x53	1985 1986
4	UĞUR ÖZBENDER	Siyah Tarz	24x30	1980
5	SERPİL ÖMİT b c	Astle Oyma ve Aquatint " " " "	20x28 26x35 36x26	1986 1986 1986
6	B. KARŞIT b	Linol Baskı Linol Baskı (Renkli)	14x19 14x19	1982 1982
7	NURSEREN TOR b c	Renkli Linol Baskı Aquatint Renkli Aquatint	48x34 27x48 40x49	1986 1986 1986
8	NEBAHAT HAS İLDAN b c	Astle Oyma ve Aquatint " " " "	20x19 19x20 28x34	1986 1986 1987
9	NURAY AYDINLIK "	Renkli Aquatint "	18x26 21x28	1984 1984
10	İSMAİL TÜRKER ÜREGEL	Astle Oyma ve Aquatint (Renkli)	37x25	1983
11	M. UYGUN	Renkli Linol Baskı	36x36	1976
12	NURİ TEMİZSOYLU " "	Renkli Astle Oyma Astle Oyma Astle Oyma	24x19 12x9 9x12	1965 1965 1965
13	SUNA TURAN "	Renkli Aquatint Aquatint	15x20 21x16	1980 1980
14	ŞENOL YOROZLU	Astle Oyma	15x16	1976
15	ZEKERİYA SARIBATUR	Siyah Tarz	24x29	1979
16	TEOMAN SÖDÖR	Taşbaskı	35x45	1967
17	NİHAT AKKUŞ GÜNAL TUZ	Ağaç Baskı Ağaç Baskı	23x30 16x24	1965 1965
18	ZAFER DERVENT	Taş Baskı	48x32	1967
19	BURHANETTİN KUKU	Taş Baskı	35x40	1971
20	AHMET ÖZEL	Siyah Tarz	31x24	1981
21	ERGİN KOLBEK " "	Linol Baskı " " Astle Oyma	16x34 10x15 9x12	1965 1965 1965

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNIĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
22	PESENT DOĞAN	Aquatint "	23x16 20x27	1983 1983
23	MEVHİZ METİN	Ağaç Baskı	25x15	1965
24	B. ORHAN	Ağaç Baskı	27x20	1964
25	SUZAN DEVLETŞAH	Şekerli Çini, Aquatint	29x25	1982
26	GÖL KANMAZ	Renkli Aquatint	25x22	1976
27	M. TOLGA KARAHASAN	Aquatint Renkli Aquatint "	33x24 33x22 46x33	1983 1984 1984
28	BAHADIR TEZCAN	Renkli Aquatint	48x36	1978
29	G. WALFF	Renkli Aquatint	28x23	1987
30	SERPİL ÖMİT	Kolaj Baskı Renkli Aquatint "	35x26 28x21 20x16	1986 1985 1986
31	ERDOĞAN TARHAN	Renkli Linol Baskı	28x23	1986
32	NUR ÖZALP	Aquatint Aquatint "	31x23 49x36	1986 1986
33	CAN ARAL	Linoleum	25x22	1983
34	M. EMİN ERDOĞDU	Aquatint	35x23	1983
35	MAHİR GÜVEN	Renkli Linol Baskı	32x25	1979
36	ERNUR ÖZKUTAN	Renkli Linol Baskı	32x24	1977
37	AHMET KİP	Renkli Aquatint	22x19	1982
38	SELVİ TEKTAŞ	Kuru UÇ	52x49	1986
39	ALİ YALDIR	Renkli Aquatint	29x22	1983
40	MELİH ÖNDÖN	Renkli Aquatint	26x22	1978
41	FİLİZ ASRAK	Aquatint Siyah tarz	45x28	1986
42	ÇETİN BİLGİN	Renkli Aquatint	30x25	1983
43	M.SADIK ALTINOK	Renkli Aquatint Asit Oyma	23x18	1972
44	ALPARSLAN BALOĞLU	Yumuşak Vernik	23x34	1982
45	ORHAN DELİORMAN	Renkli Linol Baskı	19,5x21	1977
46	GONDÖZ TEMUR	Linol Baskı	21x16	1968
47	ORHAN DELİORMAN	Renkli Linol Baskı	31x25	1977

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNİĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
48	MEVLÜT AKYILDIZ	Renkli Linol Baskı	19x21	1981
49	ÖNAY KIZILTAN	Aquatint	23x18	1977
50	ALİ ARİF ERSEN	Renkli Aquatint	20x18	1983
51	ŞENOL YORUZLU	Renkli Linol Baskı	17,5x9,5	1977
52	ALİ ARİF ERSEN	Renkli Aquatint	20x16,5	1983
53	ALİ ARİF ERSEN	Renkli Aquatint	27x24	1983
54	ALPARSLAN BALOĞLU	Karışık Teknik	30x25,5	1982
55	ALPARSLAN BALOĞLU	Yumuşak Vernik	22x33,5	1982
56	NECATİ AYDEN	Taş Baskı (Alçı)	40x70	1965
57	MURAT RELEVİK	Renkli Aquatint	34x29	1983
58	MURAT RECEVİK	Renkli Aquatint	32,5x36	1983
59	ZAHİDE TULOĞLU	Renkli Linol Baskı	21x25	1986
60	MESUT EREN	Ağaç Baskı	32x24	1987
61	ASİM İŞLER	Asitle Oyma	20x26,5	1964
62	GÜL KANMAZ SERTER	Asitle Oyma	26x23	1977
63	GÜL KANMAZ SERTER	Taş Baskı	51x36	1977
64	UMUT GERMEÇ	Asitle Oyma	25x24,5	1983
65	UMUT GERMEÇ	Kuru Uç	17x21,5	1986
66	FİLİZ ASRAK	Siyah Tarz	14x20	1986
67	MURAT ERKAN	Siyah Tarz	16x20	1986
67	TOLGA KARAHASAN	Asitle Oyma	34x45	1984
68	TOLGA KARAHASAN	R. Aquatint	34x45	1984
69	ZERRİN ERBİL	Asitle Oyma ve Aquatint	24x17	1986
70	LEVEND AYDIN	R. Aquatint - Derin Oyma	35x35	1984
71	SELÇUK GÖKSAYAR	Ağaç Baskı	29x35	1965
72	RÜYA ERDOĞAN	Asitle Oyma	24x20	1978
73	TURAN EROL	Linol Baskı	21x18	1948
74	OKTAY DİKMEN	Linol Baskı	25x15	1955
75	İ. GÖKHAN	Linol Baskı	30x21	1952

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNIĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
76	İHSAN ŞURDUM	Linol Baskı	17x22	1952
77	CAVİT ATMACA	Linol Baskı	19x27	1955
78	NESRİN KONUK	Ağaç Baskı	30x23	1965
79	YASAL YENİCELİ	Linol Baskı	20x14	1955
80	FAHRİ SÖMEL	R. Linol Baskı	27x21	1964
81	NEŞE KALYA	R. Taş Baskısı	23x28	1975
82	NEŞE KALYA	R. Linol Baskı	15x20	1975
83	ZINNUR AY	R. Linol Baskı	32x20	1977
84	GÖNAL TÖZ	Linol Baskı	28x16	1966
85	İNCİ EVİNEL	Linol Baskı	25x17	1979
86	GÖLSEREN KAYALI	Linol Baskı	45x30	1974
87	MURAT UYGUN	R. Aquatint – Derin oyma	48x30	1976
88	LOLA BOCH	Asitle Oyma ve Aquatint	40x30	1987
89	ERCAN SUELLEN	Asitle Oyma	36x27	1979
90	ALP T. ULUKILIÇ	Asitle oyma - Aquatint	28x30	1980
91	ASLAN EROĞLU	Asitle Oyma	50x17	1981
92	AYDIN AYAN	Asitle Oyma	30x36	1977
93	NEŞE KALYA	Yumuşak Vernik	25x21	1975
94	MARİA MICHEL SEZER	Asitle Oyma	28x33	1978
95	ALP TAMER ULUKILIÇ	Aquatint	28x32	1979
96	ALEV ERMIŞ	R. Aquatint	26x29	1983
97	BAYRAM	Linol Baskı	26x27	1955
98	MELİH ÖNDÖN	R. Linol Baskı	35x25	1981
99	AYŞE GÖRSEL	Linol Baskı	40x26	1983
100	İNCİ EVİNER	Linol Baskı	27x30	1979
101	FUAT ÇAĞATAY	R. Aquatint	13x18	1979
102	EMİN ERDOĞDU	R. Aquatint	26x15	1980
103	FARUK CİMOK	Asitle Oyma	26x44	1979

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNIĞI	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
104	RAHMİ DOĞU	R.Linol Baskı	43x31	1952
105	İNCI ÖKTEM	L.inol Baskı	25x50	1970
106	HASAN İLDAI	Linol Baskı	40x50	1975
107	AHMET ÖZEL	R.Linol Baskı	40x31	1980
108	SELAH ÖZBEK	Linol Baskı	27x29	1978
109	UTKU VARLIK	Taş Baskısı	30x48	1966
110	RAHMİ DOĞU	Linol Baskı	34x55	1951
111	SEDAT ÖZBİLGİN	Asitle Oyma - Aquatint	46x30	1980
112	ALEV ERMIŞ	R.Aquatint - Derin Oyma	34x30	1983
113	BAHADIR TEZCAN	Aquatint	34x49	1979
114	ŞEN AYTAÇ	Aquatint	28x22	1986
115	ESİN OKCU	Aquatint	22x15	1978
116	SİNAN KOÇ	Asitle Oyma	17x23	1982
117	MAHMUT BENEK	Asitle Oyma	21x25	1981
118	ERGİN ESENTÖRK	Asitle Oyma	17x20	1981
119	GÜNER ENER	Asitle Oyma	18x15	1973
120	TAYLA SEYDAK	Asitle Oyma	16x25	1973
121	GÖNAL TÖZ	Aquatint	13x18	1966
122	FEYHA	Aquatint	20x16	1974
123	İSA YÜCEL	Asitle Oyma	21x12	1978
124	CİHAT ARAL	Asitli Oyma	17x13	1968
125	ASLAN KARACAER	Aquatint	20x28	1979
126	FEYHA DURU	Linol Baskı	13x16	1973
127	FEYHA DURU	Linol Baskı	13x17	1974
128	ESİN KORCAN	Aquatint	16x12	1974
129	ESİN KORCAN	Aquatint	17x16	1974
130	LEYLA	Linol Baskı	14x14	1968
131	NUR KOÇAK	Lino Baskı	17x13	1968
132	PINAR KUTAT	Linol Baskı	17x25	1968

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNIĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
133	DEMET SAYINOĞLU	Linol Baskı	10x16	1968
134	SELMİN İÇSEL	Linol Baskı	8x16	1968
135	NUR KOÇAK	Linol Baskı	9x13	1968
136	PINAR KUTAT	Linol Baskı	6x17	1968
137	ELÇİN NAYIR	Linol Baskı	16x13	1968
138	ALOŞ	Linol Baskı	26x18	1955
b	ALOŞ	Linol Baskı	21x29	1955
c	ALOŞ	Linol Baskı	17x20	1955
139	OKTAY ANILANMERT	Ağaç Baskı	32x40	1965
140	SELÇUK GÖKSAYAR	Ağaç Baskı	28x20	1965
141	SELÇUK GÖKSAYAL	Ağaç Baskı	20x26	1965
142	BESİM YAZICI	Asitle oyma - Kuru Kazı	8x6	1943
143	SERDAR KIRAÇ	R. Aquatint	14x32	1982
144	M.BAHA ÖZKIRAN	Siyah Tarz	23x30	1983
145	MEHMET GÜLERYÜZ	Asitli Oyma	23x18	1966
146	RECEP TUZUNG	Siyah Tarz	23x19	1978
147	NECATİ AYYILMAZ	Şekerliçini Yöntemi	15x27	1982
148	ARİF AŞÇI	R. Aquatint ve Asit Oyma	24x24	1981
149	MAUA MITCHEL SEZER	Asitle Oyma	30x22	1978
150	ZEKERİA SARIBATUR	Renkli Linol. Baskı	34x26	1979
151	AYDAN GÜRÜN	Taş Baskı	32x24	1970
152	ÖMER KELEŞİ	Linol Baskı	26x26	1964
153	M.BAHA ÖZKIRAN	Asitle Oyma	30x24	1983
154	MUSTAFA TOPRAK	Asitle Oyma	32x22	1979
155	BİLES ÖCAL	Linol Baskı	35x24	1979
156	ŞAHİN ERKOÇAK	Asitle Oyma	35x25	1979

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNIĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
157	İBRAHİM ÖRS	Linol Baskı	22x28	1972
158	MAHİR GÜVEN	R.Linol Baskı	18x21	1978
159	ERCAN SÖELDEN	Asitle Oyma	24x32	1978
160	NECATİ AYYILDIZ	Şekerli Çini Y.	15x27	1982
161	ZEKERİA SONBATUR	Renkli Aquatint	24x32	1980
162	ALİ ALPARSLAN	Siyah Tarz	31x25	1983
163	KEMAL DEDE	Asitle Oyma	22x27	1982
164	HALİS KARAKURT	Asitle Oyma - Aquatint	27x24	1982
165	ALİ YALDIR	Asitle Oyma - Aquatint	27x22	1980
166	SEVİL GÜRLER	R. Taş Baskısı	28x26	1980
167	DİLARA OKTAR	R.Aquatint - Derin oyma	30x25	1980
168	UTKU VARLIK	Asitle Oyma	30x24	1965
169	DEMET YERSEL	R. Aquatint	29x21	1972
170	UĞUR ÖZBENDER	Siyah Tarz	22x28	1979
171	HAKKI ARAN	R.Aquatint ve Derin oyma	20x28	1980
172	SEMİRAMİS SOKUL	R. Aquatint	25x25	1972
173	İNCİ EVİNER	R. Aquatint	21x21	1980
174	ERGİN ESENTÜRK	R.Linol baskı	23x29	1981
175	ARİF AŞER	Linol Baskı	22x25	1980
176	RUKİYE CAN	R. Ağaç Baskı	21x27	1966
177	MURAT SİNKİL	Linol Baskı	23x20	1980
178	AVNİ ARBAÇ	Asitle Oyma	6,5x9	1946
179	FETHİ KARAKAÇ	Taş Baskı	18x13	1948
180	ÇETİN BİLGİN	Lino Baskı	97x62,5	1983
181	K. İNCESU	Kuru Uç	10,5x10	1952
182	MAZHAR OLGUN	Asitle Oyma	20x14	1946
183	HÜSEYİN BİLİŞİK	Kuru Uç	8,5x6	1952
184	İLHAN ORANÇ	Kuru Uç	8x9	1950

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNIĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
185	NEŞET GÖNAL	Asitle Oyma	22x16	1958
186	NURİ İYEM	Taş Baskı	24x18	1948
187	NURGUN KENDİRCİ	R. Linol Baskı	32,5x26	1978
188	ARİF ASCI	Asitle Oyma	30x22	1981
189	FERRUH SAYIN	Asitle Oyma	17,5x12,5	1980
190	M. YILDIRIM	R. Asitle Oyma	18x15	1979
191	BAHADIR TEZCAN	Renkli Aquatint	17x25	1978
192	AHMET DENİZ	Asitle Oyma	26x23	1984
193	M. ÇEBİ	Asitle Oyma	19x25	1981
194	ALİ ALPASLAN	R. Aquatint	16x24	1983
195	CAN ARAL	R. Linol Baskı	24x21	1983
196	İŞİL ÖNÜR	R. Ağaç Baskı	20x40	1970
197	NEŞET GÖNAL	Asitle Oyma	7,5x12	1948
198	NEJAT DEVRİM	Asitle Oyma	11,5x13,5	1943
199	MARİZ	Asitle Oyma	6,5x8	1940
200	ERTUĞRUL SÖNGÜ	"	8,5x12	1945
201	SİNAN	"	8x13	1943
202	NEJAT MELİH	"	9x12	1942
203	MÜMTAZ ENEL	"	13x18	1945
204	NUR TUĞBERK	Renkli Asitle Oyma	21x16	1983
205	SELİM TURAN	Asitle Oyma	10x17	1939
206	FETHİ KARAKAŞ	Taş Baskı	16x14	1952
207	NEVİN ZAHAL	Ağaç Baskı	24x16	1966
208	AYSEL OĞUZ	Ağaç Baskı	61x18	1965
209	MELİH ÖNDÖR	Renkli Aquatint ve Derin Oyma	26x21	1980
210	L. YAĞCIOĞLU	Linol Baskı	25x32	1952
211	B.ÇORUH	Linol Baskı	22x28	1960
212	FEVZİ TÖFEKÇİ	R. Linol Baskı	26x31	1975
	"	"	24x30	1975
213	NURAY ATAŞ	Asitli Oyma	27x21 12x9	1965

SIRA	SANATÇININ ADI	YAPITIN TEKNİĞİ	BOYUTLAR	YAPILDIĞI YIL
214	B. ORHAN	Asitli Oyma	7x12	1965
215	RECEP TÖRÖNG	Siyah Tarz	37x26	1983
216	CEM ŞAHİN	Relief Baskı - Metal	25x26	1987
217	SUZAN ZAHAVİ "	Aquatint Asitle oyma	15x18 12x20	1983 1983
218	HANDE AYSAN	Asitle Oyma	20x15	1982
219	SELVİ TEKTAŞ	Asitle oyma	34x25	1986
220	FİLİZ ASRAK	Asitle Oyma ve Aquatint	68x55	1987

8. KAYNAKLAR

Kitaplar

BONNEFOY, Yves (1995), Leopold Levy / Gravürler, Çevirmenler: Levent Yılmaz, Teoman İmamoğlu, İstanbul.

DEMİR, Ataman (2008), Arşivdeki Belgeler Işığında Güzel Sanatlar Akademisi'nde Yabancı Hocalar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

GİRAY, Kıymet (1998), Nuri İyem, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

GİRAY, Kıymet (2003), Ferruh Başağa, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

İSLİMYELİ, Nüzhet (1985), Türk Resim Sanatından Örnekler I, Ankara Sanat Dergisi Yayınları:11, Ankara

KÖSEMİHAL, Nureddin Şazi (1951), Leopold-Levy'nin Paris'teki Sergisi, Yeni İstanbul gazetesi, 28 Nisan:5.

ÖZGÜR, Ferhat (1999), Turan Erol Günümüz Türk Ressamları, Yapı Kredi Yayınları Sanat, İstanbul.

ÖZSEZGİN, K. – ASLIER, M. vd. (1989), Başlangıcından Günümüze Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi, Tıglat Basımevi, İstanbul.

TANSUĞ, Sezer (2008), Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.

....(1983), Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl, Mimar Sinan Üniversitesi Basımevi, İstanbul.

.....(2001), Nejad Devrim 1923- 1995, Galeri Nev, İstanbul.

....(2000), Sabri Berkel (Work On Paper), Galeri Artist, İstanbul.

.....(2000), Sabri Berkel, Axa Oyak Resim Galerisi, İstanbul.

.....(2003) Asım İşler, İstanbul.

Kataloglar

.....(1987), Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Gravür Atölyesi Öğrenci Çalışmaları 1937-1987, Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul.

.....(1988), Hüseyin Bilişik (Sergi Kataloğu), Ramko Sanat Merkezi, İstanbul.

.....(1988), Sabri Berkel(Sergi Kataloğu), Tem Sanat Galerisi, İstanbul.

.....(1990), Aydın Ayan (Ecce Homo Sergi Kataloğu), Atatürk Kültür Merkezi, İstanbul.

.....(1995) Sabri Berkel Anısına Gravür Atölyesi Sergisi Mimar Sinan Üniversitesi (Sergisi Kataloğu), İstanbul.

.....(2000), Ferruh Başağa (Sergi Kataloğu), Editör: Ebru Salmaner, Yapı Kredi Yayınları Sanat, İstanbul.

.....(2006) Sabri Berkel Dönemler I: 1930-1955 (Sergisi Kataloğu) Yapı Kredi Yayınları Sanat, İstanbul.

.....(2009), Kazınmış İmgenin Boyanmış Olana Baskınlığı, Galatea Sanat Kurumu, İstanbul.

.....(2011), Türkiye’de Baskıresme Bakmak (Sergisi Kataloğu), Anadolu Üniversitesi Çağdaş Sanatlar Müzesi, Eskişehir.

GERMEÇ, Umut (2010), İstanbulla Yüzleşme, Yüz Çağdaş İstanbul Gravürü (Sergisi Kataloğu), Galatea Sanat Kurumu, İstanbul.

İŞLER, A.- TÜFEKÇİ, F. vd (2001), Başlangıcından Bugüne Türkiye’de Gravür, Karşı Sanat Çalışmaları, İstanbul.

ÖZSEZGİN, K. (2015), Asım İşler, II. Paris Dönemi Resimleri1987-1992, Galeri Işık, İstanbul.

KARŞILIK, (2001) Karşı Sanat Çalışmaları Aylık Bülteni Sayı I, İstanbul

Tezler

ÜSTÜNİPEK, Şeyda (2009), 1936-1950 yılları arası Güzel Sanatlar Akademisi: Léopold-Lévy ve Atölyesi, doktora tezi. MSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı. İstanbul.

SEVİNÇ, Mediha (2012), Grravürün Çağdaş Türk Resim Sanatındaki Yeri, yüksek lisans eser metni, MSÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı. İstanbul.

Ansiklopediler

RONA, Zeynep (2008), Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayıncılık, İstanbul.

Makaleler

GERMEÇ, Umut (2019), Çağdaş Türk Gravür Sanatının Çanakkaleli Öncüsü: Fethi Kayaalp, İdil Sanat ve Dil Dergisi, Ankara.

NUHOĞLU, Mehmet (2012), Sanayi-Nefise Mektebi Hâkk (Gravür) Hocası Mösyö Napier'nin Servet-i Fünun Dergisindeki Gravürleri, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Yayınlanmamış Söyleşiler

KIRIK, Sibel (2012), Fethi Kayaalp Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2018), Alaettin Aksoy Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2018), Devrim Erbil Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2018), Sadık Altınok Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2019), Aydın Ayan Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2019), Fevzi Tüfekçi Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2019), Can Aytekin Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2019), Çiğdem Özkan Aygün Söyleşisi, İstanbul.

KIRIK, Sibel (2019), Ferda Yüksel Söyleşisi, İstanbul.

İnternet Kaynakları

Leopold Levy: <http://sanatokuma.blogspot.com/p/levy-leopold.html> Erişim tarihi: 24.06.2018

Leopold Levy: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29051> Erişim tarihi: 24.06.2018

Leopold Levy: <http://www.millireasuranssanatgalerisi.com/sergiler/leopold--levy-> Erişim tarihi:24.06.2018

Leopold Levy: <http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1427982598.pdf> Erişim tarihi: 24.06.2018

Leopold Levy: <http://sanatokuma.blogspot.com/p/levy-leopold.html> Erişim tarihi: 24.06.2018

Osmanlı Döneminde Basın Teknikleri ve Araçları:

<http://www.fotografya.gen.tr/TR,1858/once-cocukluk-kesfedildi.html> Erişim tarihi: 16.06.2018

Ferruh Başağa: <https://imoga.org/products/ferruh-basaga-06> Erişim tarihi:01.07.2018

Sabri Berkel: <http://www.nuveforum.net/914-resim/246673-gravur-gravure/> Erişim tarihi: 03.07.2018

Sabri Berkel: <http://izlekler.com/sabri-berkel-1907-2003/> Erişim tarihi: 03.07.2018

Sabri Berkel: <http://humakabakci.com/collection/berkel-sabri/> Erişim tarihi: 03.07.2018

Asım İşler: <http://izlekler.com/resme-adanmis-bir-yasamin-izleri-asim-isler/>

Fethi Kayaalp: https://www.karsi.com/sergi_detay.php?id=22

<http://turkishpaintings.com/index.php>

<https://www.cnnturk.com/haber/kultur-sanat/fotograf/gravur-baski-sergisi-icin-geri-sayim-basladi> Erişim tarihi: 15.05.2019

9. ÖZGEÇMİŞ

SİBEL KIRIK

1979 yılında İstanbul'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2000 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi MYO. Serigrafi Bölümü bitirdi. 2003 yılında girdiği Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümünü 2010 yılında tamamladı. 2011 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrencisi olarak eğitimine devam etmekte.

SERGI VE ÖDÜLLER

2018 “derin çizgi” Baskıresim sergisi / Çanakkale.

2018 ‘Anlatım/Vurgu/Deney/Bulgu / Gravurist Baskıresim sergisi /Artist 2017 Tüyap Sanat Fuarı İstanbul.

2018 Portakal Çiçeği International Colony of Plastic Arts / MKM, Besiktaş, İstanbul

2017 Ütopya / “BAHÇE” Grup Sergisi/ Artist 2017 Tüyap Sanat Fuarı İstanbul

2017 ‘Yanıltmasın Güneş de Bizi’ / Gravurist Baskıresim sergisi /Artist 2017 Tüyap Sanat Fuarı İstanbul

2017 “BAHÇE” Grup Sergisi, A-Atelye İstanbul

2016 ARTİST 2016 – “BAHÇE/Gerçeklerden Ölmek İçin...” Proje Sergisi–Tüyap Sanat Fuarı İstanbul

2016 ARTİST 2016 – Gravürist Baskıresim sergisi - Tüyap Sanat Fuarı İstanbul

2016 Gürcistan Uluslararası Baskı Festivali, “Life N Style” Tiflis, Gürcistan

2016 Gürcistan Uluslararası Baskı Festivali, “Life N Style” Batum, Gürcistan

2016 “BAHÇE/LABİRENT” Türkan Saylan Kültür Mekezi, İstanbul

2016 Türkiye Gravürü Sergisi, CKM, İstanbul

- 2016 “Ağaç: Bütün Güzellik” Desen Sergisi, CKM, İstanbul
- 2015 ARTİST 2015 – “BAHÇE/LABİRENT” Proje Sergisi–Tüyap Sanat Fuarı
- 2015 “BAHÇE” - Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Sergi Salonu
- 2015 Harmony Sanat Galerisi – Gravür Sergisi, İstanbul
- 2014 Harmony Sanat Galerisi - Yılbaşı Karma Sergisi, İstanbul
- 2014 ARTİST 2014 – “BAHÇE” – Karma Sergi, Tüyap Sanat Fuarı İstanbul
- 2012 ARTİST 2012 - Gravürhane Resim ve Özgün Baskı Sergisi Karma Sergi Tüyap Sanat Fuarı İstanbul
- 2012 DAÜ. Güzel Sanatlar Kulübü Kazı Resim Etkinliği ve Mağusa Gravürleri Sergisi, Gazi Mağusa, Kıbrıs
- 2012 Harmony Sanat Galerisi - Yılbaşı Karma Sergisi, Kuzguncuk, İstanbul
- 2011 ARTİST 2011 - Gravürhane Resim ve Özgün Baskı Sergisi Karma Sergi Tüyap Sanat Fuarı İstanbul
- 2011 ADOGI - 31. Mini Print International Of Cadaques - Özgün-Baskı Karma Sergi, Barselona, İspanya
- 2011 BİRbiRinden...Resim Sergisi - Galatea/Art, İstanbul
- 2011 İstanbulla Yüzleşme | Yüz Çağdaş İstanbul Gravürü / Y.T.Ü. Yüksel Sabancı Sanat Merkezi, İstanbul
- 2011 International Art Expo, İstanbul
- 2011 İstanbulla Yüzleşme | Yüz Çağdaş İstanbul Gravürü – İ.T.Ü. Taşkılla, İstanbul
- 2010 İstanbulla Yüzleşme | Yüz Çağdaş İstanbul Gravürü - Galatea/Art, İstanbul
- 2010 Sanatın Anadolu Aydınlanması (Erguvan) Karma Sergi - Tophane-i Amire
- 2010 70. Devlet Resim, Heykel, Özgünbaskı Yarışma Sergisi, Ankara
- 2010 Atölye D.E. Karma Sergi – Devrim Erbil Sanat Galerisi, İstanbul
- 2009 Galatea/Art Baskiresim Sergisi, İstanbul

2009 Devrim Erbil ve Genç Arkadaşları Sergisi, İstanbul

2008 Beyoğlu Akademililer Sanat Merkezi Karma Sergi, İstanbul

2008 Türk Kalp Vakfı Resim Yarışması - Mansiyon Ödülü, İstanbul

2007 ARTİST 2007 - Gravürhane Resim ve Özgün Baskı Sergisi Karma Sergi Tüyap Sanat Fuarı İstanbul

2007 İpek /Ahmet Merey Resim-Heykel Yarışması Sergisi, İstanbul

2007 7. Şefik Bursalı Resim Yarışması Sergisi, Ankara

2006 ARTİST 2006 - Gravürhane Resim ve Özgün Baskı Sergisi Karma Sergi Tüyap Sanat Fuarı İstanbul

2006 İpek/Ahmet Merey Resim-Heykel Yarışması – Resim Dalında Başarı Ödülü

2006 Türk Kalp Vakfı Resim Yarışması Sergisi, İstanbul

2006 Çukurova Üniversitesi Baskiresim Yarışması - Mansiyon Ödülü, Adana

Katıldığı Etkinlikler:

2017 Sagalassos Resim Çalıştayı, Burdur

2012 MAGEM Atölyeler Bayramı, Gravür Etkinliği, Mağusa Gençlik Merkezi, Kıbrıs

2015 Kartal DİSK Lisesi “BAHÇE” İnteraktif Çalışma ve Sergi

İletişim:

Telefon : +90 505 4113079

E-mail : msu_sibel@hotmail.com

info@sibelkirik.com

www.sibelkirik.com